

TEOFILACT SIMOCATA

ISTORIE BIZANTINA

**BIBLIOTECA I.S.S.E.E.
DONAȚIA
ANCA ȘI N.Ș. TANASOCA ..**

TEOFILACT SIMOCATA
ISTORIE BIZANTINĂ

" BIBLIOTECA I.S.S.E.E.
DONAȚIA
ANCA ȘI N.Ș. TANAȘOCA

SCRIPTORES BYZANTINI

IX

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΣΙΜΟΚΑΤΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

THEOPHYLACTI SIMOCATTAE
HISTORIAE

Dacoromanice vertit,
prolegomenis indicibusque instruxit

H. MIHĂESCU

EDITIO ACADEMIAE REIPUBLICAE SOCIALIS ROMANIAE

1985

TEOFILACT SIMOCATA ISTORIE BIZANTINĂ

DOMNIA ÎMPĂRATULUI MAURICIUS
(582—602)

Traducere, introducere și indice

de

H. MIHĂESCU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

BUCUREȘTI, 1985

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R-79717, Bucureşti, Calea Victoriei 125

INTRODUCERE

Omul și opera Teofilact Simocata era originar din Egipt, făcea parte dintr-o familie distinsă și se înrudea de aproape cu guvernatorul acestei importante provincii bizantine. El a primit o educație îngrijită, bazată în primul rînd pe lectura clasicilor și a textelor de bază ale religiei creștine și a desăvîrșit-o prin experiența dobîndită în tribunale. La Constantinopole a ajuns consilier juridic (σχολαστικός) și a ocupat dregătoriile înalte de secretar imperial (ἀντιγραφεὺς) și guvernator al capitalei (ἐπαρχος). Între scrierile sale de mai puțină importanță figurează o scurtă corespondență, relativ săracă în informații, și un mic tratat intitulat „Diferite probleme controversate de istorie naturală și soluțiile lor“ (Περὶ διαφορῶν φυσικῶν ἀπορημάτων καὶ ἐπιλύσεων αὐτῶν). Între anii 630—640 a redactat opera sa principală de istorie, în care a înfățișat cu talent domnia împăratului Mauricius (582—602), dorind să continue activitatea predecesorului său Menander Protector, care la rîndul său ducea mai departe opera lui Procopius din Caesarea, în spiritul unei tradiții înrădăcinate de mai multă vreme în Bizanț de a scrie și a avea la îndemînă o istorie universală neîntreruptă, unde Imperiul bizantin deținea totdeauna rolul cel mai de seamă, uneori unic. În acest scop istoricul nostru a căutat să se informeze cît mai temeinic, consultînd diferite acte oficiale din arhivele statului sau apelînd la supraviețuitorii evenimentelor descrise, iar pentru războaiele cu persii a citit cu atenție opera lui Ioannes Epiphaneus, care n-a ajuns pînă în zilele noastre. Atenția lui s-a îndreptat în special spre luptele de apărare de pe frontul de la Dunăre împotriva avarilor și slavilor, spre înfruntările de pe fluviile Tigris și Eufrat cu Imperiul persan și spre evenimentele mai importante petrecute în capitală. Autorul avea o viziune largă și concepea istoria Imperiului bizantin ca o istorie universală, deși nu spunea în mod explicit acest lucru și nu folosea în titlu cuvintele „istorie universală“ (οἰκουμένηκη ἱστορία). În consecință el ne-a dat știri prețioase despre sud-estul Europei și cîteva ținuturi din țara noastră, parcurse în mai multe rînduri de armatele bizantine, despre populațiile migratoare și despre unele regiuni puțin cunoscute pe atunci din India și China. Cu toate că era îndeosebi un om al cărților și se hrănea mai ales din cultura antică, el cunoștea bine realitățile din timpul său, pe care le privea bineînțeles prin prisma mentalității contemporane a categoriei sociale din care făcea parte.

În ansamblu, autorul ne înfățișează cu pricepere evidentă etapele unei drame cutremurătoare în care acționează și luptă pentru supraviețuire o împărăție foarte întinsă și o familie imperială numeroasă. Aceasta din urmă debutează în chip fericit, are planuri ambițioase și stăpînește un timp cu fermitate, însă comite prea multe erori și se prăbușește în mod tragic, fiind eliminată fără cruțare în urma unei răscoale militare conduse de tri-

bunul Focas, provenit din rindurile populației romanizate de la Dunărea de Jos. Poate nu atît cruzimea acestuia, obișnuită și neîndurătoare în împrejurări similare, cît mai ales originea prea umilă și faptul că era latinofon au iritat peste măsură unele cercuri intelectuale de cultură elenică și au dat o coloratură atît de sumbră majorității știrilor ajunse pînă la noi despre domnia lui Focas (602—608), înlăturat de Heraclius (610—641), reprezentantul norocos și hotărit al nobilimii de origine grecească. Autorul nostru scrie sub dictatura lui Heraclius și nu poate spune nimic bun despre predecesorul nefericit al acestuia, însă ca scriitor el mai are și neajunsul că e „prea căutat și stilizat“, folosind un stil încărcat peste măsură cu artificii retorice, cu expresii luate din cărți și cu întorsături nefirești care mai curînd stînjesc lectura în loc s-o facă mai agreabilă și deci s-o ușureze. În felul acesta Teofilact devine un autor extrem de dificil și uneori chiar obscur, cu toate că prezintă un conținut totdeauna interesant și variat: de aceea în traducerea noastră i-am respectat cu cea mai mare grijă ideile, însă am fost nevoiți citeodată să despărțim în mai multe segmente frazele prea lungi, să transformăm unele paranteze lungi și greoaie în propoziții principale și, în genere, să netezim drumul fără a-i știrbi întru nimic particularitățile specifice, de multe ori fermecătoare, parte integrantă a patrimoniului său de scriitor remarcabil și reprezentativ al literaturii bizantine.

Torna, torna, fratre, De aproape un secol stăruie în istoriografia română și străină controversa privind interpretarea cuvintelor *torna, torna, fratre*, prezente mai întîi în *Istoria* lui Teofilact, scrisă în jurul anului 630, și apoi în cronica lui Teofan Mărturisitorul dintre anii 810—814. Dorind să aflu adevărul, după ce am citit cu interes tot ce s-a scris în această privință, am socotit că drumul cel mai bun de străbătut ar fi să citeșc toate manuscrisele și eventual să pregătesc o nouă ediție. În acest scop, între 1970 și 1974, am examinat în întregime tradiția manuscrisă și am realizat această traducere românească, însoțită de introducere și indici. Dar să vedem mai întîi ce ne spun autorii bizantini amintiți mai sus.

În anul 586 armata bizantină condusă de Comentiolus cobora din munții Haemus (Stara Planina) și se îndrepta spre cîmpia Traciei pentru a înfrunta pe avari. La un moment dat sarcina de pe animalul de povară al unui militar a căzut la pămînt, iar alt militar aflat mai în urmă i-a strigat în limba țării (ἐπιχώριον τῇ γλώττῃ) și l-a îndemnat să se întoarcă (se înțelege, pentru a o ridica): τόρνα, τόρνα (*to-rna, torna* „întoarce-te, întoarce-te“). Povestită mai întîi de Teofilact Simocata (2, 15, 9), această întîmplare a fost preluată mai tirziu de Theophanes Confessor (752—818) și redată cu cuvinte puțin schimbate, în felul următor: „Un animal de povară a aruncat sarcina din spinare, iar cineva a strigat la stăpînul catirului să se întoarcă și să pună sarcina la locul ei, și i-a spus în limba părintească: τόρνα, τόρνα, φράτρε (*torna, torna, fratre*). Stăpînul animalului n-a auzit strigătul, dar l-au auzit alți oșteni. Ei au crezut că sint atacați de dușmani și au început să fugă, strigînd în gura mare: τόρνα, τόρνα (*torna, torna*, p. 258, 16 ediția De Boor)“.

Considerate de unii drept cea mai veche atestare a limbii române, cuvintele *torna, torna, fratre* au dat naștere unei literaturi întinse. Prin „limba țării“ (ἐπιχώριος γλώττα) ei înțelegeau „limba locului“, adică limba vorbită în regiunea unde se afla în momentul acela armata bizantină, adică

în Tracia, cu alte cuvinte, sau limba latină sau limba română de acolo. În realitate însă, după cum am arătat într-un studiu amănunțit publicat în 1976 la Tesalonic, Teofilact Simocata înțelegea prin ἐπιχώριος γλῶττα sau φωνή „limba țării“, „limba imperiului“, adică limba latină de pretutindeni, limba statului roman, după cum rezultă din alte exemple oferite de același scriitor în *Istoria* sa: Τοῦτον δὲ Ἰωάννην ἐπιχωρίῳ Ῥωμαῖοι φωνῇ ἀποκαλοῦσιν κυαίστορα (1, 1, 3). „Pe acest Ioan romanii îl numesc în limba țării *quaestor*“; Τὴν τε Περσικὴν ἀποσκευὴν ἐχειρώσατο, ἦν σύνθηες Ῥωμαῖοις τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ τοῦλδον ἀποκαλεῖν (2, 4, 1). „Au pus mina pe bagajele de luptă ale persilor, numite de obicei de romani în limba țării *tulduș*; Σαβουλέντε δὲ Κανάλιον ὁ τόπος ὠνόμασται ἐπιχωρίῳ προσηγορίᾳ τινί (2, 11, 4). „Locul se numește în limba țării *Sabulente Canalion*“. Cuvintul *fratre*, adăugat de Theophanes, provenea probabil din cercuri eclesiastice sau circula și în rîndurile oștenilor cu sensul „camarade, tovarășe“. Despre τόρνα se știe bine că era un termen de comandă împrumutat din limba latină și devenit uzual în greaca din secolul al VII-lea, după cum rezultă din tratatul de strategie al lui Mauricius (pentru alte argumente și detalii vezi studiul meu *Torna, torna, fratre* din revista *Byzantina* 8, 1976, p. 23—35, Universitatea din Tesalonic).

Manuscrisele Lectura manuscriselor întreprinsă în anii 1970—1974 m-a convins că ediția publicată de Carolus De Boor în editura Teubner din Leipzig în anul 1887 și republicată cu adăugirile lui Peter Wirth la Stuttgart în anul 1972 este excelentă. Deosebirile și îmbunătățirile obținute de mine sînt minime, totuși reprezintă un pas înainte față de trecut. Publicarea unei ediții bilingve la noi ar fi fost fără îndoială binevenită și utilă, avînd în vedere însemnătatea textului pentru istoria României. S-a decis să fie publicată numai traducerea, ceea ce de asemenea mă bucură. Am socotit însă oportun să notez în această introducere deosebirile și îmbunătățirile realizate în textul stabilit de mine spre a avea în felul acesta o mai bună bază de plecare pentru specialiștii noștri în cercetările viitoare. Iată ce am notat eu în ce privește manuscrisele și variantele.

Cele mai multe manuscrise sînt copii tardive și deci nu contribuie mult la stabilirea textului; ele au fost descrise și clasificate de Carolus De Boor, care însă n-a cunoscut manuscrisul Atheniensis 1200, folosit pentru prima oară de mine.

V = *Vaticanus Graecus* 977 din secolul al XI-lea sau al XII-lea, cel mai vechi și mai bun dintre toate, conține pe foile 1—184 istoria lui Teofilact urmată de opera intitulată *Breviarium* a patriarhului Necephorus, ambele scrise de diferite miini, însă în aceeași epocă. La foaia 94^r citim o însemnare din anul 1418 care arată că manuscrisul a fost dăruit în acel an episcopului și sachelariului (σακελλάριος) Georgios de către episcopul Arsenios de Samos și Icaria. El a aparținut un timp familiei Borghese din Italia, a trecut sub domnia lui Napoleon Bonaparte în Biblioteca imperială din Paris, apoi a ajuns în Biblioteca Vaticană. Acest manuscris este inconsecvent în redarea titlului: în sumarul capitolelor dă titlul Οἰκουμενικῆς ἱστορίας βιβλίον α', β', dar în rest, în afară de cartea a VII-a, are notat la margine numai cuvintul Ἱστορίας, urmat de numeralul ordinal. Înainte de capitoul al 12-lea din cartea a VIII-a, întîlnim titlul Ἱστορίας θ' (adică a IX-a carte), ceea ce pare de mirare, deoarece cartea a VIII-a este relativ scurtă. Această

inconsecvență face să ne indoim de autenticitatea diferitelor titluri și să le considerăm un adaos ulterior. Manuscrisul de la Vatican păstrează unele grafii sau forme arhaice, înlocuite de toate celelalte manuscrise: τὸ ἀδόκητον — τὸν ἀδόκητον 5, 1, 15; Κομεντιόλον — Κομεντίολον 1, 6, 2; 1, 8, 11; τὸ νεώτερον — τὸν νεώτερον, passim; πυκτίον — πυκτίον 2, 3, 13; 5, 6, 11. Acest conservatorism apare în special în domeniul flexiunii verbale: διολισθάνειν — διολισθαίνειν 1, 1, 11; ἡρτημένην — ἡρτησμένην 1, 11, 6; ὠχυρώσατο — ὠχυρεύσατο 1, 15, 6. Constatăm deosebiri și în alegerea unor variante: καταλελύκει — κατελελοιπεί 1, 2, 3; οἰκταιρῆσαι — οἰκειρῶσαι 1, 11, 1. Copiștii manuscriselor mai recente înlocuiesc variantele devenite insolite prin altele mai obișnuite, dar tendința de nivelare și modernizare scade valoarea lor documentară.

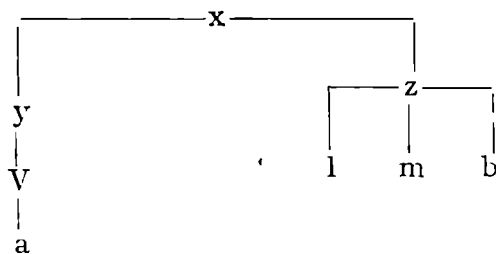
a = Atheniensis 1200 conține 93 foi. Textul lui Teofilact începe la f. 2^r cu prologul, apoi urmează sumarul capitolelor. Manuscrisul are câteva scurte omisiuni și nu reproduce mereu titlurile înainte de fiecare capitol. La f. 93^v găsim o însemnare care ne spune că manuscrisul a fost copiat de Arsenios în anul 1418. Deosebirile față de V sînt puține, explicabile prin tendința de a „moderniza” sau ivite din nevoia de a „îndrepta”: ἀνάπιστον — ἄπιστον 2, 14, 3; ἀγῶνας — ἄσωνας 4, 8, 5; ἔλλειψις — ἐκλειψις 5, 16, 5; εἰσῆσαν — ἐπήεσαν 5, 9, 6; εὐθηνίας — εὐτεκνίας 6, 7, 6; ὑπολύσασθαι — καταλύσασθαι 6, 6, 14; ἀνασκιρτώσης — παρασκιρτώσης 1, 12, 8; παρείχετο — παρέσχετο 1, 8, 11; προσήκει — προστάττει 2, 4, 3; Σκλαβηνῶν — Σκλαυηνῶν 1, 7, 1; στιμίζουσι — στιβίζουσι Praef. 11; ἐπὴν — ὑπὴν Praef. 8. Asemenea înnoiri arată că nu avem a face cu o copie mecanică, căci în câteva locuri ele contribuie la îmbunătățirea textului: ἀκμὴ — ἀκοή 5, 12, 1; μαθεῖν — θανεῖν Dial. 1; μεσώτατον — μεσαίτατον 1, 9, 7. Manuscrisul omite sfîrșitul din epistola către evrei între cuvintele καὶ μετὰ χου ... ἐγγὺς 1, 11, 18—19; καὶ γίνεται ... τὰ κινήματα 3, 6, 3; καὶ λείας ... περιφανοὺς 3, 6, 16; κατὰ τὸ προσταχθέν 8, 2, 3. Aceste omisiuni intenționate simplificau fără a schimba mult în text. Titlurile cărților sînt trecute pe margine în limba latină, de exemplu: Liber IV, Lib. V, Lib. VI etc.

l = Laurentianus Plut. LXIX. 38 din secolul al XV-lea este copia unui manuscris mai vechi, dar altul decît V. El se deosebește de acesta în numeroase locuri și prezintă unele lecțiuni mai bune, de exemplu: ἀκμὴ — ἀκοή 5, 12, 1; ἀθρόον — ἀθρόως 1, 13, 5; βλύζει — βρύζει 1, 11, 13; εἴσω — εἴσω Dial. 13; πλησιόχωροι — πλησιοχώροι 1, 8, 5; ποδοκάκη — ποδοκκακῇ 1, 6, 2; πρεσβύτιδα — πρεσβύστιδα 1, 11, 12. În genere, acest manuscris înlătură arhaismele și caută să aducă textul la nivelul epocii sale: δακτυλίω — δικτύω 6, 10, 4; διανυθεῖς — διανυσθεῖς 1, 1, 23; ἐξήτει — ἐξήτει 1, 6, 4; 2, 13, 15; 2, 16, 3; εἰς — ἐς 2, 10, 4; 3, 8, 5; ἔρκος — ἔρμα 2, 7, 9; θάρσος — θράσος 2, 14, 11; θρύλλου — θρύλου 2, 15, 9.

m = Marcianus 397 din secolul al XV-lea are 226 foi și se înrudește de aproape cu *l*, deoarece pornește din aceeași sursă. Întocmai ca și în manuscrisul precedent, opera lui Teofilact poartă aici titlul Οἰκουμένη ἱστορία și prezintă aceleași mici omisiuni, de pildă: ἄνδρες Ῥωμαῖοι 1, 1, 5; ἐν τοῖς ἀγροῖς 1, 4, 1; ὁ μὲν οὖν ὤχετο ἀπὼν 2, 8, 1; μυσοτυράννω, ἐπιεικεῖ, δικαιοπραγεῖ 4, 11, 1.

b = *Monacensis Graecus* 48 din secolul al XVI-lea cuprinde pe foile 197^v — 334^v istoria lui Teofilact, care începe cu proemiul și se încheie cu următoarea însemnare de altă mână: Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάτου οἰκουμενικῆς ἱστορίας βιβλίου ὀγδόου τέλος.

Manuscrisele *lmb* formează un grup strâns și au la bază un manuscris comun mai vechi sau au fost copiate unul din altul. Iată câteva deosebiri față de grupul *Va*: ἀγγελόντων—ἀναγγελόντων 2, 2, 1; ἀποστάσεως—ἀποστασίας 3, 8, 6; ἄπτοντες—ἄττοντες 1, 7, 1; ἀρετῆς—ἐορτῆς 1, 12, 13; ἀσέβειαν—εὐσέβειαν 1, 5, 12; βάρβαροι—Ἄβαροι 2, 17, 12; διατόνω—διατόρω 1, 1, 3; ἔπαθεν—πέπονθεν 4, 13, 17; θεωρήτων—θεορρύτων 1, 11, 7; ἱεροθέων—ἰσοθέων 2, 3, 5; κλίμασι—κλίτεσι 3, 15, 10; κοιαιστόρα—κυαιστόρα 1, 1, 3; μεμνημένων—μεμυμένων 4, 13, 6; μετεκληφότες—μετεκληχότες 2, 18, 5; παρενεγγύα—παρενεγύα 2, 2, 5; 2, 12, 11; ὑποτοπάσας—ὑποτοπήσας 1, 8, 4; 3, 1, 5. Grupul de manuscrise *lmb* adaugă de obicei titluri suplimentare care lipsesc în *Va*: δημηγορία Κομεντιόλου πρὸς τὸν χαγάνον 1, 5, 1; δημηγορία τινὸς χιλιάρχου 2, 13, 2; ἀντιδημηγορία πρεσβύτου τινὸς 2, 14, 1; δημηγορία Ἰουστινιανοῦ στρατηγοῦ Ῥωμαίων 3, 13, 1; δημηγορία πρέσβεως Χοσρόου 4, 13, 4; δημηγορία Βινδού 4, 15, 1; δημηγορία ἱερέως 4, 16, 1; δημηγορία Δομετιανοῦ ἐπισκόπου Μελιτενῆς πρὸς πόλεμον 5, 4, 5; ἐπιστολὴ Ῥωμαίων πρὸς τοὺς τὴν ἐν Περσίδι Ἀντιόχειαν οἰκοῦντας 5, 7, 1; λόγοι Πρίσκου στρατηγοῦ 6, 7, 10; ἐπιστολὴ Μανρικίου βασιλέως πρὸς τὸ στρατόπεδον 7, 1, 7. Toate acestea sînt adăugiri ulterioare spre a separa mai bine diferitele părți componente ale istoriei lui Teofilact Simocata. Stema codicelor folosite în ediția pregătită de mine se înfățișează în felul următor:

Edițiile Prima ediție a istoriei lui Teofilact a fost publicată în anul 1604 la Ingolstadt de către Iacobus Pontanus. Acest editor n-a contribuit mult la stabilirea textului, dar a dat o bună traducere latină și a pregătit pentru fiecare capitol cite un scurt rezumat în limba latină. În anul 1648 a apărut la Paris ediția lui Carolus Annibal Fabrottus, care a păstrat versiunea latină a lui Iacobus Pontanus și a îmbunătățit într-o oarecare măsură textul. Această lucrare a văzut din nou lumina zilei în anul 1729 la Veneția. Nici ediția ulterioară a lui Immanuel Bekker, publicată la Bonn în 1834, nu marca un progres, deoarece noul editor se mulțumea să reproducă textul ediției precedente, să-i alăture traducerea latină a lui Iacobus Pontanus și să revizuiască rezumatele (*argumenta*) pentru fiecare capitol.

Cea dintâi ediție critică a fost realizată în 1887 de către Carolus De Boor și publicată în Biblioteca Teubneriana din Leipzig. Acest învățat cu o foarte bună pregătire filologică a luat ca bază manuscrisul de la Vatican din secolul al XI-lea sau al XII-lea și a acordat puțină atenție còpiilor ulte-

rioare, căutînd să rezolve unele dificultăți prin emendații proprii. El s-a arătat în genere prudent și a pregătit o ediție la înălțimea cerințelor epocii sale. Indicele analitic redactat în limba latină constituie și astăzi un model pentru lucrările de asemenea natură. Această ediție a fost retipărită cu adăugiri și explicații recente de către Peter Wirth în anul 1972 în Biblioteca Teubneriana din Stuttgart. Din motive tehnice, adăugirile și îmbunătățirile n-au putut intra în aparatul critic din subsol și au fost date în anexă, ceea ce îngreunează consultarea. Ele sînt totuși utile, căci reprezintă rezultatul cercetării științifice din ultima sută de ani.

În afară de traducerea latină a lui Iacobus Pontanus există pînă acum o singură versiune completă într-o limbă modernă, cea a lui S.P. Kondratjev în limba rusă, apărută în 1957 la Moscova. Introducerea scrisă de N.V. Pigulevskaja și notele redactate de K.A. Osipova întregesc în mod fericit această versiune remarcabilă. Traduceri parțiale privind în special prezența slavilor și avarilor au dat A.V. Mișulin (*Vestnik drevnej istorii*, 1941, nr. 1, p. 230—280), F. Barišić — M. Marković în primul volum al colecției de Izvoare pentru istoria popoarelor Iugoslaviei (Belgrad 1955, p. 103—126), V. Beševliev — V. Tăpkova-Zaimova în al doilea volum din Izvoare grecești pentru istoria bulgară (Sofia 1958, p. 291—356) și V. Popescu în volumul al doilea din *Fontes historiae Dacoromanae* (București, 1970, p. 530—551).

Scopul ediției pregătite de mine între anii 1970—1974 a fost acela de a citi din nou manuscrisele, de a verifica exactitatea lecturii lui Carolus De Boor, de a pune în valoare contribuțiile criticii conjecturale și cercetările din ultima sută de ani, de a face o nouă selecție a lecțiunilor aflate în discuție și mai ales de a fixa bine textele privind istoria României, însoțindu-le de o traducere exactă și literară spre a contribui la popularizarea acestui scriitor bizantin cu merite deosebite și de un real folos pentru istoria popoarelor din sud-estul Europei. Textul stabilit de mine se deosebește numai în puține locuri de ediția lui Carolus De Boor și iată unde. În manuscrisul cel mai vechi întîlnim de două ori varianta Κομεντιόλον (1, 6, 2; 1, 8, 11), corectată ulterior în Κομεντιόλον. Se știe că limba latină vorbită în secolele al VI-lea și al VII-lea accentua de obicei *Comentiólus*, ca în cuvintele *petiólus* — român *picior*, *urceólus* — român *ulcior*. Putem presupune că varianta *Comentiólus* din latina vorbită a fost preluată de greaca bizantină și accentuată Κομεντιόλος. La variantele Σκλαυηνοί — Σκλαβηνοί accentul se afla probabil pe silaba penultimă în limba vorbită și prin urmare ar fi mai indicat să scriem Σκλαυήνοι — Σκλαβήνοι. În cazurile unor dublete prefer *ἐξήτει* (1, 6, 4; 2, 13, 15; 2, 16, 3) pentru *ἐξήτει*; *ἐς* (1, 6, 3; 2, 19, 4; 3, 8, 5) pentru *εἰς*; *θάρσος* (2, 14, 11; 3, 7, 19) pentru *θράσος*, *καταπέλται* (2, 18, 11) pentru *καταποῦλται*, *Κιρκηνσίου* (3, 10, 8) pentru *Κιρκησίου*, *παννύχοι* (1, 11, 10) pentru *πάννυχοι*, *πραισέντου* (1, 7, 4) pentru *πρεσέντου*, *πυκτίον* (2, 3, 13; 5, 6, 1) pentru *πυκτίον*, *σμικρόν* (2, 1, 4) pentru *μικρόν*, *ταξίαρχης* (2, 12, 4) pentru *ταξίαρχος*; *τότε δὲ τότε* (3, 15, 11) pentru *τότε*, *τρύβλια* (1, 10, 10) pentru *τροβλία*, *ὕποτοπήςας* (1, 8, 4; 3, 1, 5) pentru *ὕποτοπάσας*, *Τιβεριῶ* (des) pentru *Τιβερειῶ*.

BIBLIOGRAFIE

a) EDITIONI TEOFILACT SIMOCATA

- Theophylacti Simocattae *Historiarum libri VIII* edidit et Latine interpretatus est Iacobus Pontanus, Ingolstadt 1604
 Theophylacti Simocattae *Historiarum libri VIII* interprete Iacobo Pontano... edidit Annibal Fabrottus, Paris 1648
 Theophylacti Simocattae *Historiarum libri VIII*, editio priore castigatio et glossario auctior, Venetia 1729
 Theophylacti Simocattae *Historiarum libri VIII* recognovit Immanuel Bekkerus, Bonn 1834
 Theophylacti Simocattae *Historiae* edidit Carolus de Boor, Leipzig 1887. Editionem correctiorem curavit explicationibusque recentioribus adornavit Peter Wirth, Teubner, Stuttgart 1972

b) AUTORI ANTICI ȘI MEDIEVALI

- Aeliani *Varia historia* edidit M. R. Dilts, Leipzig 1974
 Agathiae Myrinaei *Historiarum libri V* recensuit Rudolfus Keydell, Berlin 1967
 Agatharchidis *Fragmenta*, FGrHist 86; GGM I, 195
 Ammiani Marcellini *Rerum gestarum libri qui supersunt* recensuit rhythmicèque distinxit Carolus U. Clark adiuvantibus Ludovico Traube et Guilelmo Heraeo, vol. 1—2, Berlin 1910—1915
 Anne Comnène, *Alexiade (Règne de l'empereur Alexis I Comnène, 1081—1118)*, tom. 1—3. Texte établi et traduit par Bernard Leib, Paris 1945—1967
 Aristophane, *Les Nuées*. Texte établi et traduit par V. Coulon et H. Van Daele, Paris 1970
Anecdota Graeca edidit I. Bekker, Berlin 1814
 Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae ope ab Immanuele Bekkero suppletus et emendatus, vol. 1—2, Bonn 1838—1839
 Georgii Codini *De aedificiis urbis Constantinopolitanae* edidit I. Bekker, Bonn 1843
 Constantini Porphyrogeniti Imperatoris *De cerimoniis aulae Byzantinae libri II* Graece et Latine e recensione Io. Iac. Reiskii, Bonn 1829
 Diodori *Bibliotheca historica* recensuit Immanuel Bekker — L. Dindorf — Fridericus Vogel, vol. 1, Leipzig 1888
 C. Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis*, Lyon 1688
Etymologicum Gudianum edidit Fr. W. Sturz, Leipzig 1818; edidit E. L. De Stefani, Leipzig 1909—1920
 Euagrius, *The Ecclesiastical History with the Scholia*, edited with introduction, critical notes and indices by J. Bidez and L. Parmentier, London 1898
 Euripide, *Hélène*. Texte établi et traduit par Henri Grégoire et Louis Méridier, Paris 1973
 Euripide, *Médée*. Texte établi et traduit par Louis Méridier, Paris 1970
 Eustathius ad Dionysium Periegetam, GGM II, 201—40 7
Excerpta de legationibus edidit Carolus De Boor, pars I: *Excerpta de legationibus Romanorum ad gentes*, pg. 221—227; pars II: *Excerpta de legationibus gentium ad Romanos*, pg. 477—489, Berlin 1903
Excerpta de sentiis edidit Ursulus Philippus Boissevain, p. 27—35, Berlin 1906
 FGrHist = *Die Fragmente der griechischen Historiker* herausgegeben von Felix Jacoby, Berlin-Leiden 1923—

- FHG = *Fragmenta historicorum Graecorum* edd. Carolus et Theodorus Müller, vol. 1–5, Paris 1855–1861
- HGM = *Historici Graeci Minores* edidit G. Dindorf, vol. 1–2, Leipzig 1870–1871
- GGM = *Geographi Graeci Minores* e codicibus recognovit... Carolus Müller, vol. 1–2, Paris 1855–1866
- Hérodote, *Histoires*. Texte établi et traduit par Ph.-E. Legrand, Paris 1964–1970
- Homère, *Iliade*. Texte établi et traduit par Paul Mazon, Paris 1967
- Homère, *L'Odyssée. Poésie homérique*. Texte établi et traduit par Victor Bérard, Paris 1967–1968
- Ioannis Epiphaniensis *Fragmenta*, FHG, vol. 4, p. 272–276
- Ioannis Laurentii Lydi *Liber de mensibus* ed. Ricardus Wuensch, Leipzig 1898
- Mauricii *Strategicon* edidit, Dacoromanice vertit, prolegomenis instruxit H. Mihăescu, București 1970 (Scriptores Byzantini, VI)
- Menandri *Fragmenta: Excerpta de legationibus* edidit Carolus De Boor, Berlin 1903, pg. 170–221; 442–477; *Excerpta de sententiis* edidit Ursulus Philippus Boissevain, Berlin 1906, pg. 18–26
- Nicephori Callisti Xanthopuli *Historiae libri XVIII...* Graece nunc primum editi a F. Ducaeo, adiecta est Latina interpretatio Ioannis Langii, Paris 1630 (= PG 145, 1865, 557–1332; 146, 1865, 9–1274; 148, 1865, 9–448)
- PG = *Patrologia Graeca* edidit J. P. Migne, Paris 1857–1865
- Photius, *Bibliothèque*, tome 1 (codices 1–84). Texte établi et traduit par René Henry, Paris 1959
- Platon, *Phédon, Phèdre*. Texte établi et traduit par L. Robin, Paris 1971
- Procopii Caesariensis *Opera omnia* recognovit Iacobus Haury, vol. 1–4. Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiecit Gerhard Wirth, Leipzig 1962–1964
- Sophocle, *Ajax*. Texte établi et traduit par P. Mazon, Paris 1969
- H. Stephani *Thesaurus Graecae linguae*, Paris 1572–1573
- Suidae *Lexicon* edidit Ada Adler, vol. 1–4, Leipzig 1928–1935
- Theodori Studitae *Epistulae* edidit J. P. Migne, PG 99, 1860, 904–1680
- Theophanis *Chronographia* recensuit Carolus De Boor, Leipzig 1883
- Thucydide, *La guerre du Péloponnèse*. Texte établi et traduit par R. Weil, Paris 1965–1972
- Xenophon, *Die Reitkunst*. Griechisch und deutsch von Klaus Widdra, Berlin 1965
- Ioannis Zonarae *Epitome historiarum* edidit L. Lindorf, vol. 1–6, Leipzig 1858–1875

c) AUTORI MODERNI

- O. Adamek, *Beiträge zur Geschichte des byzantinischen Kaisers Mauricius*. Jahresbericht des ersten Staatsgymnasium in Graz, 1, 1890, p. 4–26; 2, 1891, p. 7–19
- A. Alföldi, *Zur historischen Bestimmung der Avarenfunde*. Eurasia Septentrionalis Antiqua 9, 1934, p. 285–307
- F. Altheim, *Türkstudien, 2. Der Brief des Avarenchans an den Kaiser Maurikios*. La Nouvelle Clío, 4, 1952, p. 36–43
- A. Aricescu, *Despre numele așezării antice de la Slava Rusă*. Buletinul Monumentelor Istorice, 40, nr. 3, 1970, p. 58–60
- N. H. Baynes, *The Literary Construction of the History of Theophylactus Simocatta*. Ξένια. Hommage international à l'Université Nationale de Grèce, Athènes 1912, p. 32–41
- G. Bernardy, *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik*, 1836, col. 941–964
- V. Beševliev, *Zwei Randnotizen zu Theophylaktos Simokattes*. Byzantinische Zeitschrift 43, 1950, p. 257–258; *Bemerkungen über die antiken Heerstrassen im Ostteil der Balkanhalbinsel*, Klio, 51, 1969, p. 488
- C. De Boor, *Die handschriftliche Überlieferung der Kirchengeschichte des Euagrius*. Zeitschrift für Kirchengeschichte, 5, 1882, p. 315–332
- J. B. Bury, *The Chronology of Theophylactus Simocatta*. The English Historical Review 3, 1888, p. 310–315
- J. B. Bury, *The Turks in the Sixth Century*. The English Historical Review, 12, 1897, p. 417–426
- A. Christensen, *L'Iran sous les Sassanides*, Copenhagen 1944
- M. E. Colonna, *Gli storici bizantini dal IV al XV secolo, I. Storici profani*, Napoli 1956

- K. Czeglédy, *Heftalitak, hunok, avarok, onogurok*. Magyar Nyelv, 50, 1954, p. 142—151
- I. Duičev, *Bemerkungen zu byzantinischen Historikern*. Byzantinische Zeitschrift, 41, 1941, p. 1
- J. Eibel, *Der Sprachgebrauch des Historikers Theophylaktos Simokattes*. Programm des k. Gymnasiums Schweinfurt für das Schuljahr 1897—1898, p. 3—41
- W. Ensslin, *Mauricius*, In „Realencyclopädie der Altertumswissenschaft“ hg. von Pauly-Wissowa, vol. 14, pt. 2, 1930, col. 2387—2394
- P. Goubert, *Byzance et l'Orient sous les successeurs de Justinien. L'empereur Maurice*, Paris 1951
- P. Goubert, *Religions et superstitions dans l'armée byzantine à la fin du VIe siècle*. Orientalia Christiana Periodica, 13, 1947, p. 495—500
- B. Grafenauer, *Nekaj vprašanj dobe naseljevanja južnih Slovanov*. Zgodovinski Časopis, 4, 1950, p. 23—126
- H. Grégoire, *Sainte Euphémie et l'empereur Maurice*. „Mélanges Lafort“. Museon 59, 1946, p. 295—302
- A. v. Gutschmid, *Kleine Schriften* hg. von Franz Rühl, Band 3, Leipzig, 1892, p. 577—611
- M. Gyóni, *Az állittólágos legrégebb román nyelvmélek*. Egyetemes Philologiai Közlöny 66, 1942, p. 1—11
- L. Hauptmann, *Les rapports des Byzantins avec les Slaves et Avars pendant la seconde moitié du VIe siècle*. Byzantion, 4, 1927—1928, p. 137—170
- H. W. Haussig, *Theophylaktos Exkurs über die skythischen Völker*, Byzantion, 23, 1953, p. 275—462
- H. W. Haussig, *Zur Lösung der Awarenfrage*, Byzantinoslavica 34, 1973, p. 173—192
- G. Herzsche, *De scriptoribus rerum imperatoris Tiberii Constantini*, Commentationes philologicae Ienenses, 3, 1884, p. 25—44
- H. Van Herwerden, *Ad Theophylacti Simocatae Historias*, Mnemosyne 17, 1889, p. 24—43
- M. J. Higgins, *International Relations at the Close of the Sixth Century*, The Catholic History Review, 27, 1941, p. 279—315
- E. Honigmann, *Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches von 363 bis 1071 nach griechischen, arabischen, syrischen und armenischen Quellen*, Bruxelles 1935
- R. Janin, *Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique*, Paris 1950
- L. Jeep, *Die Lücken in der Chronik des Malalas*. Rheinisches Museum für Philologie 36, 1881, p. 351—361
- L. Jeep, *Quellenuntersuchungen zu den griechischen Kirchenhistorikern*. Jahrbücher für Philologie. Supplementum 14, 1885, p. 164—178
- C. Jireček, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe*, Prag 1879
- N. Iorga, *Médailles d'histoire littéraire byzantine. 4. Théophylacte*. Byzantion 2, 1925, p. 245—248
- N. Iorga, *Histoire de la vie byzantine, tome 1: L'empire œcuménique (527—641)*, Bucarest 1933
- H. Kallenberg, *Bausteine für eine historische Grammatik der griechischen Sprache*. Rheinisches Museum für Philologie, 72, 1917—1918, p. 480—518; 73, 1920—1924, p. 24—342; 74, 1925, p. 64—114
- A. J. Kolesnikov, *Iran o načale VII veka. Istočniki, onutrennaja i onešnjaja politika, voprosy administracionogo delenija*. Palestinskij Zbornik 22(85), 1970, p. 1—114
- G. Kolias, *Τόρνα — ἐπιχώριος γλῶσσα. Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 14, 1938, p. 295—299
- K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reichs (527—1453)*. 2. Aufl., München 1897
- G. Labuda, *Chronologie des guerres de Byzance contre les Avars et les Slaves à la fin du VIe siècle*. Byzantinoslavica 11, 1950, p. 167—173
- I. Lukinich, *Az avar-görög háborúk történetéhez*. Történeti Szemle, 3, 1914, p. 46—60; 161—190
- M. Marković, *Varia ad Theophylactum Simocattam*. Glasnik Srpske Akademije Nauka, I, 3, 1949, p. 543
- M. Marković, *Sta znači nadimak Teofilakta Simokatte ποιητής? (What is the Meaning of Theophylactus Simocatta Nickname ποιητής?)*. Istoriski Časopis, 2, 1949—1950, p. 29—37

- W. Meyer, *Der accentuierte Satzschluss in der griechischen Prosa von IV. bis XVI. Jahrhundert*, Göttingen 1891
- H. Mihăescu, *Torna, torna, fratre*, Βυζαντινά, 8, 1976, p. 23—35
- E. Miller, *Mélanges de littérature grecque*, Paris 1868
- Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, 1—II, 2. Aufl., Berlin 1958
- K. Némethi, *Teofilaktosz görög okmányai az ótörök államtörténelem eredetéről*, Budapest 1908
- Th. Nissen, *Das Prooemium zu Theophylakts Historien und die Sophistik*. Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher, 15, 1939, p. 3—13
- Th. Nissen, *Zum Text der Historien des Theophylaktos Simokattes*. Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher, 17, 1939—1943, p. 23—42
- E. Norden, *Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance*, Leipzig 1898
- M. Nystazopoulos-Pelekidis, Συμβουλή εἰς τὴν χρονολόγησιν τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ Μαυρικίου (582—602). Ἐθνικὸν Ἰδρυμα Ἑρευνῶν. Κέντρον Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν. Σύμμικτα, II, 1970, 145—208
- G. Ostrogorsky, *Geschichte des Byzantinischen Staates*, 3. Aufl., München 1963
- A. A. Papadopoulos, Τὰ θεανδρικὰ μυστήρια καὶ ἡ θεανδρική πανδαισία παρὰ τῷ Σιμοχάττῃ. Ἑπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, I, 1924, 176—179
- E. H. Parker, *The Origin of the Turks*. The English Historical Review, 11, 1896, p. 431—445
- P. Peeters, *Sainte Golindouch, martyre perse (13 juillet 591)*. Analecta Bollandiana 62, 1944, p. 74—125
- P. Peeters, *Les ex-voto de Khosrau Aparwez à Sergiopolis*. Analecta Bollandiana 65, 1947, p. 5—56
- N. V. Pigulevskaja, *Vizantija i Iran na rubeže VI i VII vekov*, Moscova-Leningrad 1946
- L. Rásonyi, *A Bookolabras névhez*. Magyar Nyelv 36, 1940, p. 291—294
- H. H. Schraeder, *Fu-lin Iranica*. Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philosophisch-historische Klasse 3. Folge, Band 10, 1934, p. 24—88
- R. Spinther, *De Phoca imperatore Romanorum*, Jena 1905
- E. Stein, *Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches vornehmlich unter den Kaisern Justinus II und Tiberius Constantinus*, Stuttgart 1919
- H. Usener, *Sonderbare Heilige. I. Der heilige Tychon*, Leipzig 1907
- V. E. Valdenberg, *Реѣ Justina II к Tiberiju*. Izvestija Akademii Nauk SSSR, s. 8, 1928, p. 111—140
- Otto Veh, *Untersuchungen zu dem byzantinischen Historiker Theophylaktos Simokattes*. Wissenschaftliche Beilage zum Jahresbericht 1956/1957 des humanistischen Gymnasiums Fürth in Bayern
- L. G. Westerink, *Theophylactus Simocattes, On predestination*. „Studi in onore di Vittorio De Falco“, Napoli 1971, p. 533—551
- P. A. Yannopoulos, Ἡ αὐτοκρατική αὐλή τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα. Ἑπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, XXXVII, 1969—1970, 95—133
- N. Županič, *Der altslavische Vojvode (Heerführer) Dauritas und der avarische Kagan Bajan*, Istoriski časopis 5, 1955, p. 117—130

TEOFILACT SIMOCATA
ISTORIE BIZANTINĂ

PERSONAJELE DIALOGULUI

FILOZOFIA ȘI ISTORIA

VORBEȘTE MAI ÎNTÎI FILOZOFIA

1 Știi ceva, fata mea? Doresc mult să învăț; deci vino și risipește-mă această indoială și, ca un fir conducător, ajută-mă cu luminile tale să trec prin labirintul realităților, căci anevoioase și greu de străbătut sînt intrările în tainele cercetării.

2 ISTORIA: Dragă Filozofie, stăpîna tuturor, dacă se cuvine să mă întreb și să înveți de la mine, îți voi răspunde, cum mă pricep, căci nimic din ceea ce-i neștiință nu poate fi socotit un bine, după părerea mea și a filozofului Aristip din Cirena ¹.

3 FILOZOFIA: Te-aș întreba bucuroasă, fata mea, unde și cum ai trăit în ultimul timp, însă mă țin ca în friu și mă îndeamnă la tăcere un sentiment adînc de teamă, să nu ridă de noi închipuirea unor năluciri; **4** deoarece multă vreme ai zăcut ca o moartă, fata mea, din clipa cînd s-a năpustit în palatul împăraților tiranul din Calidon ² încins cu zale de fier, străinul pe jumătate barbar din neamul ciclopilor, călăul nerușinat în purpură imperială, pentru care împărăția a fost doar un teatru de beții și petreceri; dar voi trece peste toate celelalte în tăcere, dintr-un sentiment de sfială față de buna mea alcătuire și demnitatea ascultătorilor. **5** Tot atunci am fost izgonită și eu din palatul „împăratului” și nu mi-a mai fost îngăduit să intru în Atica, deoarece tracul Anytos ³ îl ucisese pe împăratul meu Socrate. **6** Ceva mai tîrziu m-au salvat heraclizii ⁴ și mi-au restituit imperiul, spulberînd nelegiuirile uzurpatorilor: chiar mai mult, am fost chemată să locuiesc în lăcașurile împăraților. **7** Acum umplu cu glasul meu curtea imperială și răspîndesc binefacerile vechi ale muzelor atice. Așadar mi-au mers bine lucrurile; dar ție, fata mea, cine și cum ți-a venit în ajutor?

8 ISTORIA: Cum așa, stăpînă? Nu-l cunoști pe marele stăpînitor și îndrumător al lumii de pretutindeni?

FILOZOFIA: Ba da, îl cunosc, fata mea, căci mi-i de multă vreme prieten și comoara cea mai apropiată.

¹ Aristip din Cirena în Africa de Nord (ca. 435—366 î.e.n.), elev al lui Socrate, fondator al școlii hedoniste, filozof pribeag care n-a lăsat o operă scrisă, dar a creat o direcție filozofică destul de bine cunoscută, bazată pe un agnosticizm senzualist.

² Tiranul din Calidon era împăratul Focas (602—610), originar din Tracia, comparat cu mistrețul din Calidon (în partea de nord-vest a Peloponcsului), înfruntat de eroul legendar Meleagru.

³ Anytos, unul dintre acuzatorii lui Socrate, era tot din Tracia, ca și împăratul Focas.

⁴ Prin heraclizi autorul înțelege dinastia împăratului Heraclius (610—641), care a înlăturat de la domnie pe Focas. În timpul domniei mai îndelungate a lui Heraclius au înflorit artele, literatura și filozofia.

9 ISTORIA: Prin urmare, ai răspunsul pe care îl dorești la întrebarea ta, stăpînă. El m-a însuflețit, m-a înălțat ca dintr-un mormînt al tăcerii și m-a înviat ca pe Alcestis⁵ cu puterile lui Heracle, apărătorul de rele. S-a arătat mărinimos, m-a îmbrăcat în haine strălucitoare și m-a înzestrat cu podoabe de aur. **10** Diadema de față, peste care stă un turn aurit, mi-a fost dăruită tot de bărbatul acesta divin, care m-a înfrumusețat în felul cum vezi; apoi, binevoitor, mi-a pus la îndemină un tron statornic și o existență lipsită de primejdii.

11 FILOZOFIA: Fata mea, admir mărinimia divinului stăpînitor; el s-a ridicat sus de tot pe calea îndreptărilor și tronează în înălțimile divine; și-a așezat sălașurile pe culmile virtuților și patronează toate împlinirile de sub soare, dînd viață indeletnicirilor alese, deoarece nu vrea ca lumea din jurul lui să rămînă lipsită de podoabe. **12** Iată, așa aș veni eu în ajutorul celor ce mă iubesc. Spiritualitatea duce acum viață de filozof pe pămînt, iar teoria intruchipată se întilnește cu oamenii în chip de om⁶.

13 ISTORIA: Ce frumoasă coroană de laude ne-ai impletit, stăpînă. Dar să stăm puțin jos sub acest paltin, dacă vrei: copacul acesta are ramuri stufoase, iar înălțimea și umbra lui blindă sint de toată frumusețea.

14 FILOZOFIA: Începe, copila mea, și deapănă-ți în voie povestirea, în cuvinte plăcute, pornind de la început. Te voi asculta cu luare aminte, ca eroul din Itaca, și nu-mi voi astupa urechile, spre a putea auzi glasurile sirenelor.

15 ISTORIA: Mă supun, stăpînă, și încep a lovi coardele întinse pe lira istoriei mele; iar tu îmi vei fi plectrul mult iubit de muze, căci ești un ocean de înțelepciune și măiestrie în cuvinte; în tine găsim desfătare deplină, ca pe o insulă înconjurată de o mare adîncă și nesfirșită.

⁵ Alcestis, soția lui Admet din Tesalia, înviată de Heracle, spre marea bucurie a soțului ei.

⁶ În afară de împăratul Heraclius autorul are în vedere și pe patriarhul Sergius (610—638), care a sprijinit literatura și filozofia și a avut fără îndoială o influență directă asupra autorului nostru. În limbajul său se amestecă termeni de filozofie laică și concepție creștină.

CUVÎNT ÎNAINTE

1 Omul e dator să se impodobească nu numai cu bunurile dăruite de natură, ci și cu descoperirile proprii, căci posedă rațiune divină și vrednică de admirație; prin ea învață să se teamă și să-l cinstască pe Dumnezeu, își vede ca într-o oglindă însușirile naturale și înțelege mai bine modul cum a fost început și plăsmuit; 2 căci prin rațiune oamenii ajung să se cunoască pe ei înșiși, iar după ce scrutează cele din jur, cumpănesc cu mintea și descoperă misterul venirii lor pe lume. 3 Ea dă oamenilor multe lucruri bune și este cea mai înțeleaptă colaboratoare a naturii. Tot ce lasă la o parte și nu face aceasta desăvârșește cu măiestrie rațiunea: 4 pe unele le înfrumusețează la vedere, altora le dă gust plăcut, pe altele le întărește sau le înmoaie la pipăit, iar pe o seamă le înzestrează cu farmec la auzit, încît ne încîntă sufletele și urechile cu frumusețea sunetelor. 5 N-a fost ea oare inventatoarea iscusită a meșteșugurilor? Din lînă face o manta frumoasă, din lemn construiește plugul pentru muncitorii de pămînt, visla pentru plutitorii pe ape, lancea și scutul apărătoare de primejdii în războaie pentru oșteni. 6 Dar fapta ei cea mai vrednică de cinste dintre toate este istoria¹, fermecătoarea mult încercată a auzului și educatoarea sufletelor noastre; căci pentru inimile doritoare de învățătură nimic nu-i mai plăcut ca istoria. 7 Acest lucru rămîne dovedit cu prisosință de una din povestirile lui Homer. Scăpat din valurile agitate ale mării și ajuns pe uscat, fiul lui Laerte este primit și ospătat la curtea regelui Alcinou, care arată multă bunăvoință lui Odiseu². 8 Gol și greu încercat de chinurile istovitoare ale plutirii pe mări, eroul capătă haine strălucitoare și are onoarea de a sta la masă împreună cu regele, iar acesta acordă străinului libertatea de a vorbi și de a povesti faptele întîmplate. 9 Feacienii rămîn înmărmuriți, uită de băutură și ospățul se preface în teatru: își deschid larg urechile, privesc la bărbat cu uimire și nu se mai satură ascultîndu-l, deși povestirea este destul de lungă. 10 Cele mai multe dintre întîmplări îi fac să-și lase privirile în jos cu tristețe, căci omul a trecut și a scăpat din cele mai mari nenorociri, iar ascultarea lor are un farmec fără sfîrșit și irezistibil, un înțeles adînc și împotriva așteptărilor. 11 Înțelegem acum de ce poeții și-au făcut cei dintîi un renume ca educatori și au pus stăpinire pe sufletele omenești doritoare de cercetare, înclinate totdeauna spre învățătură și însetate de povestirile altora: ei spun cu măiestrie întîmplări

¹ Teofilact concepe istoria ca operă de artă și de psihagogie, comparabilă cu epopeea și tragedia.

² Întîmplările lui Odiseu, fiul lui Laerte, în insula lui Alcinou, regele feacilor, sînt povestite de Homer în *Odiseea* VII 166—177 și VIII—XII. Elogiul istoriei amintește de elogiul filozofiei făcut de Platon și Cicero: concepută ca o disciplină pedagogică fundamentală (*historia magistra vitae*), istoria este o artă și un mijloc de îndreptare socială în același timp.

mitice, își potrivesc cuvintele pe măsura plăsmuirii, înviează invenția cu ajutorul ritmului și înfrumusețează faptele memorabile pe care le brodează cu tot felul de infloritură incantătoare. **12** Acțiunea lor spirituală are atita putere încît poezii sint trecuți în rîndul cunoscătorilor de taine divine: la ei vin și se adăpostesc zii, care vorbesc în limbile poezilor și dau în vileag faptele oamenilor, cînd li se întîmplă în viață o izbîndă vrednică de cînte sau o mare nenorocire. **13** Prin urmare, ar putea zice cineva, istoria este învățătoarea tuturor oamenilor, care-i duce spre lucruri bune și-i abate de la cele dăunătoare. **14** Știm că cei mai destoinici conducători militari s-au format cu ajutorul ei, deoarece se pricep să rînduiască oștile în așa fel încît, prin manevrele lor, să înșele dușmanul. Cînd povestește nenorocirile unora, îi face mai prevăzători și cînd arată întîmplările altora îi îndreaptă pe calea cea bună, iar după victorii îi înfățișează mai fericiți, căci unele începuturi modeste pot duce pînă pe culmile cele mai înalte ale virtuților. **15** Pentru omul bătrîn ea este o îndrumătoare și un baston de sprijin, pentru cel tînăr un dascăl înzestrat cu cele mai frumoase cunoștințe, iar bărbatului în floarea virstei îi dă o experiență multilaterală și-i îmbogățește treptat învățătura. **16** Mă îndrept acum și eu spre ea, deși îmi iau o sarcină peste puterile mele, căci nu posed calitățile stilistice cele mai alese, cugetările înălțătoare, frumusețea compoziției și măiestria întocmirii artistice. Dacă va ieși ceva bun din încercarea pe care o fac, să fie pus pe seama întîmplării și nu a priceperii mele³.

1

Strălucita cuvîntare a împăratului Tiberius înainte de moarte. În fața sa, Mauricius este declarat succesorul tronului.

1 În timp ce suveranul Tiberius își trăia ultimele clipe ale destinului dat lui în această lume și trebuia să se supună legii comune a naturii, răpus de o boală numită în mod obișnuit de toți medicii „fiere neagră“, a fost proclamat împărat Mauricius⁴: el a fost înălțat cu fală în această cînte și a obținut de tînăr purpura puterii imperiale supreme. **2** Dus în aer liber, în curtea palatului, unită cu locuința suveranului prin covoare de flori și plante de tot felul, într-un minunat *atrium* și pe o scenă splendidă, împăratul Tiberius a invitat pe conducătorul bisericii (unde ținea pe atunci în mîini frinele puterii Ioan⁵) și a chemat la dînsul pe demnitarii ecleziastici, pe lăncieri și paznici și pe toți cei puși în slujba împăratului, ba chiar și pe oamenii mai cu vază din popor. **3** N-a vorbit el însuși celor de față, ci a arătat drept interpret al împăratului pe Ioan, orator destoinic și bun cunoscător al legilor romane; iar acesta a anunțat cu demnitate, forță și măiestrie poruncile împăratului, vrednice de mărinimia imperială. Pe acest Ioan romanii îl

³ Deși autorul afirmă că nu are calitățile stilistice necesare, totuși tehnica compoziției constituie la el o preocupare conștientă și stăruitoare.

⁴ Mauricius a fost proclamat împărat la 13 august, iar Tiberius a murit a doua zi la 14 august 582. Acesta din urmă a domnit după Iustin al II-lea, între anii 578—582, adică puțin timp și la o vîrstă înaintată. Mauricius era originar din Capadocia și a devenit *comes* în 573, apoi între 577—582 a fost *magister militum* în Orient.

⁵ Ioan al IV-lea, patriarh între anii 582—595.

numesc în limba lor *quaestor*. 4 Așadar la numirea noului împărat era de față suveranul Tiberius împreună cu fiica sa Constantina, pe care o făcuse părtașă de destin și de viață a lui Mauricius; iar înainte de a-l proclama împărat, s-a adresat adunării în felul acesta:

5 „Romani (nume prea slăvit și venerat de popoare, aflat cu cinste în gurile multor oameni din cauza gloriei sale), dureri mari și griji de tot felul ne înfruntă acum la capătul vieții; unele ne silesc să rînduim cu bine cele din lumea aceasta, iar altele ne tulbură sufletul în legătură cu desfacerea de ea, pentru trecerea în altă lume, și ne îndeamnă că ne ostenim să dăm socoteală Creatorului despre cele făptuite aici. 6 Și grozav mă apasă în clipa de față cutezanța și răsfățul de odinioară, căci cei care au multă putere în mod firesc fac și multe greșeli. 7 Dar mai urgente și mai nerăbdătoare sînt grijile împărăției, nu atît ca s-o lăsăm în grabă altora, ci pentru că se cuvine s-o așezăm pe o temelie sănătoasă, deoarece eu n-am primit domnia din poftă de putere sau pentru dezmățul trupului meu; apoi mă gîndesc și la nevoile familiei, care sînt tot atît de apăsătoare ca și grijile pricinuite de destinul tronului. 8 Împărăția, copiii și soția mă preocupă în aceeași măsură: împărăția are nevoie de un conducător înțelept, soția de un apărător cinstit și cu frică de Dumnezeu în timpul văduviei, iar fetele⁶ de un îndrumător pentru vîrsta fragedă și firea lor slabă de femei. 9 Din pricina bolii, de multe ori trec cu vederea nevoile familiei, fug din lanțurile ei ca un sclav, uit de copii, îmi neglijez soția și mă cred mort sau liberat de îndatorirea de a mă gîndi la dînșii. 10 Dar îmi vine repede în minte grija neînduplecată a sceptrului imperial, căci se cuvine să păstrăm pînă la capăt puterea care ni s-a încredințat și avem datoria s-o lăsăm moștenire altora. 11 Urmașii trebuie să fie mai buni decît înaintașii lor spre a le îndrepta greșelile: altfel se năruie, să zic așa, orice autoritate, deoarece o temelie prea slabă pune împărăția în primejdie. 12 În timp ce frămîntam în minte aceste gînduri, pronia, îndrumătoarea noastră, mi-a luat greutatea de pe inimă, dîndu-mi un singur sfat; ea mi-a arătat omul capabil să domnească și să ia în mîini puterea; mi-a recomandat pe acest Mauricius, aflat aici de față, un bărbat de cel mai mare folos pentru împărăția romană. El a săvîrșit o mulțime de fapte mari și a dovedit că va avea grijă de supuși. 13 Socotiți-l acum împărat. Cred atît de mult în el la transmiterea acestei sarcini foarte importante, încît îi dau de soție pe fiica mea împreună cu împărăția. Vă întăresc cu un amanet, odor neprețuit al familiei, și voi lua cu mine la drum o mîngiere sufletească în călătoria cea lungă. 14 Mi-ați fost martori vrednici de credință în această prea frumoasă orînduire a lucrurilor, de cînd mă încercați ca stăpînitor al conducerii supreme și din momentul cînd omul acesta ne dă un ajutor atît de însemnat și plin de înțelepciune. 15 Iar tu, Mauricius, fă pentru mine din domnia ta cel mai frumos monument după moarte. Împodobește-mi mormîntul cu virtuțile tale, împlinește nădejdlile celor care au încredere în tine și ține seama de faptele și noblețea sufletului tău. 16 Înfrînează

⁶ Tiberius avea două fete: Constantina, soția lui Mauricius, și Charito, căsătorită cu Germanus. Solemnitatea proclamării a avut loc în sala interioară a palatului imperial din Evdomon, pe malul mării Marmara, la șapte mile de centrul capitalei, potrivit unui obicei care data din secolul al V-lea. R. Janin, *Constantinople byzantine*, 408—411.

forța prin rațiune, stăpânește violența prin măsuri înțelepte⁷. Domnia este un lucru minunat și sublim care îl ridică pe stăpînitor la fapte mărețe sau îl poate infumura în gîndurile sale. Nu socoti că-i întreci pe toți în înțelepciune, deși te-ai înălțat mai sus decît toți pe treptele puterii. **17** Caută să fii mai degrabă iubit decît temut de supușii tăi, iar în locul lingușirii prețuiește drept cel mai bun sfătuitor dovada concretă, deoarece puterea se lasă greu muștrată și stăpînită de educație. Să ai ca sfătuitoare înaintea ochilor dreptatea, care răsplătește faptele bune din viață. **18** Ca înțelept, socotește purpura pe care o îmbraci drept o zdreanță fără preț, iar coroana imperială un obiect care nu se deosebește cu nimic de pietricelele aflate pe malul mării. Strălucirea purpurei este tristă: eu cred că împărații trebuie îndemnați să fie cumpăniți după izbinzi, să îndepărteze mindria și să nu se infumureze prea mult cu această haină funebră a monarhiei, căci pentru un înțelept sceptrul domniei este o sclavie glorioasă, dar nu și puțința de a face orice. **19** Minia să fie ținută în friu prin dragoste de oameni, iar respectul și teama să se întemeieze pe înțelepciune. Natura a dat o conducere și albinelor și a înarmat cu un ac pe regina lor, înzestrînd-o cu o putere care acționează repede și de la sine, spre a lovi în neascultătorul dreptății. **20** Acul ei nu este tiranic, ci drept și pus în slujba mulțimii⁸. Deci, să fim măcar ca dinsa, dacă mintea noastră nu ne ajută să facem mai mult. Dacă vei cumpăni cuvintele mele ca un judecător, vei avea o domnie integră, care va onora virtuțile și va înlătura nedreptatea“.

21 După cuvîntarea împăratului a curs ploaie de lacrimi din ochii ascultătorilor: unii se întristau de suferințele sale, deoarece îi cunoșteau de aproape bunăvoința, iar alții se înduioșau de plîsete, pentru că îl iubeau; căci o întîmplare nefericită de obicei împărtășește ceva din suferința ei și celui care o privește. **22** Împăratul a luat coroana și hlamida largă de purpură⁹ și le-a pus pe capul și umerii lui Mauricius. Atunci a izbucnit un potop de strigăte de bucurie din partea supușilor, căci unii îl admirau pe împăratul bătrîn, plăcîndu-le înțelepciunea și sfatul lui, alții pe cel tînăr, ajuns să se învrednicească de atîta cinste, iar toți împreună îl slăveau pe Dumnezeu, care rînduise lucrurile cu bine și apropiase pe cei doi bărbați. **23** După ce a fost împlinit și încheiat acest mare și ultim scop al împăratului, luînd sfîrșit festivitățile proclamării, potrivit cu datina imperială, suveranul Tiberius s-a așezat din nou în patul său.

2

O voce divină la urechile lui Tiberius. Moartea lui. Plîsetele și lacrimile poporului. Funeraliile și înmormîntarea.

1 Cîcă, puțin înainte de boala sa, suveranul Tiberius a auzit un glas dumnezeiesc și i s-a părut că vede în vis¹⁰ un bărbat de toată frumusețea,

⁷ În sfaturile date de Tiberius stăruie un motiv mai vechi, trecut la multe popoare și oglindit în literatura noastră în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* și în *Ceasornicul Domnilor* de Nicolae Costin.

⁸ Comparația conducătorului suprem cu regina albinelor sau cu pilotul unei corăbii era un loc comun în literatura bizantină.

⁹ Coroana, hlamida și încălțămîntea de purpură erau simbolul puterii supreme. Transmiterea puterii se făcea după un anumit ritual, păstrat cu grijă și considerat indispensabil, potrivit cu „datina imperială“.

¹⁰ Visul a jucat un rol hotărîtor în luarea multor hotărîri importante. Studiul lui ar merita atenție și ar arăta o gamă infinită de motive.

avînd înfățișarea unei tinere ființe divine, cu neputință de arătat în cuvinte sau de imitat în pictură. Haina tînărului era albă și umplea cu lumina strălucirii sale locul și pe cel care îl privea. **2** Cu chip că îl ia de mină și încercă să-l convingă, i s-a adresat împăratului în felul acesta: „Iubite Tiberius, iată ce-ți spune întreita dumnezeire: sub domnia ta nu vor exista timpuri pentru tirani și hulitori de credință“. Apoi, tulburat de această vedenie, înțeleptul împărat s-a trezit din somn, iar a doua zi dimineată a povestit celor din jurul său tot ce văzuse în vis.

3 A doua zi (căci reiau firul povestirii), Tiberius, măcar că era împărat, a dat ascultare legii obștești a firii și a plecat din lumea aceasta, lăsînd în urmă, ca un cort, haina împovărată și pămîntească a sufletului. Și a fost jale multă în cetate, căci din ochii multora au curs șiroaie de lacrimi și a pătruns nespūsă mîhnire în sufletele tuturor. **4** Hainele strălucitoare erau înlocuite cu îmbrăcămintea tristeții și vestea morții i-a adunat pe toți la această priveliște dureroasă. Mulțimile năvăleau în palatul imperial, iar curțile din față nu mai erau străjuite de perdele numeroase, prin care străbăteau cu greu pînă atunci doar cei care se învredniceau de o dregătorie înaltă ¹¹. Imnuri tînguitoare răsunaу toată noaptea și luminile lămpilor lăsaus o impresie întristătoare... **5** În zori, după ce soarele a început să-și trimită razele și să se înalțe de la pămînt, mulțimea aflată de față la înmormîntarea împăratului îl plîngea cu ploaie de lacrimi; elogiul funebru era variat și se revărsa din gurile tuturor ca un fluviu cu numeroase izvoare, asemenea unui copac înalt, stufos și bogat în ramuri. **6** De obicei supușii jelesc mult plecarea timpurie a împăraților care și-au început domnia cu încredere și cu multă dragoste de popor. **7** După ce l-au așezat în mormîntul împăraților ¹², s-au îndreptat cu toții să-l păzească pe împăratul Mauricius și în aceeași zi au pus capăt lacrimilor, căci oamenii au mai puțină memorie pentru cele trecute decît grijă plină de rîvnă pentru cele prezente.

3

Tratatul rușinos încheiat între avari și romani. Hanul cere să vadă un elefant și un pat de aur, iar în afară de banii prevăzuți în pact pretinde de la împărat alte douăzeci de mii de monezi de aur. El calcă tratatul.

1 Acum voi începe să Țes pînza istoriei mele și voi înfățișa războaiele cu barbarii, amintind înainte de toate expedițiile împotriva avarilor ¹³, deoarece sînt faptele cele mai vrednice de luat în seamă și, în ordine cronologică, cele mai îndepărtate în timp. **2** Nu puține înfruntări au îndrăznit ei atunci să pună la cale din pricina firii lor prea zburdalnice, căci hunii care locuiesc lingă Dunăre sînt neamul cel mai lipsit de credință și mai lacom dintre toți nomazii. **3** După ce au luat în stăpînire orașul cel mai important, au trimis

¹¹ Accesul în palat era dificil pentru poporul de rînd: numai Iustinian făcea excepție în această privință.

¹² Rămășițele pămîntești ale lui Tiberius au fost duse cu pompă în oraș și depuse în biserica sfinților Apostoli.

¹³ Patria avarilor este considerată China de nord. În secolul al VI-lea avarii au ocupat Ținuturi întinse la vest de Marea Caspică, apoi o parte din ei s-au îndreptat spre occident și au ajuns în atingere cu împărăția bizantină, în regiunea Dunării de Jos.

solii la împăratul Mauricius. Acest oraș se numea Sirmium ¹⁴, o cetate foarte însemnată, slăvită și cîntată de romanii care locuiesc în Europa; 4 ea a fost pierdută puțin înainte de momentul cînd împăratul Mauricius a îmbrăcat purpura imperială și a urcat pe tronul împăraților romani. 5 Cum a fost luată, ne povestește în chip lămurit strălucitul nostru istoric Menandru ¹⁵: așadar nu mă grăbesc să prezint mai amănunțit aceste evenimente și să revin asupra unor descrieri foarte detaliate, căci reluarea unor întîmplări înfățișate cu măiestrie de alții atrage protestele poeților. 6 După ce orașul a ajuns în mîinile hunilor, au început tratative de pace spre a avea liniște în loc de război și a pune la cale o înțelegere. 7 Această înțelegere s-a dovedit foarte dăunătoare pentru romani, căci după atîtea nenorociri îndurate pînă la culme, ei au ajuns ca niște arbitri de întreceri sportive și au oferit barbarilor, ca preț al vredniciei lor, daruri strălucitoare, consimțind să le plătească în fiecare an optzeci de mii de monede de aur prin cumpărare de argintărie și îmbrăcăminte de tot felul. 8 Dar tratatul n-a durat mai mult de doi ani, căci hanul (cum zic hunii) a început să se infumureze și să fie mîndru cu romanii. Înainte de încălcarea păcii a ajuns pînă la dînsul zvonul că romanii cresc animale foarte vestite prin mărimea și trupul lor; de aceea a cerut împăratului să-i dea puțința să le vadă. 9 Împăratul a căutat să răspundă repede acestei dorințe de cunoaștere și i-a trimis să vadă cel mai arătos elefant din ciți avea. 10 După ce a privit animalul din India, hanul a întrerupt în grabă spectacolul și a poruncit ca animalul să fie înapoiat împăratului, nu știu dacă din uimire față de această minunăție sau din dispreț față de dînsa, deoarece n-am motive să ascund adevărul. 11 I-a cerut apoi împăratului să-i trimită un pat lucrat în aur, căci pînă acolo ajunsese înfumurarea fericirii sale de față. Împăratul a poruncit cu o mărinimie imperială să-i facă și să trimită patul. 12 Hanul s-a semețit din nou, căpătînd și mai multă încredere în el, ca și cum ar fi fost ofensat de un dar fără preț; și plin de îngîmfare, a trimis îndărăt împăratului patul de aur, ca pe un lucru uricios și fără valoare. 13 Mai mult decît atît, a cerut romanilor să-i plătească anual (pe lingă cele optzeci de mii de monede de aur) alte douăzeci de mii. Dar împăratul n-a consimțit, iar hanul a călcat înțelegerea de pace și a spulberat jurămintele făcute.

4

Hanul cucerește orașul Singidunum, asediază Augusta și Viminacium, distruge Anchialus și pradă satele din apropiere.

1 El a luat în mină trimbița iubitoare de războaie, a adunat oștile și a cucerit pe neașteptate cetatea Singidunum ¹⁶, neapărată și fără unități

¹⁴ Sirmium, azi Sremska Mitrovica, pe riul Sava, în Iugoslavia.

¹⁵ Menander Protector a scris o *Istorie* în care a înfățișat evenimentele dintre anii 558—582, continuînd pe Procopius și Agathias. Titlul *Protector* arată că a trăit mai mult timp la curtea imperială și în provincie ca înalt funcționar militar și a cunoscut de aproape legăturile oficiale și tratativele cu populațiile migratoare. Fragmente în *Excerpta de legationibus*, ed. Carolus de Boor, Berlin, 1903, p. 170—221, 442—447.

¹⁶ Singidunum (azi Belgrad), așezat pe malul drept al Dunării la confluența ei cu riul Sava. Orașul a fost luat de avari în vara anului 583. F. Barišić, *Vizantiski Singidunum*, Zbornik Radova Vizantiloški Institut, Beograd, III, 1955, p. 1—14; M. Mirković, *Rimski Singidunum u svetlosti epigrafskih izvora*, Zbornik Filozofskog Fakulteta, Beograd, V, 1960, p. 323—353; A. Mócsy, *Gesellschaft und Romanisation in der römischen Provinz Moesia Superior*, Budapest, 1970, p. 126—134.

militare, deoarece în Tracia era multă nepăsare din pricina tratatului de pace; căci pacea n-are grijă de pază și nu-i stăpinită de gândul apărării. **2** Cei mai mulți locuitori ai cetății se aflau în afara zidurilor, împinși de nevoile recoltării, deoarece era în timpul verii și își strungeau cele necesare pentru viață. **3** Dar barbarul n-a putut lua cetatea fără lupte, căci în fața porților s-a ivit o încăierare crincenă și s-a întâmplat că au pierit acolo mulți avari, obținând (vorba aceea) o victorie în felul lui Cadmus ¹⁷. Ei au pustiit și multe alte orașe vecine, cu repeziciune și fără multă osteneală, deoarece nimeni nu se aștepta la această nenorocire, venită împotriva nădejdilor și așteptărilor. **4** După ce a luat Augusta și Viminacium (cetăți strălucite, dependente de Illyricum), hanul a purces în grabă mai departe și a izolat cetatea Anchialos ¹⁸, pustiind satele din jur. **5** N-a răvășit clădirea apelor termale, deoarece, după un zvon ajuns pînă la noi, se aflau acolo la băi femeile hanului, care i-au cerut ca preț al unirii cu ele să nu distrugă instalațiile băilor. Cică aceste ape fac mult bine celor care se îmbăiază și le apără sănătatea. **6** După trei luni, romanii au trimis o solie la han și l-au rugat să-i scape de război; ei au trimis ca sol pe Elpidius, un bărbat care ajunsese în senat, fusese conducător militar al Siciliei și se înălțase pînă la treapta de *praetor*, dregătorie aflată în mare cinste la romani. **7** I-au dat ca însoțitor pe Comentiolus, un bărbat distins din rindurile scutierilor împărătești, numit de romani în limba latină *scribo* (secretar). Deci au mers amîndoi la han, în Anchialos, și i-au cerut condiții de pace, după cum le fusese rînduit. **8** Hanul nu s-a arătat cumpănit în nedreptăți, ci i-a amenințat cu și mai multă infumurare că va distruge zidurile cele mari ale Bizanțului ¹⁹. Elpidius își tremura cuvintele și sporea în felul acesta infumurarea plină de semeție a hanului, **9** însă Comentiolus a dovedit măreție de suflet și înțelepciune în cuvinte, arătînd că libertatea romană își apără dreptul inviolabil al unei stăpîniri cumînti și nu se lasă ademenită de vorbele lingușitoare ale înșelătorului. În fața frunțașilor avari și a hanului, el a spus următoarele.

5

Cuvîntarea amenințătoare și lipsită de teamă a lui Comentiolus în fața hanului și a frunțașilor săi: preamărirea romanilor.

1 „Hane, romanii credeau că cinstești zeii strămoșești și te sfiești de sfințenia jurămintelor, că nu primejduiești deloc înțelegerile și tratatele și nu ameninți echilibrul păcii, ci îți amintești darurile numeroase ale împăratului, bunăvoința romană și binefacerile față de străbunii tăi; ei își inchipuiau că vei numi toate aces a dragoste de străini și nu le vei da uitării niciodată și nici nu vei îngădui ca romanii să fie nedreptățiți de către unii dintre supușii

¹⁷ Victoria în felul lui Cadmus sau în felul lui Pyrrhus era o victorie obținută cu multe sacrificii, după care victoriosii ieșeau tot atît de istoviți ca și învinșii.

¹⁸ Augusta, cetate așezată pe malul drept al Dunării, la confluența ei cu riul Ogosta, în Bulgaria. Viminacium (azi Kostolac), pe malul drept al Dunării, mai jos de Belgrad, în Iugoslavia. Anchialos (azi Pomorie), oraș pe malul Mării Negre, lângă Burgas.

¹⁹ Zidurile cele mari „ale cetății“ Constantinopole au fost ridicate în anul 512, în timpul domniei împăratului Anastasius. Ele se întindeau de la Marea Marmarapînă la Marea Neagră, la 40 km vest de capitală, pe o lungime de aproximativ 80 de km.

tăi; 2 căci se cuvine ca cei care conduc să fie mai înțelepți decît supușii lor și, cu cît îi întrec în putere, cu atîta îi depășesc în virtute. 3 De aceea romanii, din dragoste pentru pace, nu s-au mai gîndit la dezastrele produse de tine și au uitat multe nedreptăți, 4 căci ei se deosebesc de toate neamurile prin mărinimie și n-au pus mina pe arme pentru a răzbuna nenorocirile, deoarece au socotit cu mult mai de preț pacea obținută după aceea decît suferințele îndurate mai înainte, dorind să arate mai curînd bunăvoință decît să răspundă cu represalii. 5 Dar tu ai trecut cu vederea tot ce era nobil și mărinimos: ochiul dreptății e orb, picioarele prevederii se poticnesc și nu pot răspunde siluirilor într-o măsură potrivită; dumnezeul tău e numai pofta de a face orice; însă romanii nu-și uită virtuțile strămoșești, ci vor porni împotriva ta războiul cel mai crincen cu putință și vor face multă ucidere. 6 Căci războiul este mai plăcut decît pacea, cînd dușmanul nu iubește liniștea. Ce lucru pe lume era mai glorios pentru romanii de odinioară²⁰ decît să lupte pentru libertate, onoare, patrie și copii? Dacă și unele păsări mărunte duc o luptă înverșunată și se încaieră cu furie pentru a trăi și pentru a nu fi răpuse de altele, ce să zicem de oameni și de romani, neamul cel mai viteaz și împărăția cea mai renumită din toate, pe care nu-i ușor s-o disprețuiești, decît doar la începuturile ei? 7 Așadar nu te semeți cu ceea ce a fost rău rînduit pînă acuma și fără credință, deoarece mărinimia dovedită prin îndreptări este vrednică de laudă, iar infumurarea prin răutăți are parte de hulă și nu poate fi trecută între faptele glorioase. 8 Ai săvîrșit nu de mult cîteva lucruri mari, fără să-ți dai seama; dar, puterea romanilor nu este dintre cele mai mărunte, căci împăratul ne poartă de grijă, ajutoarele neamurilor supuse vin la timp, avem bani din belșug, iar vrednicia noastră între toate popoarele lumii este mai cu seamă sentimentul evlaviei; și de aceea sîntem foarte puternici. 9 Tu ai încercat să ne înfrunți în toate acestea cu armele, dar n-ai avut grijă să te întrebî cum vei ajunge pînă la capăt. Ce faimă vei putea avea la neamurile vecine, dacă disprețuiești pe romani? Sau cită garanție de încredere în tine de aici înainte? 10 Îți insultî zeii la betie, calci în picioare jurămintele, desfăci înțelegerile de pace, răsplătești binefăcătorii cu nenorociri și nu te îndupleci în fața unor daruri care au o putere deosebită. Lasă-ne în pace. Nu transforma acest moment prielnic pentru tine în subtilități meschine și nu încerca să ne pricinuești pagube, numai pentru că sîntem vecini, deoarece noi nu ți-am făcut nici un rău. 11 Din înălțimea ta, rușinează-te de acest pămînt al romanilor și al nostru, care te-a salvat de la moarte, te-a îmbrățișat ca exilat și te-a adăpostit ca pe un străin pribeag²¹, atunci cînd frîntura ta de trib s-a rupt și s-a despărțit de orient și de tribul primitiv. 12 Nu călca datina frumoasă a ospetiei și vei fi slăvit de mulțime pentru dragostea ta de oameni: vei învăța pe ascultători că impietatea ne dezgustă, căci aduce numai rele. Dacă dorești bani, romanii sînt gata să-ți dea imediat, căci sîntem un popor iubitor de cînstire, iar avuția noastră stă în mărinimie și dărnicie. 13 Stăpînești un pămînt întins și cu multă lărgime, unde locuitorii nu se simt strîmtorați, iar cei care

²⁰ Comparația cu romanii din antichitate este un motiv literar des folosit în literatura bizantină, mai ales în timpul migrației popoarelor.

²¹ După ce enumeră alianțele, mijloacele materiale și armele spirituale ale Bizanțului, autorul aruncă asupra dușmanului vina de a fi un uzurpator al dominației romane, singura legitimă în teritoriile ocupate vremelnice de hanul avarilor.

vin la voi nu duc lipsă de cele necesare pentru viață. **14** Întoarce-te în țara ta, pe care ți-au dăruit-o romanii, și nu-ți întinde stăpînirea dincolo de hotarele tale. **15** Chiar cînd suflă cu furie, vînturile nu pot abate arborele înalt și falnic ²², cu coamă stufoasă, trunchi puternic, rădăcini adînci și umbră deasă, hrănit la timp cu apă adusă pe canale sau îngrășat de belșugul ploilor venite din ceruri. **16** Cei care pun piciorul cu obrăznicie dincolo de hotarele lor vor fi cumințiți cîndva cu o pedeapsă binemeritată și vor suferi o rușine mai dureroasă decît suferințele pricinuite“.

6

Hanul se înfurie și îl pedepsește aspru pe Comentiolus. Altă solie la avari. Li se făgăduiesc alte douăzeci de mii de monede de aur pe lingă cele optzeci de mii.

1 Cînd această aspră învinuire a luat sfîrșit, hanul era stăpînit de o tulburare adîncă și sîngele îi fierbea; toată fața i se făcuse roșie ca purpura de minie, ochii îi scînteiau ca unui nebun, iar sprîncenele i se umflaseră atît de mult încît amenințau aproape să iasă din frunte; întreaga lui înfățișare dovedea că solii nu vor fi cruțați; deci plutea o mare primejdie peste capul lui Comentiolus din cauza cuvîntării sale. **2** Barbarul a uitat de respectul cuvenit solilor și l-a batjocorit pe Comentiolus cu lanțurile închisorii; i-a pus cătușe de lemn la picioare, a răvășit cortul solului și apoi, potrivit unei datini locale, „l-a amenințat“ cu pedeapsa capitală. **3** A doua zi s-a liniștit, căci fusese îndemnat cu vorbe potrivite de către fruntașii avarilor să nu-l omoare, ci să-i pedepsească pe soli numai cu închisoarea. În cele din urmă hanul s-a învoit, le-a dăruit pe neașteptate viața și i-a lăsat pe cei năpăstuiți să se întoarcă la împărat.

4 În anul următor a fost ales din nou Elpidius și trimis în aceeași solie; și după ce a ajuns la han, a cerut să vină împreună cu el un sol ²³ la împărat spre a însufleți tratativele și a adăuga alte douăzeci de mii de monede de aur peste cele prevăzute în înțelegerea anterioară. **5** Hanul a primit propunerea și l-a trimis la împărat, împreună cu Elpidius, pe Targitius, un barbat vestit din neamul avarilor. Ei au venit amîndoi la împărat, au ținut sfat și s-au învoit ca romanii să plătească douăzeci de mii de monede de aur peste cele optzeci de mii; sau, în caz de atitudine nepăsătoare, să fie înfrunțați cu război. **6** În felul acesta părea că se înfiripase o înțelegere și că războiul luase sfîrșit. Dar în scurt timp buna rînduală a păcii s-a năruit, iar neamul avarilor a pornit din nou asupra romanilor, însă nu pe față, ci, cu o deosebită ușurință, prin mijloace înșelătoare.

²² Motivul arborelui înalt și falnic care nu poate fi abătut lesne de vînturi era curent în literatura antică.

²³ În anul 584 Elpidius s-a întors la Constantinople împreună cu Targitius, solul avarilor.

Înaintarea amenințătoare a slavilor spre zidurile cele lungi și vitejia memorabilă a comandantului Comentiolus în timpul măcelăririi și alungării lor.

1 Ei au adus neamul sclavinilor²⁴, au pustiit cea mai mare parte a teritoriului roman, s-au năpustit asupra zidurilor lungi și, înfruntându-le în ochii tuturor, au pricinuit o sumedenie de omoruri. 2 De aceea împăratul s-a înspăimîntat și a început a străjui zidurile lungi; a scos din oraș multile oștilor aflate în jurul său și cu mijloacele aflate la îndemînă a rinduit un front destul de puternic. 3 Atunci Comentiolus a primit o comandă militară importantă, a înaintat în Tracia și a alungat mulțimile sclavinilor. El a ajuns pînă la riul numit Erginia²⁵, a căzut pe neașteptate și cu toată puterea asupra sclavinilor și a pricinuit multă moarte în rindurile barbarilor. 4 De aceea a fost numit din nou comandant suprem de către împărat și trimis împotriva dușmanilor, fiind distins cu demnități romane și primind titlul de dregător militar, numit de romani *praesens*²⁶. 5 Apoi în restul verii a strîns trupe romane, s-a îndreptat spre Adrianopole și l-a înfruntat pe Ardagast, care avea cu el mulțimi numeroase de sclavi, cete însemnate de prizonieri și prăzi strălucite. După ce a petrecut noaptea acolo, a ajuns a doua zi dimineață lingă cetatea Ansinon²⁷ și s-a încăierat voinicește cu barbarii. 6 A zdrobit ariergarda dușmanilor, i-a pus pe fugă și i-a alungat pînă la Astica²⁸: vitejia romană a adus prizonierilor o zi luminoasă. Comandantul oștirii a sărbătorit victoria și a ridicat un trofeu.

Hanul calcă din nou tratatul: cauza este un oarecare Bocolabras, mag de origine scitică. Targitius, solul hanului, este exilat într-o insulă. Orașe romane sînt cucerite.

1 La începutul toamnei barbarii au călcat din nou tratatul și i au nesocotit pe față înțelegerea privitoare la război. Voi arăta cauza, fără să mă sfiesc. 2 Era un bărbat scit cu numele Bocolabras. (Dacă dorește cineva să cunoască înțelesul mai lămurit al acestui nume, îl voi tâlmăci îndată în limba greacă: 3 traducînd cuvîntul din scită²⁹ în elină, obținem sensul de „mag“, ceea ce-i tot una cu „preot“.) Acesta a făcut în timpul acela o faptă cutezătoare și plină de primejdii. 4 S-a culcat cu una din femeile hanului și, momit de o scurtă plăcere, s-a văzut încîlcit în mreaja grozavă a unei primejdii de

²⁴ Pătrunderea slavilor la sud de Dunăre este documentată începînd din secolul al VI-lea. În această privință există o literatură întinsă, din care cităm numai cîteva titluri mai importante: P. N. Tretjakov, *Vostočnoslavjanskije plemena*, Moscova, 1953; P. Lemerle, *Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de l'époque romaine jusqu'au VIII-e siècle*, Revue historique, CCXI, fasc.2, 1954, p. 265—308.

²⁵ Erginia (azi Ergene), afluent de stînga al râului Hebrus (Marica) din Tracia.

²⁶ Prin *praesens* se înțelegea titlul de *magister militum praesentalis*, creat în secolul al IV-lea pentru a numi pe guvernatorii militari din Orient și Illyricum.

²⁷ Ansinon, cetate întărită lingă Adrianopole (Edirne).

²⁸ Astica, regiune în Tracia, la nord de riul Hebrus (Marica), între Adrianopole și Philippopolis (Plovdiv).

²⁹ Prin limbă scitică autorul înțelege aici limba hunilor.

moarte. Bănuind că fărădelegea lui va fi descoperită și-i va atrage o pedeapsă de pomină, el a înduplecat șapte bărbați din rîndurile supușilor gepizi³⁰ și împreună cu ei s-a pregătit de fugă la neamul lui de baștină. 5 Aceștia erau huni și locuiau în răsărit, în apropiere de perși, fiind cunoscuți de cei mai mulți sub numele de turci. 6 Dar, în timp ce trecea Dunărea cu gîndul să meargă în cetatea Libidin³¹, a fost prins de către unul dintre comandanții romani puși de pază la Dunăre, și a dat pe față neamul, locurile unde a petrecut mai înainte și aventura de dragoste care îl izgonea de acolo. 7 Deoarece părea convingător în istorisirea nenorocirii sale, a fost trimis de către comandant la împărat; și prin aceasta se înțelegea că romanii au călcat tratatul și că au dezlănțuit războiul; apoi a venit ca sol în cetatea împărătească Targitius spre a recolta de la romani avuția stabilită, care creștea și se cocea pentru han în fiecare an, potrivit înțelegerii. 8 Acest lucru l-a infuriat pe împărat din cale-afară, socotindu-se pur și simplu înșelat de avari, deoarece unul cerea avuția regulată și veniturile păcii, iar celălalt nu stătea liniștit, ci pustia Europa și distrugea orașele. 9 De aceea Targitius a fost exilat pe șase luni în insula Chalcitida³², sub pază severă; pînă într-atita fierbea de minie inima împăratului, încît amenința să pedepsească solul cu moartea. 10 Cei din jurul hanului au prădat locuitorii din preajma sciților și moezilor și au ocupat o mulțime de orașe ca Ratiaria, Bononia, Aquae, Dorostol, Saldapa, Pannasa, Marcianopolis și Tropaeum³³. 11 Acțiunea militară i-a dat mult de lucru, deoarece orașelele acestea nu s-au predat cu ușurință și în mod necugetat; însă însuflețirea generală i-a hărăzit un mare spor de încredere, după cum înfringerea pregătește de obicei nenorociri, care cu greu pot fi înlăturate. Împăratul l-a numit comandant pe Comentiolus și l-a pus în fruntea întregii oștiri.

9

Trecerea la evenimentele din Persia. Lupta nefavorabilă între romani și perși de lingă fluviul Nymphius.

1. Evenimentele în legătură cu hunii care trăiesc lingă Dunăre au constituit oarecum avanscena istoriei noastre; dar să încredințăm acum lirei noastre și faptele petrecute în Persia, căci mă voi întoarce la începuturile domniei lui Mauricius și voi descrie războiul cu mezii. 2 Să nu-mi aducă cineva invinuirea că, din pricina aceasta, mă întorc îndărăt la lucruri mai vechi, deoarece eu nu voi înfățișa acum aceleași fapte, cu toate că ele s-au petrecut în același timp. 3 Continuitatea celor expuse mai sus nu este frîntă pînă într-atita încît să nu putem face loc, alături de ele, și altor fapte, fără să producem confuzie în mintea cititorilor.

³⁰ Gepizii trăiau în Transilvania și au fost risipiți în anul 567 de către longobarzi și avari.

³¹ Pentru localizarea cetății Libidin, a se vedea *Studii clasice* XVIII, 1979, p. 145—149.

³² Chalcitida, insulă în Propontida.

³³ Ratiaria, azi Arčar pe malul drept al Dunării în Bulgaria; Bononia (Vidin), în nord-vestul Bulgariei; Aquae (Gamzigrad), în nord-estul Iugoslaviei; Dorostol (Silistra), pe malul drept al Dunării; Saldapa (Abrit, General Toșevo), în nord-estul Bulgariei; Marcianopolis (Devnja), în nord-estul Bulgariei; Pannasa, la vest de Marcianopolis; Tropaeum Traiani (Adamclisi, în Dobrogea).

4 Era în primul an de domnie a împăratului Mauricius, după războiul memorabil împotriva perșilor, purtat de Tamchosro³⁴, conducătorul oștilor medice din timpul acela. Împăratul l-a luat de la taberele din Armenia și l-a mutat la armatele din răsărit pe Ioan, poreclit de romani „Mustăciosul”³⁵, din cauza mustăților sale lungi și stufoase. 5 Îndată ce a fost numit conducător al oștilor din răsărit, el a tăbărit în locul unde riul Nymphios își unește apele cu fluviul Tigris. Deci războiul a izbucnit în această regiune; Ioan se afla în fruntea armatei romane, iar cea persană era condusă de Cardarigan. 6 Acest nume este o dregătorie la parți, iar perșilor le place să se numească după dregătorii, deoarece socotesc drept lucru nevrednic să poarte numele lor de naștere, căci admiră mai mult darul întâmplării decît legea pămîntească și numele dobîndit încă din pîntecele mamei. 7 Ioan și-a rînduit toată mulțimea oștirii sale în trei despărțituri: el însuși a luat despărțitura din mijloc, subcomandantul Curs despărțitura din dreapta, iar Ariulf pe cea din stînga, însă cele trei despărțituri formau o masă compactă. Tot așa era rînduită și armata perșilor. 8 După ce trîmbițele au dat semnalul de luptă și intervalul de la mijloc s-a micșorat, a început încăierarea. Romanii au înaintat din două laturi, Ioan la mijloc și Ariulf la stînga, și au înfrînt oștile din față. 9 Curs n-a luat parte la luptă, deoarece îl invidia pe Ioan din pricina vredniciei sale, ca pe unul care urmărea, chipurile, să dobîndească cea mai mare glorie. Perșii s-au retras, căci se temeau ca armata din față să nu-i înfrunte cu mai multă înverșunare. 10 După ce au văzut că oastea lui Curs nu ia parte la luptă, romanii au întors spatele barbarilor și s-au îndreptat spre locuri mai abrupte. 11 Perșii s-au întors din nou la atac, au văzut călărimea romană obosită de tensiunea alergării și de greutatea retragerii prin locuri întărite și prăpăstioase, au înfruntat-o cu bărbăție și au masacrat cea mai mare parte a oștirii romane; și abia au îngăduit barbarii ca romanii să se întoarcă în tabăra lor. Așa s-a terminat războiul, și se apropia toamna.

10

Mauricius și Constantina fac nuntă măreață; întreaga cetate se bucură și îi felicită.

1 Împăratul l-a primit în palatul imperial, cu pompă și strălucire, pe tatăl său Paulus³⁶, sosit de curînd în cetatea lui Constantin, iar a doua zi s-a lăsat purtat în alai de nuntă. 2 El a chemat la sine pe Ioan, conducătorul scaunelor episcopale, în sala mare, alături de aula mare a împăraților (ea se numește Augusteu)³⁷ și l-a rugat să obțină îngăduință de la Cel Puternic, prin rugăciunile patriarhului adresate lui Dumnezeu, să fie săvîrșită cu bine

³⁴ Tamchosro este format din apelativul *tahm* „putere” și *Chosro*. El era un titlu la perși. A. Christensen, p. 410.

³⁵ Trac de origine, Ioan Mustăciosul a fost numit comandant îndată după suirea pe tron a lui Mauricius la 14 august 582.

³⁶ Împreună cu tatăl lui Mauricius au sosit din Capadocia în capitală mama lui, fratele Petru și surorile Teoctista și Gordia. Tatăl său, Paulus, a fost înălțat la rang de patrician și a intrat în senat.

³⁷ Nunta a avut loc în palatul Dafnis, construit de împăratul Constantin, și compus, între altele, dintr-o sală mare numită Augusteu și dintr-o sală octogonală, destinată pentru odihnă. R. Janin, *Constantinople byzantine*, p. 113—114.

nunta împăratului. **3** Patriarhul a dat ascultare voinței împărătești, s-a rugat lui Dumnezeu, a luat mâinile împăraților și le-a împreunat, apoi a binecuvîntat cu urări de fericire căsătoria împăratului; după aceea a pus cununile pe capetele împăraților și i-a făcut părtașii sfintelor taine dumnezeiești, cum e obiceiul celor care cinstesc această preasfîntă și neprihănită credință. **4** În cele din urmă cei mai străluciți dintre fruntașii dregătoriilor, pe care împăratul îi cinstea cu titlul de „părinți“, l-au însoțit pînă la camera nupțială, deoarece se bucurau de bunăvoința lui, deși nu erau de neam mare. **5** Acești însoțitori de nuntă au venit în fața palatului imperial și cereau în ovațiile lor ca mirele, împăratul și stăpînul tronului, să se arate oștilor și să ofere daruri de nuntă supușilor. **6** Camera nupțială a împăraților era împodobită în chip grandios: în jur se aflau portretele primilor împărați mari, înfrumusețate cu aur și pietre scumpe; iar pe pereți atîrnau covoare lucrate din purpură tyriană, de culoare strălucitoare și de mare valoare. **7** În taină, spre a nu fi văzută încă de popor, copila lui Tiberius, fecioara-mireasă, a fost condusă de împărat spre patul nupțial, acoperit cu țesături fine, variate și frumos rinduite. **8** Împăratul a ajuns în curînd în camera nupțială, fiind întîmpinat cu strălucire de mai mulți bărbați îmbrăcați în veșminte albe, apoi a trecut pe un balcon cu perdele înalte spre a prezenta solemn în fața spectatorilor pe noua împărăteasă și spre a o îmbrățișa. Era de față însoțitorul de nuntă al împăratului, un eunuc împărătesc cu numele Margaritas, bărbat vestit în palatul imperial. **9** Împărăteasa s-a ridicat de pe tron și l-a salutat pe mire și împărat, iar mulțimile au ovaționat cu urări de nuntă. Sub privirile poporului însoțitorul de nuntă a oferit mirelui și miresei o cupă cu vin, deoarece nu putea să le pună pe cap cununi, căci tinerii căsătoriți nu erau persoane private, iar faptul acesta ar fi înjosit demnitatea imperială. **10** Acestea s-au petrecut a doua zi, însă capitala a prelungit sărbătoarea timp de șapte zile și s-a împodobit cu argintărie, căci a fost scoasă la iveală avuția romană: discuri ovale, vase, farfurii, talgere și coșuri de argint. Tănuite pînă atunci în case, podoabele de aur au fost scoase la vedere pentru oricine voia să le privească. **11** Răsunau pretutindeni flaute, fluieri și chitare pentru plăcerea și desfătarea tuturor. O mulțime de scamatori și măscărici își arătau zilnic dibăcia în fața iubitorilor de spectacole. **12** Alții luau în ris pe scenă pe cine voiau și înfățișau cu multă tragere de inimă comedii sau piese cu conținut dramatic. Au avut loc și întreceri cu cai, iar împăratul a ospătat în palatul imperial pe marii dregători ai statului. Și așa s-a încheiat nunta aceea de pomină.

11

Incendiu în for la începutul domniei lui Mauricius. Minunea din cupa martirei Gliceria. Scamatorul Paulinus este crucificat, iar fiul său decapitat.

1 Deoarece rămîne lucru lămurit pentru toți că istoricul dă la iveală fapte însemnate, să amestecăm acum printre cele vesele și întîmplări mai triste. La începutul primăverii³⁸, în for, loc vestit în cetate, au izbucnit flăcările amenințătoare ale unui incendiu, punînd în primejdie liniștea ora-

³⁸ Incendiul din Constantinopole a izbucnit în luna aprilie 583.

sului; și n-a fost cu puțință să fie stăvilită furia focului. 2 În cele din urmă cetățenii au domolit flăcările și le-au răpus avintul cu șuvoaie de apă ca aurul, căci se întâmpla că sufla un vînt puternic și scinteile amenințau aproape toată capitala.

3 Tot în anul acela un oarecare Paulinus, bărbat foarte cunoscut în cetate și înzestrat cu multă învățătură, și-a întinat sufletul în cloaca scamatoriilor înșelătoare și a fost prins. Modul cum a fost descoperită absurditatea cuvintelor sale este neobișnuit și voi povesti acum această întâmplare vrednică de admirație. 4 Înșelătorul avea o cupă de argint, în care aduna singele scurs din victimele jertfite forțelor demonice. 5 El a vîndut această cupă unor argintari, iar cumpărătorii au plătit lui Paulinus banii și au încercat să valorifice vasul: l-au expus în fața intrării prăvăliei lor și-l ofereau oricui voia să-l cumpere. 6 În acel timp trebuia să sosească în Bizanț episcopul din orașul Heracleia, numit odinioară Perint³⁹; acesta s-a uitat la cupa înșelătorului, expusă pentru vînzare, a cumpărat-o cu multă bucurie și, după ce a ieșit din cetate, s-a îndreptat spre scaunul său episcopal. 7 Deoarece mirul sfințit care ieșea din trupul martirei Gliceria se scurgea într-o cupă de bronz, din venerație adîncă față de cele sfinte, arhierul a schimbat cupele: a luat-o pe cea de bronz de la destinația avută pînă atunci și a pus în locul ei pe cea de argint ca să se adune mirul ce se scurgea din voința lui Dumnezeu. 8 Dar din acea clipă înainte riul minunilor a încetat să curgă și izvorul harului divin a secat. Martira și-a veștejit puterile, și-a sistat harul și și-a retras darul, arătînd că mirul nu mai curgea din cauza miniei sale, căci „curățenia nu trebuie să se amestece cu necurățenia”⁴⁰, ca să însăil în povestirea mea ceva potrivit din erudiția străină credinței. 9 Lucrul acesta s-a întîmplat timp de mai multe zile în șir, așa încît a ajuns să fie cunoscut de toată cetatea și episcopul era cît se poate de îndurerat: își plîngea fapta, jelea încetarea minunilor, chema în ajutor harul dumnezeiesc, nu îngăduia paguba, căuta pricina ei și-și ducea cu răbdare povara rușinii; iar viața îi ajunsese de nesuferit, pentru că biserica fusese lipsită de darul minunilor. 10 De aceea cei din jurul său posteau și se rugau, lăsau să curgă lacrimi însoțite de suspine, organizau suplicațiuni care țineau toată noaptea și făceau tot ce puteau pentru a înlătura supărarea lui Dumnezeu și a obține bunăvoința lui. 11 Dar după ce Dumnezeu și-a liniștit temeinic minia și s-a îndurat cu bună dreptate de neștiința omenească, a devenit lămurită în vis, pentru episcopul cetății, idolatria cupei: 12 el a înlăturat imediat din biserică cupa cumpărată, a pus-o la loc de cinste pe cea de bronz drept ofrandă sfîntă și autentică, întocmai ca pe o fecioară nepătată de înșelăciunea idolească; și iată că deodată s-au ivit din nou minunile: 13 curgea mirul sfînt, se revărsa harul, izvorau darurile, secau lacrimile, încetau plîsetele, era înfierată idolatria și sanctuarul își dobîndea iar faima de altădată, deoarece Dumnezeu devine îndurător cînd ne rugăm la el cu evlavie. 14 Episcopul s-a întors în cetatea împărătească, a aflat cine a vîndut negustorilor cupa, s-a dus la patriarhul Ioan și i-a povestit toate cele întîmplate. 15 Acesta s-a infuriat peste măsură de cele povestite și n-a mai putut îndura să audă așa ceva, ci a mers în grabă la palat și i-a împărtășit împăratului ceea ce auzise. 16 Mauricius se arăta

³⁹ Perint, nume tragic, înlocuit în anul 275 prin Heracleia (azi Eregli), pe coasta Propontidei, ajuns ulterior episcopie.

⁴⁰ Platon, *Phaidon* 67, 10–11.

destul de reținut față de pedeapsa capitală a celor vinovați și credea că păcătoșii trebuiau îndreptați mai curînd prin cîință decît prin supliciu. **17** Dar patriarhul își apăra cu fermitate punctul de vedere și îndemna stăruitor ca renegații credinței să fie arși pe rug, citînd textual cuvintele apostolului Pavel ⁴¹, care spune așa: **18** „Pentru cei care s-au luminat odată și au gustat darul cel ceresc și s-au făcut părtași duhului sfînt și s-au înfruptat din cuvîntul cel bun al lui Dumnezeu și din puterile veacului viitor este cu neputință, dacă au căzut, să se innoiască iarăși spre pocăință, fiindcă ei răstignesc a doua oară pe fiul lui Dumnezeu și-l fac de batjocură. **19** Țarina, cînd soarbe ploaia ce se coboară adeseori asupra ei și rodește iarba folositoare celor pentru care a fost muncită, primește binecuvîntare de la Dumnezeu, dar dacă aduce spini și ciulini, se face netrebnică și blestemul îi stă aproape, iar la urmă focul o așteaptă”.

20 Voința împăratului a început să se clatine și argumentele lui Ioan au învins. A doua zi s-a constituit un tribunal, iar înșelătorii au fost cercetați și condamnați la o pedeapsă ce nu putea fi evitată. **21** Paulinus a fost răstignit pe un stîlp puternic, despîcat la virf: călăii i-au introdus grumazul în despîcătură, i-au presat vertebrele de la gît și l-au sufocat; și așa și-a încheiat el viața cea lipsită de evlavie, după ce a asistat mai întîi la tăierea capului fiului său; căci își asociase feciorul la înșelăciunile, mirșăvenia și farmecele sale.

12

Cetatea Aphumon asediată de perși, iar Acbas de romani, însă eliberată de perșii care atacă. Un teribil cutremur de pămînt la începutul domniei lui Mauricius; consulatul și dărnicia sa față de popor.

1 Conducătorul oștirii medice a înconjurat cetatea Aphumon ⁴² și căuta s-o cucerească, iar comandantul armatei romane a aflat de acest lucru, s-a apropiat de Nymphios și încerca să ocupe Acbas ⁴³. **2** Întăritura aceasta era greu de cucerit și cu neputință de impresurat, căci se afla așezată în strîmtoarea unui munte și era apărată din două laturi de vîgăuni adînci, încît să întîmpla că avea o singură intrare în față, ocrotită de un zid format din îngrămădiri de bolovani puternici. **3** Cînd comandantul roman a pornit la atac împotriva celor din cetate, asediații au aprins torțe deasupra cununii de întărituri, vrînd să arate celor care luptau împreună cu cardariganul lîngă Aphemon că se află în primejdie, deoarece conducătorul perșilor dăduse acest consemn luptătorilor din Acbas. **4** A doua zi în zori oastea perșilor a pornit în rînduri strînse, a descălecat și a început lupta, iar după ce a aruncat o mulțime de săgeți și sulii, barbarii i-au răpus pe romani. **5** Ei au învăluit privirile adversarilor cu o ploaie de proiectile, căci sînt un neam de sulițași și arcași: puterea le stă în suliță și săgeată, care în mîinile lor capătă aripi. **6** Romanii au fost închiși într-un loc strîmt de munte și presați cu stăruință; mulți s-au aruncat de pe zidurile dinspre Nymphios, căci prăpastia nu era

⁴¹ Pavel, *Epistola către evrei* 6, 4—8.

⁴² Aphumon se afla în provincia Arzanena, la nord de Martyropolis (Maiferkat), capitala provinciei bizantine Sofanena. E. Honigmann, 30 și 34.

⁴³ Cetatea Acbas era așezată pe riul Nymphios (azi Batmansu), la est de Martyropolis.

prea adincă, iar unii au fost capturați de barbari. **7** Cei care și-au deschis drum printre dealuri și munți au scăpat de primejdie, s-au salvat împotriva așteptărilor, au trecut riul Nymphios și au venit în tabăra romană.

8 După sfârșitul anului, în toial primăverii ⁴⁴, cind glia se acoperea de verdeață, în ziua aniversării cetății Constantinopole (era în primul an de domnie a împăratului) s-a produs o zguduire și un puternic cutremur de pământ, ca și cum pământul ar fi sărit din țiței. **9** Nu voi arăta cauza, deoarece Stagiritul a filozofat destul asupra acestui fenomen: dacă el pare convingător, slăvită să-i fie buna înzestrare; iar de nu, să îngăduie fiecare tatălui său să se entuziasmeze de această învățătură. **10** Deci pe la apusul soarelui s-au zguduit măruntaiele pământului, pricinuind groază nespusă, încît, de teamă, și cei care ardeau de dorințe ca iepele au fost aduși la cuminenie, asemenea școlarilor aflați la un joc de zaruri, cind sosește pe neașteptate profesorul. **11** Au tras repede perdeaua la începerea întrecerilor hipice, care se întimplau să fie semn de veselie, deoarece se năpustise pe neașteptate primejdia. Toate lăcașurile sfinte au căzut la pământ, cutremurate de sosirea morții. **12** Era în al doilea an de domnie a lui Mauricius ⁴⁵. În timpul iernii împăratul a fost declarat consul, a urcat în carul imperial și a urmat un spectacol dintre cele mai strălucite: îl trăgeau pe împărat nu cai, nu catiri și nici elefanți, ci oameni din tagma și cu numele cele mai onorabile. **13**. După ce s-a suit în car, a făcut parte supușilor din averile sale. Cetățenii care se împărtășeau din fericirea împărătească îl slăveau cu imnuri, iar sărbătoarea luminoasă ca aurul îi umplea pe toți de bucurie.

13

Concedierea lui Ioan. Philippicus, cumnatul împăratului, este numit *praetor Orientis*. Expedițiile sale. La întoarcerea din Persia romanii rătăcesc drumul și sînt chinuiți de o sete grozavă. Ei ucid prizonierii de ambele sexe, iar copiii cruțați mor de sete.

1 La începutul acestui an a fost îndepărtat de la conducerea armatei Ioan, pe motiv că nu era în stare să reziste perșilor, deși primise ajutoare mai puternice pentru ducerea războiului. **2** În locul lui, împăratul a rinduit și a numit pe Philippicus ⁴⁶, un bărbat îndeminatic și rudă foarte apropiată cu familia imperială, căci se întimpla să fie soțul Gordiei, sora împăratului. **3** După ce a fost numit comandant, el s-a dus în apropiere de muntele zis Aisuma ⁴⁷, și-a măsurat loc de tabără și a început a recruta oșteni pentru expediție. La începutul toamnei se afla cu tabăra lîngă Tigris. **4** Apoi a primit diferite ajutoare și s-a îndreptat spre locul numit Carcharoman, unde a rămas citva timp și a aflat că cardariganul vrea să se urce pe muntele Izala prin întăriturile de la Maiacariri ⁴⁸. **5** De aceea comandantul roman a plecat

⁴⁴ Evenimentele au avut loc în primăvara anului 583.

⁴⁵ Adică între 14 august 583 și 13 august 584.

⁴⁶ Philippicus a fost numit comandant după 14 august 583.

⁴⁷ Aisuma (azi Kardja-Dag), din care izvorăsc mulți afluenți ai fluviului Tigris, între care și Aboras.

⁴⁸ Carcharoman, sat pe malul drept al Tigrului, la sud-vest de Amida. În siriană numele însemna „Cetate romană”; Maiacariri (în siriană „ape reci”), în partea de vest a muntelui Izala.

de acolo, s-a îndreptat spre cîmpia de lingă Nisibis, a tăbărit în locuri înalte, a coborît repede în Persia și a făcut prăzi numeroase. **6** Nu mult timp după aceea un muncitor de pămînt i-a arătat cardariganului drumul străbătut de oastea romană și i-a spus cam așa : „Tu rătăcești prin munți, purtat de nădejdi goale, iar armata romană jefuiește țara mezilor“. **7** Cardariganul s-a întors îndărăt și a încercat să organizeze incursiuni împotriva armatei romane, dar comandantul nostru și-a strîns oștile și a tăbărit lingă muntele Izala, deoarece locurile ofereau un adăpost sigur; și le-a întărit cu străji puternice. **8** După aceea a mers la riul Nymphios, ducînd cu sine primii lauri glorioși ai conducerii militare. A cutezat să năvălească din nou în pămîntul mezilor și a jefuit ținuturile de lingă Bearbaes ⁴⁹, dar perșii au auzit de aceste isprăvi și au trimis călăreții împotriva lui, dar cea mai mare parte a cavareriei a fost nimicită. **9** Se zice că romanii au rămas înmărmuriți de repezi-ciunea cu care au sosit barbarii și au ieșit din țara mezilor, după ce și-au împărțit toată oastea în două. **10** Unii au venit împreună cu comandantul, la Sisarbanon și apoi la Rabdios, iar a doua întocmire a rătăcit și s-a ostenit mult timp pe drumul spre Theodosiopolis⁵⁰. Știm din auzite că pe acolo pămîntul este secetos și n-are apă pînă lingă riul numit Aboras. **11** De aceea romanii au căzut într-o primejdie de necrezut și au suferit grozav din cauza lipsei de apă; căci ce putea fi mai rău pentru oaste decît o asemenea nenorocire? **12** Trăgeau la sorți cu cruzime viața prizonierilor și-i ucideau pe toți, bărbați și femei; iar pe copii îi cruțau, deoarece le era milă de vîrsta lor fragedă; însă în scurt timp i-a răpus și pe ei lipsa de apă. Romanii după ce au îndurat mari suferințe au ajuns în Theodosiopolis.

14

Philippicus permite soldaților săi să jefuiască ținutul Arzanena, încearcă să fie stimat prin imitarea lui Scipio Romanul. Cade bolnav. Cardariganul atacă zadarnic Monocarton ⁵¹, organizează prădăciuni și incendii. Philippicus se întoarce în Bizanț; apoi pleacă din nou la începutul primăverii.

1 În anul următor Philippicus și-a dus cu încredere armele în regiunea Arzanena și a făcut prăzi strălucite și vrednice de luat în seamă. **2** Mergea vorba că comandantul era foarte iubitor de învățătură, își culegea cunoștințele de la înțelepții antichității și-și cîștigase această pricepere în arta militară desăvîrșită din experiența marelui conducător de oști Scipio ⁵². **3** Cei care au înălțat prin scrisul lor monumente în amintirea întîmplărilor istorice, asemenea unor statui divine, au arătat că Hanibal, conducătorul cartaginezilor, pustia pămîntul roman din Europa, iar Scipio cel Bătrîn a lăsat în părăsire războiul din țara sa, a debarcat pe pămîntul cartaginez și a pus dușmanul în mare primejdie. **4** Aflînd de soarta cartaginezilor, Hanibal s-a

⁴⁹ Bearbaes (Betasbaie), cetate și provincie persană. I

⁵⁰ Sisarbanon sau Sisabranon și Rabdios, cetăți la nord-vest de Nisibis. Theodosiopolis, cetate așezată nu departe de izvoarele fluviilor Tigris și Eufrat, lingă hotarele dintre Persia și Armenia.

⁵¹ Monocarton, oraș în provincia Osroena, numit Tiberiopolis după anul 581.

⁵² Publius Cornelius Scipio (235—183 î.e.n.), poreclit Africanul, învingătorul lui Hanibal (247—183 î.e.n.).

întors în țară, îndemnat de mersul evenimentelor înspăimântătoare intimeplate lui însuși. Se pare că în planurile lui Philippicus a existat un motiv asemănător, căci hotărîrea lui n-a fost luată fără rost. **5** Dar s-a întîmplat să fie răpus de o boală grea; de aceea s-a dus la Martyropolis și a lăsat armata pe mina tribunului Ștefan, care ajunsese scutierul împăratului Tiberius; iar comandant-ajutor al tuturor unităților militare l-a numit pe hunul Apsih. **6** În felul acesta, din cauza bolii, comandantul nu putea lua parte la luptă, iar cardariganul și-a strîns toată oastea și a asediat cetatea poreclită de curînd Tiberiopolis și numită mai înainte Monocarton. Zidurile ei ruinate fuseseră reparate cu un an mai înainte de către comandantul roman și erau bine întărite, dintr-o fericită prevedere a evenimentelor viitoare. **7** Ajungînd deci lingă cetățuie, comandantul perșilor n-a fost în stare s-o cucerească. De aceea a pătruns în periferiile cetății Martyropolis și a incendiat biserica profetului Ioan, aflată pe o înălțime situată la douăsprezece mile spre vest de oraș. **8** Acolo era întimplător și un lăcaș locuit de bărbați înțelepți și cu viață curată numiți monahi, care căutau să-și chinuiască trupurile, să moară cu zile, și să trăiască meditînd cu înțelepciune la lucruri mai înalte. Barbarul a distrus din temelii și această așezare. **9** A doua zi a pornit de acolo și a ajuns în satul Zorbandon⁵³, poruncind celor din jurul său să nu părăsească deloc tabăra, iar în a opta zi a ajuns acasă. **10** Se părea că va merge să prade mai cumplit ținuturile romane și să întoarcă romanilor cu aceeași măsură. Philippicus s-a întremat după boală și și-a desfăcut tabăra⁵⁴, căci se apropia iarna; apoi a sosit în Bizanț spre a se înfățișa înaintea împăratului.

15

De aici a plecat din nou la începutul primăverii. Soli perși, la romani, veniți pentru terminarea războiului. Cuvîntarea solului Mebodes. Un loc comun împotriva războiului. Refuzul romanilor și dorința lor hotărîtă de a se război cu perșii.

1 La începutul primăverii, cînd pe pămînt au început să vină căldurile, Philippicus a plecat din cetatea împărătească. După ce a ajuns în Amida⁵⁵, au sosit cu pompă soli de la perși să pună capăt războiului: ei propuneau să obțină cu bani o înțelegere de pace și l-au trimis la comandantul nostru pe satrapul Mebodes. **2** Persul Mebodes a venit la romani, iar comandantul nostru a organizat o adunare, chemînd la sine pe tribuni, pe centurioni, scutieri și pe cei mai de seamă căpitani din oastea luptătoare. Cînd rîndurile adunării s-au umplut, persul Mebodes a început să spună cuvintele următoare: **3** „Bărbați luptători, nu vă lăsați tulburați de începutul cuvîntării mele; iar dacă vă întoarceți cu gîndurile, îmi schimb și eu propunerea. Luptați pentru pace și îndepărtați războiul. Considerați că sulita și sabia și-au trăit traiul; războiți-vă cu fluierul și cîntați o melodie plăcută și păstorească. **4** Regele perșilor iubește pacea și se mîndrește să fie primul care înlătură războiul, căci lupta pentru pace este o faptă împărătească, pe cînd dragostea de războaie aparține tiranilor. **5** Bărbați și tovarăși de suferințe, să punem capăt

⁵³ Zorbandon, sat lingă Martyropolis.

⁵⁴ În toamna anului 584.

⁵⁵ Primăvara anului 585. Amida (azi Diarbakâr pe Tigris), unul dintre centrele cele mai importante din provincia Mesopotamia Superioară.

războiului, care nu se satură cu toate jertfele; am îngrășat pământul cu singele nostru și de multe ori am văzut moartea cu ochii, deoarece războiul este autorul distrugerii, așa zice, chiar, arhetipul și maestrul hrănit cu sevă proprie al tuturor nenorocirilor umane. **6** Îi plac cuiva bogățiile? Dar sintem jocul bogăției și sărăciei, uneori ca învingători, alteori ca învinși, vînturați fără încetare de vicisitudinile războiului, după cum recoltăm roadele schimbărilor. Se mîndrește unul dintre fruntași cu aurul? Dar odată cu această plăcere a lui vin și griile neîncrederii; **7** căci în timpul războiului, ce poate fi mai trecător ca avuțiile, care trec dintr-o mînă în alta și apoi iar în alta, încît posesorul pare că visează sau își amintește a doua zi de beția făcută în ajun? **8** Romanilor, de multă vreme voi dați imbold războiului, dar puteți fi și apărătorii păcii, căci perșii vă trimit solie să înlăturați războiul aducător de lacrimi: unde a început greșeala, tot de acolo se cuvine să pornească și purtarea de grijă pentru îndreptarea ei. **9** Să nu pară cumva pentru voi o cutezanță aceste cuvinte pătrunse de dragoste de oameni, căci ieri sau alaltăieri regele perșilor nu s-a cutremurat deloc cînd oastea romană a îndrăznit să pătrundă în pământul mezilor; el nu fuge de încăierare, însă ne-a poruncit să cumpărăm de la romani, în schimbul unei sume mari de bani și a unor daruri strălucite, o înțelegere de pace; **10** căci noi putem pune capăt războiului, dacă cei care au greșit își primesc pedeapsa cuvenită. Această despăgubire va liniști mînia perșilor și va curma îndrăzneala romanilor, care ne oferă trîmbița războiului“.

11 Solul își prelungea cuvîntarea, însă romanii erau uniți și se împotriveau, făceau gălăgie și scoteau strigăte, arătînd că se simțeau jigniți de cuvintele barbarului din Persia; ei lăsau să se înțeleagă că și romanii puteau fi mîndri de cele întîmplate de curînd, și anume că au pătruns în țara perșilor, au luat prăzi și l-au înșelat în așteptările sale pe cardarigan. **12** Comandantul nostru a împrăștiat adunarea, în timp ce solul continua să vorbească. Au trecut cîteva zile și a venit la comandant reprezentantul autorității religioase din Nisibis⁵⁶, care a înfățișat aceleași idei ca și Mehodes. **13** Atunci comandantul a trimis propunerile perșilor împreună cu o scrisoare la împărat. Împăratul a examinat conținutul scrisorii și a dat-o imediat dregătorilor imperiali, apoi a poruncit lui Philippicus să respingă aceste propuneri rușinoase și nevrednice de măreția romană. **14** Comandantul a citit scrisoarea împăratului și a pornit cu oastea spre Mambrathon⁵⁷; și așa a izbucnit din nou războiul. **15** Comandantul a adunat oștenii și i-a întrebat dacă sînt însuflețiți de bărbăție și pregătiți de luptă. Unitățile au răspuns afirmativ și s-au legat prin înțelegere de credință și jurămint, iar comandantul a dat ordinul de plecare; și au ajuns apoi în Bibas, pe unde curge riul Arzamon⁵⁸.

⁵⁶ Reprezentantul autorității religioase din Nisibis era probabil creștin și răspundea în felul acesta apelului făcut de autoritatea religioasă din Persia.

⁵⁷ Mambrathon, localitate neidentificată, dar nu prea depărtată de Arzamon și Aboras.

⁵⁸ Arzamon, afluent al râului Aboras, la sud-vest de Mardes, cetate situată la nord-vest de Daras.

1

Descrierea muntelui Izala. De ce s-a mutat acolo comandantul roman?

1 În ziua următoare și-a mutat tabăra în părțile mai ridicate ale cimpiei, la picioarele muntelui Izala ¹, în stînga lui. Foarte roditor, muntele Izala produce struguri și mii de alte feluri de fructe, și are locuitori numeroși și vrednici, însă este cît se poate de disputat și expus din toate părțile, deoarece dușmanii sînt aproape. **2** Pe locuitorii săi nu-i poți îndupleca să se mute din ținutul lor, rivnit de alții, nici prin amenințări și nici prin cuvinte blinde, deși perșii din vecinătate le-au călcat și prădat țara de multe ori. **3** Alături de acest munte Izala se află alt munte, numit Aisumas, iar acesta formează o culme și se ridică la o mare înălțime; **4** din el se desfac două picioare de munte, iar din acestea se desprinde muntele Izala, care pornește și el de sus, dar apoi se lasă treptat în jos, își lățește poalele și ajunge pînă la fluviul Tigris; și s-ar fi unit cu Eoul sau Caucazul, dacă nu i-ar fi despărțit oarecum capriciile naturii. **5** Comandantul nostru și-a mutat trupele acolo, cumpănind în mintea lui că de la riul persan Buron pînă la Arzamon lipsește apa și de nevoie dușmanii vor alege una din două: **6** sau vor sta liniștiți și vor străjui locurile de acasă sau vor încerca să-i înfrunte din nou pe latini și vor fi sleiți de oboseală sau sete, iar călăreții vor pieri repede, deoarece oastea romană nu va permite ca barbarii să ia apă din riul Arzamon. **7** A treia zi a aflat și armata persană că romanii se află la riul Arzamon.

2

Fastul cardariganului. El consultă magii: i se promite victoria și pornește împotriva romanilor. Romanii culeg informații despre dușmani.

1 Cînd i s-a vestit acest lucru, cardariganul ² a ajuns atît de departe cu insolența, încît a ris cu hohote, ca de o prostie; dar după ce știrile au pătruns mai adînc în rîndurile oștirii persane, ele i-au amărit pe dușmani. **2** Sătrapul consulta pe slujitorii vrăjitorilor, dorea să afle de la magi semnele

¹ Muntele Izala se afla în nord-estul Mesopotamiei între Dara, Amida și fluviul Tigris, corespunzînd actualului Tîr Abdîn sau Gabal el-Izal.

² Titlul persan *cardarigan* corespundea demnității bizantine *στρατηγός* „conducător de oaste“.

viitorului și cerea ca femeile însuflețite de șarpele Python³, stăpinite de fantome în timpul nașterii și posedate de demoni, să prezică viitorul. **3** Cei stăpiniți de demoni spuneau că victoria va fi de partea mezilor, iar în luptă perșii vor salva Persia și vor schimba soarta războiului. Oastea persană s-a înviorat cu aceste preziceri și a început să fie mândră de sine. **4** Ea a pornit de la riul Buron și s-a îndreptat împotriva romanilor, apoi a adus și a încărcat o mulțime de cămile cu burdufuri pline cu apă, ca să nu ducă lipsă de apă și să fie ușor înfrântă de romani. Perșii erau atât de ancorați în speranțele victoriei, încât mai duceau cu ei și o mare mulțime de cătușe, unele de lemn, iar altele de fier. **5** Comandantul nostru îndemna armata romană să nu se atingă de sudoarea țăranilor și făcea toate acestea pentru a cruța agricultura. În ziua următoare a trimis oameni pricepuți să iscodească dușmanii, punând în fruntea lor pe căpitanul Sergius, căruia îi încredințase paza cetății Mardis⁴, apoi pe Orygos și Zogomos, conducătorii unor trupe aliate ale romanilor, pe care latinii îi numesc de obicei saraceni. **6** Cei trimiși de comandant au prins câțiva oameni din mulțimea barbară, i-au chinuit și au aflat că cardariganul se găsea cu oastea sa tot acolo ca și mai înainte. Era întâmplător a șaptea zi⁵ din mersul ciclic al săptămânii, numită de către divinul dătător de legi Moise simbătă. **7** După ce armata romană a fost pusă la curent cu toate acestea, comandantul ei a avut bănuiala că dușmanii vor încerca să atace în ziua următoare, onorată de romani ca zi de repaos din cauza sfințeniei sale. A doua zi au sosit cercetașii și au anunțat că oștile persane se apropie.

3

Așezarea celor două linii de bătaie. Philippicus poartă în toate părțile portretul sfânt al Mintuitorului și sporește într-un mod de necrezut tăria sufletească a soldaților, apoi adaugă un indemn. Toți se închină cu lacrimi lui Dumnezeu pentru victorie. Comandantul este rugat să se îndepărteze. Loc comun despre incertitudinea războiului. Locul luptei și vecinătatea ei, patria unor oameni celebri.

1 Philippicus a pus în rinduială armata romană și a așezat-o în trei întocmiri: cea din stînga a încredințat-o lui Ilifredas, conducătorul cetății Emesa⁶, iar tot în acea întocmire se afla și hunul Apsih; cea din dreapta a pus-o sub conducerea căpitanului Vitalius. **2** Comandantul a luat întocmirea din mijloc împreună cu Heraclius, tatăl împăratului Heraclius⁷. **3** A fost rinduită și oastea persană în felul următor: la aripa din dreapta persanul Mebodes, la cea din stînga Afraates, despre care se zicea că este nepotul satrapului-cardarigan, iar întocmirea din mijloc a fost sortită cardariganului

³ Magia era practică pretutindeni, dar indicînd numele șarpelui Python, autorul reflecta o realitate grecească.

⁴ Mardis (azi Mardin), oraș și cetate la nord-vest de Dara, important punct strategic la granița cu Iranul, la nord-vest de Nisibis.

⁵ Ideea de a împărți timpul în șapte zile venea din Orient și era pusă în legătură cu cele șapte corpuri cerești considerate planete: Soarele, Luna, Marte, Mercur, Iupiter, Venus și Saturn.

⁶ Emesa (azi Homs), oraș în Siria.

⁷ Heraclius, tatăl împăratului Heraclius (610—641), era originar din Armenia, a fost un colaborator apropiat al împăratului Mauricius pe frontul de răsărit și exarh în Africa.

însuși. 4 Cînd au apărut dușmanii și se înălța multă pulbere, Philippicus a scos la iveală și a plimbat în toate părțile icoana Dumnezeului-Om (Isus Hristos). Mergea vorba și se mai spune și astăzi că ea a fost făcută prin puterea lui Dumnezeu, și nu izvodită de miinile unui țesător sau inchipuită de arta unui pictor. 5 De aceea este venerată de romani ca un obiect care n-a fost făcut de mîini omenești și se bucură de cinstea unei solii dumnezeiești: romanii sărbătoresc această icoană extraordinară cu sentimente de nedescris. 6 După ce a dat la o parte vălul ei sacru, comandantul a purtat-o printre rinduri și a însuflețit oastea cu o încredere puternică și de neînvins. Apoi a trecut în mijlocul mulțimii, plîngînd fără întrerupere cu șiroaie de lacrimi singele care avea să curgă în luptă, și a pronunțat în fața oștirii cuvinte de îmbărbătare. 7 Tăria cuvîntării sale a sporit avîntul celor vrednici și a deșteptat cutezanța celor nepăsători și leneși. Apoi au sunat și răsunit în toate părțile trîmbițele și au îndemnat trupele să treacă la luptă. 8 Comandantul a trimis icoana dumnezeiească la Mardes, dînd-o lui Simeon, deținătorul scaunului episcopal din Amida⁸, care se afla întimplător în momentul acela în tabără. 9 Cei din lagăr se închinau și binecuvîntau în ziua aceea icoana sfîntă și cereau în rugăciunile lor ca romanii să obțină victoria în luptă. 10 Căpitanii și conducătorii de despărțituri, ba chiar și cei de stoluri, s-au adunat și au insistat pe lângă comandant să se retragă în spatele frontului, deoarece se temeau că lupta ar putea deveni primejdioasă, dacă ei ar împărtăși ostenele împreună cu dînsul. 11 Ei spuneau: „Mișcările războiului sînt nesigure, deoarece acesta este capricios și capătă mii de forme, fiind schimbător din fire, prin înseși schimbările sale, căci numai nestatornicia îi este statornică. Nenorocirea ivită din întîmplare poate întrece în chip nesfîrșit fericirea succesului“. Ei au înduplecat comandantul să-și schimbe puțin locul. 12 Cîmpia unde se dădea lupta se numea Solachon⁹, după numele unui sat din apropiere. 13 De acolo își trăgea originea și Teodor, poreclit de bizantini Zetonumios, care deținea la romani dregătoria de *magister*; de asemenea și Solomon, eunucul împăratului, rînduit în fruntea războiului cartaginez din Libia, în timpul cînd onora tronul imperial Iustinian. Faptele acestea sînt menționate de scriitorul Procopius¹⁰ în opera sa istorică.

4

Romanii victorioși despoaie dușmanii fără consimțămîntul comandantului. Stragema acestuia. Fuga perșilor. Măcel întins de ambele părți. O voce divină se adresează romanilor. Perșii fugari sînt asediați pe o colină.

1 După ce oștile persane s-au încăierat cu armatele romane, căpitanul Vitalius a împrăștiat cu repeziciune stolurile potrivnice și a înaintat cu mai multă cutezanță decît celelalte întocmiri: el a pricinuit un mare măcel și a pus mîna pe bagajele de luptă ale perșilor, numite de obicei în limba din țara noas-

⁸ Amida, oraș în Armenia, pe cursul superior al fluviului Tigris (azi Dijârbekr, turcește Kara Amid).

⁹ Solachon, cîmpie la vest de Dara. Evenimentele se petreceau în anul 585.

¹⁰ Procopius din Caesarea (circa 500—560), în *Războiul cu vandalii*, cartea a II-a, capitolele 11—12.

tră *tuldus* ¹¹. 2 Ajunși învingători în felul acesta ei întârziu în preajma prăzilor. Comandantul armatei nu știa ce să facă și era disperat văzînd această lipsă de disciplină. 3 El a luat repede o hotărîre înțeleaptă: a scos coiful mîndru și cunoscut de pe creștetul său și l-a pus pe capul lui Teodor Ilibin, scutierul comandantului, apoi a poruncit acestuia să-i taie cu sabia pe cei care stăruiau în nerînduială în jurul prăzilor. Acest fapt a fost de mare folos pentru restabilirea ordinii de luptă. 4 Cei întârziți au crezut că e comandantul, care îi abate de la indisciplina prădăciunii; ei și-au îndreptat gîndurile la luptă și au luat parte la ostenele războiului. Dușmanii au fost împrăștiți și au scăpat cu fuga în interiorul Persiei, unde se afla cardariganul, conducătorul lor. 5 Întocmirea persană de la mijloc a devenit mai densă din cauza devierii spre dînsa a aripei stîngi, iar oastea romană ar fi suportat greu această presiune, dacă oștenii n-ar fi descălecat și nu s-ar fi prins în lupte încheiate. 6 Stolurile de la mijloc s-au întrecut în luptă și războiul s-a prelungit pînă cînd luptătorii au ajuns numai cîteva rămășițe, iar suprafața pămîntului s-a acoperit cu un strat gros de cadavre. 7 Masacrul nu se mai termina, dar un gînd dumnezeiesc a străbătut în oștirea străină, care a decis soarta luptei. Printre romani a răsunat un glas, care le porunceă cu tărie să străpungă caii dușmanilor; romanii au dat ascultare acestei porunci și au învins oștirea din față. 8 Armata romană bănuia că glasul pornise de la căpitanul Ștefan, iar după luptă romanii au întrebat dacă inițiatorul stratagei a fost într-adevăr Ștefan. 9 El a negat și a răspuns cu jurămint greu că niciodată nu i-a venit în minte gîndul unui asemenea atac, căci nu prin așa ceva dorea să dobindească glorie și să pună pe seama voinței sale o purtare de grijă a lui Dumnezeu. 10 Cea de a treia întocmire a romanilor, adică cea din stînga, a înfrînt oastea din față și a urmărit pe fugari cu stăruință pînă la Dara¹², la douăsprezece mii de pași depărtare de locul bătăliei. 11 După o atît de strălucită victorie a romanilor barbarii și-au dat seama de slăbiciunea lor și au început să fugă. Fugarii împreună cu conducătorul lor au scăpat de primejdie pe o colină din interiorul Persiei. 12 Auzind că unii dintre dușmanii de pe colină au fost cuprinși de panică și se tem de învingători, romanii au înconjurat repede întăritura lor și-i îndemnau să fugă la dîșii; dar ei se încruntau ca în fața morții și desperării și refuzau; 13 iar romanii i-au lăsat în pace, deoarece nu știau că cardariganul se urcase pe colină și pregătea măsuri severe împotriva primejdiei. 14 Lipsit de provizii și chinuit de foamete, el mai stăruia încă pe colină a treia și a patra zi, pînă într-atîta îl înspăimîntase pe comandantul persan neprevăzuta primejdie; căci schimbările venite pe neșteptate sînt îngrozitoare și odată cu evenimentele ele transformă și mințile oamenilor.

¹¹ Prin limba locului, limba țării (επιχόριος φωνή); autorul înțelegea limba latină, adică limba oficială a imperiului pînă în prima jumătate a secolului al VII-lea. *Tuldus* (probabil de la *tollus* „luat, răpit“) e un nume generic pentru a desemna „trenul de luptă“, compus din bagaje, arme de rezervă, animale și oamenii care le deserveau.

¹² Dara era un punct strategic important la granița cu Iranul, Orașul a fost reconstruit în anul 507 de împăratul Anastasius și a primit numele de Anastasiopolis.

Ștefan se apără că n-a măcelărit pe fugarii perși. Conflictul din tabără. Stratagema nefericită a cardariganului. El este alungat cu insulte de către cetățenii din Dara. Zvon fals în tabăra romanilor.

1 După ce s-a întors la comandant, Ștefan a fost acuzat de o crimă foarte mare, că n-a măcelărit rămășița fugarilor. El a respins acuzațiile comandantului printr-o apărare vrednică de un conducător militar, spunînd: 2 „Știu să cumpănesc măsura victoriei și să-mi dau seama de primejdie cînd mă aflu în culmea izbînzii, însă ura față de dușmani are o limită și nu suportă fericirea care se îngimfă mai mult decît trebuie“. În felul acesta perșii au obținut o ieșire în liniște și au coborît de pe înălțimi; 3 apoi s-au alăturat romanilor și au pornit împreună cu cei adunați în tabără, dar mulți au fost uciși, iar peste o mie au căzut prizonieri și au fost trimiși la Bizanț.

4 Pentru a spori avîntul în luptă și a face armata mezilor mai cutozătoare și mai iubitoare de primejdii, cardariganul a poruncit oștirii persane să rupă burdufurile de piele¹³, arătîndu-le că dacă nu vor înfrunta pericole mari, vor duce lipsă de apă, deoarece romanii s-au stabilit pe riul Arzamon și păzesc cu strășnicie apele sale. 5 Dar cutozanța aceasta i-a ieșit rău, căci este o naivitate să crezi în zarul întîmplării, să te arăți temerar în culmea primejdiei și să aștepti succese în urma unor greșeli anterioare, deoarece un început nătîng aduce cu sine o încheiere care seamănă cu începutul. 6 Hotărîrea aceasta a pierdut mulți perși după înfrîngere, căci unii din oastea persană s-au repezit asupra fîntînilor, au băut cu lăcomie și fără măsură și au ajuns în mare primejdie; deoarece burțile lor, umflate de atîta apă, nu mai puteau suporta povara și apăsarea lichidului.

7 Cardariganul s-a îndreptat către împrejurimile cetății Dara și a încercat să pătrundă înlăuntru, însă cetățenii sau perșii care stăteau de pază au refuzat să deschidă porțile în fața mezilor, căci o lege persană interzicea găzduirea fugarilor care aruncau armele. 8 Ei l-au blestemat și insultat pe cardarigan, apoi l-au silit să se întoarcă acasă, după ce l-au împroșcat cu vorbele cele mai rușinoase.

9 Pe la apusul soarelui a izbucnit deodată un potop de strigăte în tabăra romanilor și s-a răspîndit zvonul că perșii au primit ajutoare și se pregătesc să dea năvală asupra taberei. 10 Atunci Heraclius, tatăl împăratului Heraclius, și un alt conducător militar au încălecat, au pus mîna pe arme și au pornit cu ardoare în căutarea barbarilor; ei au mers pînă la colina în care stătuseră pînă nu demult fugarii din jurul cardariganului; 11 s-au urcat pe înălțimi și au scrutat zările de pe un pisc foarte înalt, dar n-au văzut urmă de dușman. După ce au cercetat bine locurile și n-a mai rămas nici o bănuială în iscodirea lor, s-au îndreptat spre armata romană.

¹³ Burdufurile de piele puteau servi pentru plutire la trecerea fluviilor sau erau umplute cu apă potabilă pentru a astîmpăra setea în timpul unei campanii. Aruncarea sau ruperea lor putea avea drept scop ușurarea sarcinei din spatele soldatului și deci accelerarea ritmului de marș într-o direcție oarecare.

Un soldat roman rănit de patru ori este adus în tabără și moare vitejește. Se distribuie oștenilor daruri. Răniții sînt duși la îngrijire medicală în orașele și cetățile vecine. Armata romană năvălește în Persia.

1 Într-un loc din cărarea lor au găsit un soldat roman cu trupul onorat de patru lovituri. 2 O săgeată persană îi pătrunsese prin buza superioară și se opriese în coif, alta îi intrase prin buza de jos și răspundea oarecum în linie dreaptă celeilalte, așa încît, între cele două săgeți, limba atîrna afară din pricina loviturilor și viteazul oștean nu putea închide gura. 3 El mai primise o lovitură de sulită în brațul stîng și o altă lovitură de lance persană în șold ¹⁴. Aceasta din urmă avea să fie și sfîrșitul vitejiei sale. 4 Văzînd curajosul oștean acoperit de singe glorios, oamenii lui Heraclius i-au admirat bărbăția, l-au suit pe cal și l-au adus în tabără. 5 Apoi i-au scos săgețile înfipite în corp, dar n-au putut scoate fierul de lance din șold. Medicii îngrijitori, care minuiu arta lui Chiron și Machaon ¹⁵, murmurau între ei că, odată cu ieșirea fierului de lance, va ieși și sufletul. 6 Macedoneanul nostru inimos ca un Leonida, Calimah sau Cinegir ¹⁶ (dar ajunge să zicem ca un roman), auzind cuvintele medicilor, a întrebat dacă armata romană a rămas învingătoare. Cînd cei din jur au răspuns da și au confirmat că latinii au înălțat un monument victoriei, el le-a cerut să-și întărească spusele prin jurămint. 7 Aflînd că într-adevăr romanii s-au întors din luptă cu lancea ușoară, iar perșii, dimpotrivă, împovărați de greutatea cadavrelor și a înfrîngerii, el s-a însuflețit de bucurie, deoarece răspunsul constituia o ușurare și o mîngiere pentru durerile sale; 8 apoi a dorit să moară și a făcut semne celor de față să-i smulgă fără milă din coapsă vestitul fier de lance persană, căci nu va găsi altă fericire mai mare sub lună la plecarea din lumea aceasta. 9 Se zice că viteazul nostru făcea parte din rîndurile cuartopartiilor, căci așa se numeau oștenii care staționau în cetatea Beroia ¹⁷ din Siria. După ce i-au scos din coapsă fierul ucigător, a ieșit și sufletul măreț al minunatului viteaz, grăbindu-se să ajungă în cîmpiile Elizee, spre a mă exprima și eu ca poezii; dar mă sfîesc să cobor măreția unui triumf și să-l învăluiesc în mit.

10 A doua zi comandantul a trecut în revistă trupele și a făcut daruri răniților; podoaba aurului și argintului venea ca o răsplată a bărbăției și era pe măsura pericolelor înfruntate. 11 unul primea drept recompensă o înaintare în grad, altul un cal frumos și bun de luptă, altul un coif de argint și o tolba, altul o sulită, zale și o lance; și au primit romanii tot atitea daruri cîți oameni au luat parte la luptă. 12 La amiază comandantul a desfăcut rîndurile și a trimis răniții în orașele și cetățile vecine spre a-i vindeca sau spre a le ușura durerile rănilor cu mîngîierile dulci aduse de arta lui Asclepios ¹⁸.

¹⁴ Autorul nostru deschide bucurosi paranteze ori de cîte ori găsește ocazii potrivite să prezinte eroi izolați, procedee magice, întîmplări miraculoase, monștri umani sau acte de vitejie ieșite din comun. Credulitatea lui religioasă merge pînă departe, aducînd aminte de evul mediu, însă prin aceasta el nu micșorează valoarea documentară a operei sale.

¹⁵ Chiron și Machaon, zei legendari vindecători de boli și protectori ai răniților.

¹⁶ Leonida, rege spartan căzut în lupta de la Termopile în anul 480 î.e.n.; Calimah, polemarh atenian ucis la Maraton în anul 490 î.e.n.; Cinegir, atenian căzut în aceeași luptă.

¹⁷ Beroia (azi Haleb sau Aleppo), pe rîul Cuveic, la est de Antiohia.

¹⁸ Asclepios, fiul lui Apollo, zeul medicinei și farmaciei.

13 Apoi a luat cu el restul armatei și a năvălit în ținuturile mezilor¹⁹, care au avut grozav de suferit, dacă se întâmpla să fie lipsite de apărare: înaintarea romanilor era de neînvins și de neoprit pentru cei care o întâmpinau.

7

Romanii jefuiesc Arzanena. Locuitorii se ascund sub pământ, dar sînt trădați de prizonieri; ei sînt căutați după zgomotul produs și sînt scoși afară. Romanii asediază cetatea Chlomarón. Doi conducători arzaneni trec la ei și le arată locui, tulburînd cetatea.

1 Comandatul romanilor a dat năvală în regiunea Arzanena²⁰ și a cutreierat-o ca un virej al mării și ca un fulger impetuos, pustiind fără cruțare Persia. Locuitorii din Arzanena s-au ascuns în gropi, sub pământ; căci a ajuns pînă la noi zvonul că aveau pregătite locuințe în formă de peșteri în adîncul pămîntului. **2** Prin urmare își salvau viețile, întocmai ca pe niște comori, în aceste locuri tînuite, în care își păstrau prin găuri pîinea și turtele, socotindu-le în deplină siguranță. **3** Dar, nu după mult timp, au fost descoperiți de romani, care le-au înșelat pentru o clipă atenția, deoarece prizonierii au arătat ascunzișurile de sub pământ și le-au dat pe față tainele. **4** Romanii căutau să-i descopere pe cei ascunși sub pământ după zgomote: pentru ei captarea zgomotelor era o știre fără greș, care îi ajuta să descopere secretele din măruntaiele pămîntului. **5** Locuitorii din Arzanena erau scoși din străfundul pămîntului tainic „la lumina zilei și a sclaviei”²¹, ca să prezînt tragedia lor cu mijloace stilistice tot din domeniul tragediei.

6 După ce au terminat de cercetat întunecimile subpămîntene, iar barbarii au ajuns în culmea nenorocirilor, romanii s-au îndreptat cu tabăra spre împrejurimile cetății Chlomarón²². A doua zi s-au refugiat la ei doi frați de sînge și înclinări: **7** unul se numea Maruthas și celălalt Iov, și amîndoi erau conducători în Arzanena. După ce au fugit și au fost primiți cu bucurie de către comandantul nostru și-au dat multă osteneală să-i arate toată bunăvoința. **8** Deoarece în multe lucruri cuvintele merg înaintea faptelor, ei l-au măgulit mai întîi pe comandant cu vorbe dulci și i-au spus următoarele cuvinte binevoitoare: **9** „Conducătorule de oști, dacă vrei să cucerești Arzanena, îți vom arăta cîteva locuri cu totul inaccesibile, unde sfatul cel bun te îndeamnă să ridici cetăți cu zid împrejmuitor de apărare”²³. Acestea au fost primele cuvinte din convorbirea barbarilor cu comandantul; **10** iar ele n-au rămas fără efect asupra hotărîrii sale, căci conducătorul roman dorea să-și așeze tabăra în asemenea locuri, însă pînă atunci fusese împiedicat în acțiunea sa de faptul că nu cunoștea bine regiunea. **11** Auzind asemenea cuvinte s-a bucurat ca de o descoperire neașteptată și cu toată tragerea de inimă l-a trimis acolo pe subcomandantul Heraclius împreună cu cei care descoperiseră și propuseseră locurile întărite.

¹⁹ Atacul împotriva mezilor s-a produs în vara anului 585.

²⁰ Arzanena se afla la est de Amida și la sud-vest de lacul Van din Armenia.

²¹ Compară cuvintele lui Homer, *Iliada*, VI, 463.

²² Cetatea Chlomarón din provincia Arzanena a fost asediată în cursul anului 585.

²³ Acțiunea lui Heraclius a durat mai mult timp și s-a extins asupra anilor 586—587. Pregătirea unor fortificații ara a că romanii intenționau să se mențină în regiunea cucerită.

8

Cardariganul pornește împotriva romanilor cu o oaste neinstruită pentru luptă. Heraclius împreună cu însoțitorii săi, plecați fără arme să cerceteze terenul, scapă de primejdie. Philippicus adună oștenii împrăștiați și se împotrivesc dușmanilor. Persanul Zabertas înaintează în fruntea oștenilor săi spre un loc întărit. Despre o vale sau un șanț între romani și perși și despre plecarea pe ascuns a perșilor. Romanii renunță la împresurarea cetății Chlomarou.

1 Cardariganul a pornit cu oastea împotriva romanilor după ce a adunat oameni nerăzboinici și străini de glasul trîmbiței de luptă²⁴, ba chiar și o mulțime de animale de jug și cămile, și a mers înainte; dar totul era doar paradă lipsită de conținut și umbra unor speranțe înșelătoare, ca o închipuire falsă și o înscenare mincinoasă. 2 El a dat peste oamenii lui Heraclius, care mergeau să caute locurile întărite. 3 Cei douăzeci de însoțitori ai lui Heraclius n-aveau arme, deoarece nu știau ce se va întâmpla: capetele lor nu erau ocrotite de coifuri, nici piepturile de zale și n-aveau sabie să înfrunte sabia sau metereze de trupuri²⁵ care se string la un loc, se apără și înaintază. Izbînda și buna reputație îi molesiseră, căci victoria uită să-l apere și să-l păzească pe cel care iese biruitor în luptă. 4 Văzînd toate acestea, Heraclius s-a arătat cutezător, prefăcîndu-se că merge înainte, dar simularea lui a ajuns vădită: dușmanii s-au apropiat și au încercat să-l atragă în încăierare, însă el a fugit cu ai săi pe un deal; 5 iar după ce au atacat dușmanii, a trecut pe alt deal, iar de acolo pe altul și prin schimbări de poziție au scăpat de urmărirea dușmanilor. În timpul nopții a trimis un sol la Philippicus și i-a anunțat apropierea barbarilor. 6 După ce l-a primit pe sol în cortul său și a aflat că dușmanii vor ataca a doua zi, comandantul a adunat armata în acel loc, a pustiit și jefuit regiunea Arzanena și a dat ordin să sune trîmbițele de luptă. 7 Au răsunit în toate părțile trîmbițele și oștenii s-au adunat cu mare grabă în tabără. Un bărbat poreclit Zabertas, care avea în grijă paza cetății Chlomarou, a ieșit pe ascuns din cetățuie, a mers în tăcere în spatele oștirii, a înaintat liniștit, dar hotărît, și a ajuns în flancul armatei romane, iar de acolo a fugit și a trecut între oștenii cardariganului. 8 Acest fugar persan i-a călăuzit pe cei de un neam cu dînsul și i-a adus pînă în fața armatei romane, arătîndu-le un loc nepericulos și ferit de atacuri din cauza tăriei locului. Asemenea unei stavile redutabile, se afla la mijloc o vale adîncă și îngustă care despărțea cele două armate. Barbarul a înțeles că perșii nu vor rezista la un atac imediat și concentrat al învingătorilor, deoarece, după recente înfrîngerii, ei nu puteau suporta nici măcar privirile dușmanilor. 9 De aceea Zabertas a desfășurat armata persană în partea de dincolo, pe marginea văii²⁶, iar vîgăuna de la mijloc era un șanț de apărare natural între cele două linii de bătaie și un scut temeinic care ocrotea amîndouă oștile. 10 Romanii și barbarii au stăruit acolo mult timp, deoarece primii voiau să treacă peste vîgăună și să înceapă lupta, iar ultimii evitau încăierarea sub protecția văii

²⁴ Stringerea, instruirea și echiparea unei armate cerea un timp de cinci-șase luni. Tehnica de luptă se baza mai mult pe calitatea decît pe numărul participanților, atît în atac cît și în apărare.

²⁵ „Metereze de trupuri“, adică înaintarea în formație strînsă și cu lăncile împreunate, în felul unei broaște țestoase (*testudo*).

²⁶ Folosirea terenului în operațiunile tactice era recomandată de tratatele de strategie.

care îi ținea pe loc, iar bătaia a fost repede întreruptă. **11** Apoi perșii s-au furișat în timpul nopții și au ajuns în spatele romanilor: ei au mers în taină, au făcut un înconjur și au căzut în dosul armatei romane, apoi au avut răgaz să-și așeze tabăra pe înălțimile muntelui, unde se afla cetatea Chlomaron. **12** De aceea romanii au pornit într-acolo și au săpat o întăritură la picioarele muntelui. Cele două oști au ajuns atât de aproape și alăturate una de alta încît își ascultau glasurile și auzeau în chip deslușit nechezatul cailor. De aceea romani au renunțat la asediul cetății Chlomaron, căci nu mai era cu putință să pună mina pe dînsa.

9

Philippicus fuge ca un nesocotit. Teama, agitația și panica din tabără. Fuga nefericită a soldaților în timpul nopții. Ei se îndreaptă spre Aphumon, unde îl necăjesc pe comandantul fugar cu vorbe de ocară. Perșii îi urmăresc pas cu pas și atacă ariergarda. O catircă de la lectica comandantului este lovită. Teodor este învinuit că nesocotește paza și apărarea. Comandantul se întoarce, repară cetățile de lingă Izala, lasă oastea pe mina lui Heraclius și se ține departe de lupte, cuprins de amărăciune.

1 În ziua următoare, la prima strajă de noapte, o spaimă nenorocită l-a deșteptat din somn adînc pe comandantul nostru și l-a făcut să fugă fără nici o socoteală. **2** Cuprins de teamă într-o măsură că nu mai era în stare să se stăpînească sub apăsarea ei, el a încălecat și a fugit, fără să vestească pe nimeni din oastea însoțitoare de plecarea sa; **3** atîta groază îi intrase în suflet, deși oastea persană nu putea ține piept romanilor și barbarii erau puternic chinuiți de foamete. **4** Comandantul s-a îndreptat spre Aphumon, aflat atunci în stăpînirea romanilor, iar în rîndurile armatei romane s-au răspîndit spaima, teama, tulburarea și neliniștea, căci nu găseau nici o mîngiere în nenorocirea lor, deoarece era într-o noapte fără lună care nu se mai termina. **5** Ei fugeau străbătînd locuri întortocheate și greu de trecut, băteau cărări pline de primejdii și nici nu se întrebau de ce fug, iar barbarii erau înmărmuriți de acțiunea romanilor și nu înțelegeau nimic. **6** Oștile au fugit într-o văgăună aflată la mijloc și au întîmpinat greutăți de nesuferit, deoarece animalele de povară cădeau în prăpăstii și dispăreau în întunec, **7** iar oștenii se îmbulzeau peste măsură sau se răsfireau, iar la ocolisuri se înghesuiau în alții sau erau împinși, încît nu mai știau cum să iasă din încurcătură: iată ce dezastru a adus hotărîrea nechibzuită a comandantului. **8** Și, zău, ce să mai spun? Dacă numai zece tineri persani dintre căraușii uneltelor din tabără și slujitorii barbarilor ar fi scos în ziua aceea strigăte de luptă, prefăcîndu-se că sînt însoțiți de oastea persană și că pregătesc un măcel, ar fi pierit toată armata romană și n-ar fi rămas, cred, măcar un sol care să ne vestească înfrîngerea²⁷. Atîta nenorocire le-a pricinuit lipsa de judecată. **9** În zorii zilei, după ce s-a risipit întunericul, armata romană a străbătut cu greu calea și a ajuns în cetatea Aphumon, unde l-a huiduit pe comandant și și-a bătut joc de el ca de un om de rînd. **10** Oastea persană

²⁷ Panica era produsă mai ales de sentimentul depărtării și izolării într-o regiune necunoscută, unde oștenii nu se orientau bine și puteau fi încercuiți sau măcelăriți cu ușurință.

înainta în liniște și tăcere, și nu îndrăznea să se încaiere în mod deschis, deoarece nu aflase că dușmanii sînt cuprinși de spaimă: **11** ea venea pe urmele lor și arunca săgeți sau lănci în cei din spatele trupelor romane, trăgînd în ei ca la țintă: atît de multă nerînduială era în retragerea latinilor. **12** A fost lovită de către o lance persană și una dintre catircele care purtau lectica ²⁸ comandantului și s-a iscat panică, deoarece știrea fusese răstălmăcită în sensul că ar fi fost capturați de către dușmani oamenii și bagajele însoțitoare ale comandantului. Apoi sulitele și săgețile zburau în toate părțile și pricinuiau romanilor mari pierderi. **13** Barbarii nu-i atacau prea mult pe fugari, căci se temeau; ei bănuiau că romanii pun la cale o stratagemă și vor să-i înșele, prefăcîndu-se că fug, și că într-adevăr era o viclenie. **14** Pe la amiază romanii s-au adunat cu toții în fața comandantului, iar trupele l-au copleșit cu ironii și sarcasme pe Teodor, însărcinat cu paza și cercetarea terenului: că a luat lucrurile în ușor, nu și-a dat destulă osteneală și a făcut să se extindă această nenorocire. **15** Persii au capturat bagajele romanilor și s-au ales cu un mare cîștig, căci erau istoviți de foamete, care bîntuia printre ei cu grozăvie, ca un tiran neînduplecat. **16** Comandantul nostru a trecut cu mari primejdii riul Nymphios și a continuat să se retragă, scăpînd în felul acesta de urmărirea persilor, în chipul cel mai rușinos. A doua zi a ajuns în Amida, după ce a pierdut o mulțime de oameni, deoarece persii măcelăreau pretutindeni ariergarda armatei romane. Conducătorul oștirii persane... ²⁹ **17** Comandantul roman s-a oprit și a reparat cetățile de pază de sub muntele Izala, întărind zidurile învechite și lovite sau măcinate de vreme și de lupte: una se numea Phathachon, iar cealaltă Alaleisos. A lăsat în ele garnizoane cu însărcinarea de a apăra muntele Izala, a trecut comanda armatei în mîinile lui Heraclius și a părăsit lupta, copleșit de amărăciune.

10

Descrierea fluviului Tigris. Faptele comandantului Heraclius în Persia la amiază. Trimiterea oștenilor în tabăra de iarnă. Boala lui Philippicus și detașarea unei armate pentru a hărțui din nou pe persi. Operațiunile duse cu succes și glorie împotriva avarilor. Hanul scapă cu fuga.

1 Heraclius și-a pus oastea în rînduială și a așezat tabăra în părțile de jos ale muntelui Izala, chiar pe malurile fluviului Tigris. Acesta pornește din regiunile de miazănoapte, străbate pămîntul romanilor, șerpuieste, se îndoaie, face mereu cotituri și parcă se rupe în două în răsfirările și întortocherile sale neconținute. **2** El înconjoară o parte a muntelui Izala, apoi se întoarce și cuprinde ca într-un cerc cetatea numită Thamanon; după aceea străbate în curs domol muntele Melabason, se răsfiră și se îndreaptă spre miazăzi. **3** Muntele Melabason se află în Persia, iar după el sînt munții Carduhi, orientați spre India, cum susțin geografii care ne oferă cunoștințe vrednice de încredere. **4** Deci Heraclius a părăsit cetatea Thamanon ³⁰, a în-

²⁸ Lectica era mai comodă decît șeava și era folosită mai ales de membrii familiei imperiale sau de comandanții de armate.

²⁹ Aici este o lacună în text.

³⁰ Muntele Melabason se afla în stînga fluviului Tigris, la răsărit de confluența acestuia cu riul Nymphios. Cetatea Thamanon și munții Carduhi erau la nord de cursul riului Habur din zilele noastre, affluent de stînga al fluviului Tigris.

intat spre sud și a pustiit tot pământul din părțile acelea; apoi a trecut fluviul Tigris, a mers cu oastea înainte și a incendiat tot ce era mai vrednic de luat în seamă în regiunile acelea ale Persiei; iar după aceea s-a întors pe pământul romanilor, s-a dus în cetatea Theodosiopolis și s-a unit din nou cu oștenii lui Philippicus. 5 După ce a înfăptuit toate acestea împotriva așteptărilor, comandantul a desființat tabăra, căci venea timpul iernii și urma să plătească oștirii romane solda periodică. 6 La primele adieri ale primăverii, când începe să incolțească iarba în glie, comandantul a dat două despărțituri din toată oastea romană lui Heraclius, tatăl împăratului Heraclius, iar restul lui Teodor din Turabdeva și lui Andrei; acesta din urmă era interpretul tribului de saraceni³¹ veniți în ajutorul romanilor; 7 apoi le-a poruncit să facă incursiuni și atacuri prin surprindere și să pătrundă din nou în statul perșilor. Comandantul era bolnav și nu putea lua parte la desfășurarea luptelor.

8 În anul acesta Comentiolus a sosit în Anchialos și a început a strînge oaste: el a ales oamenii cei mai vrednici și i-a despărțit de mulțimea inaptă pentru război. A constituit trei unități și i-a așezat în trei întocmiri de luptă. 9 A poruncit lui Martinus să ia comanda întocmirii din dreapta, l-a așezat în fruntea celei din stînga pe căpitanul Castus, iar el însuși a luat asupra sa întocmirea de la mijloc a oștirii. Numărul mulțimii luptătoare se ridica la șase mii, dar patru mii erau neputincioși din cauza bicisniciei lor sufletești: comandantul le-a poruncit să păzească tabăra cu uneltele de luptă și animalele de povară. 10 Castus și-a luat unitatea, a străbătut părțile din stînga ale țării și a ajuns în Zaldapa și în muntele Haemus³². În zorii zilei a dat pe neașteptate peste barbari, i-a găsit neînarmați și a obținut o victorie strălucită. 11 El a nimicit cea mai mare parte a mulțimii barbare și și-a încununat vitejia luind prăzi nenumărate, pe care le-a dat unui lăncier să le ducă în spatele frontului; dar mai bine nu i le dădea, căci barbarii au făcut cerc în jurul lui și i-au luat tot ciștigul. 12 Martinus a ajuns în ținuturile din jurul cetății Tomis și a auzit că se afla acolo hanul împreună cu oastea sa. Romanii s-au pregătit de luptă și l-au lovit cu putere din toate părțile: a urmat un măcel destul de pipărat pentru barbari, ca și cum i-ar fi înghițit pe dușmani valurile mării. 13 Hanul și-a găsit scăparea mintuitoare ca prin minune, fugind într-o insulă, unde barbarul s-a putut adăposti; dacă ar fi luat această insulă, romanii ar fi prins un vinat strălucit, căci pericolul acesta era pentru barbari cel mai mare din cîte se puteau închipui; și era adevărată știrea aflată de la avarii fugari că a stat cinci zile departe de ai săi. 14 În zorii zilei, Martinus s-a întors în locul unde-i poruncise în ajun comandantul; tot acolo a mers și Castus, apropiindu-se de Martinus: după ce s-au întilnit, trupele și-au sporit nespuse de mult puterea și încrederea în ele însele, căci prin unire își dobîndiseră un scut deosebit de puternic.

³¹ Saraceni, locuitori ai orașului Saraca din *Arabia felix*; apoi, prin extindere, termen generic pentru a denumi pe arabi.

³² Armata bizantină a pornit din golful Burgas, a înaintat spre nord-vest traversînd muntele Haemus, a atins Dunărea și apoi s-a îndreptat spre răsărit ajungînd în Zaldapa.

Comentiolus învinuit de lipsă de credință și timiditate. O descriere limpede a muntelui Haemus. E cercetată trecerea dușmanilor. Îndemnat de o întâmplare norocoasă Castus îl părăsește pe Comentiolus, însă cade într-o mare nenorocire.

1 Comentiolus a nesocotit înțelegerea și planurile puse la cale cu două zile mai înainte și n-a făcut nimic pentru realizarea lor și nici n-a înaintat spre Castus și Martinus ca să împrăstie mulțimea barbarilor din spate și să ia parte la victorie. 2 După un zvon, a fost învinuit Rusticius, căpitanul unei despărțituri oarecare, cum că ar fi propus cu ușurință comandantului să nu se apropie și să nu meargă în întâmpinarea lui Martinus și Castus, deoarece era o operație nesigură și cu neputință de realizat și că nici împăratul nu-i cerea să înfrunte asemenea primejdii. 3 Într-adevăr comandantul a dat ascultare lui Rusticius și toată osteneala s-a încheiat cu o nereușită. Când au aflat că comandantul a sosit în Marcianopolis, Martinus și Castus s-au dus la dînsul. În zorii zilei, după răsăritul soarelui, Comentiolus s-a retras cu toată oastea în tabăra sa, unde lăsase cîțiva oșteni aleși ai armatei romane. 4 După aceea a tăbărit în strimtorile muntelui Haemus, pe colinele și în văile care duceau spre înălțimi, într-un loc numit în limba țării Sabulente Canalion³³. Dar să încercăm să-l descriem în cîteva cuvinte și să-l înfățișăm cu oarecare vigoare stilistică. 5 E un loc foarte frumos și înalt, care se întinde măreț pînă în mijlocul muntelui, are alături o vale și este împodobit peste tot cu peșteri și terase acoperite cu flori. Fînețele înverzite sînt o încîntare și o sărbătoare pentru ochi. 6 Popasuri umbrite, tănuite în desișul pădurii, îl întâmpină pe călător și-i pregătesc destulă răcoare în timpul amiezii, cînd sub razele soarelui se încălzesc pînă și măruntaiele pămîntului. Este o priveliște plăcută, dar greu de înfățișat în cuvinte. 7 Prin acest loc curg o mulțime de ape care nu-l dezamăgesc pe cel însetat prin excesul răcelii și nu-l rețin pe cel înfrigurat în fața unei întîlniri (să zicem) prea molatice. Din ramurile fragede ale copacilor îi întâmpină pe oaspeți, cu dezmierdări, pasările cîntătoare, ciripind fără întristare și minie și făcîndu-i să uite toate nenorocirile, iar cîntecele lor aduc ușurare în sufletele călătorilor. 8 Iedera, mirtul, tisa și celelalte flori, într-o admirabilă simfonie, adaugă desfătării spirituale un miros plăcut și abundent și-l copleșesc pe oaspe cu bogăția parfumului lor; ele pregătesc o primăire plină de bucurie și dau călătorilor o strălucită dovadă de ospitalitate. 9 În ajun comandantul a dat ordin să așeze tabăra în acest loc și să rămînă pînă a treia zi, apoi a poruncit căpitanului Martinus să iscodească în zori oastea avarilor de lîngă podul de lemn peste riul din vecinătate și să observe dacă dușmanii au trecut apa; iar lui Castus i-a spus să urmărească mișcările dușmanilor de lîngă podul de piatră și să vadă ce au de gînd și dacă au tăbărit pe malul de dincolo. 10 După ce a băgat de seamă că dușmanii încă n-au de gînd să treacă apa, Martinus s-a întors îndărăt și s-a unit cu oștile din jurul lui Comentiolus. 11 Castus a pornit din loc, a trecut riul, s-a întîlnit cu avangarda dușmanilor și i-a ucis pe toți cu sabia, după o lovitură puternică. 12 După această ispravă, la

³³ Sabulente Canalion se afla undeva în Haemus, între Anchialos (Pomorije) și Marcianopolis, poate la Dervîškata Mogila, și își trăgea originea din cuvintele latine *sabulensis* (adică *sabulosus*) *canalis* „canalul nisipos“.

îndemnul unui demon răutăcios, el n-a mai fost în stare să-și stăpânească fericirea și nu s-a unit cu Comentiolus, ci s-a îndreptat spre podul de lemn și a încercat să-l urmeze pe Martinus. **13** El n-a reușit în planul său și după apusul soarelui și-a petrecut noaptea în locul acela. Dușmanii au înnoptat acolo, iar în ziua următoare au trecut peste podul de lemn pe malul celălalt, căci nu era cu putință să treacă apa în alt chip, deoarece râul era foarte adânc și împiedica trecerea întocmai ca o mare furtunoasă. **14** Castus căuta să se îndrepte spre casă și se agita mereu în tabără, când a năvălit amenințările mulțimea dușmană și s-a produs o nenorocire groaznică și fără ieșire.

12

Cuprinsă de spaimă, oastea lui Castus este zdrobită. Prizonierii din rindurile românilor sint măcelăriți fără milă. Castus și mulți alții împreună cu el cad în captivitate. Avarii se împrăstie în Tracia spre a jefui. Ansimuth, comandantul pedestrimii din Tracia, este luat prizonier. Comentiolus se sfătuiește cu fruntașii săi și-i îndeamnă la luptă stăruitoare.

1 Plin de sudoare, Castus alerga încoace și încolo cu sufletul copleșit și nu știa ce să facă, era îngrozit de spaimă și-și da seama că întâmplarea aceasta era începutul unei mari nenorociri. **2** Oastea lui s-a împrăștiat în grabă și de frică au apucat toți pe unde au putut, ca niște iepuri sau cerbi gonți de hăitașii vânătorilor, încercând să se ascundă în păduri și să-și piardă urmele în codri. **3** Unii romani au fost prinși de avari și torturați în mod îngrozitor sau supuși la tot felul de chinuri de neînchipuit, fiind amenințați cu moartea cea mai amarnică, dacă nu vor spune unde a fugit Castus. **4** Ei s-au învoit și l-au arătat cu degetul pe Castus, ascuns ca un ciorchine în inima pădurii. Comandantul a ajuns prizonier și dușmanii au luat o pradă strălucită, iar împreună cu dinsul a căzut în miinile dușmanilor cea mai mare parte a oștirii sale.

5 Războiul se întindea tot mai mult și se aprindea din ce în ce mai tare. Hanul scotea mereu o mulțime de oștire ca dintr-o speluncă a răutăților ca să cuprindă și să prade toată Tracia. **6** Dușmanii s-au repezit la jafuri în ținuturile din jurul cetății Mesembria³⁴ și au măcelărit cinci sute de oșteni aflați de pază în cetăți, care s-au împotrivit cu multă vitejie. **7** Când a aflat că se apropie avarii, Ansimuth, comandantul oștirii pedestre din Tracia, și-a strins oastea și a încercat să scape cu fuga la Zidurile lungi. **8** El mergea în urma oștirii și o îndemna să înainteze, iar lucrul acesta l-a făcut să cadă viu în miinile barbarilor: a fost luat prizonier, ajungând o pradă la îndemina dușmanilor din primele rinduri, căci nenorocitul nu luase măsuri de pază în spatele său. **9** După puțin timp hanul și-a vărsat în Tracia și cealaltă parte a mulțimii sale și a pătruns în mai toate ungherele ei, iar oștenii lui Comentiolus se aflau într-o situație extrem de dificilă. De aceea romanii se ascundeau în pădurile din Haemus și îngăduiau ca dușmanii să se împrăstie în cele mai multe dintre ținuturile Traciei. **10** A treia zi Comentiolus a adunat în cortul său căpitani de despărțituri și de stoluri și pe fruntașii cei mai de

³⁴ Mesembria (azi Nesebăr), pe țărmul vestic al Pontului Euxin, la nord de Burgas.

seamă ai armatei și le-a spus ce avea de gând să facă. **11** În ziua următoare a strâns la un loc călăreții și pedestriimea, i-a chemat la adunare și i-a îndemnat să nu întoarcă spatele barbarilor, ci să-și pună toată nădejdea în vitejie.

13

Cuvîntarea unui căpitan că dușmanii n-ar trebui atacați, deoarece numărul oștenilor e mic și nu de mult au suferit o înfrîngere. Acestui sfătuitor i se împotrivesc cu deosebită stăruință un soldat bătrîn și stîrnește lacrimile ascultătorilor.

1 Atunci unul dintre căpitani a pășit la mijloc murmurînd, a spulberat pe față argumentele comandantului și a propus retragerea și punerea la adăpost a armatei și a comandantului. El a folosit cuvintele următoare ³⁵:

2 „Bărbați iscusiți în războaie și cu inimi viteze, cînd vine timpul să luptăm și cînd ne ajută soarta; luptători care înfruntăm împreună primejdiile și pentru care scăparea de la moarte este fericirea tuturor! **3** Pe cît de hulită e teama, pe atît de ocărită se înfățișează temeritatea, aflată la antipodul ei. Prudența este treapta cea mai înaltă a înțelepciunii cînd sfatul cel bun te ferește de rușine și cumințenia îți apără demnitatea. **4** Dar înainte ca unul din cuvintele mele să pornească din inimă, care e mama lor, și să ajungă la urechile voastre, vă rog să puneți puțin la îndoială buna încredere în comandant, ca să nu îngreuiati ascultarea sfătuitorilor și să-l opriți dinainte pe cel care vorbește, ca în fața unei uși închise, respingînd cuvintele mele înainte de a vă întoarce acasă. **5** Încrederea este un sentiment dinamic prin sine însuși: ea nu are o putere împrumutată, ci stăpînește voința ca pe o cîrmă și-i duce pe ascultători unde dorește. **6** Bărbați, comandantul ne îndeamnă să ne ținem de dușmani și ordonă ca cei puțini să-i înfrunte cu prorele ³⁶ pe cei mulți; și asta, chiar și după înfrîngerea lui Castus. **7** Îmi sînteți martori că noi nu sîntem toți buni de luptă, dacă nu vă supăr puțin că vă spun adevărul. După mine, lauda care ascunde adevărul e mai nedemnă decît blamul, dacă faptele nu sînt pe măsura elogiilor. **8** N-a rînduit oare comandantul nostru acum de curînd ca tabăra să fie păzită de niște oameni incapabili de luptă? Acești bărbați sînt în număr de patru mii și de altfel nu lipsește mult ca soldații infirmi să atingă cifra celor care se încaieră și luptă, iar schiopii să fie tot atît de numeroși ca oștenii sănătoși. **9** Nu mai spun cită putere sufletească ne-au măcinat înfrîngerile recente și cum dușmanul ne-a tăiat aproape orice nădejde de ajutor. Dacă nu mă înșel, proporțiile dezastrului nostru suferit de curînd depășesc victoriile cîștigate puțin mai înainte. **10** Castus a prins mulți barbari și a luat pradă de război, dar barbarii ne-au luat-o ieri îndărăt. Voi mai adăuga acum o concluzie cît se poate de neplăcută ³⁷: ei l-au luat și pe dînsul, i-au hăituit oștenii și au cîștigat o victorie strălucită, iar Castus nici n-a fost în stare să se țină ascuns

³⁵ Tehnica discursului și a povestirii are ca model pe Tucicide, Polibiu sau Plutarh și mai puțin pe înaintașul mai apropiat Procopius din Caesarea.

³⁶ Figurile de stil din limbajul marinarilor în împrejurări petrecute departe în interiorul continentului nu distonează în opera unui grec.

³⁷ În desfășurarea acestei cuvîntări totul converge spre a pregăti momentul culminant, care este intervenția bătrînului. Nu știm în ce măsură cuvintele autorului corespund realităților din tabăra bizantină.

în pădure. **11** O insulă mlăştinoasă l-a primit pe han în sinul ei şi nu l-a scos la iveală în faţa lui Martinus pe cel ascuns acolo, ci l-a ocrotit în taină ca pe un mister religios de asaltul unor profani. **12** Împăratul se bucură de măruntele noastre isprăvi de arme; dar cînd va afla de ultimele înfringeri nu va mai trimite alte ajutoare. **13** Ştiu că şi duşmanul va lucra cu mai multă băgare de seamă după hărţuielile care l-au turburat de curînd şi, după micile nenorociri suferite, va organiza de acum înainte un plan general de apărare. **14** Bărbaţilor, am vorbit destul despre ceea ce ne poate fi de folos. Bine-ar fi să mă înşel în părerile mele şi norocul să ne hărăzească ajutorul său“.

15 După ce căpitanul a aruncat aceste cuvinte nevrednice şi a îngrozit adunarea cu vorbele sale, iar mulţimea a rămas uluită şi înmărmurită de expunerea sa neliniştitoare, s-a ridicat din mijlocul adunării un oştean bătrîn, care l-a dojenit pe căpitan cu o voce puternică şi a cerut adunării să-l lase să răspundă la aceste cuvinte. **16** Mulţimea i-a îngăduit şi l-a îndemnat cu miinile întinse să vorbească, iar el, cu voce bătrînească, s-a rugat de iertare, i-a îndemnat cu lacrimi în ochi să-l asculte şi a început aşa.

14

Cuvîntarea bătrînului: el respinge părerile căpitanului drept laşe şi mişele şi îndeamnă oştirea să înfrunte pe avari cu armele; dă exemple luate chiar de la duşmani sau de la vechii romani şi încheie cu o îmbărbătare bogată în gînduri alese.

1 Bărbaţi romani, dacă nu cumva dezonoraţi aceste cuvinte prin faptele voastre; bărbaţi, dacă mai aveţi în trupuri inimi bărbăteşti; căpitanul nostru ştie să vorbească cu emfază şi să arunce cuvinte mari, dar vorbele şi ţipetele cele mai răsunătoare nu pot înlocui faptele. El vrea să ne înspăimînte cu sofismele sale ca pe nişte copii. **2** Vorbeşte ca în faţa unor ciobani cu strecurătoare de lapte în loc de sabie, cu glugă în loc de zale şi cu boi de jug în loc de cai mîndri şi semeţi, nişte bieţi oameni răsfiraţi la muncile lor, aflaţi în slujba stăpînilor de pămînturi. **3** Îţi inchipui că adunarea noastră e cămară de femei şi vii să ne huleşti firea şi neamul! Prin cuvintele tale nescoteşti faptele şi insulti statul nostru. Nu-ţi dai seama că improşti cu vorbe urite nişte bărbaţi? Nu vezi că te afli în adunare, în faţa poporului roman, glorios prin rîvnă şi puternic prin armele sale, conştient de primejdii şi atent la ceea ce-i poate fi de folos? De ce o nenorocire mărunţă să înlăture amintirea unor fapte mari? **4** Să-ţi fie ruşine de faptul că duşmanul n-a tremurat în faţa înfringerilor. Fugarul din insulă, ascuns de curînd în nămolul mlăştinilor şi făcut una cu dinsul, după ce şi-a găsit scăparea în apă împotriva aşteptărilor, îmbărbătează răniţii şi-i înduplecă să primească de la duşmani lovituri mai dureroase decît rănile lor, ca nişte leacuri alinătoare pentru suferinţe încă şi mai amare. **5** El a uitat nenorocirile de mai înainte, căci cel care mai speră să îndepărteze răul poate cîştiga victoria. **6** Cum se face că romanii au ajuns la atîta putere şi au făcut dintr-o cetate mică un imperiu atît de întins? Eu cred că prin măreţie sufletească, dragoste arzătoare, cutezanţă şi sete de primejdii şi pentru că îl priveau ca pe un mort pe cel care murea fără glorie. **7** Dacă sufleteşte ar fi fost pe măsura căpitanului nostru, el n-ar fi cucerit Europa, n-ar fi supus Libia, n-ar fi trimis stringători de biruri în Asia şi n-ar fi stăpînit Nilul, care alimentează în timpul verii

orașele romane cu bogăția Egiptului³⁸, golind mările de corăbii. 8 Și ce minunată încheiere ne-ai făcut în cuvîntarea ta! Zici că nu vom avea destulă oaste. Dar cine ți-a încredințat cumpăna acestei prorociri? Sau ai primit poate profeția lipsei noastre de bărbăție de la preoteasa Pythia³⁹? Așadar, iată, alături de alții, nepăsarea a găsit un apărător: un profet care-și făurește singur învățătura și un ghicitor care este gata oricînd să improvizeze o trăgănare a lucrurilor. 9 Mă întreb cu mirare dacă barbarii vor ajunge într-adevăr pînă la „Zidurile lungi” și dacă împăratul va rămînea nepăsător în fața atîtor torente care inundă cetatea. 10 Bărbați, avem un singur aliat de neînvins: tăria sufletească mai presus de orice limită, capabilă de fapte cu neputință de realizat de către alții, care să înfrunte cu hotărîre tot ce înspăimîntă mulțimea. 11 De aceea fiecare dintre noi să pășească acum cu Dumnezeu înainte la luptă și să dăm faptelor noastre o trăsătură măreață de glorie, căci nu voi batjocori lucrurile prin cuvinte, numind bărbăția cutezanță și vitejia temeritate. 12 Iată ce am avut eu de spus, un bătrîn iubitor de primejdii; iar dacă toate acestea sînt și pe placul altora, să le încuviințeze; dacă nu, să îngăduie să mă însuflețesc singur, căci faptele frumoase nu găsesc aceeași înțelegere în inimile tuturor și nu toți tind spre vrednicie. Virtutea este un lucru mareț, greu de atins și neîmpărtășit de cei mulți, fie din pricina puterii răului, fie din cauza lipsei de rîvnă pentru mai bine.

15

Bătrînul îi convinge. Oștenii pun mîinile pe arme și pășesc împotriva dușmanilor. Strigătele pricinuite de o falsă spaimă răvășesc toată oastea. Fuge și hanul. Mulți avari sînt măcelăriți. Hanul atacă cetatea Appiaria.

1 Rostind aceste cuvinte în fața adunării, bătrînul a însuflețit mulțimea și a făcut-o să se rinduiască pentru luptă; a dat un avînt de neoprit celor mai vrednici și a îndemnat cu cuvîntul, întocmai ca un bici, pe cei mai leneși, spulberindu-le teama. 2 Din adunare a izbucnit un potop de strigăte, iar ovațiile acopereau ca un nour gros teatrul acțiunii, omagiind mărinimia și bărbăția bătrînului oștean. Toți s-au alăturat îndată ca frații la îndemnul lui, au părăsit adunarea și au alergat la arme. 3 Din Haemus au coborît la luptă în Calvomuntis și Libidurgon⁴⁰ și l-au zărit pe han, tăbărit undeva în apropiere, după ce-și așezase fără grijă corturile la patru mile depărtare, pentru că mulțimea lui era răspîdită în toată Tracia. 4 Comentiolus și-a pus oastea în rînduială, a așezat-o pe o singură linie de bătaie și i-a dat ordin să înainteze; i-a poruncit să se îndrepte în direcția Astica, să pună străji în timpul nopții, iar a doua zi să cadă ca un torent asupra hanului și în iureșul lor să-i pregătească un măcel de pomină. 5 Dar o întîmplare neașteptată a stîngenit balanța strategiei și, ca o viespe nedorită, a răvășit fagurii înțelepciunii, spulberind ostenele comandantului, ca munca unei albine.

³⁸ Egiptul a jucat un rol hotărîtor în alimentarea capitalei bizantine.

³⁹ Pomenirea preotesei Pythia din Delfi la o mică distanță de „icoana făcătoare de minuni” nu surprinde la un scriitor bizantin doct.

⁴⁰ Calvomuntis și Libidurgon, cetăți întărite pe drumul de la muntele Haemus spre „Izvoarele calde” (*Aquae Calidae*) și Anchialos din golful Burgas, așezate poate pe cele două înălțimi de la Biberna (Bulgaria).

6 După ce soarele și-a întors spatele spre noaptea neagră, iar strălucirea astrului mindru și luminos s-a îndepărtat și s-a stins sub puterea nopții, unul dintre animalele de povară a scuturat și aruncat la o parte sarcina de pe dinsul. 7 Se întâmpla că stăpinul mergea înainte, iar cei care îl urmau și vedeau cum animalul își țirila povara în dezordine au strigat stăpinului să se întoarcă și să îndrepte greșeala animalului. 8 Faptul acesta a ajuns pricină de nerânduială și i-a făcut să fugă îndărăt, căci cuvântul s-a răspândit în mulțime, însă răstălmăcit, și părea un îndemn la fugă, ca și cum ar fi apărut o mare mulțime de dușmani și i-ar fi înfruntat pe neașteptate. 9 În rindurile oștirii s-a născut un vacarm de nedescris, care a produs panică; toți țipau cât puteau și-și porunceau unul altuia în limba țării să se întoarcă îndărăt, strigând în gura mare *torna, torna* ⁴¹ (întoarce-te, întoarce-te), ca și cum ar fi fost atrași pe neașteptate într-o încăierare nocturnă. 10 Deci toată buna întocmire a oștirii s-a spulberat, întocmai ca armonia în coardele unei lire. De aceea hanul a scăpat a doua oară de cea mai mare primejdie, a părăsit în grabă căile umbrate și s-a mutat cu tabăra în altă parte, după ce și-a găsit o salvare mai neașteptată decît prima dată. 11 Fugea și armata romană, iar fuga ei era tot atît de aprigă ca și a dușmanilor, căci oastea noastră fusese răvășită și zguduită de o spaimă fără temei și de o primejdie închipuită. 12 Totuși mulți avari au fost uciși, după ce s-a produs o încăierare neașteptată între cele două oștiri, căci unii din oastea romană s-au întors împotriva lor și au luptat cu dușmanii din toate puterile.

13 Scăpînd teafăr din aceste două invălmășeli și dorînd să înlăture rușinea înfruntărilor suferite, hanul a adunat la un loc oștirea barbară, a năvălit în orașele romane și a pus stăpînire pe cetatea Appiaria ⁴². Nu cred că este un lucru de prisos să arăt cum s-au desfășurat aceste evenimente; de aceea voi adăuga în continuare un mic episod și voi face o digresiune.

16

Busas, un oștean viteaz și pasionat de vînătoare, este prins de dușmani, dar nu reușește să obțină răscumpărarea de către ai săi nici prin rugăminți și nici prin lacrimi. El îi învață pe avari să facă o mașină de asediu, iar prin folosirea acestei mașini avarii sparg zidurile și cuceresc un oraș. Hanul încearcă zadarnic să asedieze Beroe, dar locuitorii cetății se apără cu hotărîre. În cele din urmă dușmanii cîștigă asediul, plătind o mică sumă de bani.

1 Era un oștean cu numele Busas, bărbat destoinic în războaie și bine cunoscut alături de alți viteji de seamă din cauza îndrăzneții sale, deoarece înfrunta întotdeauna primejdiile ori de cîte ori auzea îndemnul de luptă la glasul trîmbiței. 2 El locuia în timpul acela în cetatea amintită și obișnuia să cutreiere călare luncile din apropiere, rătăcind uneori prin locuri mai depărtate, ca unul care se bucura de multă faimă în treburile vînatului. 3 Busas a fost prins de barbari și vîntorul a căzut în cursă, fiind amenințat să fie străpuns cu sulița; dar el i-a rugat să nu facă lucrul acesta, ci mai curînd

⁴¹ Pentru istoria și interpretarea celebrelor cuvinte *torna, torna, fratre* să se consulte introducerea.

⁴² Appiaria (azi Rjahovo), cetate întărită pe malul drept al Dunării, la răsărit de Ruse (Bulgaria).

să accepte pentru viața lui un preț de răscumpărare, deoarece barbarii nu cîștigă nimic dacă îl ucid și resping niște daruri strălucite. **4** Barbarii au primit și au stăruit să facă o afacere negustorească; au dus prizonierul în fața cetății și i-au vestit prin crainici pe cei dinlăuntrul zidurilor că îl ucid pe Busas sub ochii lor dacă nu capătă de la dînsul daruri și dovezi de recunoștință. **5** Busas se ruga să nu-l treacă romanii cu vederea ca unul care se află pe muchie de cuțit și în cumpănă între viață și moarte. El le cerea să-l răscumpere și, cu lacrimi în ochi, își trimbița în gura mare victoriile pe care le dobîndise cu mari primejdii în sprijinul romanilor: **6** înșira faptele de arme, menționa luptele susținute cu ostenele trupului său, aducea mărturii și dezvelea în văzul tuturor cicatricile lăsate de armele dușmanilor. Pe scurt, el cerea de la cei pe care îi slujise să nu-i îngăduie să sufere pentru ceea ce a îndurat el. **7** Dar ei au rămas neînduplecați, lăsîndu-se corupți de un bărbat care avea pe ascuns legături de dragoste cu soția lui Busas, cum mergea vorba. De aceea l-au părăsit cu necinste în mîinile dușmanilor. **8** Ajuns în mare primejdie, Busas îi ruga stăruitor pe barbari să-i acorde un mic răgaz înainte de moarte și oferea pentru această aminare să le predea o cetățuie; el socotea că cei care își uită binefăcătorii trebuie să sufere urmările acestui act, iar lipsa de omenie să fie întovărășită de nenorociri, pentru ca răul să se îndrepte mai întîi împotriva lui însuși.

9 Căpătînd o veste mai bună, dușmanii au ajuns foarte bucuroși la sentimente de omenie și se legau cu jurămint să-l scape pe Busas, să nu-l ucidă, să-i dea posibilitatea să moară de moarte naturală și să-și rupă lanțurile oricînd vrea: deci nu-i impuneau o moarte forțată și nefirească, dacă accepta să-și ducă la îndeplinire promisiunea. **10** Busas i-a învățat pe avari să construiască o mașină de asediu, căci ei erau foarte neștiutori în asemenea aparate, iar el i-a pregătit să arunce proiectile cu mașina zisă *helepolis* (distru-gătoarea cetăților). **11** În scurt timp cetățuia a căzut, iar Busas s-a răzbunat împotriva neomeniei și i-a deprins pe barbari cu minuirea unui instrument de asediu înspăimîntător. După aceea dușmanii au folosit această invenție originală și au cucerit fără greutate o mulțime de orașe romane. **12** Ei au atacat Beroe⁴³, au pierdut acolo foarte mult timp, au avut multe greutăți și și-au încheiat lupta fără succes, deoarece locuitorii din împrejurimi se împotriveau cu înverșunare. La urmă au cumpărat pacea cu o mică sumă de bani: un pretext și un semn vădit al neputinței lor.

17

Hanul este respins din Diocletianopolis, Philippopolis și Hadrianopolis. Împăratul se vede huiduit de cîțiva oameni din popor pentru faptul că Ansimuth și Castus au căzut în mîinile barbarilor. Ioanes Mystacon este trimis la Hadrianopolis și învinge dușmanii cu ajutorul subcomandantului său. Ei se împrăstie și fug. Comandantul se arată destul de cumpănit după victorie.

1 Hanul a impresurat puternic și Diocletianopolis⁴⁴, dar cetatea s-a împotrivit cu înverșunare și i-a zădărnicit asediul. La ziduri se aflau rînduite

⁴³ Beroe era așezată între muntele Haemus și râul Hebrus (Marica), la răscrucea drumurilor care mergeau de la Philippopolis (Plovdiv) la Anchialos și de la Hadrianopolis (Edirne) spre Nicopolis ad Istrum (Stari Nikjup), într-o vale roditoare. În epoca romană, orașul purta numele de Augusta Traiana (azi Stara Zagora).

⁴⁴ Diocletianopolis, cetate în Tracia, între Philippopolis și Beroe.

catapulte și alte mijloace de apărare, încît le era cu neputință barbarilor să se apropie și să se încaiere imediat. 2 De aceea hanul s-a retras plin de mîhnire, căci a pătît ca lupul din poveste: a rămas cu gura căscată și nădejdi goale. 3 El s-a îndreptat în grabă spre Philippopolis, a înconjurat cetatea și a încercat s-o ia cu asalt, dar locuitorii orașului luptau cu deosebită înverșunare, apărîndu-se de după ziduri și din întărituri, și făceau o mulțime de răniți, încît hanul a elogiât lupta lor vitească pentru independență și ca răsplată a pus capăt războiului. 4 El a străbătut în zori pădurile din Astica, s-a îndreptat spre Hadrianopolis și a atacat orașul cu un elan războinic neobișnuit, însă și locuitorii din cetate s-au împotrivit cu o bărbăție fără seamăn.

5 Bizantinii murmurau că au fost luați prizonieri Castus și Ansimuth și făceau multă vinzoleală în cetate. Împăratul era blamat pe față de cîțiva flecari și smintiți din mulțime, care n-aveau o soartă de invidiat și nici opinii vrednice de urmat: ei compuneau versuri calomnioase⁴⁵ împotriva lui și răspindeau cu grijă ineptii glumețe, punînd tot răul pe seama nepriceperii și nu a întîmplării. 6 Dar aceste birfeli nu clătinau fermitatea suveranului, căci sufletul împăratului era străin de ură și nu se lăsa convins de patima miniei. 7 Castus a fost restituit de dușmani, care au primit sume mari de bani, cum aflăm de la bătrînii noștri, și n-avem motive să nu-i credem. 8 Împăratul și-a concentrat toate gîndurile spre dușmani și s-a îndreptat cu mai multă pregătire împotriva lor. L-a rînduit comandant pe Ioan, poreclit de multă lume Mystacon (Mustăciosul), 9 l-a numit pe Drocton comandant-ajutor și i-a încredințat o armată auxiliară. El era longobard de neam⁴⁶, un bărbat foarte viteaz și cît se poate de încercat în lupte. După ce a ajuns lîngă Hadrianopolis, 10 i-a îndepărtat pe dușmani de la împresurare și a doua zi a pus capăt războiului. Romanii s-au încăierat cu barbarii, i-au învins și au susținut o luptă hotărîtoare, iar comandantul-ajutor Drocton i-a înfrînt pe dușmani. 11 El s-a prefăcut că fuge și că aripa lui întoarce spatele către dușmani, ca și cum oastea romană s-ar teme de vrăjmași, apoi s-a întors îndărăt, a început urmărirea, a pătruns în spatele barbarilor și i-a măcelărit pe toți cei întîlniți în cale. 12 La ora amiezii avarii se retrăgeau, fugind fiecare cum putea și încotro îl împingea soarta, într-o învălmășeală generală. Comandantul n-a urmărit vrăjmașul; el cumpănea în mintea lui, asemenea unui înțelept, că avem datoria să păstrăm o măsură între fericire și starea de paroxism ajunsă la culme, 13 căci soartă este capricioasă și lipsită de credință, iar „victoria își schimbă bărbații“, ca să imbin în povestirea mea și un crîmpei din poezia homerică.

18

Heraclius atacă puternic o cetățuie persană. Locuitorii ei se apără cu înverșunare. Ea și cetatea mazarilor sînt ocupate. Teodor este invitat de agricultori în cetățuia Beiodaes. Aceasta este asediată cu îndîrjire și cucerită prin vitejia deosebită și unică a oșteanului Sapis.

1 În acest timp Heraclius a pătruns din nou în cuprinsul statului persan, iar mezii aveau pagube pretutindeni. 2 După ce a ajuns acolo, a atacat

⁴⁵ Versurile calomnioase, sau așa-zisele *carmina famosa*, erau un mijloc de critică, în tot timpul imperiului roman.

⁴⁶ Folosirea longobardului Drocton și angajarea de trupe străine erau procedee curente ale strategiei bizantine.

o cetățuie foarte întărită, așezată pe o stincă înaltă. Subcomandantul folosea mașini de atac și alte instrumente de distrugere. **3** Persii răspundeau la înfruntări cu alte mijloace înșelătoare, țesând un fel de mantale. Stringeau pâr, împreunau urzeala cu bățătura, confecționau mantale lungi, le umpleau bine cu paie, le presau din răspuțeri și le atârnavă în fața zidurilor: proiectilele se opreau în ele și deveneau mai puțin impetuoase din cauza moliciunii acestora ⁴⁷. **4** Zburau pe sus o mulțime de proiectile pe deasupra cetățuiei, iar unele atingeau chiar întăriturile. Heraclius nu le dădea nici un pic de răgaz, ci îi schimba mereu pe cei rinduiți la această treabă: **5** cei părtași la ostenele până atunci făceau o pauză, fiind urmați de altă echipă, apoi lucrau aceștia și-i înlocuiau pe ceilalți, iar după aceea veneau să lucreze alții. **6** Din această cauză apărătorii cetății au slăbit cu totul și au ajuns la capătul puterilor. Astfel cetatea a căzut și a ajuns în stăpânirea romanilor. După cucerire, comandantul a lăsat în ea o garnizoană.

7 Trupele lui Teodor și Andrei au reparat cetatea Matzaron, ruinată de timp și așezată nu departe de Beiudaes ⁴⁸. În timp ce Teodor era ocupat cu reconstruirea ei, au venit la dinsul țărani din apropiere și l-au îndemnat să asedieze Beiudaes, spunând că cetatea n-are pază îndestulătoare. **8** Oamenii lui Teodor și Andrei au arătat în răspunsurile lor că vor porni îndată la treabă. Ei au înnoptat acolo, au plecat în marș forțat și s-au hotărât să înfrunte cetatea în timpul nopții; dar n-au izbutit să-și atingă scopul, căci au ajuns la cetate în zori de zi, pe la cîntatul cocoșilor. **9** Localnicii au presimțit atacul romanilor, însă nu se temeau din cauză că locurile erau greu de cucerit. Apoi au prins inimă, s-au aplecat peste zid și au început să arunce proiectile până departe. **10** Din întâmplare, cetatea avea o singură intrare, cu totul inaccesibilă pentru mina dușmanilor. Poarta era străjuită de un turn mai avansat decît întăriturile, așezat pe niște pietre ca granitul sau poate și mai rezistente decît acesta. **11** Romanii au descălecat, au înaintat spre stîncă și au început lupta, trăgînd cu arcurile. Cei din cetate se apărau cu pietre, foloseau catapulte și aruncau proiectile ca dintr-un loc mai ridicat și cu vedere largă, căci îi dominau și-i izgoneau pe dușmani din cauza înălțimilor. **12** În timp ce armata romană era ocupată cu împresurarea, cîțiva oșteni îndrăzneți au împreunat lăncile ⁴⁹, au înaintat încet și pas cu pas, și-au pus toată inima în fapta lor cutezătoare, au depășit pe alții fără să le pese de proiectilele aruncate de pe stîncă, au mers înainte și i-au dislocat pe barbari de la ziduri. **13** Cei asediați au părăsit stîncă pe care se sprijineau, au intrat în cetate și au lăsat intrarea pe seama dușmanilor, iar romanii au cucerit întăriturile stîncii și au atacat cetatea cu și mai multă înverșunare. **14** Cei de pe ziduri nu-i puteau izgoni pe dușmani, deoarece nu aveau cum să se apere împotriva ploii de proiectile; ci, cum vedeau mai mulți inamici împreună, le arătau spatele. **15** Era un oștean cu numele Sapir ⁵⁰, la trup asemenea lui Tideu cel cîntat de Homer, iar la suflet mai îndrăzneț ca Tideu (căci era inimos ca Heracle și mai cutezător ca oricare altul; deci, după mărimea trupului,

⁴⁷ Tehnica de luptă cu mașini de război împotriva cetăților întărite este descrisă în amănunțime de tratatele de strategie.

⁴⁸ Cetatea Matzaron era așezată între râul Tigris și întăritura de la Rabdios, iar Beiudaes se afla în apropiere.

⁴⁹ Împreunarea lăncilor și a scuturilor în formația zisă *testudo* „broască țestoasă”.

⁵⁰ Sapir pare un nume propriu, dar nu-i exclus să fie vorba de un oștean din tribul hunic al sabirilor, v. P. Goubert, *Byzance*, I, p. 101, n. 5.

mă incumet să-l rinduiesc îndată după Heracle, deoarece nu-i găsesc alt exemplu de asemănare). El a luat pari ascuțiți, i-a înfipt în întăritură și s-a înălțat pînă sus. 16 A introdus un par în tencuiala dintre pietrele turnului de apărare al cetății (căci cetățuia era construită din piatră uscată), a pus piciorul pe par, apoi a înfipt alt par și a pășit cu picioarele pe el, s-a prins bine cu miinile de pietrele ieșite în afară și în felul acesta a reușit să ajungă pînă deasupra. 17 Cei asediați nu erau în stare să suporte vederea proiectilelor, iar bărbatul acela zis Sapir ținea în stăpînirea sa tot meterezul. Cetățuia ar fi fost luată de la prima infruntare, dacă nu apărea deodată un oștean din armata persană și nu arunca asupra viteazului nostru un pietroi enorm desprins din zidurile întăriturii. 18 Eroul a căzut jos împreună cu pietroiul „rostogolindu-se cu creștetul și umerii în pulbere“, după cuvintele lui Homer⁵¹. Totuși n-a murit, ci a fost ridicat pe scuturi de ceilalți luptători și dus la adăpost, căci era rănit, fiind atins puțin de fierul lăncilor. 19 El a pornit cu bărbăție la treabă, s-a avîntat din nou, a cuprins cu miinile meterezul asemenea unui polip cu tentacule de neînlăturat și a rămas înfipt temeinic într-insul. 20 Dușmanul din oastea persană i-a pregătit o încercare asemănătoare, deoarece zidul fusese ruinat de curînd de loviturile romane: persanul l-a izbit cu alt pietroi și l-a făcut pe erou să se întoarcă îndărăt. 21 Deci oșteanul iubitor de primejdii s-a rostogolit împreună cu meterezul sfărîmat, iar tovarășii săi de luptă l-au salvat a doua oară, cu privirile înspăimîntate, pe cel care cutezase totul. 22 Dar rănitul s-a dezmeticit după lovitură și a rivnit pentru a treia oară o faptă de viteaz, ca și cum ar fi fost împins la luptă de o putere dumnezeiască de neînvins. 23 După ce s-a cățărat sus pe cununa întăriturilor, a pășit mai departe, a scos sabia și a ucis persanul care dăduse imbold vitejiei sale; apoi i-a tăiat capul și l-a aruncat în miinile asediatorilor. Romanii au văzut toate cele întîmplate, au prins inimă și se îndemneau să înfrunte primejdiile. 24 Un frate al lui Sapir (mai mare în vîrstă) a privit la fapta lui bărbătească și a fost cuprins îndată de dorința unei încercări asemănătoare. El a pășit la luptă și, ca un frate, a făcut întocmai ca fratele său; iar după dînsul a pornit altul și după acesta au urmat mulți alții. 25 Ei au urcat cu ajutorul funiilor, au stabilit puncte de sprijin în cetate, au spart porțile și au făcut posibilă pătrunderea armatei romane. După ce au ajuns mai puternici decît dușmanii, au luat în stăpînire cetatea: pe unii i-au ucis, iar pe alții i-au cruțat și i-au adus în stare de prizonieri, apoi au prădat averile și au plecat de acolo, rînduind oameni de strajă în cetate. 26 Deoarece se apropia timpul iernii, Philippicus s-a dus la Constantinopole și l-a lăsat comandant pe Heraclius. Acesta a judecat dezertorii și fugarii armatei romane: toți cei învinuiți de neîndeplinirea datoriei sau de dezertare au fost pedepsiți cu asprime⁵².

⁵¹ În descrierea luptelor de împresurare autorul nostru citează deseori pe Homer, dovadă că avea o bună cunoaștere a acestuia. Ca și la Homer sau în poezia populară cifra trei în domeniul încercărilor eroice era obligatorie: numai după trei victorii din ce în ce mai emoționante eroul se impunea în mod definitiv, după o verificare incontestabilă.

⁵² Despre pedepsele militare vorbește pe larg tratatul lui Mauricius, *Artă militară*, I, 6; cf. W. Ashburner, *The Byzantine, Mutiny Act*, Journal of Hellenic Studies, XLVI, 1926, p. 80—109; E. Korzsenszky *Leges poenales militares e codice Laurentiano LXXV*, 6, Budapest, 1931; *Ius Graeco-Romanum* cura J. Zepi et P. Zepi, Atena, 1931, vol. II, p. 73—89.

1

Priscus este pus comandant în locul lui Philippicus. Sînt reduse alocațiile de hrană ale soldaților. Germanus, episcop de Damasc, este tratat cu onoruri de Priscus. De ce este dus el la Monocarton. Fastul lui Priscus și disprețuirea unui obicei vechi. Tulburări în tabără din două motive. Icoana lui Hristos este dusă pretutindeni pentru a liniști tulburările. Comandantul fuge de primejdie, dă ordin să nu se ia nimic din alocația obișnuită a soldaților și caută un medic care să-l vindece.

1 Aflind în drum că împăratul l-a rînduit comandant pe Priscus ¹, Philippicus s-a dus în Tarsos și a trimis scrisori lui Heraclius prin care îl îndemna să părăsească oastea și să se întoarcă în orașul său de naștere din Armenia, după ce va lăsa armata în mîinile lui Narses, comandantul cetății Constantină ². 2 El i-a descoperit conținutul unui ordin imperial primit de curînd și i-a poruncit să-l arate pe față și armatelor, deoarece îl invidia pe Priscus. Ordinul cerea o reducere a alocațiilor de hrană, iar micșorarea era de o pătrime. 3 Și s-a întîmplat întocmai cum a hotărît comandantul. La ivirea primăverii unul a fost înlăturat, iar celălalt a luat conducerea armatei. Priscus a pornit spre Antiohia și a poruncit oștenilor să se adune în Monocarton, iar el însuși s-a dus în Edesa și s-a întîlnit cu Germanus: l-a primit cu mîrinimie, l-a îmbrățișat după sosire (căci acesta își avea scaunul în Damasc), l-a invitat în ziua următoare la prînz și i-a arătat bunăvoință. 4 După patru zile comandantul a plecat din Edesa, a luat cu sine pe cel care ilustra scaunul episcopal și s-au dus în tabără: era ziua mult așteptată în care romanii sărbătoreau patimile Mîntuitorului; în această zi fiul singur născut al lui Dumnezeu, de aceeași ființă cu tatăl și la fel de slăvit în împărăția lui, a mîntuit lumea. [Acesta e Hristos.] 5 Comandantul judeca în mintea lui așa: nu se cuvine ca episcopul să sărbătorească ziua învierii în cetate, iar oastea romană s-o sărbătorească undeva afară pe cîmp, ca și cum ar fi exclusă de la bucuriile cetății. De aceea a luat episcopul și l-a dus la Monocarton, 6 iar Germanus a ajuns înainte de sosirea comandantului; și l-au prezentat armatelor. Două zile mai tîrziu conducătorii de unități împreună cu toată oastea au întîmpinat comandantul cam la trei mîle de tabără. 7 Era înrădăcinat în oaste un obicei vechi, și anume: cel care urma să preia frinele conducerii, cînd era întîmpinat de armate, cobora jos de pe cal, înainta prin mijlocul oștenilor

¹ Priscus a fost rînduit comandant în primăvara anului 588.

² Tarsos, oraș principal din Cilicia. Constantină, oraș important în partea de nord a Mesopotamiei, în bazinul superior al rîului Abora.

și saluta cu bunăvoință oștirea. 8 Priscus n-a făcut așa, ci a trecut cu vederea acest obicei vechi, iar armata a suportat greu ofensa. Prima zi a sărbătorilor comandantul a petrecut-o în liniște, 9 dar a treia zi, cînd știrea despre micșorarea alocățiilor de hrană nu mai era o taină, ci devenise cunoscută tuturor, anarhia a ajuns la culme: mulțimile oștenilor alergau din toate părțile la cortul comandantului; unii aruncau pietre, iar alții scoteau chiar săbiile din teacă, după cum îi venea fiecăruia la îndemînă. 10 Comandantul a auzit larma și a întrebat care e cauza ei, dar oștenii nu răspundeau la întrebarea lui decît că „se desface toată buna rinduială a întocmirii, deoarece armata n-are conducător“.

Cuprins de nădușeală și spaimă nespusă, comandantul Priscus nu știa în sufletul lui ce să facă. 11 El a dezvelit icoana Dumnezeului în chip de om³ (numită de romani „cea neizvodită de mină omenească“) și a dat-o lui Ilifred cu porunca s-o plimbe în jurul armatei, ca să liniștească spiritele prin sfială față de cele sfinte și să prefacă neorinduiala în cumințenie. 12 Dar mulțimea nu se potolea cituși de puțin, ci arunca pietre în icoana sfintă și neatinsă. Atunci comandantul a sărit în grabă pe un cal luat la întîmplare din rindurile scutierilor imperiali, a fugit cît a putut și a scăpat de primejdie ca printr-o minune. 13 El a întîlnit în cale grăjdarii care pășteau caii oștirii, dar s-a strecurat cu mare primejdie prin rindurile lor și a ajuns la porțile cetății Constantina, lăsînd în urma lui dezbinările din Monocarton. 14 Dar o dată cu comandantul a intrat în cetate și neliniștea. Locuitorii din Constantina se frămîntau în sufletele lor, impresionați de cele întîmplate, iar comandantul și secretarii săi alcătuiau scrisori către conducătorii cetăților și căpitaniii cetățuilor poruncindu-le să nu taie nimic din alocățiile obișnuite ale armatelor⁴ și nici să nu se tulbure în sufletele lor de toate cele întîmplate. 15 El mai cerea sfatul unui medic care să-i dea un leac pentru durerile de la pulpa piciorului, căci suferea de rănila pricinuite de loviturile pietrelor.

2

Cortul lui Priscus este răvășit. Solul său la armată. Germanus este ales comandant, deși se împotrivește cu hotărîre. Episcopul trimis ca sol nu este luat în seamă. Sînt înlăturate și distruse statuile și portretele împăratului. Solia neizbutită a episcopului din Edesa. Înfringerile din Orient.

1 Revolta din tabără a luat proporții⁵: a fost răvășit cortul comandantului, mulțimea a furat lucrurile lui Priscus, conducătorii de unități au fugit, iar anarhia a ajuns o mare nenorocire. 2 Nu după mult timp comandantul a trimis ca sol în tabără pe episcopul cetății Constantina cu misiunea de a liniști nemulțumirile oștenilor, spunînd că împăratul Mauricius și-a schimbat gîndul și că a dat un decret imperial prin care poruncește ca alocățiile de hrană ale oștenilor să rămînă cum au fost. 3 Comandantul Priscus îl învinuia pe Philippicus, făcîndu-l responsabilul revoltei, sub cuvînt că ar fi propus lui

³ Despre icoana Dumnezeului-om și despre concepția religioasă în legătură cu ea v. studiile lui P. Goubert, A. A. Papadopoulos și Z. V. Udalcova.

⁴ Revenirea la regimul vechi de alocății arată cît de puternică era influența armatei în afacerile cele mai importante ale imperiului.

⁵ Revolta avea un substrat politic și era îndreptată de fapt împotriva împăratului Mauricius, v. Theophan., p. 261, 1—2.

Mauricius reducerea alocațiilor de hrană ale oștenilor. 4 Dar toate acestea erau numai șnoave de ale lui Priscus. Episcopul a pornit la drum, așa cum i s-a poruncit, și a adunat armatele cu intenția de a alege comandantul. De aceea au trimis după Germanus, l-au adus la sfat și au hotărît să-i încredințeze frinele conducerii militare. 5 Acesta respingea demnitatea de comandant al armatei, dar ei l-au silit să accepte numirea, amenințându-l cu pedeapsa capitală dacă nu ascultă; așa încît voința oștilor a învins, iar Germanus a fost declarat comandant, legindu-se cu jurămint să respecte binele obștesc, iar romanii să renunțe la jefuirea supușilor și să înceteze revolta. S-au mai înțeles de asemenea să poarte război împotriva dușmanilor. 6 Ocrotit de aceste înțelegeri ca de niște zale de neînving, comandantul a primit bucuros să conducă armatele romane. 7 Episcopul s-a dus la comandant în tabără și a îndemnat oastea la cumințenie, dar oștenii nu l-au luat în seamă pe episcop și n-au vrut să asculte cuvintele lui, ci le respingeau ca și cum ar fi venit din partea unui sol barbar și cereau ca Priscus să fie izgonit din cetate. 8 Ei au încercat să arunce la pământ portretele imperiale (ceea ce s-a și întâmplat) și au distrus elogiile scrise pe tăblițe de scinduri sau pictate în culori pe tablouri în cinstea împăratului, deoarece ziceau că nu vor să mai rămână sub stăpînirea unui împărat care se tirguiește. 9 Episcopul din Constantina a adus toate acestea la cunoștința lui Priscus, iar Priscus l-a trimis ca sol la oști pe titularul scaunului episcopal din Edesa. Episcopul a mers în tabără, a întrebuințat tot felul de cuvinte și s-a întors fără nici un rezultat. 10 Nenorocirile de pe urma revoltei din răsărit bintuiau ca valurile unei mări și „pretutindeni se abăteau rele după rele”⁶, ca să amintesc cuvintele poetului folosite pentru o întimplare asemănătoare: unii aruncau proviziile, alții jefuiau și siluiau de-a lungul drumurilor, iar alții prădau pe ogoare, încît despotismul era în floare și nu mai întilnea nici o stavilă în calea nedreptăților. 11 Priscus l-a înștiințat de toate acestea prin scrisori pe suveranul Mauricius, iar împăratul i-a poruncit lui Philippicus să se ducă din nou în Orient.

3

Soli la Priscus. Încercarea lor zadarnică de a-i liniști pe oșteni. Priscus se duce la Bizanț. Revolta împotriva lui Philippicus. Perșii folosesc ocazia și asediază Constantina, dar sînt respinși de Germanus. Aristobul, prefectul palatului, îi cheamă pe soldați la datorie.

1 Armatele au ales patruzeci și cinci de soli pentru a-l vesti pe Priscus să plece din Edesa. 2 Aceștia au venit în cetatea Edesa și i-au împărtășit voința oștilor. 3. Priscus s-a apărat cu tărie și i-a convins pe soli că oștenii nu se poartă cu dreptate față de dînsul, iar ei i-au spus lui Priscus că vor liniști mînia și manifestările furioase ale acestora. Priscus trăgea nădejde și își petrecea timpul în Edesa. 4 Solii s-au întors în tabără, au început a expune apărarea lui Priscus și au încercat să calmeze asalturile tiraniei. 5 Faptul acesta i-a adus în culmea primejdiei, căci cu greu au scăpat de

⁶ Folosirea unui citat din Homer (*Iliada*, XVI, 111) spre a marca apogeul unor evenimente dramatice arată că Teofilact folosea o tehnică conștientă, sprijinită pe lecturi proprii.

moarte, fiind condamnați să treacă la starea de persoane private⁷: iată deci pînă unde a fost împinsă minia. Ei au fost izgoniți din tabără și s-au ales cu o pedeapsă grozavă. 6 Conducătorii revoltei s-au pregătit să-l înfrunte pe Priscus, au organizat o oaste luptătoare de cinci mii de oșteni și au trimis-o împotriva cetății Edesa. În timpul acela a sosit în Edesa Teodor și a vestit sosirea lui Philippicus. De aceea Priscus a părăsit Edesa și s-a dus în Bizanț. 7 Romanii din tabără, stăpîniți încă de simțămîntul revoltei, auzind că Philippicus era în drum spre Monocarton, se legau prin jurăminte să nu accepte conducerea lui. 8 Îmbărbătată de întîmplările nefericite ale romanilor, oastea persană a început a cutreiera statul roman și a atacat Constantina. Cetățile erau înfruntate acum de două războaie: unul hrănit și îndopat de cei dinlăuntru, iar altul de către dușmani. 9 Gloata oștirii romane era neputincioasă în luptă, deoarece nu dorea nimic și n-avea grijă de ceea ce se întîmpla, ca de niște lucruri străine de dînsa. Germanus a înarmat o mie de oameni din oastea luptătoare, a pătruns pe neașteptate în Constantina și a scăpat-o de nenorocirile care o hărțuiau. 10. Comandantul a indemnat cu vorba și abia cu greu a putut pune în mișcare oștile romane: a adunat patru mii de oșteni și le-a poruncit să năvălească pe pămîntul perșilor. 11 Aristobul, sufletul casei imperiale Antiohia⁸, se afla printre oști ca trimis al împăratului: el a folosit cînd daruri, cînd cuvinte meșteșugite și a izbutit să liniștească furia revoltei.

4

Romanii sînt opriți să se apropie de Martyropolis. În lupta ce urmează ei înving dușmanii. Au atitudine binevoitoare față de împărat. Îl cinstesc cu prizonieri și prăzi de război. Teama lui Philippicus. Achitarea soldelor militare. Roma rezistă longobarzilor. Maurii sînt înfrinți în Africa.

1 Armata romană a tăbărit la Martyropolis, insufletită de dorința de pace, iar o parte a oștilor a năvălit în Persia. Maruzas, comandantul armatei persane, a apărut și a pus capăt înaintării romanilor. 2 De aceea romanii s-au întors acasă prin regiunea Arzanena și pe valea riului Nymphios, iar Maruzas îi urma pe romani de aproape. Deci a venit armata romană împreună cu barbarii potrivnici pînă în împrejurimile cetății Martyropolis și s-a produs o luptă dintre cele mai strălucite între romani și perși, iar romanii au obținut o victorie măreață și memorabilă. 3 Comandantul perșilor a căzut, trei mii de perși au fost luați prizonieri, fruntașii lor au ajuns în captivitate, iar o unitate de aproape o mie de barbari s-a retras la Nisibis. 4 După un măcel atît de mare și vrednic de admirație și după luarea unor prăzi strălucite, oastea romană s-a strîns la un loc, a dat uitării minia față de Mauricius, l-a dăruit pe suveran cu o mulțime de prăzi și i-a trimis stindardele

⁷ Una din pedepsele militare era aceea de a-l trece pe oștean la starea de persoană privată și de a-l da pe mîna autorităților civile.

⁸ Palatul imperial Antiohia se afla în centrul capitalei bizantine, la nord-vest de hipodrom, și era unul din monumentele cele mai remarcabile ale timpului. R. Janin, *Constantinople byzantine*, p. 291; P. Goubert, *Byzance*, I, p. 279—281.

armatei persane, numite de romani, în limba strămoșească, *banda* ⁹. 5 Philippicus continua să rămână în Hierapolis ¹⁰ (Cetatea Sfintă), cuprins de frica răscoalei, așteptând cu nerăbdare să înceteze tulburarea.

6 Odată cu schimbarea neîncetată și alternativă a anotimpurilor, după război a urmat timp de iarnă, iar tabăra a fost desfăcută. La ivirea primăverii, care dă pământului o înfățișare plăcută și înviorătoare, împăratul a trimis, ca de obicei, oștirii bani de cheltuială, iar războiul între romani și perși a prins din nou viață și a început a fierbe. 7 Oastea getică ¹¹, adică trupele sclavinilor, prădau puternic ținuturile Traciei, mezii se întâlneau cu comandanții romanilor și se isca prilej de măceluri, 8 Roma bătrină înfrunta atacurile longobarzilor, iar în Libia oștile maurilor slăbeau mereu, se împușinau și cădeau la pământ sub potopul vitejiei romane.

9 Ele au depus împreună cu armele și frinele puterii, și-au îndoit grumazul sub romani și au ales liniștea. Riul Phasis ¹² nu era înroșit de sânge, căci curgea liniștit și îi uda pe colhi cu apele sale transparente și pașnice, neavînd nicăieri locuitori din Persia. Deci cam așa erau rinduite și așezate treburile romanilor.

5

Închisoarea cetățuiei Giligerd, în care erau aduși tot felul de muritori, de unde îi scapă romanii și îi salvează și pe alții, după un măcel. Grigorie, episcop de Antiohia, îl împacă pe Philippicus cu armata. Perșii ocupă Martyropolis, Sitta pune la cale o înșelăciune, iar romanii sînt învinși de perși. Philippicus este îndepărtat de la conducere și îi urmează Comentiolus.

1 În timpul acesta s-au petrecut în țara mezilor fapte vrednice de a fi povestite; deci să le introducem și pe ele, în deplină rînduială, în țesătura artistică a istoriei noastre, ca pe o salbă de pietre prețioase, ca o desfătare pentru ochi, ca o încîntare pentru urechi și, să zicem așa, ca un divertisment. 2 Era în interiorul Persiei o cetățuie numită Giligerd, în ținutul zis Bizae, nu departe de cetatea Bendosaboron. Ea avea o închisoare, numită de barbari Lethe. 3 Locul, întocmai ca pămîntul pentru Dumnezeu, stîrnea minie în sufletul regelui și, dacă i-ar fi zis cineva cetățuiei „sălașul răutăților“, n-ar fi greșit cituși de puțin. Acolo erau închiși toți cei căzuți în plasa miniei regale, fie supuși, fie prinși în războaie. 4 Pe timpul cînd domnea în împărăția romană Iustin cel Tînr ¹³, regele perșilor a ocupat cetatea numită Daras și a hotărît ca locuitorii ei să sălășluiască în această cetățuie. 5 Mai erau în ea și cadasenii, un trib barbar din țara mezilor, precum și alți muritori sortiți răutăților, iar toată gloata aceasta de nenorociți stătea zăvorîtă în cetățuie. 6 Dar pentru cei de origini deosebite nenorocirile obștești au ajuns prilej

⁹ Lupta a avut loc în toamna anului 588. Termenul *bandum*, de origine germanică, s-a generalizat tîrziu în limba latină și a fost transmis apoi literaturii bizantine.

¹⁰ Hierapolis, oraș în Siria, nu departe de riul Eufrat, azi Manbedsch, avea un sediu episcopal dependent de Antiohia de pe riul Orontes.

¹¹ Slavii înaintau spre sud venind din părțile locuite în antichitate de geți, adică dinspre cîmpia munteană și Dobrogea, iar autorii bizantini arhaizau, numind ținuturile cu nomenclatura antică. Așa se explică de ce Teofilact numește pe sclavini geți.

¹² Phasis (azi Riom), rîu în Colhida, din Georgia, în Caucaz.

¹³ Împăratul Iustin al II-lea, zis „cel Tînr“, a domnit între anii 565—578.

de înțelegere, căci cei despărțiți pînă atunci prin neam, lege și limbă s-au unit prin legături făurite de suferințele îndurate, deoarece în timp de restriște suferințele înfrățesc și apropie. 7 Deci locuitorii din Daras au încercat o faptă bărbătească, s-au folosit de uneltele de luptă aflate la îndemînă și au ucis gărzile. Măcelul s-a încins tot mai înverșunat, căci era o oaste de strajă în cetățuie, și romanii au ieșit învingători: ei au scos din cetățuie pe tovarășii lor de suferință, au îndurat și făptuit multe și s-au întors în oastea romană.

8 După ce romanii au obținut aceste triumfuri strălucite, războiul continua încă la Martyropolis, cum am spus mai sus, cînd s-a întîmplat că a căzut în luptă Maruzas, comandantul perșilor și au fost luați prizonieri căpitanii celor două flancuri, iar capul comandantului Maruzas a fost trimis la Bizanț. 9 Philippicus era încă respins de oastea romană și n-avea comandă, deoarece mulțimile nu-l doreau conducător pe cel care se distinsese puțin mai înainte la Arzamon, căci prin firea ei mulțimea este schimbătoare și greu de mulțumit și-i plac prefacerile mereu nestatornice. 10 După ce Philippicus a ajuns în corturile din Cilicia și a citit scrisorile împăratului, s-a întors din nou în Siria și cu greu a fost acceptat de armanta romană, intervenind între conducător și oști Grigorie ¹⁴, care deținea pe atunci scaunul arhiepiscopal din Antiohia. 11 Tot atunci a fost luată de perși cetatea Martyropolis, însă nu după legea războiului, ci prin înșelătorii trădătoare, cum obișnuiesc să fie furate cetățile care nu pot fi cucerite de dușmani prin lupte. 12 Autorul înșelăciunii a fost Sittas. Acesta a fugit la perși și i-a îndemnat să înarmeze patru sute de oameni din armata barbară, care să simuleze că fug la romani și vin în cetate. 13 După ce a făcut așa, Sittas i-a înduplecat pe romani să-i primească în cetate pe cei care veneau. Nenorocirea s-a produs pe neașteptate și barbarii au pus mîna pe cetățuie. 14 Cînd a aflat Philippicus de lucrul acesta a pus oastea în mișcare și a tăbărit în preajma cetății. De aceea a trimis acolo oști și regele perșilor și l-a înarmat pe Mebodes, feciorul lui Surenas ¹⁵, căci la perși demnitățile trec de la tată la fiu. 15 Deoarece Mebodes nu avea oaste îndestulătoare, a fost trimis de regele perșilor și Afraates, care conducea războiul în Armenia. După încăierare, romanii au fost înfrinți și nu și-au atins scopul ¹⁶, iar armata barbară a ieșit biruitoare. 16 Gărzile persane din Martyropolis au primit întăriri și cetatea era acum străjuită cu înverșunare de perși. Philippicus a fost înlăturat imediat de la conducere, iar împăratul l-a rînduit comandant pe Comentiolus.

6

Comentiolus se încaieră în luptă cu perșii și fuge. Vitejia demnă de admirație a lui Heraclius. Comandantul persan Afraates cade în luptă, iar perșii sînt puși pe fugă. Împăratului îi sînt trimise daruri din prăzile de război. Jocuri publice în Bizanț cu ocazia victoriei. Perșii invadează Suania din Colhida. Belșug de aur și argint la turci. Ei plătesc în schimb tributuri perșilor. Prăzile din Suania sînt expediate în Babylon. Comandantul cu numele Romanus este trimis de Mauricius în Colhida.

¹⁴ Grigorie, patriarhul Antiohiei, se întorsese puțin mai înainte din Constantinopol și avea dificultăți cu administrația locală, fiind somat să abdice. El a intervenit cu succes între armată și comandant în localitatea Litarba (azi el-Athreb) la 55 km de Antiohia.

¹⁵ Bogata familie Surenas se afla de mult în fruntea armatei persane, v. A. Christensen, p. 109.

¹⁶ Lupta a avut loc în jurul datei de 1 iulie 589.

1 Deci comandantul a înaintat pînă în pragul Persiei și s-a încăierat cu perșii lingă cetatea numită Sisarbanon din apropiere de Nisibis, poreclită altădată Antiohia din Mygdonia ¹⁷. 2 După ce a început lupta, Comentionius a întors spatele întocmirii, a fugit cît a putut și s-a retras în Theodosiopolis; însă Heraclius, tatăl împăratului Heraclius, a dat dovadă de multă bărbăție și superioritate în fapte vitejești și era lucru vădit pentru toți că și-a cîștigat faimă în luptă. 3 Comandantul perșilor, pomenit mai sus în povestirea noastră sub numele de Afraates, a fost ucis, după cum fusese ucis mai înainte de o lovitură romană și Mebodes, în lupta împotriva lui Philipicus. Prin fuga perșilor romanii au obținut victoria și au despuiat, cum se și cuvenea, cadavrele barbarilor, iar lucrurile acestora au ajuns în posesia învingătorilor. 4 În ziua următoare romanii au pătruns și în tabăra persană, au pus stăpînire pe ea și au trimis în dar împăratului cîteva dovezi ale vitejiei lor: săbii de aur, tiare persane, brîie cu pietre scumpe, care străluceau în fața perșilor ca niște mărgăritare, precum și stindardele întocmirii de luptă, numite în chip obișnuit de romani în limba lor strămoșească *banda*. 5 Împăratul a luat de la comandant trofee victorioase, s-a bucurat și înveselit, a ordonat să fie organizate jocuri hipice și a poruncit celor din popor să dănțuiască, după cum era obiceiul romanilor la sărbători.

6 Deoarece am adus vorba de Afraates, să însăilăm acum în covorul povestirii noastre și faptele săvîrșite de romani în Suania; căci și pictorii, după ce pictează părțile mari și strălucitoare ale unor opere, nu se lasă de artă pînă nu zugrăvesc pe tablourile lor și amănuntele cele mai neînsemnate ale unui ansamblu. 7 În al optulea an de domnie a împăratului Mauricius a fost trimis în Suania și Baram, comandantul perșilor, împreună cu oștile barbare de sub conducerea regelui persan Hormisdas ¹⁸. După sosirea neașteptată a perșilor ușurința a făcut loc unei dorințe de întrecere. 8 Suania a fost prădată cu desăvîrșire, iar răutățile erau de nesuferit, deoarece Colhida n-avea conducător militar și se afla izolată și lipsită de apărare, ca într-o vreme cînd în Orient bîntuia războiul. 9 După ce hunii din părțile de miază-noapte ale răsăritului, numiți de obicei turci ¹⁹ de către perși, au fost înfrunțați cu război și zdrobiți temeinic, ca să zic așa, de către Hormisdas, regele părților, Baram a mutat războiul în Colhida. 10 Atît de mult au crescut puterile statului persan, încît hunii au ajuns să plătească tributuri celor din Babylon, pe cînd mai înainte hunii primeau de la mezi patruzeci de mii de monete de aur spre a-i lăsa în pace ²⁰. 11 Deci stăpînirea turcilor a luat mult aur de la perși și neamul acesta a ajuns la mare îmbelsugare: căci făcea paturi, mese, vase, scaune, scări, podoabe pentru cai și panoplii turnate în aur, și tot ce putea scorni beția îmbogățirii. 12 Mai tirziu turcii au călcat înțelegerea de pace, cerînd să li se dea mai mulți bani, precum și un adaos foarte important de tribut, iar perșii n-au putut suporta sarcina acestui adaos și au hotărît să înceapă războiul. 13 Ei au cîștigat o victorie strălucită și lucru-

¹⁷ Mygdonia, numită astfel de greci în timpul expediției lui Alexandru cel Mare, în baza asemănării ei cu Mygdonia din Macedonia (Strabo, XI, 527; XVI, 747).

¹⁸ Atacul lui Baram în Suania a început la mijlocul lunii mai 589. Este vorba de Hormisdas al IV-lea (579—590).

¹⁹ E vorba de triburile turcești din ținuturile de nord-est ale frontierei iraniene din bazinul riului Amu-Daria.

²⁰ Expediția turcilor împotriva Iranului a avut loc în al patrusprezecelea an de domnie a lui Hormisdas (între 2 iulie 588 și 1 iulie 589).

rile s-au întors pe dos o dată cu norocul, iar turcii au ajuns tributarii perşilor, fiindu-le răpite bogățiile strinse de ei mai înainte ²¹. **14** Perşii înfloreau din nou, iar trofeele lui Hormisdas atrăgeau privirile tuturor, căci el aducea ca prăzi de război paturi, mese, tronuri de aur, podoabe pentru cai, amfore şi toate bunătățile adunate în cinstea unor tirani. **15** Deoarece evenimentele cu turcii s-au desfășurat după voința lui, iar primejdia unei intervenții scitice era slabă, Hormisdas a scos sabia și a pornit spre Suania. **16** Baram, devenit celebru în războiul cu turcii, a intrat în Suania, a pus mina pe prăzi vestite, le-a trimis în Babylon și a tăbărit lângă riul Araxes, numit de barbari Eras. **17** Aflind de cele întâmplate, împăratul l-a rinduit comandant militar pe Romanus, iar acesta s-a dus în Colhida, cunoscută în limba comună sub numele de Lazica, s-a sfătuit cu ierarhul de acolo, apoi a pornit mai departe și și-a așezat tabăra în Albania ²².

7

Romanus pune la cale întoarcerea, potolește oștenii și cercetează planurile dușmanilor. Cercetașii lui Romanus sînt prinși prin înșelăciune și torturați. Baram devastează o provincie romană și îi urmărește pe cei care pleacă. Oastea lui este ucisă în timpul fugii. Perşii încep o luptă cu toate trupele, dar sînt învinși și se grăbesc toți să scape cu fuga. Romanii îi urmăresc.

1 Aflind de sosirea romanilor Baram s-a bucurat, deoarece îi plăcea lupta cu romanii, socotind că îi va suride totdeauna norocul. **2** De aceea a trecut peste riul din apropiere și s-a retras la Canzacon, atrăgînd pe romani în interiorul Persiei. **3** Romanus își dădea seama de toate acestea și căuta să se întoarcă îndărăt, deoarece credea că este în folosul său; însă mulțimea făcea gălăgie și era nemulțumită, dorind să meargă înainte, iar comandantul liniștea cu vorbe înțelepte avîntul vitejesc al oștirii. **4** El a trimis cincizeci de oameni bine înarmați ca să spioneze mișcările dușmanilor. Aceștia au întilnit doi cercetași din armata persană îmbrăcați în straie romane. **5** Cercetașii i-au dus cu vorba și au scăpat de primejdie, spunînd că sînt romani; și drept încredințare pentru cele spuse au adăugat că îi conduc noaptea pe o cale neumblată și le arată armata dușmană dormind fără pază. **6** Romanii s-au bucurat de măcel și s-au lăsat înduplecați, dar au căzut în cursa armatei persane și au fost luați prizonieri. Fiind torturați au răspuns la întrebări și i-au furnizat lui Baram toate amănuntele: că Romanus nu cutează să înainteze pe pămîntul Persiei și că are în jurul său puțină oaste luptătoare. **7** Dintre cei prinși, trei la număr au scăpat și i-au anunțat lui Romanus nenorocirea. Baram a trecut riul și a început din nou să pustiască pămîntul romanilor, iar comandantul armatei romane se trăgea îndărăt. **8** Barbarii au aflat toate acestea și atacau trupele romane. Conducătorul militar al Colhidei ²⁴ a adunat

²¹ Hanul a fost ucis, fiul său a căzut prizonier, iar capitala turcilor, numită Dalca, a fost distrusă.

²² Albania se afla în Caucaz, în bazinul riurilor Cara și Arax din actuala republică Azerbaidjan.

²³ Canzacon (azi Schiz sau Șiz), oraș în Azerbaidjan la sud-est de actualul Megare, pe malul drept al riului Cura, care se varsă în Marea Caspică.

²⁴ Comandantul militar al Colhidei era în același timp și șeful administrației civile.

oastea la un loc și a căutat să cunoască moralul trupelor romane și dacă sint pregătite sufletește să infrunte lupta cu bărbăție. **9** După ce a îndemnat mulțimea romană la luptă, comandantul a despărțit pe cei viteji de cei neputincioși, a luat cu sine luptătorii buni, iar pe ceilalți i-a rinduit să păzească tabăra. **10** Oastea luptătoare era în număr de zece mii, iar comandantul a dat ordin ca două mii din această armată să meargă înainte. Ei au întâlnit o trupă avansată a oștirii persane și au nimicit-o bărbătește în întregime, deoarece barbarii aveau în spate o prăpastie și nu puteau fugi. **11** A avut loc o urmărire hotărâtă, care a ajuns pînă la tabăra oștirii barbare, încît organizarea acțiunii l-a impresionat și pe Baram. Apoi avangarda armatei romane s-a întors îndărăt. **12** Toate aceste isprăvi au ajuns la urechile comandantului roman și oștirea romană dorea să se încaiere cu mezii, însă Romanus prefera să rămînă în afara luptei de teamă față de mulțimea nesfîrșită a barbarilor. Dar n-a fost în stare să-și țină în friu subalternii insuflețiți de succesele obținute de curînd și a pregătit armatele pentru înfruntare. **13** I-au ieșit în întîmpinare și barbarii. Amîndouă oștile au tăbărit în cîmpia Albaniei, iar liniile de bătaie erau despărțite de o apă adîncă, provenită din riul Araxes. Multimile așezate pe malurile apei care era între ei își aruncau și primeau în schimb tot felul de insulte. **14** A treia zi a sosit la Romanus și un sol din armata persană care cerea război: sau romanii să acorde loc de trecere perșilor sau barbarii să ofere loc oștilor romane. **15** Conducătorul roman a adunat toată armata la un loc și a cerut mulțimii să-l învețe ce este mai de folos pentru război. Ei l-au sfătuit pe comandant să-i lase pe dușmani să treacă, iar a doua zi au pășit de la vorbă la faptă. **16** Nu după mult timp cele două armate s-au pregătit de luptă. Baram a încercat să cîștige războiul cu furtișag, dar Romanus i-a înfruntat vicleniile cu inteligență. **17** În a cincea zi și romanii și mezii s-au înarmat pentru război și s-au rinduit în luptă pe trei întocmiri. Întocmirea de la mijloc a oștirii barbare era presată de armata din față. Baram se temea de un atac din partea romanilor și de aceea a îndreptat într-acolo forțe de la aripa din stînga. **18** Deci întocmirea din stînga a devenit mai slabă din cauza înfruntării armatei din față și s-a produs un mare măcel în rîndurile perșilor: situația lui Baram a ajuns în mare primejdie, părții au început să fugă cu toată oastea, fiind însoțiți de o aprigă și renumită urmărire din partea romanilor, iar lui Baram odată cu infumurarea i-a apus și norocul. **19** Fuga unora era tot mai inversunată, iar curajul celorlalți sporea, să zic așa, tot mai mult. Cadavrele perșilor au fost despuiate și n-au avut parte de înmormîntare, ci au ajuns pe neașteptate hrana sălbăticiunilor care le întîlneau în cale ²⁵.

8

Hormisdas îl batjocorește în două rînduri pe Baram, iar acesta îi întoarce disprețul. Armenii își sugrumă conducătorul și pun la cale o revoltă. Comentius liniștește tulburările. Autorul revoltei scapă cu viață prin clemența împăratului. Pregătirea tragediilor din Persia. Trimis să-l prindă și să-l învingă pe Baram, Sarames este aruncat de el sub picioarele unui elefant.

²⁵ Exactitatea știrilor despre expediția lui Baram în Suania a fost pusă la îndoială. A. V. Pigulevskaja, *Vizantijsa*, p. 82, crede că pregătirile de război ale perșilor erau îndreptate de fapt împotriva cazarilor din Caucaz.

1 Aflind toate acestea și neputind suporta răsfățul nenorocirilor, Hormisdas a aruncat asupra lui Baram ocară cea mai rușinoasă, trimițându-i straie femeiești ca preț pentru nevrednicia lui, ba chiar i-a luat și comanda militară, ordonind acest lucru prin scrisori regale. 2 De atunci înainte a început un război între mezi și mezi²⁶, căci conducătorul oștilor nu asculta de Hormisdas, recunoscut de fapt ca rege al perșilor. 3 Ocară a fost respinsă prin scrisori, căci în răspunsurile sale Baram îl numea pe Hormisdas în bătaie de joc „fata și nu feciorul lui Chosroes”. 4 Cu puțin timp mai înainte, armenii vecini cu Persia, înduplecați de cițiva bărbați romani, au hotărît să se revolte și au încercat să fugă la mezi, după ce l-au ucis prin înșelăciune pe Ioan, conducătorul Armeniei pus de împărat. 5 În agitația evenimentelor neprielnice din Armenia împăratul Mauricius l-a trimis în Armenia pe Domentziolus, un bărbat vestit, foarte bun prieten și aflat în culmea strălucirii sale printre fruntașii senatului. 6 El a pus capăt încercării de răscoală și l-a trimis legat pe autorul revoltei, numit Symbatios²⁷, la împărat. Acesta a cerut cu multă bunăvoință probe de vinovăție de la judecătorii curții supreme, spre a nu hotărî o pedeapsă împotriva dreptății și fără să cerceteze crima. Acuzatul și-a mărturisit greșeala. 7 Judecătorii au hotărît pedeapsa sfișierii de către animalele sălbatice, spunind că făptuitorii unor asemenea acte se situează în afara legilor omenești. Teatrul s-a umplut de lume și urma ca autorul crimei să devină prada animalelor sălbatice, cînd în aclamațiile poporului întreg a intervenit clemența împăratului: 8 cel destinat fiarelor sălbatice a scăpat cu viață împotriva așteptărilor, iar spectatorii au ridicat în slăvi blindețea nemaiîntîlnită și omenia împăratului.

9 Timpul le innoiește, le preface și le schimbă pe toate; le dă mereu altă formă și le împinge în iureșul și virtejul mișcării veșnice. El strivește ca o roată în mers temeinicia lucrurilor, nu-i place niciodată statornicia, e firav, n-are unde-și odihni trupul în rătăcirile sale și e șovăitor în revenirea și zbuciumul lui fără noimă. În vremea aceea s-au întîmplat suferințe asemănătoare în regatul perșilor, iar expunerea acestor știri nu pare lipsită de farmec. 10 Baram nu și-a molcomit ura izvorită de curînd împotriva lui Hormisdas, iar monarhul din Persia, pe care istoria ni-l înfățișează sub numele de Hormisdas, a ordonat unui comandant din Media să pornească împotriva lui Baram, să-l scoată repede din domnie, să-l pună în cătușe și să-l predea fără nici o cinste în mina autorităților superioare. 11 Sarames (acesta era numele celui trimis de împărat) a fost prins de Baram și dat pradă unuia dintre cei mai mari elefanți; el și-a sfîrșit viața cu moartea cea mai amarnică. 12 Hormisdas a fost înfruntat cu război de către Baram și scos din domnie, iar Chosroes cel Tinăr, feciorul lui Hormisdas, s-a răscolat în timpul proclamării lui Baram și a trecut la romani. În felul acesta, vechiul război cu perșii, care a ținut douăzeci de ani, a luat sfîrșit.

²⁶ Războiul civil din Persia a avut drept cauză împrejurarea că la un moment dat majoritatea trupelor se afla sub controlul lui Baram.

²⁷ Symbatios (alte manuscrise, Sambatios), v. Smbat Bagratuni, Smbat Brgratid, la P. Goubert, *Byzance*, I, p. 197–204.

O digresiune la timpurile lui Iustin cel Tânăr și Tiberius spre a lămuri originea războiului cu perșii. Blestemarea războiului. Iustin calcă în picioare tratatele. Romanii aruncă vina războiului asupra perșilor, iar perșii asupra romanilor. Minciunile perșilor.

1 Dar înainte de a trece la urmărirea mai amănunțită a faptelor lui Baram și la cele întâmplate împotriva lui Chosroes cel Tânăr, să abatem povestirea noastră spre domnia lui Iustin cel Tânăr și să ne întoarcem puțin îndărăt, 2 căci vom fi în măsură să expunem cauzele acestui vechi conflict cu perșii. Astfel vom împodobi tablourile istoriei noastre fără să oitem nimic din povestire.

3 După ce împăratul Iustinian²⁸ a ținut în mîini timp de treizeci și nouă de ani sceptrul romanilor și a trecut la odihna veșnică, a urmat la conducerea împărăției Iustin cel Tânăr, nepot de soră al împăratului Iustinian. 4 În al șaptelea an de domnie a lui Iustin romanii au călcat tratatul prin ușurința împăratului, zădărniciind și frîgînd binefacerea păcii. Între romani și mezi a izbucnit războiul aducător de nenorociri, să zic așa, rezervorul tuturor nenorocirilor și începătorul vieții de prădăciune, pe care n-ar greși nimeni dacă l-ar numi cancerul lucrurilor omenești. 5 Înțelegerile de pace încheiate între romani și perși cu cincizeci de ani în urmă au fost rupte și sfirtecate printr-o mare neghiobie a împăratului și de atunci a început șirul nenorocirilor romane. 6 Romanii au aruncat vina pe parți și i-au declarat provocatori ai războiului, spunînd că au îndemnat la revoltă pe homeriți²⁹, un trib indic supus romanilor; apoi n-au cedat și au îndurat suferințe de neînchipuit din cauza incursiunilor persane după prăbușirea păcii dintre perși și statul roman. 7 În afară de acestea mai ziceau că sînt supărați pentru faptul că în timpul unei solii a turcilor la romani perșii au încercat pentru prima dată să-i corupă cu bani pe alani pentru a ucide solii care urmau să treacă prin țara lor și a le împiedica trecerea. 8 Deci romanii s-au bucurat să ațîțe războiul și cu cîteva pretexte mărunte și fără valoare și-au creat o sumedenie de nenorociri, căci dragostea de război nu le-a adus nici un cîștig. 9 Mezii au făcut responsabili de război pe romani și au motivat în felul acesta: romanii au primit pe armeni, supușii perșilor, și l-au alungat și ucis pe Surenas, conducător rînduit de regele perșilor în fruntea statului armean³⁰; 10 în afară de aceasta, romanii nu plătesc ca de obicei tributul anual de cinci sute de litre de aur, cum a hotărît prin tratate împăratul Iustinian, socotind lucru nedemn să fie tributarii regelui persan. 11 Dar nu era așa, căci banii fuseseră dați pentru paza și întreținerea în comun a fortificațiilor, ca să nu irupă oștile neînfrîinate ale nenumăratelor neamuri vecine și să distrugă cele două imperii.

²⁸ Iustinian a domnit între anii 527—565, iar Iustin al II-lea, zis cel Tânăr, între anii 565—578. Teofilact se sprijină în acest pasaj mai ales pe mărturia *Istoriei* lui Ioannes din Epiphaneia, din care n-au ajuns pînă la noi decît cîteva fragmente.

²⁹ Homeriți—himariți, trib din Arabia de sud-vest (azi Yemen), care juca un rol important în relațiile comerciale dintre bizantini și India. N. V. Pigulevskaja, *Vizantija*, p. 215—335.

³⁰ Revolta armenilor împotriva perșilor a izbucnit în anul 571 ca protest împotriva construirii în orașul Dvina, din centrul Armeniei persane, a unui templu închinat focului.

Patricianul Marcianus este trimis comandant în Orient. El pradă Arzanena cu trei mii de oameni. Perșii sint măcelăriți lângă Sargathum. Cetățuia Thabatum este asediată în chip zadarnic. Expediția lui Chosroes cel Bătrîn împotriva romanilor. Adormaanes devastează ținuturile romane, distruge clădirile mărginașe din Antiohia și incendiază Apamea.

1 După prăbușirea păcii și după ruperea tratatelor dintre romani și perși, împăratul roman Iustin l-a trimis în Orient pe comandantul Marcianus, un bărbat vestit din rindurile patricienilor, care făcea parte din familia imperială. 2 Marcianus a trecut Eufratul, a ajuns în Osroena în toiu verii, fără ca barbarii să bănuiască războiul, a desprins din armata sa trei mii de oameni și i-a trimis în provincia numită Arzanena. 3 Această oaste a dat năvală și i-a înfruntat pe mezi pe neașteptate, iar trupele persane au avut pierderi înspăimântătoare, căci ea a pustiit, a devastat și a luat prăzi nenumărate. 4 În anul următor al domniei împăratului Iustin³¹, Marcianus a adunat trupele, a pornit din Daras și, după ce barbarii au tăbărit lângă Nisibis, a avut loc lupta între romani și perși în apropiere de așa-numitul sat persan Sargathon: mezii au fost înfrinți, iar romanii au ieșit biruitori în luptă. 5 De aceea ei au înconjurat Thebothon, o cetățuie persană, și au încercat s-o ia. Cetățuia a stat impresurată multe zile, dar n-au mers lucrurile cum trebuie și romanii s-au întors în cetatea Daras. Apoi au pătruns din nou pe pământul dușmanilor și au hotărît să asedieze Nisibis din Mygdonia, căci așa primiseră poruncă de la împărat. 6 Regele persan Chosroes cel Bătrîn a pornit cu o armată de mezi din Babylon, a trecut riul Tigris, a pătruns în pustie, a tăbărit acolo, ca să nu afle romanii că vine cu oaste, și a sosit lângă un sat persan Abbaron, la cinci zile de drum de orașelul roman Circensium³². 7 Apoi l-a trimis pe așa-numitul comandant Adormaanes să treacă fluviul Eufrat și să pustiască pământul romanilor și i-a dat o oaste de șase mii de oameni; iar regele perșilor a trecut riul Abboras cu gindul să-i înfrunte pe neașteptate și să-i înspăimînte pe romanii care impresurau Circensium. 8 Adormaanes a ajuns în apropiere de Circensium, a trecut fluviul Eufrat și a început a pustii pământul romanilor³³. Nici o măsură militară nu împiedeca invazia persană spre a opri mișcările de înaintare ale barbarilor, iar Adormaanes a ajuns fără greutate pînă în Antiohia, a distrus casele frumoase de la marginea orașului, cum i-a venit la îndemînă, și a intrat în Coele Syria³⁴. 9 Și-a așezat tabăra lângă Apameia³⁵, iar locuitorii orașului au trimis soli cu daruri strălucite și s-au înțeles să plătească un preț de ispășire. Barbarul s-a lăsat înduplecat de promisiuni, dar ei l-au tras pe sfoară și l-au amăgit cu înșelăciuni barbare. A treia zi a ocupat orașul, apoi l-a incendiat și s-a întors acasă.

³¹ În primăvara anului 573.

³² Circensium, orașel așezat la confluența riului Abboras cu fluviul Eufrat.

³³ Discuții mai amănunțite privind localitățile de pe frontieră și oscilația acestor frontiere în decursul timpului se află la E. Honigmann, *Die Ostgrenze...*, Bruxelles, 1935.

³⁴ Coele Syria era partea de sud a Siriei cu capitala Damasc.

³⁵ Apameia se afla tot în Siria, la sud-vest de Antiohia. Amănunte la N. Kahrstedt, *Syrische Territorien in hellenistischer Zeit*, Berlin, 1926, p. 14—34.

Marcianus se pune în mișcare. Daras este cucerit de perși. Armistițiu. Tiberius este adoptat de Iustin. Îndemnul înțelept și pios al aceluiași Iustin către Tiberius să administreze bine imperiul.

1 Deoarece romanii se aflau înfrunțați de începuturile nefericite ale unui război, împăratul roman era neliniștit de succesele barbarilor și nu știa ce să facă. Intristat de nenorocirile care îl asaltau, din cauza lipsei de voință a comandantului său, l-a trimis la Nisibis pe Acacius, feciorul lui Arhelau, pentru a-l scoate de la conducerea armatei pe Marcianus. 2 Acesta a cedat poruncii împăratului și a părăsit Nisibis. Armata romană a ajuns la Mardes, iar regele perșilor s-a repezit ca un uragan spre Daras, a împresurat orașul timp de șase luni ³⁶, l-a înconjurat cu întărituri de pământ și șanțuri de apărare, a abătut apa de la cetățuie, a înălțat turnuri și metereze, a așezat mașini de aruncat proiectile, a luat în stăpînire orașul și a pus mina pe o cetate foarte întărită. 3 Afîind toate acestea, suveranul Iustin era copleșit de brutalitatea întîmplărilor, apoi nu mult timp după aceea a căzut în boala smintelii. În cele din urmă, înspăimîntat de năvala nenorocirilor, a pus capăt războiului cu perșii chiar în cursul anului. 4 Boala îl asalta, să zic așa, tot mai stăruitor și de aceea l-a adoptat pe Tiberius, l-a făcut pârtaș la domnie și l-a proclamat *cezar* ³⁷: Tiberius era întîmplător comandantul gărzilor și lăncierilor, numit de romani în limba comună *comes excubitorum*. 5 Voi adăuga aici și sfaturile suveranului date cezarului Tiberius în momentul proclamării sale. Nu voi înfrumuseța stilul lipsit de podoabe și nici nu voi schimba ceva din fraza necăutată, 6 ci voi reproduce întocmai în povestirea mea textul cuvîntării sale, spre a o face să ajungă la urechile urmașilor așa cum a fost pronunțată, fără s-o deformeze și s-o îmbrace în altă haină stilistică. 7 După adunarea la un loc a senatului și a clerului împreună cu conducătorul și cîrmaciul bisericii, suveranul s-a suit la tribună și a adresat lui Tiberius următoarele cuvinte: 8 „Iată, Dumnezeu te socotește vrednic. Dumnezeu îți dă aceste podoabe, nu eu. Cîstește-l ca să fii și tu cîstit. Cîstește-ți mama ³⁸, care ți-a fost odată stăpînă. Știi bine că întîi i-ai fost sclav, iar acum îi ești fiu. 9 Nu te bucura de sîngele vărsat, nu te face pârtaș la omoruri, nu răsplăti răul cu răul, nu te întovărăși cu mine la minie; căci eu am dat birul ca om, am greșit și am fost răsplătit după păcatele mele, dar voi fi judecat de către cei care mi-au făcut aceasta în fața tronului lui Hristos. 10 Nu te îngîmfa în felul cum m-am îngîmfat eu. Poartă-te cu toți așa cum te porți cu tine însuși. Adu-ți aminte ce erai și ce ești acum. Nu fi mîndru, și nu vei greși. Știi ce-am fost, ce-am ajuns și ce sînt. Toți aceștia sînt copiii și sclavii tăi. Știi că te-am prețuit mai mult decît măruntaiele mele. 11 Cînd privești spre aceștia, privești spre toți demnitarii statului. Îngrijește-te de oștenii tăi. Nu primi la tine pe cei invidioși. Să nu zică unii că predecesorul tău s-a purtat așa. Spun toate acestea, deoarece sînt pățit! Cei care au averi să se bucure de ele, iar cei care nu au să primească daruri de la tine“. 12 După o rugăciune spusă de patriarh și după ce toți

³⁶ Asediul orașului Daras a început în luna mai 573.

³⁷ Ceremonia proclamării lui Tiberius ca *cezar* a avut loc în ziua de 7 decembrie 574.

³⁸ Soția lui Iustin și mama lui Tiberius era împărăteasa Sofia.

au zis „amin“, iar cezarul a căzut la picioarele împăratului, suveranul i-a vorbit așa: 13 „Dacă vrei, sînt; iar dacă nu vrei, nu sînt. Dumnezeu care a făcut cerul și tot pămîntul să răsădească în inima ta tot ce am uitat să-ți spun“. Toate acestea au fost spuse la 7 decembrie, în ziua a șasea a săptămîinii, în indictionul ³⁹ al nouălea.

12

Felicitările poporului cu ocazia cooptării la tron a lui Tiberius. Solia de pace și generozitatea lui. Elogiul împăratului Iustinian. Dobinzile unor sume de bani bine plasate. Înțelegerea între romani și perși. Graba și neliniștea romanilor din cauza prezenței lui Chosroes.

1 După ce împăratul și-a încheiat cuvîntarea, a izbucnit un ropot de aplauze din partea supușilor, iar aclamațiile curgeau mai impetuoase ca o ploaie puternică; și de fapt numirea cezarului nu era un eveniment lipsit de importanță. 2 Cezarul a împlinit legea proclamației imperiale, a alcătuit scrisori și le-a trimis regelui persan. 3 La începutul primăverii ⁴⁰ a trimis soli și a anunțat că pune capăt războiului, indemnat de o pornire cu totul nobilă, căci cererea sa însemna armistițiu și nimic nu era mai de preț ca pacea pentru niște oameni înțelepți care își aminteau destinul muritorilor și cursul foarte scurt al vieții. 4 El recruta mulțimi de oșteni luptători și prin fluxul sumelor de bani distribuite cimenta sufletele celor recrutați, deoarece le cumpăra cu rușinea unei solde hotărîrea de a fi gata să moară. 5 Mărinimia ambițioasă a cezarului împiedica răutățile barbarilor: primejdiile erau ținute în friu, nenorocirile se imputinau, dezastrele pricinuite orașelor încetau și, prin purtarea de grijă a tuturor, relele rămîneau departe de popor. 6, În anul acela a fost numit comandant Iustinian ⁴¹, feciorul lui Germanus, unul dintre cei mai de seamă demnitari ai statului. 7 Comandantul a îmbunătățit prin hărnicia sa starea neindestulătoare a oștilor, a îndreptat asperitățile și a prefăcut nerânduiala în bună ținută. 8 Împăratul aduna armate și cerea trupe auxiliare de la neamurile aliate, căutînd să facă invincibile atacurile unităților sale prin cheltuirea unor mari sume de bani; căci știa că atragerea unor mijloace financiare folosite cu chibzuială aduce o îndreptare chiar și celor care au suferit infringeri. 9 După ce a trecut timpul încetării încăierărilor și s-a scurs termenul armistițiului dintre romani și perși ⁴², armata persană a sosit în împrejurimile cetății Daras sub călăuza și conducerea militară a lui Tamchosro, un bărbat cu mare trecere la perși. Tot acolo au tăbărit în apropiere și romanii. 10 Nici una din oști n-a început lupta, ci fiecare din ele a privit mult și s-a lăsat privită, apoi armatele au început tratative de pace. S-au înțeles între ele ca în orient, timp de trei ani, să înceteze războiul și să domnească pacea, iar luptele să fie mutate în Armenia. 11 De aceea comandantul roman a înaintat pe lingă cetatea Amida și a tăbărit în ținuturile Armeniei,

³⁹ Indictionul era o perioadă de 15 ani.

⁴⁰ În anul 575.

⁴¹ Iustinian, nepotul împăratului Iustinian I, a condus mai înainte armatele bizantine din Armenia.

⁴² Armistițiul a fost încheiat pe un an.

iar regele persilor l-a urmat și a trecut Eufratul, cu o mare mulțime de oameni. **12** Cînd a aflat armata romană că regele persilor ⁴³ va conduce el însuși războiul, au început romanii să se clatine în sufletele lor, și nu fără motiv, căci prezența regelui le dădea persilor un mare imbold în ceea ce voiau să împrindă, iar romanilor le aducea momente de slăbiciune. De aceea comandantul armatei romane s-a suit pe o înălțime, a rînduit trupele pe cîmpia din jur și a început a le vorbi în felul acesta.

13

O cuvîntare înălțătoare a comandantului roman prin care încearcă să trezească în oșteni dorința de a se lupta vitejește și fără să se teamă de moarte. El le sporește încrederea în victorie prin disprețul arătat dușmanilor și religiei persane. Vorbește tăios și cu fraze scurte, spre a li se adresa cu mai multă tărie.

1 „Romani, ziua de azi va fi pentru voi începutul unor mari mulțumiri, dacă veți asculta de cuvintele mele ⁴⁴. Înarmați-vă sufletește înainte de a vă pregăti trupește și luptați cu inimile mai curînd decît cu mîinile. **2** Fiecare să înfrunte primejdia în locul celui alt și veți scăpa cu bine. Bărbați înțelepți (căci vă spun mai bucuros înțelepți decît oșteni, deoarece numai voi știți să prețuiți moartea), arătați barbarilor un avînt nemuritor. **3** Fiți neînduplecați în sufletele voastre. Închipuiți-vă că loviți și nu primiți lovituri, ca și cum proiectilele inamice ar atinge un corp străin. Să rămînă drept mărturie a vitejiei voastre cadavrele dușmanilor, căci și morții vor vorbi despre victoriile voastre. **4** Bărbați, tovarăși de suferințe în războaie și de aplauze, lupta este o piatră de încercare a virtuții și a răutății, un arbitru al sufletelor. Ziua de azi va dovedi fie lașitatea unor muieratici, fie îndrăzneala unor bărbați cinstiți cu cununi și triumfuri strălucitoare. **5** Nu îngăduiți să stăruie în sufletul vostru dragostea pentru trup și feriiți-vă de a întoarce spatele barbarilor. Această dulce moarte de fiecare zi, care ne dă de gîndit, este numai un vis ceva mai lung decît cel obișnuit, însă foarte scurt față de viața viitoare. **6** Bărbați, rușinați-vă de existența fără glorie. Aceasta este o moarte veșnică și un mormînt rușinos care nu-l acoperă niciodată pe părtașul nerușinării. **7** Pe voi cei viteji să nu vă tulbure regele persilor, căci el este înfumurat și se mîndrește cu mulțimile cele mai războinice, își încruntă sprîncenele, se fălește și este trufaș pînă și în cuvinte. Nu sînt ei doar neamul lăudăros și îngîmfat, stăpînit de puterea vorbăriei și a fastului? **8** Uitați nenorocirile din trecut și amintiți-vă de ajutoarele aliaților. Dați uitării înfrîngerea de mai înainte, pricinuită de nehibzuința comandantului și prost moșită de răscoala oștenilor, căci cei destoinici nu cunosc teama. **9** Ei se hrănesc și se adapă cu lancea, iar suferințele aduse de lovituri trezesc în ei dorința de a înfrunta primejdii și mai mari. De aceea aveți grijă ca spetele voastre să nu fie văzute de dușmani și să rămînă pentru ei o taină. **10** Știu că rănile sînt izvoarele triumfurilor. Fuga duce la sclavie, nu la scăpare din nevoi, căci răutatea nu poate fi un temei pentru mîntuire. Slujiți-vă de trupuri în loc de zale și de viață în loc

⁴³ Prezența împăratului sau regelui pe front avea și o importanță psihologică, de aceea era dorită.

⁴⁴ În tehnica discursului de îmbărbătare autorul este pregnant și personal, deși rămîne aributar citorva idei contemporane, dar nu face apel la modelele antice.

de lănci. Luptați cu toate măduarele și fiecare din ele să fie părtaș la primejdii. **11** Întăriți linia de bătaie cu un zid de arme. Zăgăzuiți unitățile de luptă cu un stăvilar de cai, apărați-vă ca într-o cetățuie construită din pietre unite între ele și puternice. Nu aruncați sulitele din mână, ci loviți drept în țintă. **12** Perșii sînt muritori, norocul mezilor șovăie, miinile barbarilor obosesc, părții au tot atitea mădule ca și voi, și nicidecum două suflete sau trupuri de fildeş. Cunosc și perșii tainele morții. În privința aceasta războiul este drept căci nu trimite în luptă nemuritori împotriva unor muritori. **13** Romanii și-au luat ca aliat dreptatea și doresc mereu pacea, iar perșii au ridicat armele împotriva dreptății străine de dinșii, căci nu le place niciodată liniștea și cinstesc dragostea de război ca pe o zeităate binefăcătoare. **14** N-avem o credință mincinoasă și nu ne-am luat ca ocrotitori niște zei bastarzi. N-avem un zeu biciuit, căci nu alegem un cal spre a-i sluji. **15** Nu ne închinăm unui zeu care se preface în cenușă: azi arde, iar peste puțin timp nici nu se vede. Nu fumul și materia constituie o religie, iar faptul că ele sînt lucruri pieritoare arată că avem a face cu un neadevăr. **16** Barbarul este foarte increzător, însă fericirea care pășește în altarele strimbătății nu poate sta în picioare. Și strimbătatea ajunge de multe ori puternică, dar sfirșește în ruină. De aceea mergeți la război într-un chip demn de renumele nostru spre a nu compromite faptele și numele noastre. **17** Să nu aruncăm lăncile, care ne ajută în luptă, ci să le îmbrățișăm ca pe niște iubite în floarea vîrstei și să le apărăm întocmai ca pe o comoră strămoșească ce ne însoțește. În încăierări purtați-vă ca spartanii și fiecare să fie un Cinegir ⁴⁶, deși nu s-a urcat pe o corabie. Nimic nu-i mai muieratic decît fuga, nimic mai respingător decît captivitatea. De aceea se cuvine să murim sau să făurim nădejdi de izbîndă. **18** Priviți noile expediții militare ale Cezarului: în oști nimic nu-i ales la întimplare, ci este o armată fără cusur; așa a vrut și a dorit împăratul în dragostea lui de mărire. **19** Războiul va fi condus întîi de mine, cel care vă vorbește, și voi uni inimile tuturor prin bunăvoință spre a nu suferi ceea ce mi-ar fi rușine să sufăr. Avîntul luat de cuvîntare mă îndeamnă să mai vorbesc, dar practica merge înaintea teoriei, căci entuziasmul luptă și împotriva legilor sacre ale naturii. **20** Astăzi vă înrolează ca oșteni ingerii și notează în scris sufletele celor morți, nu pentru a le da o răsplată egală, ci una depășind infinitul prin greutatea cu care atîrnă în balanță. **21** Nici un iubitor de plăceri să nu pună în mișcare lancea, nici un îndrăgostit de trufie și orgii să nu ia parte la război, nici un înfumurat de averi să nu ne însoțească în încercările noastre. Cimpul de luptă caută iubitori de primejdii. Hai deci să punem capăt cuvintelor prin fapte și să transformăm teoria în linie de bătaie“.

14

Un oștean roman însetat de luptă. Perșii pășesc împotriva dușmanilor cu trufie. Așezarea deosebită a celor două linii de bătaie. Perșii sînt înfrinți și fug. Întorcerea rușinoasă a lui Chosroes. Ordinul său de a nu-i mai hărțui în viitor pe romani.

1 După ce au răsunat aceste cuvinte la urechile oștenilor, armatele fierbeau de dorința de a se bate, se arătau gata să îndure toate suferințele

⁴⁶ Cinegir (Kynaigeiros), fiul lui Euphorion și frate cu poetul Eshil, a căzut în lupta de la Maraton din anul 490 înaintea erei noastre.

și se îndemnau să infrunte cu vitejie primejdiile, căci se credeau pregătite sufletește prin stăruințele comandantului. **2** Oastea mezilor a aflat de hotărârea neclintită a romanilor, s-a rinduit pentru luptă, a înzorzonat caii cu zale și podoabe, a înarmat luptătorii, a încălecat și a pornit în rinduri strinse și cu pas vioi împotriva romanilor. **3** Aceștia au strins și ei rindurile și au ridicat steagurile. Sunau pretutindeni trîmbițele, văzduhul era plin de praf și se înălța un tumult ca involburarea mării, străbătut de nechezatul cailor și zăngănitul armelor: firește, toate acestea făceau cu neputință perceperea unei comenzi militare. **4** Barbarii și-au răsfirat mult linia de bătaie în lățime, socotind că vor da oștilor dușmane impresia unei mulțimi nesfîrșite; **5** iar romanii au rinduit-o în adîncime⁴⁶, însă în rinduri strinse, înfiptă temeinic întocmai ca un piron de fier și parcă turnată în bronz, asemînea statuilor care se țin nemișcate, dar scinteiază în priviri războiul. La vederea lor, barbarii au pălit și sufletele mezilor s-au înmuiat sub mîngîierile molatice ale lipsei de bărbăție. **6** Babilonienii aruncau o ploaie de săgeți împotriva trupelor romane, iar mulțimea lor întuneca lumina soarelui și în iureșul puternic al proiectilelor penisul coifurilor părea că zboară prin aer pe deasupra capetelor. **7** Romanii s-au rinduit în luptă strinsă, om lingă om, și se apărau împotriva barbarilor cu sulitele și săbiile, înfruntînd potopul săgeților, apoi s-au ridicat deasupra dușmanilor slăbiți de înșelăciuni și au ajuns în fruntea războiului. **8** S-a iscat o luptă cit se poate de aprigă între romani și perși: linia de bătaie a perșilor a fost ruptă, deoarece nu era destul de compactă în adîncime, iar ariergarda întocmirii babiloniene a ajuns în încurcătură și n-a putut rezista împotriva dușmanilor; apoi oastea potrivnică a trecut la atac, iar barbarii au văzut moartea cu ochii și au luat-o la fugă. **9** Perșii și-au dat seama că li s-au spulberat nădejdiile și au învățat din această pildă să nu se înfumureze cu nedreptățile lor. **10** Babilonienii au fost învinși și au fugit cit au putut, iar romanii i-au urmărit și le-au dat parților un prilej să-și ispășească relele. Dar nu numai atîta, ci pe deasupra ei au mai pustiit tabăra persană, au răvășit corturile regelui și au prădat în chip strălucit toate lucrurile lor. Au pus mina pe elefanți și i-au trimis Cezarului împreună cu toate prăzile de război luate de la perși. **11** După ce a fost învins și alungat cu rușine, regele perșilor a ajuns la Melitena⁴⁷ și a incendiat partea cea mai înfloritoare a orașului, găsită fără pază și în plină liniște; apoi a trecut Eufratul și s-a retras prin regiunea Arzanena, dînd o lege și înscriind pe o coloană rușinea nenorocirii sale; el a hotărît ca în viitor regele perșilor să nu mai meargă în expediții războinice.

15

Romanii pustiesc Persia, fac piraterie în marea Hyrcanică (Caspică) și se întorc apoi acasă. Perșii îl ocărăsc pe rege. Regimul lor de aprovizionare militară. Solii de pace din ambele părți. Romanilor învinși în Armenia perșii le refuză pacea. Mauricius este trimis în Armenia; el năvălește în Persia și are febră. Sînt ruinate o mulțime de cetăți. Un mare număr de prizonieri perși.]

⁴⁶ Tratatul de strategie al lui Mauricius dă indicații precise asupra rînduirii în lățime și adîncime, socotind că aceasta din urmă nu poate fi mai mică de nouă rînduri.

⁴⁷ Melitena (în inscripțiile cuneiforme Milid, azi Malatya), așezată într-o cîmpie roditoare nu departe de Eufrat.

1 Așa a triumfat de fapt regele perșilor și în nenorocirea lui nu știa ce să mai facă. La înfringerile perșilor s-a mai adăugat ocupația armatei romane, care a pătruns în interiorul Babiloniei și a prădat și pustiit tot ce a întâlnit în cale, iar ceea ce se întâmpla acolo era îndreptat numai spre distrugere. 2 Ei au înaintat pînă la marea Hyrcanică ⁴⁸, au făptuit sau au pus la cale o mulțime de nedreptăți împotriva parților și nu s-au întors îndărăt, deoarece a venit iarna, iar Persia mai avea încă de îndurat o sumedenie de nenorociri. La sosirea primăverii romanii s-au întors, avînd ca însoțitoare și vitejia lor. 3 Mezii nu mai puteau suferi ceea ce li se întâmpla și se arătau nemulțumiți: cu capul gol își blestemau regele, deoarece se vedeau ruinați de război și se aflau în culmea disperării. 4 Perșii nu primeau provizii de la stăpînire, cînd porneau la război, și nici nu le adunau din sate sau de pe ogoare, ci păstrau, după datină, numai ceea ce le dădea de obicei regele, și se chiverniseau singuri cu cele trebuitoare pentru trai, fiind siliți să-și caute hrana împreună cu vitele lor, pînă ce pătrundeau într-o țară străină. 5 Regele perșilor se temea de răscoala armatei și se gîdea să ajungă la o înțelegere cu cezarul Tiberius pentru tratative de pace. Cezarul a aflat și a hotărît să purceadă la schimburi de soli. 6 Deci a trimis împuterniciți pentru tratativele de pace, alegînd soli pe Ioan și Petru, fruntași ai senatului (căci erau din întîmplare patricieni), precum și pe Teodor, cinstit și slăvit de romani cu demnitatea de *magister* ⁴⁹. 7 De asemenea și Chosroes, pe lingă alți bărbați foarte vrednici de încredere, l-a trimis pe Sarnachorganes, un om vestit în statul persan prin dregătoria sa, spre a pune capăt războiului. 8 Dar tot în timpul acela a izbucnit între romani și parți o luptă puternică în Armenia: oastea babiloniană avea în fruntea ei pe Tamehosro, iar cea romană se afla sub conducerea lui Iustinian. Aici armata romană n-avea în spatele ei un trecut glorios. 9 De aceea mezii au respins tratativele de pace și au aprins din nou în suflele dorința de război, căci nu voiau să-și cumpănească cererile pe măsura evenimentelor petrecute de curînd. 10 Solii s-au mărginit în cererile lor la cuvinte goale și s-au întors acasă, lăsînd însărcinările de pace lipsite de orice conținut. După ce s-au întîmplat toate acestea, împăratul Tiberius l-a pus comandant pe Mauricius, care conducea pe atunci gărzile imperiale ⁵⁰, și l-a trimis în părțile Armeniei. 11 Sarnachorganes, comandantul armatei barbare, a rupt tratativele încă în timpul cînd mai era în vigoare o înțelegere între romani și mezi privitoare la orient și a năvălit în grabă împotriva cetăților Constantina și Theodosiopolis. 12 Deci comandantul haldeilor a luat oastea și a pustiit împrejurimile cetăților Constantina și Theodosiopolis ⁵¹, iar Tamehosro, care avea conducerea supremă a armatelor persane din Armenia, și-a dat seama că trupele romane erau mai numeroase decît ale sale, a părăsit Armenia, a trecut pe lingă cetățuia romană Citharizon ⁵² și s-a năpustit asupra ținuturilor și satelor de lingă Amida, apoi a năvălit în Arzanena și s-a îndreptat spre casă. 13 Mauri-

⁴⁸ Marea Hyrcanică sau Caspică: în apropierea ei locuiau hyrcanii. Evenimentele povestite s-au petrecut în iernile dintre anii 576 și 578.

⁴⁹ Titlul de *magister* are o istorie îndelungată și complexă. În cursul timpului au existat, între altele, următoarele funcțiuni: *magister equitum*, *magister militum*, *magister officiorum*, *magister memoriae* etc.

⁵⁰ Mauricius a fost trimis în Armenia în iarna dintre anii 577 și 578.

⁵¹ Constantina și Theodosiopolis se aflau pe frontieră, cam la jumătatea distanței dintre Pontul Euxin și provincia Arzanena.

⁵² Citharizon, oraș întărit din Armenia.

cus, comandantul armatei romane, vedea că barbarii părăsesc Armenia și încearcă să devasteze ținuturile din Orient, de aceea a pornit cu toată oastea și a pătruns în Persia. El avea o febră puternică și era bolnav, dar a suportat toate greutățile. 14 Romanii au pătruns în Arzanena și fără nici o împotrivire au impresurat și ocupat cetățuia foarte întărită numită Aphumon și alte întărituri pricinuind multă ucidere în statul persan. Ei au luat zece mii două sute de prizonieri din oastea persană și au dat o treime comandantului armatei romane Mauricius drept plăcută pradă de război pentru oșteni. Comandantul l-a vestit pe împărat de sosirea prizonierilor, iar acesta a împrăștiat prada prin Cipru⁵³.

16

Romanii devastează o mulțime de localități. Moartea lui Iustinus și trecerea monarhiei asupra lui Tiberius. Elogiul acestuia. Lui Chosroes îi urmează fiul său Hormisdas. Este descrisă cruzimea lui și arătată cauza: o falsă precizare a ghicitorilor. Neputința demonilor. Alte crime ale lui Hormisdas.

1 Deci așa a avut de suferit Arzanena din partea oștilor romane, iar comandantul a năvălit și în ținuturile Arabiei, aflate în apropierea cetății Nisibis. 2 După aceea a înaintat până la fluviul Tigris și a trimis dincolo pe Curs și Romanus spre a pustii toată țara dușmanilor, iar el însuși a ocupat cetățuia Singaron⁵⁴, apoi a luat oștile și s-a tras îndărăt în ținuturile romane, deoarece se apropia iarna. 3 În anul acesta a fost răpus de boală Iustin⁵⁵, împăratul romanilor, care a avut de întâmpinat mari împotriviri în viață. 4 Înainte de a părăsi lumea, el a rânduit ca domn al împărăției pe împăratul Tiberius, un bărbat blind și omenos, străin de ciștig și nepreocupat de grija pentru bani, ci stăpinit numai de dorința de a face să înflorească și să ajungă la mare bogăție supușii săi, deoarece socotea că fericirea obștească este comoara cea mai de preț și mai bine apărută dintre toate. 5 El ura fastul tiraniei, urmărea să-și câștige dragostea cetățenilor și preferă să domnească împreună cu ei decât să-i robească asemenea unui tiran, dorind să fie numit mai degrabă părintele decât stăpînul supușilor săi. 6 Deoarece a condus fără părtinire corabia vieții, se înțelege că și războiul a avut o soartă prielnică, datorită împrejurărilor.

7 La începutul primăverii s-a îmbolnăvit Chosroes, regele perșilor⁵⁶, și a părăsit viața lăsînd ca urmaș pe fiul său Hormisdas, un bărbat care întrecia în răutate neomenia și lipsa de credință a tatălui său; 8 căci era violent și iubitor fără măsură de îmbogățire și nu prețuia deloc dreptatea, ci îi plăceau înșelăciunile, umbla cu minciuni și dorea războaiele, nu pacea. 9 El a ajuns foarte răutăcios cu supușii, iar pe cei mai puternici îi arunca în cătușe și în lanțuri pentru totdeauna: pe unii îi tăia cu sabia, pe alții îi cufunda în apele Tigrului, iar fluviul (căci se întîmpla să fie cunoscut de toți) era un

⁵³ Ioan din Efes dă altă variantă: după pustiirea Arzanenei Mauricius a strămutat zece mii de locuitori creștini și i-a colonizat în Cipru, v. *Johannis Epheseni Historia ecclesiastica*, ed. E. W. Broons, Paris, 1935, cartea a 3-a, cap. VI, 14–15, 27, 34.

⁵⁴ Singarom, cetate întărită în provincia Bet-Arabaia, la sud-est de Nisibis.

⁵⁵ Iustin a murit la 4 octombrie 579, iar Tiberius a fost proclamat împărat la 26 septembrie 578.

⁵⁶ Chosroes a murit în luna februarie 579.

mormint neacoperit al celor trimiși la moarte de către rege. **10** Se zice că Hormisdas ar fi primit un răspuns de la magi că va fi înfruntat de supuși, va pierde domnia și va părăsi în mod rușinos frinele puterii împreună cu viața. **11** Sărmani muritori în necredință, care vă lăsați conduși de toate acestea! Cele ce de fapt nu se vor întâmpla sînt adesea scornite de demoni, spre a face să se îndeplinească pe deplin, de frica acestor preziceri, voința duhurilor necurate, care prorocesc cu șiretenie și răutate înșelătoare. **12** De aceea Hormisdas își îndrepta sabia împotriva mulțimii și măcelărea de teamă zeci de mii de oameni, creînd în rîndurile supușilor o dușmănie de nespus. **13** Tăia subvențiile oștenilor și silea armata să înfrunte cele mai mari primejdii, spre a slei vloga babilonienilor și a așeza tronul regal pe o temelie netulburată de răzvrătire.

17

Înfumurarea lui Hormisdas. El dușmănește pacea și cere tributuri. Mauricius dezono-rează Persia. El pleacă în Capadocia și pătrunde în Persia prin pustiul Arabiei; îl urmăresc barbarii nomazi, a căror necredință este riticită. Cutezanța fără rost a lui Mauricius. Victoria romană de lângă orașul Callinicus.

1 După ce și-a pus pe cap diadema de tiran, Hormisdas s-a semețit și s-a infumurat omîțînd să trimită ca de obicei soli spre a vesti încoronarea, ca și cum nu-l lua în seamă pe suveranul Tiberius. **2** Împăratul a trimis soli la Hormisdas spunînd că renunță la război și dorește să facă pace în condiții egale pentru fiecare parte, dar Hormisdas s-a semețit în fața soliei și a cerut pe față ca romanii să-i plătească tribut ⁵⁷, iar armenii și iberii ⁵⁸ să-i fie supuși cu încuviințarea romanilor, apoi cetatea Daras să nu mai fie revendicată de Cezar, deși tatăl său Chosroes voise să trateze în aceleași condiții cu Cezarul și se învoise să restituie cetatea Daras Imperiului roman. **3** După ce a devenit vădită pentru împăratul Tiberius infumurarea lui Hormisdas, la începutul verii ⁵⁹ Mauricius a adunat din nou oștile și a pătruns în Persia, apoi a trimis dincolo de fluviul Tigris pe Romanus, Theodorih și Martinus spre a pustii părțile dinlăuntru ale țării mezilor. **4** Aceștia au năvălit cu mulțimea oștilor, au prădat locurile cele mai roditoare și înfloritoare, au pricinuit omoruri printre perși în tot timpul verii și au prădat și pustiit puternic țara mezilor. **5** La sosirea iernii comandantul romanilor s-a retras în Caesarea din Capadocia, iar la începutul verii ⁶⁰ a ajuns din nou cu toată oastea în orașul roman Circensium. **6** Apoi s-a grăbit să străbată restul Arabiei prin pustiu, să pătrundă pe pămîntul Babiloniei și să pornească războiul printr-o încercare din apropiere. **7** El era urmat de conducătorul barbarilor nomazi numit Alamundar, care, cîcă, a anunțat regelui persan sosirea romanilor, căci neamul sara-cenilor ⁶¹ este cu totul lipsit de credință, mergînd cînd cu unul cînd cu altul, deoarece n-are inimă hotărîtă și minte întemeiată pe înțelepciune. **8** De aceea

⁵⁷ Hormisdas avea tributul stabilit prin tratativele din anul 562.

⁵⁸ E vorba de iberii (ivirii) din Caucaz.

⁵⁹ Mauricius a pornit în vara anului 579.

⁶⁰ Vara anului 580.

⁶¹ E vorba de tribul arab al hasanizilor așezat la sud-est de Damasc: aceștia erau creștini și aliați ai Imperiului bizantin, v. P. Goubert, *Byzance*, I, p. 249—260.

regele perșilor a îndreptat războiul împotriva orașului Callinicus⁶² și l-a numit comandant al frontului pe Adormaanes, un bărbat foarte potrivit pentru această sarcină. **9** După ce Alamundar a răvășit ca un bondar fagurii albinei, adică a zădărnicit încercările lui Mauricius, mișcările romanilor împotriva mezilor au devenit inutile; ei s-au întors înapoi din drum spre a face față nenorocirilor din țară. **10** Comandantul a incendiat corăbiile purtătoare de provizii care îl urmau pe fluviul Euftrat, iar el însuși împreună cu fruntașii armatei s-au îndreptat în cea mai mare grabă spre cetatea Callinicus: **11** ei s-au încăierat cu trupele parților și romanii au ieșit învingători⁶³. Perșii au fugit și înfruntarea lor înșelătoare a luat sfârșit.

18

Romanii îi măcelăresc pe perși la Constantina. Mauricius se întoarce în Bizanț și, după moartea lui Tiberius, obține domnia. Revenirea la șirul povestirii, dar înainte de aceasta despre patria, neamul, averea, faptele și dregătoriile lui Baram, și cum a răzvrătit el armata împotriva regelui.

1 În anul următor Tamchosro, comandantul armatei medice, a strâns oști mari de perși și a înaintat împotriva cetății Constantina. Deci în acest an a izbucnit un război mare și de pomină între romani și parți. **2** Comandantul armatei medice a ajuns în primele rinduri ale frontului și a fost ucis printr-o lovitură de lance; deci barbarii și-au pierdut cumpătul și romanii au ieșit învingători. Barbarii au căutat să se retragă în țara lor, după ce au îndurat nu numai suferințe, ci și rușinea înfrângerii. **3** Comandantul roman a întărit cetățile cele mai de seamă și s-a dus la Bizanț⁶⁴. Deoarece a avut loc sfârșitul obștesc al suveranului Tiberius, comandantul a primit domnia peste romani, ca răsplată binemeritată a vitejiei sale, și puterea de împărat legiuit, părăsind titlul de locțiitor imperial. **4** Cele întâmplate după aceea între romani și perși au fost scrise de mine în cărțile de mai înainte. De aceea să trecem acum la continuarea povestirii și, după o scurtă digresiune, să tindem spre un țel comun și ușor de înțeles, adăugind în prealabil, într-o scurtă paranteză, evenimentele paralele în legătură cu Baram. **5** Deci să arătăm mai întâi patria și neamul lui Baram, treptele norocului său și, pe scurt, faptele săvârșite de el încetul cu încetul spre a avea o imagine de ansamblu armonioasă și desăvârșită a istoriei sale.

6 Am aflat din povestirea unui bărbat babilonian păstrător de lucruri sfinte și cu mare pricepere în scrierea actelor regale că tiranul persan Baram era originar din provincia Razacena, din familia lui Miram, și a ajuns punctul de plecare pentru căderea tiranului Hormisdas. **7** Informatorul meu spunea că la mezi lucrurile mai grele și mai de seamă sînt înfăptuite de șapte familii, sortite printr-o lege din vechime, și că altfel nu merge. **8** Se zice că familia zisă a lui Arsacides⁶⁵ are în mînă domnia și încoronează regele, a doua stă în

⁶² Callinicus, oraș întărit pe malul stîng de pe cursul mijlociu al fluviului Euftrat (azi Rakka).

⁶³ În luna iunie 581.

⁶⁴ Mauricius a sosit în Bizanț în primăvara anului 582 și s-a bucurat de o primire triumfală.

⁶⁵ Arsacizii țineau de familia domnitoare, aflată sub conducerea directă a dinastiei Sasanizilor.

fruntea oștilor, a treia se îngrijește de treburile statului, 9 a patra înlătură certurile dintre nemulțumiți și cei care au nevoie de un judecător, a cincea conduce călărimea, cea care urmează după dinsa strânge birurile de la supuși și supraveghează comorile și odoarele regelui, iar a șaptea are în seamă armele și îmbrăcămintea oștenilor, după o lege dată în palatul regal de Darius al lui Histaspes⁶⁶. 10 Se zice că Baram se trăgea din casa lui Miram, din familia lui Arsacides. El a condus mai întâi gărzile regale, iar puțin după aceea o unitate militară; apoi a participat la război împreună cu Chosroes, feciorul lui Cabades, când babilonienii au cucerit cetatea Daras, în timpul domniei împăratului roman Iustin cel Tânăr. 11 Baram a pătruns și în Armenia împreună cu regele perșilor Chosroes cel Bătrîn și a ajuns foarte vestit în războaie, iar nu după mult timp a fost numit comandantul armatei persane. 12 În felul acesta, ajutat puțin cite puțin de noroc și fiind ales *darigbadum* al casei regale (titlu numit de romani *curopalates*)⁶⁷, el a ajuns la maresminteală, căci după victoriile împotriva turcilor a început a năzui la lucruri mari și de neîmpotrivit și era cuprins ca de durerile facerii să dea naștere tiraniei. 13 El a ascuns ca o scinteie sub cenușă pricina de îndurerare a regelui Hormisdas și a stirnit cu uneltiri minia mulțimii, sub cuvînt că regele era supărat pe armata persană și amenința cu moartea oștile babiloniene din cauza nenorocirilor întîmplate în lupta din Suania. 14 Mai adăuga niște pretense hotărîri ale lui Hormisdas de a ciunti indemnizațiile distribuite după obicei trupelor din cămăările regelui⁶⁸. De aceea a întăritat toată oastea și a făcut-o să ajungă la răzvrătire și lipsă de supunere.

⁶⁶ Darius al lui Histaspes (552—486), întemeietorul dinastiei Ahemenizilor. De fapt puterea politică și militară era concentrată în minile șahului, iar nobilimea juca un rol secundar.

⁶⁷ *Curopalates* (compus din *cura* „grijă” și *palatium* „palat”) era șeful personalului și intendentul general al palatului imperial. Titlul apare relativ tîrziu în nomenclatura ierarhiei imperiale și devine uzual după secolul al VI-lea.

⁶⁸ Unele din părerile autorului nu corespund adevărului istoric, ci sînt un reflex al realităților din Imperiul bizantin. Vezi I. V. Pigulevskaja, *Vizantijsa*, p. 206—217; A. Christensen, p. 97—106.

Baram adună oaste împotriva lui Hormisdas. Promisiunile sale ademenitoare. Cruzimea împotriva lui Chubriadanes, observatorul regelui persan. Este jefuită cetatea Nisibis. Acolo are loc o conjurație pentru înlăturarea domniei lui Hormisdas. Solii oștenilor la Baram. Fluviul Zaba. Bunăvoința lui Baram față de soli. Minia și turbarea lui Hormisdas din cauza întâmplărilor nefavorabile.

1 După ce a întărit tirania prin jurăminte și a pus temelie răscoalei prin înțelegeri, Baram a strâns oaste și a iscat războiul lăuntric între perși. 2 În ajutorul său venea, ca sprijinitoare și aliată, și nemulțumirea față de Hormisdas, căci perșii tăbăriți lângă Nisibis și învinși de curind în luptă deschisă de către romani au aflat de întâmplările neașteptate în legătură cu Baram, au inclinat spre răscoală și au încercat lucruri asemănătoare cu el, căutînd să-l imite. 3 După ce a aflat toate acestea, Baram a trimis soli din oastea sa la Nisibis și prin promisiuni ademenitoare a aprins și mai tare războiul civil între mezi. 4 Solii au fost acceptați și s-au îndreptat spre cetatea Nisibis, iar după ce au ajuns lângă poarta orașului s-au întîlnit cu Chubriadanes, unul dintre dregătorii persani însărcinat, pe cît se pare, de Hormisdas să observe ce se făcea în legătură cu războiul. 5 Ei l-au aruncat jos de pe cal, i-au tăiat capul nefericitului, l-au despărțit de vertebrele de lângă grumaz și au trimis lui Hormisdas acest simbol al răscoalei care nu mai putea fi oprită. După ce l-au ucis într-un chip atît de înspăimîntător, au pătruns în cetate și au început a devasta bogățiile ei. 6 S-au înțeles cu jurămint puternic să-l detroneze pe Hormisdas și să-l aducă la starea de om de rînd în loc de rege. După ce lucrurile s-au desfășurat în felul acesta, perșii trimiteau soli tot la perși și delegau conducători pe lângă Baram, care se afla la trecerea peste Zabas¹. 7 Riul acesta izvorăște din munții înalți de la miazănoapte și curge cu debit mic, apoi se îndreaptă spre miazăzi, primește o mulțime de afluenți cu ape bogate, devine navigabil și se varsă în Tigris. 8 Baram a introdus soli în casă, i-a tratat în chip strălucit și cu bunăvoință și a poruncit să fie însoțiți de trupe din garda sa și să supravegheze toate căile de acces, ca să nu ajungă nici o veste la urechile lui Hormisdas despre nenorocirile ce-l așteaptă. 9 Regele era amărit și privea ca un cîine, rinjea și-și arăta dinții, nu știa cum să găsească o ieșire din încurcătură și părea asemenea unui om căzut în stăpînirea demonilor.

¹ E vorba de brațul mare al riului Zabas, afluent al fluviului Tigris.

În timpul iernii Baram atacă locurile întărite. Delapidatorul Zadespas scapă din închisoare și fuge la dușmani. Pherochanes, comandant al regelui, vine cu rugăminți și în zadar oferă daruri lui Baram. Născocirile lui Baram prin care trece trupele adverse de partea sa și trezește în ele o ură nemaipomenită împotriva lui Hormisdas.

1 După ce comandantul roman Comentiolus a cucerit în zilele acestea cetățuia Acvas și a desfăcut tabăra, deoarece era timp de iarnă, Baram a atacat repede satele din Media ². 2 Hormisdas a strins oști din ținuturile mărginașe și a pus comandant suprem al războiului pe ferohanul persan: prin acest nume se înțelege în limba romanilor dregătoria de *magister*. 3 Ferohanul a cerut de la rege ca Zadespas, pe care Hormisdas îl aruncase în închisoare, să fie scos din lanțuri și să ia parte la lupte împreună cu dînsul. 4 Se întimplase că Zadespas fusese invinuit și pus sub pază de către regele perșilor, deoarece furase o mulțime de bani din cetatea Martyropolis și-i ascunsese ³. Hormisdas se arăta nemulțumit de cuvintele ferohanului, care stăruia mereu, însă pînă la urmă regele a cedat și a desfăcut cătușele lui Zadespas. 5 Acesta a pornit la luptă împreună cu ferohanul, a ajuns în apropiere de oastea tiranului, nu departe de riul Zabas, și a fugit îndată la Baram, răsplătindu-l pe Hormisdas de suferințele îndurate în închisoare. 6 După această întimplare Baram s-a infumurat și mai mult și aștepta să treacă de partea lui toată oastea din față. Ferohanul a trimis soli la Baram, cerindu-i să-și schimbe gindurile și să pună capăt tiraniei: îl ruga fierbinte și-i trimitea daruri regale, căci așa îi poruncise regele perșilor. 7 Ferohanul n-a putut cumpăra minia lui Baram, iar acesta și-a întărit tirania. Ferohanul persan a fost oprit pentru a treia oară la trecerea riului, iar armata tiranului a rezistat mult timp în locurile acelea, dar au început să lipsească alimentele. 8 Baram s-a gindit să folosească un vicleșug și a uneltit împotriva trupelor din față o manevră de pomină: 9 a trimis la ele soli care vesteau că oastea din față nu face bine cînd ridică armele împotriva unor nedreptățiți, apoi amintea armatei persane asprimea lui Hormisdas, mișelia fără margini a încercărilor sale, nelegiuirile și lipsa de evlavie, dădea în vileag nestatornicia lui fără seamăn și pe scurt făcea o listă lungă și amănunțită a tuturor greșelilor lui Hormisdas, 10 căci răutatea găsește ușor pricină de ceartă și se pricepe să desprindă din cîteva crimpeie mărunte sumedenie de invinuiuri. 11 După ce au auzit toate acestea, oștile din jurul ferohanului și-au schimbat gindurile și au alunecat spre răzvrătire: ele respingeau tot ce era vrednic de cinste și slăveau fărădelegile, iar tirania nu mai era pentru ele crimă, ci o încercare legiuită care își găsea îndreptățirea în felul cum începea și trecea la fapte.

² În iarna anului 589.

³ Zadespas sau Zadespates se afla în fruntea garnizoanei din Martyropolis.

3

Ferohanul este ucis de ai săi, iar cortul său este devastat. Din restul oștenilor Hormisdas își face o gardă. Admirația cetățenilor din orașele regelui pentru faptele săvârșite. Bindoes, un bărbat vestit, este scos din închisoare de către fratele său. Răsculații năvălesc în palatul regal. Podoabele sale de mare preț. Blestemele lui Bindoes împotriva regelui. Regele este înlăturat de pe tron și aruncat în lanțuri. Fiul său Chosroes fuge de teama primejdiei, dar primește dovezi de credință și se întoarce în țară. Hormisdas roagă pe fruntașii perșilor să-i dea puțința să vorbească despre stat.

1 Zoarab (unul din conducătorii neamului dilimniților) ⁴ împreună cu Saram cel Tinăr, aflat pe atunci în rindurile lăncierilor comandantului, apoi ajuns în fruntea gărzilor regelui Chosroes, rivnind fiecare altă soartă și dorind mult de tot o schimbare a lucrurilor, au făcut o înțelegere cu jurământ, au pătruns pe neașteptate în încăperea ferohanului și l-au ucis în timpul nopții, fără ca nimeni să le stea împotrivă. 2 După ce au făcut aceasta, s-au îndreptat cu toții să devasteze lucrurile comandantului. Vestea despre cele întâmplate de curînd comandantului a ajuns a cincea zi la urechile regelui persan. 3 Mișcat de avîntul răutăților, Hormisdas a plecat din țara mezilor, unde stătuse pînă atunci, și s-a dus în Ctesiphon ⁵, a adunat restul trupelor și le-a poruncit să aibă grijă de paza lui, acolo unde se afla. 4 Auzind de aceste întîmplări, locuitorii orașelor regești erau zdrobiți sufletește și înmărmuriți peste măsură de noutatea lucrurilor, neștiind ce să mai facă, deoarece o veste neașteptată copleșește sufletele, cînd pătrunde deodată în urechile oamenilor și aduce o răsturnare totală a judecăților. 5 A treia zi, Bindoes cel legat în lanțuri, feciorul lui Aspabed ⁶, înrudit cu Chosroes, regele perșilor, încătușat în închisoare și pedepsit la împlinire de Hormisdas, a fost scos de sub pază de către fratele său Bestam, fără ca nimeni să i se împotrivescă. 6 După ce nenorocirile lui Bindoes au luat sfîrșit, mulțimea din jurul ferohanului a năvălit în palat pe la ora a treia din zi și s-a întîlnit cu Hormisdas. 7 Acesta stătea pe tronul regal îmbrăcat într-o mantie fastuoasă și de mare preț și avea pe cap o tiară de aur și pietre scumpe, strălucind de lumina diamantelor prinse în ea și de bogăția mărgăritarelor. Creștetul îi scînteia și scotea în relief culoarea verde gălbuie a smaragdelor, care împietreau de uimire fără margini ochiul privitorului. 8 Pantalonii lui cusuți în fir de aur erau lucrarea unui țesător de mare valoare, iar cămașa avea atîta finețe cîtă își putea dori aspirația spre măreție și splendoare. Regele l-a întrebat pe Bindoes cum a scăpat de sub pază, în ce chip a cutezat mișcarea și de unde a luat trupele care îl înconjoară. 9 În urechile regelui, Bindoes jignea și blestema pe Hormisdas și nu-și punea stavilă limbii, deoarece tulburarea făcea ca libertatea de expresie să nu mai fie o primejdie. 10 Nimeni n-a ridicat glasul împotriva lui Bindoes și n-a intervenit să apere suveranitatea regelui. Hormisdas i-a întrebat pe dregătorii de față dacă le place ceea ce se întîmplă, dar toți au început să-l huiduiască, 11 iar Bindoes l-a apucat pe Hormisdas de mină, l-a smuls de pe tron, i-a

⁴ Dilimniții sau dailomiții locuiau pe malul sudic al Mării Caspice.

⁵ Ctesiphon pe râul Tigris, în apropiere de Seleucia, rezidența de iarnă a dinastiei Sasanizilor pînă la cucerirea de către arabi în anul 637.

⁶ Prin „Bindoes, feciorul lui Aspabed“ trebuie să înțelegem „feciorul spahbedului“. În secolul al VI-lea spahbedul era o înaltă dregătorie militară în Iran, v. Pigulevskaja, *Vizantijskaja*, p. 217.

luat diadema de pe cap și l-a dat pe mina oștenilor de pază. 12 Așadar Hormisdas a avut parte de soarta lui Bindoes și a ispășit după faptele sale, căci a învățat că nu-i bine să năpăstuim pe cei care nu ne-au făcut nici o răutate. 13 Chosroes, feciorul acestuia, aflind că Hormisdas a fost înlăturat de la domnie, a părăsit locurile unde stătea de obicei și a fugit la Adrabiganon⁷, temindu-se să nu i se întâmple o primejdie ca lui Hormisdas și bănuind că nenorocirea ar putea avea o urmare și asupra sa. 14 Bindoes s-a luat pe urmele lui Chosroes, dar după ce l-a descoperit, a cumpănit în minte lucrurile și l-a rugat pe băiat să se întoarcă la tronul regal răpit. 15 Chosroes a primit drept garanție un jurămint de credință și s-a întors în palatul regal. A doua zi Hormisdas a trimis din închisoare un sol și a arătat că dorește să spună lucruri de folos pentru statul persan, apoi a rugat să vină la dînsul satrapii, dregătorii, fruntașii stăpînirii și toți paznicii regelui, căci vrea să le împărtășească știri de mare însemnătate. 16 După ce căpeteniile barbarilor au aflat toate acestea, a avut loc o adunare în palatul regal și a fost adus din închisoare Hormisdas spre a arăta ce avea de spus. Cînd adunarea de la palat era în toi, Hormisdas a pășit în mijlocul celor de față și a început a vorbi în felul acesta.

4

Cuvîntarea lui Hormisdas. El se plînge că i se face o nedreptate și compară starea lui din trecut cu cea de față, plăcerile cu nenorocirile și mizeria. Îi ceartă că sînt nerecunoscători și cruzi față de dînsul. Îi îndeamnă să se ferească de tirani. Spune că Chosroes trebuie exclus de la domnie din cauza deprinderilor și crimelor sale josnice, cere să fie ales fratele lui. Laudă faptele acestuia.

1 „Spectatori, ce bine era să nu-mi faceți neajunsuri ca rege, căci ați sortit să aveți în față un suveran care vă vorbește și în același timp se află în lanțuri⁸; bărbați care îmi sinteți acum dușmani încrezuți, iar înainte erați supușii mei și mă ascultați cu teamă; 2 privitori, ce bine era să nu fiți astăzi instrumentele și martorii unor răutăți atît de mari; dacă îmi curg lacrimi, voi spune cuvinte care vor trezi la rîndul lor lacrimi. 3 Văd că sinteți veseli și bateți din palme, scrișniți din dinți, aveți în priviri cînd batjocura, cînd fățărnicia, izbucniți în ris, nu mai încetați cu invinuirile și, dacă nu mă înșel, socotiți legea sfîntă a domniei un prilej de desfătare. 4 În mijlocul vostru stă ca un prizonier, pălmuit de mulți, cel care acum de curînd era adorat ca un zeu; cel îmbrăcat altădată în purpură care acum se înfățișează în zdrențe murdare; cel împodobit în moliciunea aurului și mărgăritarelor, iar acum înlănțuit și chinuit în cătușe de fier; 5 cel frumos pieptănat și uns cu mirodenii care acum este împins în mod rușinos și vine cu o înfățișare sălbatică de murdărie, praf, urdoare la ochi și dezordine în plete; cel dezmiardat cu mii

⁷ Adrabiganon, cetate în Azerbaidjan. Izvoarele arabe spun că Chosroes a fugit, apoi s-a întors cu o armată proprie și a luat domnia, v. T. Nöldeke, *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden aus der arabischen Chronik des Tabari* übersetzt und mit ausführlichen Erläuterungen und Ergänzungen versehen, Leiden, 1879, p. 273, 276. Izvoarele persane arată că Chosroes a fugit deoarece s-a aliat cu Baram, v. Firdousi, *Livre des rois*, ed. J. Mohl, Paris, 1876—1878, vol. VI, p. 689.

⁸ Discursurile lui Teofilact au totdeauna o înfățișare mai îngrijită decît partea narativă propriu-zisă, o dovadă că acestea se aflau sub influența directă a retoricii învățate în școală.

de mîncăruri, iar acum flămînd și lipsit aproape de bucata de piine aruncată la întîmplare; **6** cel tolănit în sofale aurite, moleșit în paturi de aur, împoțonat în blănuri strălucitoare și rostogolit în mantale mărețe, acum strîmătorat în închisoare și aruncat la pămînt, neavînd pe el nici rămășițele unei îmbrăcămînti ieftine. **7** Din ceea ce ați uneltit și hulit împotriva noastră, văd terfelită și gloria strămoșilor noștri, pe care trebuia să-i cinstiți ca pe niște nemuritori, dînd astăzi sprijin urmașilor, ca unor zei. **8** Deoarece ați răvășit legea sfîntă a firii, ați înlăturat puterea legilor, ați aruncat la pămînt rînduiala monarhiei, ați desfăcut așezămintele dreptății și ați pus în calea voastră silnicia, nu voi uita datoria de rege, ci voi arăta înțelegere față de rînduiei și de neam și voi spune ceea ce este de folos statului persan. **9** Conducători și voi toți cîți ați venit în această adunare regală, luptați cu puteri unite împotriva hotărîrilor tiraniei⁹. Nu îngăduiți să fie sfîrtecat un regat minunat și foarte puternic, străvechi și cel mai de temut pentru oamenii de pe tot pămîntul. **10** Dacă nu veți face așa, veți năru o stăpînire puternică, veți spulbera amintirea multor victorii, veți arunca la pămînt faima unei glorii mărețe și veți nimici o monarhie de neînvins, iar după aceea veți ajunge nefericiți, veți pierde averile și veți vedea înlăturate legile domniei de către o tiranie. **11** Răscoala duce la neorînduială, neorînduiala înseamnă anarhie, iar anarhia este punctul de plecare al descompunerii care dă naștere tiraniei¹⁰. Descompunerea vine cu mai mulți stăpîni și rînduiește rău ceea ce a început bine. Nestatornicia puterii și lipsa de înțelegere din timpul răscoalei împiedică unirea și armonia și sîlesc pe iubitorii de tiranie să sufere și să facă orice. **12** Conduasă de mai mulți cîrmaci, corabia statului atinge o stîncă măruntă și se scufundă, deoarece cîrmuirea se încurcă în multe încercări contradictorii și fiecare conduce barca în felul său, urmărind scopuri proprii. **13** Dacă nu veți doborî tiranii, veți înrobi statul și veți fi jucăria neamurilor, sortiți să ajungeți o pradă ușoară în urma neînțelegerilor din viața voastră. **14** Baram este un exemplu concret, el se mai fălește cu armele sale și cutează să ridice sabia împotriva Persiei. Să piară sfîșiat de animalele sălbatice, iar trupul lui să nu aibă parte de cinstea unui mormînt, spre a nu împrăstia în crăpăturile pămîntului putreziciunea unei inimi nerușinate. Luați diadema și de pe capul lui Chosroes, căci n-are suflet de rege, nu-i înzestrat cu minte de stăpînitor și îi lipsește puterea de înțelegere. **15** E nestăpînit în porniri și violent, are priviri sălbatice, nu înțelege să se sprijine pe legile rațiunii, se lasă condus de mîndrie, iubește plăcerile, pune voința sa înaintea de orice, nu așteaptă ce e de folos, nu îmbrățișează sfaturile bune, respinge dragostea de cinste, e lacom de bani, îi plac certurile, iubește războiul și urăște pacea. **16** Vă sfătuiesc să vă alegeți azi rege pe copilul meu cel bun, pe fratele de singe al lui Chosroes, care însă nu-i este frate după înclinări. **17** N-am pus eu rînduială în treburile persilor, n-am condus statul babilonian cu mărînimie? Iată dovada cuvintelor mele: turcii ne plătesc tribut, dilimniții au depus armele și și-au plecat grumajii, romanii au fost izgoniți din cetățile cele mai de seamă și și pîng soarta nefericită în care au căzut din una mai bună. **18** Toate aces-

⁹ Discursul lui Hormisdas era un pretext de propagandă în favoarea împăratului Heraclius și împotriva tiranului Focas, care nu este pomenit nicăieri cu titlul de „împărat“.

¹⁰ După portretul răscoalei și anarhiei văzute de un rege detronat urmează portretul tiranului, concretizat în fiul său, Chosroes, și nu în uzurpatorul Baram, cum s-ar fi așteptat cititorul.

tea le-am făcut eu și sufăr, deoarece soarta e schimbătoare și nestatornică. E în puterea voastră să păstrați lucrurile de folos sau să treceți peste lucrurile bune și să respingeți grijile mele din urmă și, căindu-vă pentru greșeli, să vă plîngeți că sînteți în incurcătură și nu știți ce să faceți în împrejurările de față“.

5

Bindoes își bate joc de cuvîntarea lui Hormisdas și îl ocărăște mai aspru ca pe un vinovat de multe nelegiuiri. El respinge și argumentele prin care s-a apărat. Apoi pronunță pedeapsa capitală.

1 După ce Hormisdas a pus capăt muștrărilor din cuvîntarea sa, Bindoes a izbucnit într-un ris clocotitor și a blestemat conținutul cuvîntelor sale, apoi a pășit în mijlocul adunării și a vorbit în felul acesta ¹¹.

2 „Bărbați de un neam cu mine și tovarăși de luptă, care urîți tiranii, bine ar fi să nu îngăduiți ca tiranii să ne mai dea legi, căci iată tiranul ne nedreptățește și acum cînd nu mai este rege. 3 Mai are încă tărie în cuvinte și încearcă să ne poruncească, în cuvîntarea sa o face pe regele, dă legi de la tribună, acuză conducătorii de oști, respinge orînduirea de stat, numește monarhul și pe toate le are la picioarele lui, 4 cum le-ar avea în dar cei înșelați de visuri ambițioase. El scapă din vedere că n-avem dreptul să trecem în rîndul bunilor sfătuitoari pe cei care uită să-și pună bine în rînduială treburile lor proprii. 5 Cum ne poate da o dovadă sigură și vrednică de încredere despre ceea ce a înfăptuit? Sau a crezut că avem soarta lui și ne vede legați și părtași nevinovați ai suferințelor sale; dar n-am participat la greșelile lui și n-am fost tirani. 6 Cum ridică glasul împotriva tiraniei cel care n-a lăsat nici o lege persană nepingărită de tiranie, care a domnit ca un lotru și a folosit puterea cu silnicie, potopindu-ne cu omoruri, în tot timpul stăpînirii și aproape scoțînd din matcă fluviul Tigris cu trupurile aruncate într-insul? El a săpat pretutindeni morminte, și-a pătat sabia de singe și a rărit rîndurile oamenilor spre a-și întări răutățile, într-o populație scăzută, și a eternizat tirania. 7 Judecă mintea și înclinările copiilor unul care nu-și dă seama nici de propriile sale fapte. Lasă-te de naivități, Hormisdas, căci tiranii nu glumesc după înlăturarea din domnie, nu fac legi cînd au intrat în rîndurile supușilor și nu dau sfaturi după ce au fost condamnați la moarte. 8 Deși nu mai ești tiranul supușilor, ca un nenorocit urzești amenințări împotriva copiilor și te agăți de cel mai mare în folosul celui mai mic, ca să nu mai contenești niciodată cu nedreptățile ¹². 9 Turcii ne plătesc tribut, dar izbînda aceasta n-a fost înfăptuită prin grija și priceperea ta, ci este urmarea fericită a măsurilor luate, a sacrificiilor făcute de perșii care au murit, precum și a vitejiei comandanților. 10 Romanii au pierdut cetăți și orașe, dar perșii nu vor fi înduplecați, căci lucrurile nu sînt pe măsura cuvîntelor. Nu hălăduiesc ei oare la porțile noastre, nu rid de război, nu pricinuiesc o mulțime de omoruri și pătrund printre armatele persane? Nu se găsește nimeni să-i împiedice, cu toată dragostea ta de război. 11 Cămărilor tale sînt pline de aur, dar și ce tă-

¹¹ Dialogul dintre Hormisdas și Bindoes amintește de luptele politice din epoca republicană a istoriei romane și pare a fi un ecou al lecturilor lui Teofilact.

¹² Critica adusă tiraniei din Persia este un protest indirect împotriva stărilor de lucruri din împărăția bizantină.

tile de suspine, căsniciile de lacrimi, cîmpurile, văile și ogoarele de plinsete. Soarta tuturor a avut parte numai de nenorocirea că tu te afli înconjurat de avuții blestamate și ești burduf de bani. Du-te și ispășește-ți nedreptățile. 12 Moartea unui singur om să ne fie pildă de cumințenie și să rămînă o lege bine cumpănită și salvatoare, căci alegerea unui rege trebuie să fie urmată de o gospodărire chibzuită, nu de moliciune și lăudăroșenie ¹³”.

6

Cuprinsă de mînie împotriva lui Hormisdas, adunarea ucide copilul sub privirile lui, taie regina în bucăți și îl pedepsește pe rege cu orbirea, arzîndu-i pupilele. Autorul face o digresiune și introduce evenimentele în legătură cu Cabades: anume cum i-a fost răpită domnia și a fost aruncat în închisoare și cum a scăpat de acolo cu ajutorul soției sale și a redobîndit domnia.

1 Adunarea făcea gălăgie în jurul lui Hormisdas, îl ocăra, arunca vorbe la întimplare, era grozav de infuriată, privea la el cîinește și se purta aspru, înmărmurită de avîntul cutezanței sale. 2 În culmea mîniei ei au adus la mijloc pe copilul lui Hormisdas, un prunc nenorocit, l-au măcelărit sub ochii lui Hormisdas și s-au bucurat în furia lor. 3 Apoi s-au lăsat stăpîniți de atîta patimă în răutățile lor încît au adus la mijloc și pe soția lui Hormisdas și au tăiat-o în bucăți începînd de la pîntece, iar cuțitul a judecat cu asprime mădularele. 4 Astfel femeia și pruncul nefericit și-au sfîrșit viața într-un teatru plin de lume și au ajuns subiect de tragedie. După ce a asistat ca martor necitat la această întimplare nenorocită, Hormisdas a fost condamnat la orbire și și-a încheiat șirul suferințelor în felul acesta. 5 Călăii au pus în cărbuni piroane de fier, le-au înfierbîntat puternic în jărat, le-au înfundat în orbitele ochilor și o dată cu durerile arsurii au coborît pentru totdeauna asupra lui întunerecul nopții. Ei se temeau să nu fugă, dînd de lucru statului persan, și-i aminteau bucuroși de faptele lui Cabades ¹⁴ de la sfîrșitul domniei sale peste perși. 6 Acest Cabades era tatăl lui Chosroes, fost rege al perșilor. Deoarece se dovedise sîngeros și dobîndise puterea prin siluire, prefăcînd domnia într-o tiranie, perșii l-au scos din domnie, l-au aruncat în închisoare și l-au făcut să sufere loviturile nenorocirilor. 7 Soția lui venea mereu la dînsul în fiecare zi, îi da soțului îngrijiri și îl însuflețea prin îndemnurile ei să îndure cu bărbăție capriciile soartei nefericite. 8 Comandantul închisorii, care era tagmatarh și conducea o unitate militară, s-a îndrăgostit de femeie. Cabades a aflat de acest lucru și a îndemnat-o să se culce cu comandantul închisorii și să îndure toate încercările soartei. 9 După aceea paza a slăbit, disciplina gărzii s-a moleșit și vigilența a ajuns roaba nepăsării. Cabades a folosit schimbarea din sufletele celor care îi făceau greutăți, a îmbrăcat straiile soției, a ieșit din închisoare și a lăsat acolo femeia îmbrăcată în hainele sale. 10 Apoi a luat pe prietenul său credincios Seoses și s-a dus la neamurile hunice, cunoscute pretutindeni în istorie sub numele de turci. A fost primit cu multă bună-

¹³ În opera lui Teofilact stăruie un motiv conducător: ideea legitimității domniei și perfecțiunii în guvernare, o reacție împotriva tiraniei lui Focas.

¹⁴ Cabades I a domnit între anii 486—531.

voință de regele eftaliților ¹⁵, a adunat trupe numeroase, i-a învins în luptă pe potrivnici, a pus mina pe putere și s-a întors în palatul regal. **11** Cabades l-a răsplătit pe Seoses cu legea prieteniei și l-a înălțat în dregătoriile cele mai înalte, iar pe răufăcătorii săi i-a pedepsit cu cea mai mare cruzime. Iată deci la ce se gindeau conducătorii perșilor cînd îl pedepseau pe Hormisdas.

7

Chosroes este adus pe tron cu aclamații. Mărinimia lui în întreținerea părintelui captiv, care respinge totul cu cuvinte aspre. Din porunca fiului, el este bătut cu vergi pînă la moarte. Fățărnicia lui Chosroes. Pe Baram îl încearcă zadarnic cu daruri și promisiuni, dar este îndemnat de acesta printr-o scrisoare trufașă să libereze din închisoare răsculații.

1 După ce toată furia adunării a luat sfîrșit, Chosroes a fost adus pe tronul regal și a stat pe o pernă de aur, cum e obiceiul la proclamare în Persia, iar lumea i s-a închinat ca unui mare rege și i-au umplut urechile de aplauze ¹⁶. **2** El a arătat un timp bunăvoință față de tatăl său din închisoare și i-a făcut parte în chip măgulitor de un prînz regal, trimițîndu-i în farfurii de aur gustări alese, părți din vinatul regal de antilope, căprioare și măgari sălbatici, vinuri cu mirodenii și băuturi de tot felul, plăcinte, lapte, legume și toate bunătațile care înveslesc masa și stomacul unui tiran. **3** Dar Hormisdas respingea mila regelui și îi mustra ca un centaur ¹⁷ pe cei care îl serveau: el înfiera pe drept cuvînt mărinimia umiltoare și socotea această pietate simulată drept o insultă. Faptul acesta a dus la moartea lui Hormisdas, căci regele l-a bătut cu ciomagul sub coaste, l-a lovit cu măciuca peste oasele de la grumaz și i-a luat viața în chipul cel mai groaznic. **4** După ce și-a început domnia cu o crimă atît de înspăimîntătoare, Chosroes a sărbătorit venirea la putere: a împărțit o mare sumă de bani oamenilor mai de vază din statul persan și a scos din închisoare o mulțime de lume, vrînd să arate prin aceasta că nu merge pe urmele neomeniei tatălui său. **5** A opta zi a trimis o scrisoare lui Baram rugîndu-l să vină la dînsul și l-a poftit cu daruri regale de mare preț să renunțe la tiranie: a făgăduit să-i dea locul al doilea în ierarhia de stat, să-i ierte greșelile din trecut și să se lege prin jurămintă că va respecta înțelegerea făcută. **6** Baram a luat cunoștință de propunerile regelui și a răspuns lui Chosroes cu scrisoarea ce urmează, căci voi adăuga textual răspunsul lui Baram.

7 „Baram, prieten cu zeii, învingător, slăvit, dușman al tiranilor, stăpîn peste fruntași, comandant al armatei persane, conducător înțelept, temător de dumnezeu, fără cusur, de neam ales, fericit, priceput, vrednic de stimă, econom, prevăzător, blind, omenos, către Chosroes, fiul lui Hormisdas. **8** Cele scrise de mintea voastră șchioapă și pipernicită le-am primit, însă darurile încercării tale cutezătoare le-am respins; căci nu trebuia să ne trimiteți nici scrisori și nici daruri regale, mai ales că după proclamarea ta s-a ivit atîta nerînduială în statul persan, iar cei de neam bun și vrednici de cinste n-au

¹⁵ Eftaliții erau un neam hunic cunoscut în izvoare sub numele de huni albi. Ei veneau din China și ocupau în secolul al VI-lea o regiune la nord-est de Iran, în bazinul rîului Amu-Daria. R. Ghirschman, *Les Chionites-Hephtalites*, Le Caire, 1948; H. W. Haussig, *Theophylaktis Exkurs*, p. 275—462.

¹⁶ Chosroes a fost proclamat rege la 15 februarie 590.

¹⁷ „A mustra ca un centaur”, adică în mod violent și fără ocoluri.

mers împreună cu oamenii lipsiți de rânduială și cei mai nemernici. **9** Spre a nu cădea în primejdii ale tatălui tău, depune coroana în unul dintre sanctuare și ieși din pământurile regatului nostru. Cei dovediți de crime și care au îndrăznit să facă la fel ca tine să fie trimiși din nou în închisoare, **10** căci nu-i în puterea ta să ierți de pedeapsa legilor, fără cercetare prealabilă, niște făcători de rele. **11** După ce vei face toate acestea, vină la noi și vei fi imediat climatarh (conducător de regiune) în regatul persan. Fii sănătos și gindește-te la ceea ce-ți poate fi de folos; iar dacă nu, vei pieri întocmai ca tatăl tău“.

8

Regele expune conținutul scrisorii în adunarea fruntașilor. Aceștia îl îndeamnă să dea curs miniei sale, dar el se arată prudent. Scrisoarea lui Chosroes către Baram în care scuză trufia acestuia și o pune pe seama secretarului, zice că nu va face ceea ce cere Baram și are o atitudine demnă de un rege.

1 Purtătorul scrisorii mergând repede a ajuns în mare grabă la palat și a adus regelui cartea trimisă de Baram, iar a doua zi regele persan a dezvăluit în fața adunării conținutul obraznic al scrisorii lui Baram ¹⁸. **2** Conducătorii de provincii și ceilalți dregători de seamă erau înmărmuriți de cutezanța fără seamăn a lui Baram și căutau să ațite minia regelui, declarând în mod deschis că Baram a devenit un tiran pentru toată Persia. **3** Regele babilonian se temea să nu-l încapățineze și mai mult pe tiran prin amenințări verbale și căuta să-și ascundă gândurile: de aceea se prefăcea că-l măgulește și cerea din nou rivalului să fie mai puțin exigent. **4** El i-a trimis o scrisoare în felul acesta. Cred că nu-i lipsit de importanță să reproduc textul și conținutul acesteia, pentru ca cei doritori de știri noi, dar nesăturați de ele, să se adape netulburați la izvorul autentic al adevărului istoric.

5 „Chosroes, rege al regilor, stăpîn al conducătorilor, domn al neamurilor, apărător al păcii, salvator al omenirii, între zei om bun și veșnic, între oameni zeu de cea mai mare strălucire, peste măsură de vestit, victorios, cel care se înalță odată cu soarele și dăruiește nopții luminile, renumit din străbuni, rege care urăște războiul, generos, cel care îi are pe asoni mercenari ¹⁹ și păzește regatul persan, către Baram, comandant de oști al perșilor, prietenul nostru. **6** Am primit scrisoarea care amintește vitejia voastră slăvită de mulți și, aflind că sinteți sănătoși, ne-am bucurat. Unele cuvinte s-au strecurat în scrisoare pe de lături, dar n-au pornit din inima ta, ci au fost introduse de un secretar amețit de vin și buimăcit de prea mult somn: el a însăilat în scrisoare aiureli și visuri smintite. **7** Dar zilele acestea copacii și-au lepădat frunzele și visurile sînt zadarnice, de aceea nu ne-am înspăimîntat. Noi am preluat cu bine tronul regal și n-am tulburat datinile persane, iar pe cei liberați din închisoare nu-i vom închide din nou, căci se cuvine ca darul regelui să aibă putere deplină. **8** Coroana regală n-o părăsim și cutezăm

¹⁸ Teofilact ia partea regelui și apără politica oficială a imperiului bizantin, considerîndu-l pe Baram un uzurpator, întocmai ca și pe Focas.

¹⁹ Titlurile regelui persan amintesc de inscripțiile latine închinat împăraților romani; ele sînt pomenite intenționat spre a impresiona pe adversar.

Asonii erau probabil o populație războinică din cuprinsul regatului, cucerită mai întîi cu sacrificii și apoi folosită împotriva altora.

să mergem pînă acolo încît, dacă mai sînt și alte lumi, sperăm să domnim și în ele. Vom veni în întîmpinarea ta ca un suveran. Te vom convinge prin cuvinte sau te vom răpune cu armele. Dacă dorești să-ți meargă bine, gîndește-te ce trebuie să faci. Fii sănătôs, tu care ne poți fi aliatul cel mai de nădejde“.

9

Chosroes face recrutări împotriva lui Baram și pune comandanți. Trupele sînt separate printr-un fluviu. După ce se consultă, ajung la încăierări. Timiditatea lui Chosroes, încrederea lui Baram. Chosroes ucide pe cei suspecti. În timpul nopții se dă un atac. Are loc un mare măcel. Mulți trec de partea lui Baram. Începe să fugă chiar și Chosroes.

1 După ce regele mezilor a trimis aceste cuvinte tiranului Baram, a început a aduna trupe din toate părțile. A strîns oaste din ținuturile cetății Adrabiganon și din rîndurile celor așezați în părțile riului Zabas; dar nu numai atîta, a chemat în grabă și pe cei tăbăriți lingă Nisibis. 2 După ce a adunat la un loc trupele recrutate, le-a împărțit bani și a pus în fruntea lor comandanți: l-a rugat pe Sarames să comande aripa dreaptă, a poruncit lui Zamerdes să conducă aripa din stînga, iar pe Bindoes l-a poftit să ia trupele de la mijloc împreună cu cele din spate. 3 Regele perșilor a pornit de la palat și a ajuns într-o cîmpie, în care curgea pe la mijloc un rîu și despărțea cele două armate. 4 Fiecare din ele staționa pe malurile riului, iar Chosroes și Baram schimbau între ei numeroase mesaje, din zorii zilei pînă tîrziu seara, dar discuțiile rămîneau în aer și nu ajungeau la nici un rezultat în legătură cu pacea, în nici o privință. De aceea a început războiul și lupta aducea pretutindeni mari neajunsuri. 5 Aveau loc incursiuni și hărțuieli, iar acestea precedau rinduirea în linie de luptă. Baram a săpat de jur împrejur un șanț, apoi a luat și alte măsuri de apărare în sprijinul oștirii sale luptătoare. 6 Chosroes nu cuteza să așeze tabăra în cîmpie și în tot timpul zilei lăsa să se vadă că luptă, dar noaptea își închidea și proteja trupele înlăuntrul cetății, de aceea oștile din jurul lui au ajuns într-o stare de mare neliniște. 7 Baram a aflat de lipsa de îndrăzneală a oștirii dușmane și a încetat să se mai ferească sau să tăragăneze războiul, căci avea prilej să-i înfrunte pe față și nu socotea nimerit să mai folosească înșelăciunea și să-și păteze victoria cu vicleșuguri. 8 Chosroes a bănuț pe cîtiva de înțelegere cu tiranul și i-a condamnat la moarte. A doua zi a văzut că oștile adunate în jurul său erau abătute sufletește, de aceea s-a gîndit la retragere și a pregătit fuga femeilor din preajma sa. 9 Așa stînd lucrurile și deoarece Chosroes nu voia să pășească la luptă, Baram a organizat a opta zi un atac de noapte pe întunec și a căzut asupra oștilor conduse de Chosroes. 10 A avut loc o încăierare grozavă și s-a produs pe neașteptate un zgomot asurzitor. Dușmanii și-au îndreptat loviturile mai întîi asupra animalelor de povară; apoi măcelul a trecut și în rîndurile luptătorilor lui Chosroes și a murit multă lume. Oastea și-a schimbat gîndurile, a trecut de partea lui Baram și s-a unit cu trupele din jurul lui. 11 În culmea nenorocirilor, Chosroes n-a mai putut rezista, ci a fugit cît îl țineau picioarele și a scăpat de această mare și neașteptată primejdie împreună cu cîtiva scutieri ușor de numărat pe degete.

Chosroes se întreabă încotro să apuce. Cheamă în ajutor pe dumnezeul creștinilor. Lasă friu liber calului și merge unde-l duce acesta. În Circensium este primit cu omenie de către Probus. Este înștiințat de sosirea lui comandantul Comentiolus și întrebat ce să ceară de la împărat. Se trimite un sol împreună cu o scrisoare la Mauricius. Sint două împărății mai mari decât toate: a romanilor și a perșilor. Învinuirea lui Baram: împăratul este ațîțat împotriva lui și rugat să dea ajutor.

1 Cel scos din domnie în felul acesta a părăsit cetatea Ctesiphon, a trecut fluviul Tigris și nu știa ce să mai facă. Unii îl sfătuiau să se ducă la sciții răsăriteni, numiți de obicei turci, iar alții să fugă în munții Caucazieni sau Atrapaici. 2 El era nehotărit și voia să pună la încercare aceste îndemnuri, de aceea a lăsat frinele fugii în seama lui Dumnezeu, care le conduce pe toate, a ridicat privirile la cer, și-a adus aminte de creator, a uitat de zeii mincinoși, știind că n-are nici o nădejde în Mithras²⁰, și a scăpat de asprimă primejdiilor, iar odată cu schimbarea credinței și-a adus și norocul pe calea cea dreaptă. 3 După ce a zis că nu va mai folosi friul, ci îl va pune frumos la o parte, a socotit nimerit să ia drept călăuză calul, iar călărețul să fie cîrmuit de către cel care îl poartă în spinare și a lăsat hotărîrea pentru ieșirea din încurcătură în seama lui Dumnezeu și a calului, căci așa voia clipa de atunci să rînduiască o stare de lucruri de mare însemnătate. 4 Calul regelui l-a purtat pe fugar prin deșert, a ajuns la capătul lui, a trecut peste riul Eufrat și s-a apropiat de cetățile Abbareon și Anathon, tributare statului persan²¹. Apoi Chosroes a pornit mai departe și a ajuns în orașul Circensium. 5 A poposit la zece mile depărtare și a trimis soli în Circensium, vestind sosirea, întimplările din urmă și fuga la împărat; el cerea să se întoarcă acasă și ruga pe romani să-i dea ajutoare. Cînd era de strajă schimbul al treilea de noapte, au venit și solii în fața porților. 6 Ei au aflat de la paznicii porților unde sînt trecerile prin zid, iar cei însărcinați de comandantul cetății cu paza porților s-au dus în mare grabă la dînsul și au arătat împrejurarea în care se află. Comandantul cetății se numea Probus. 7 Dimineața el l-a introdus pe Chosroes în oraș, l-a primit bine și cu bunăvoință, a onorat cu deosebită omenie femeile lui²², care aveau copii de țîță, și a adăpostit în condiții foarte bune pe scutierii și însoțitorii lui Chosroes, în număr de treizeci. 8 A doua zi Chosroes, regele perșilor, a cerut de la Probus să-i îngăduie să trimită o scrisoare la împărat, apoi regele a alcătuit scrisoarea și a trimis-o suveranului prin mijlocirea lui Probus. 9 În ziua următoare Probus a anunțat sosirea lui Chosroes comandantului Comentiolus, care locuia în cetatea Hierapolis, trimițînd la el și scrisoarea alcătuită de Chosroes cu rugăminte pentru suveran. Comentiolus a luat cunoștință de vestea trimisă de Probus și a dat-o unui

²⁰ Mithras, zeu suprem în religia iraniană, mijlocitor între zeul binelui (Oromazes) și al răului (Ariman), ocrotitor al dreptății, atotștiutor și apărător în lupte.

²¹ O cronică siriană anonimă spune că Chosroes a trecut prin Perozșabor, Anathon, Chit și Circensium. N. V. Pigulevskaja, *Anonimnaja sirijskaja chronika o vremeni Sasanidov*. Zapiski Instituta vostokovedenija AN SSSR, VII, 1939, p. 63, Leningrad. Cetățile Abbareon și Anathon se aflau la nord-est de Edesa, pe malul stîng al Eufratului, în dreptul cetăților Caesarea din Capadocia și Melitina din Armenia.

²² Poligamia nu era un lucru rar în Orient, în timpul acela.

sol din rindurile curierilor rapizi ²³ din Hierapolis s-o ducă la împărat. **10** Auzind toate acestea suveranul Mauricius s-a bucurat și era plin de nădejdi de mai bine. El a desfăcut scrisoarea sigilată și căuta să afle și să cunoască ce era scris într-însa. **11** Cererea regelui persan avea următorul conținut, căci voi reproduce cuvint cu cuvint solia lui, fără să-i înfrumusețez stilul, pentru a ne da seama din stingăcia verbală și de mentalitatea neprefăcută a celui care cerea.

11

Scrisoarea lui Chosroes către Mauricius. Sint două împărății mai mari decât toate, a romanilor și a perșilor. Învinuirea lui Baram: împăratul este întărit împotriva lui și rugat să dea ajutoare.

1 „Chosroes, regele perșilor, către prea înțeleptul împărat al romanilor, binefăcător, pașnic, puternic, iubitor de noblețe, luptător împotriva tiraniei, măsurat, drept, apărător al celor nedreptățiți, binefăcător și iertător al greșelilor, sănătate. **2** Doi ochi luminează lumea în toate de la început, căci așa a rinduit Dumnezeu, anume prea puternica împărăție romană și sceptrul prea înțelept al statului persan, **3** căci aceste două mari puteri țin în frâu neamurile neascultătoare și iubitoare de război și pun rinduială în conducerea și guvernarea oamenilor de pretutindeni. Credem că desfășurarea lucrurilor este pe măsura celor spuse de noi. **4** Deoarece umblă prin lume niște demoni răi și dușmănoși și caută să răvăsească toate lucrurile bine rinduite de Dumnezeu, căci încercarea lor nu-i de folos, se cuvine ca oamenii iubitori de Dumnezeu și plini de credință să-i înfrunte cu comoara înțelepciunii și cu brațul și armele date de Dumnezeu. **5** Zilele acestea demonii vătămători au cutreierat statul persan și au adus nenorociri îngrozitoare: au ridicat pe sclavi împotriva stăpînitorilor, pe slujitori împotriva regilor, neorinduiala împotriva rinduiei, necuviința împotriva bunei purtări și au înzestrat cu arme pe toți dușmanii binelui. **6** Baram, sclav netrebnic, crescut și ridicat la lumină de părinții noștri, neputînd atinge culmea gloriei, a pășit la fărădelegi, rivnind domnia, și a întors pe dos tot regatul perșilor; el a făcut și a încercat totul pentru a stinge ochiul puterii de stat, **7** iar neamurile sălbatice cele mai răufăcătoare au îndrăznit să ia armele împotriva statului persan atît de pașnic; apoi cu timpul au abătut oști năvalnice și părtașe la multe răutăți chiar și împotriva unor popoare tributare vouă. **8** Se cuvine deci ca rîvna de pace și prevederea voastră să dea o mină de ajutor unei domnii prădate și amenințate de tirani, să apere o stăpînire care e gata să se prăbușească, să ridice în statul roman, după salvarea noastră, un monument în cinstea victoriei din toată lumea spre a vă putea numi ctitorii, izbăvitorii și lecuitorii statului persan. **9** Se cuvine ca stăpînitorii cei mai puternici să înfăptuiască pretutindeni toate cele prielnice dreptății spre a dobîndi laude pentru mărinimia lor și glorie nemuritoare la plecarea din lumea aceasta și a fi o

²³ Informații mai detaliate despre poșta de stat (*cursus publicus*) oferă Procopius din Caesarea în *Istoria secretă* 30, 5: „Oamenii însărcinați cu treaba aceasta schimbau des caii, de altfel foarte buni, alergau mereu și se întîmpla că străbăteau pînă la capăt un drum de zece zile într-o singură zi“.

pildă că servitorii nu trebuie să ridice armele împotriva stăpînilor. **10** Întorsătura lucrurilor din statul persan se cade să fie călăuzită de voi, căci prin aceasta romanii vor dobîndi o faimă strălucitoare, datorită vouă. **11** Acestea le scriu și le spun eu, Chosroes, ca și cum aș fi de față, eu, Chosroes, fiul și rugătorul tău, căci nu vei respinge demnitatea și rugămîntea mea numai pentru că am căzut în asemenea nenorocire. Îngerii lui Dumnezeu, dătătorii bunătăților, să-ți păzească domnia de rușine și tiranie“.

12

Baram este lingușit de frunțașii perșilor. El cere să fie căutat și adus legat Chosroes. Bindoes este pus în lanțuri. Șiretenia lui Baram la luarea domniei. El se proclamă singur rege. Porunca lui către frunțașii din Martyropolis. Chosroes este onorat de Mauricius prin mijlocirea comandantului Comentiolus. Înșelătoria lui Chosroes.

1 În timp ce împăratul cerceta treburile soliei, Baram primea și atrăgea de partea sa pe conducătorii și frunțașii din Babilonia. El a pus mîna pe toate lucrurile luate cu sine de Chosroes, regele perșilor, și a venit în palatul regal ²⁴; apoi a ales din oastea sa bărbați pricepuți în luptă și le-a poruncit să-l caute pe Chosroes și să-l aducă legat la dînsul. **2** Ei n-au avut noroc să îndeplinească porunca lui Baram, dar au dat peste Bindoes, care sprijinea din toată inima pe Chosroes, regele perșilor: l-au chinuit în lanțuri și l-au dus a șaptea zi la Baram. **3** Acesta a pus mîna pe domnie; dar, insufletit de dragostea pentru ea, n-a dat în vileag pornirile inimii, de teamă să nu năruie toată temelia înfăptuirilor sale. **4** El dorea să primească domnia printr-o hotărîre a senatului și să fie proclamat rege printr-o decizie legală, socotind că în felul acesta va avea o domnie fără cusur, iar încercarea sa nu va fi contestată. **5** A pus la cale și a urzit tot felul de uneltiri, însă înșelătorul n-a putut îndupleca pe nimeni și s-a mîniat pe magii care spuneau contrariul. Deoarece dorința lui nu se apropia cituși de puțin de țelul urmărit, a hotărît să lucreze pe față. **6** În marea și luminată sărbătoare, în care după o veche și venerabilă lege a perșilor era sărbătorit cerul ²⁵, a luat diadema regală, s-a proclamat singur rege și stătea plin de strălucire pe un pat de aur, iar barbarilor aflați în fruntea cetății Martyropolis le-a poruncit să păzească bine cetățuia și să nu se mai gindească la Chosroes. **7** Romanii care asediau orașul au aflat de proclamarea lui Baram, căci cel care aducea porunca tiranului a fost luat prizonier. **8** Chosroes a ajuns în cetatea numită Hierapolis, iar comandantul Comentiolus l-a primit cu mare cinste pe cel alungat de curînd din domnie, căci așa hotărîse împăratul Mauricius, iar hotărîrea lui a fost pusă în practică. Deci Comentiolus a ieșit în întîmpinarea lui Chosroes în satul numit Bedamas, i-a alcătuit o gardă vrednică de un rege și l-a însoțit cu mare pompă. **9** A noua zi Chosroes a trimis ca sol la perșii care păzeau cetatea Martyropolis pe satrapul numit

²⁴ Palatul regal se afla în Ctesiphon, pe malul stîng al fluviului Tigris. Forma greacă a acestui nume pare a fi deformarea unui vechi nume oriental.

²⁵ Sărbătoarea de primăvară în cinstea zeului Hormuzd dura unsprezece zile. Regii perși foloseau această sărbătoare pentru inaugurarea domniei lor. Încoronarea lui Baram a avut loc la 9 martie 590. P. Goubert, *Byzance*, I, p. 139–140; M. Higgins, *The Persian War of the Emperor Maurice (582–602)*. I. *The Chronology, with a Brief History of the Persian Calendar*, Washington, 1939, p. 73.

Migardun și le-a anunțat schimbările întâmplătoare în timpul din urmă. Le-a spus că nu trebuie să mai apere orașul, deoarece mărinimia împăratului i-a pus pe perși în afara luptei și i-a făcut prieteni. **10** Apoi a trimis în Armenia pe Bestam²⁶ unul dintre perșii de seamă și i-a poruncit să ajungă la Adrabi-ganon și să aducă sub stăpânirea sa pe perșii aflați acolo.

13

Chosroes este acuzat de violențe și rea-credință. Mauricius nu vrea să-l lase să vină la dînsul. Solii lui Chosroes la împărat. Cuvîntarea conducătorului soliei în care acesta dovedește în chip strălucit că este în interesul romanilor ca regatul persan să rămînă în picioare. El vorbește multe despre ambiția lui Alexandru cel Mare și îl îndeamnă stăruitor pe împărat să vină în ajutorul regelui.

1 Toate acestea le-a făcut la lumina zilei, dar în sufletul său era înșelător și plin de șiretenie, disprețuia legea sfîntă a ospetiei și călca în picioare tot ce era mai de preț în bunăvoința cuiva. A cincea zi a trimis un sol la haldeii care păzeau cetatea Martyropolis și le-a poruncit să apere cu tărie cetatea și să nu țină seama de ceea ce le ordonase pe față, căci neamul perșilor este răutăcios, iar viața lor respiră numai șiretenie, înfumurare și îngîmfare. **2** Deoarece întoarcerea sa în domnie era aminată, el a încercat să ajungă pînă la împăratul romanilor. Mauricius a aflat gîndul lui Chosroes, i-a trimis scrisoare împăratească și a refuzat să-l primească: el nu ținea seama de faimă, ci lucra de fapt în folosul lui Chosroes, deoarece se gîndea că nu-i bine ca Chosroes să se îndepărteze prea mult de hotarele statului persan, spre a nu întări prin aceasta încercarea de tiranie a lui Baram. **3** La începutul primăverii²⁷ Chosroes a trimis soli la împărat. Suveranul a organizat a treia zi o adunare vrednică de un împărat și a primit pe soli care i s-au închinat în văzul tuturor. După ce s-a făcut liniște în adunare și după ce împăratul a dat învoire pentru începerea cuvîntării, cel mai de vază dintre soli a luat cuvîntul cu lacrimi în ochi, spre a trezi mila împăratului, și a început a vorbi în felul acesta.

4 „Mărite, de trei ori mărite împărat, dacă cererea ar veni din partea unor prieteni apropiați, clipa de față ar avea un folos, chemarea ar fi bine-venită, cuvîntul ar îndupleca, durerea ar trezi milă, probele ar avea un temei, nevoia ar grăbi ajutorul, iar solia s-ar bucura de stimă și, ca să scurtez vorba, suferințele noastre ar întîlni tot atîta compătimire cîtă nefericire este în ele. **5** Deoarece după atîtea alte nenorociri de tot felul Persia a căzut în această năpastă, nu rămîne altceva decît sau Chosroes să fie ocrotit de omenia și vitejia ta sau marele regat al mezilor să cadă pradă tiraniei. **6** Știu bine că cineva dintre cei care nu cunosc tainele minții ar zice că este în folosul împărăției romane ca Babilonul și neamul nostru să sufere îngrozitor, ca un stat viguros și o mare putere să se rostogolească în prăpastie și ca împărăția romană să se bucure de o liniște netulburată; **7** dar acest om ar înțelege prost interesele puterii romane, căci o singură monarhie nu poate lua asupra ei grijile nesfîrșite ale rînduiei din lume²⁸ și nu sîntem în stare să conducem cu

²⁶ Bestam era unchiul lui Chosroes după mamă și frate cu Bindoes.

²⁷ În anul 590.

²⁸ Statul persan era o piedică serioasă în fața expansiunii arabe, care amenința și împărăția bizantină.

o singură cîrmă spirituală tot ce se află sub soare. 8 Nu-i cu putință ca, asemenea primei și unicei împărății a lui Dumnezeu, să fie condus și pămîntul, deoarece el are o rînduială deosebită de cea de sus, după firea schimbătoare a oamenilor, și o minte mai de disprețuit, din cauza tendinței spre răutate, fiind condus cînd într-un fel cînd în altul prin vîlmășagul valorilor. 9 Deci dacă perșii ar fi îndepărtați de la putere, aceasta ar trece îndată la alții, căci lucrurile nu pot sta fără conducător și nici atîta putere fără unul care s-o încerce. După cum grijile nu pot fi despărțite niciodată de gîndurile și preocupările noastre, tot așa și cele mai mari împărății din lume nu se lipsesc de cel care le îndrumază. 10 După babilonieni au urmat mezii, după mezi perșii, iar după aceștia parții, într-o înlanțuire neîncetată de stăpîniri asupra haldeilor, deoarece unul și același cîntec de fluier nu poate călăuzi toată turma, după cum prea bine știu păstorii de oi și cei de capre, iar ceva asemănător se întîmplă și în lucrurile omenești. 11 O pildă potrivită rămîne expediția navalnică și neașteptată a tînarului din Macedonia, căci Alexandru și-a încercat norocul de timpuriu și, învăluit în mrejele lui, s-a aprins de dorința de a cuceri Europa și de a stăpîni mările, apoi a pus mina pe sceptrul babilonienilor, a rivnit puterea peste India, s-a grăbit să ocupe Libia și s-a străduit să-și întindă domnia pînă unde străbate aerul și luminează razele mișcătoare ale soarelui. 12 El a căutat să subjuge și apoi să întemeieze o singură și unică stăpînire în toată lumea cîtă se află sub lună; dar dorința lui s-a stins repede o dată cu puterea, iar imperiul său a fost împărțit și a ajuns iar în stăpînirea mai multor tirani²⁹, să zic așa, deoarece înțelegerea nu poate lua naștere acolo unde lipsește armonia. 13 Ce folos ar avea statul roman, dacă perșii ar fi despuiați de o stăpînire și aceasta ar trece la alt neam? Ce fel de glorie ar dobîndi romanii, dacă ar respinge pe cel mai vestit și mai puternic rege de pe fața pămîntului? 14 În care cetate a evlaviei veți ajunge, dacă îndepărtați pe cei aflați în nenorocire? Împărate, cînd vei lua armele și vei începe lupta în sprijinul dreptății, dacă nici nu te gîndești la acest lucru? Cînd vei adăuga o nouă podoabă vitejiei tale, dacă nu în clipa de față? Acuma, sau veți întări faima voastră prin fapte sau veți arăta prin nedreptăți că n-o meritați. 15 Ce moment mai potrivit decît acesta și mai vrednic de un împărat ne poți arăta în tot timpul domniei tale? Ce alt prilej de mărire și mîndrie pentru romani? Ce clipă mai solemnă decît aceasta, împărate, spre a arăta popoarelor dorința ta de dreptate? 16 Acum, cu un mic ajutor în luptă, vei avea o pace veșnică și ceea ce n-a fost înfăptuit vreodată de romani prin mii de lupte, cu griji nesfîrșite și cu mare risipă de mijloace bănești, vei dobîndi fără trudă prin tărie sufletească, împrejurări prielnice și chibzuință împărătească și vei culege fără greutate roadele păcii alinătoare³⁰. Și ce poate fi mai de folos pentru romani decît aceasta? 17 Nici un pic din răutatea lui Hormisdas să nu afle sălaș în inima ta, căci el a învățat din suferințele sale să nu dușmănească pacea. Chosroes nu duce mai departe nedreptățile tatălui său, deoarece copiii nu moștenesc totdeauna, o dată cu numele, și inclinațiile părinților. 18 Acela era plin de răutate, iar acesta de bunăvoință, avînd

²⁹ Imperiul lui Alexandru cel Mare (356—323) a fost împărțit între urmașii săi și nu i-a supraviețuit.

³⁰ În acest discurs se oglindește mentalitatea lui Teofilact și a unei părți dintre contemporanii săi despre raporturile de forță dintre cele două state și despre echilibrul politic dorit de unii reprezentanți ai diplomației bizantine.

drept singură avere binefacerile tale, de care se va rușina să nu-și aducă aminte, deoarece are prea mulți martori despre mărinimia ta. **19** Să nu mai domnească tiranii, spre a nu mai avea parte de asemenea exemplu. Nu-i rivnită răutatea de cei mulți și n-are oare natura oamenilor înclinări spre rele, cu prea puțină dorință de bine? **20** Am auzit că și tiranul a trimis soli la voi socotind să aibă părtaș la greșală pe cel care n-a făcut nici o nedreptate și căutând să arate că stăpînul rîvnește schimbări o dată cu slujitorul său. Ce poate fi mai lipsit de glorie și mai urit de romani decît acest lucru? **21** Ce temei de încredere poate avea în promisiunile sale cel care se biziue pe cea mai adîncă lipsă de judecată și care ridică armele împotriva binefăcătorilor săi, care îmbracă toate formele de răutate spre a îndepărta din domnie un stăpîn ce nu i-a făcut nici o nedreptate? Răutatea nu poate învinge cu făgăduiala că va fi prietenoasă. **22** Un început lipsit de înțelepciune va aduce cu sine și un sfîrșit cu totul neprielnic, căci cum e sămînța așa va fi și planta ieșită dintr-însa. Baram va încerca poate să cumpere nedreptatea cu daruri, însă „darurile celor răi nu sînt nici daruri și nici folositoare”³¹, cum am aflat de la unul dintre înțelepții voștri de seamă. **23** Cine bea vin prea mult nu se bucură de răsplata unei plăceri și ciștigul ieșit din brazdele nedreptății nu poate avea o glie lipsită de grijă, căci aduce tristețe în loc de bucurie și supărare în loc de mîngiere, deoarece cei îndrăgiți de el sînt lipsiți și de ceea ce dobîndesc pe o cale cinstită. **24** Noi vom înapoia cetatea Martyropolis, vom da în dar orașul Daras, vom înmormînta războiul, vom face o pace fără despăgubiri și vom părăsi Armenia, care a adus oamenilor un război nefericit. **25** Darurile acestea nu sînt pe măsura cerințelor, totuși arată tragere de inimă din partea noastră: ne cîntărim mai curînd făgăduielile cu măsură decît să vă gîdîlim urechile cu vorbe mari și să primejduim pentru totdeauna o încercare de împăciuire prin lucruri greu de îndeplinit, îngîrămîdînd cu nepriecere mari pricini de nemulțumire în calea unei păci durabile de mai tîrziu. **26** Am vorbit destul despre foloasele pe care le pot avea romanii și perșii. Dacă am lăsat la o parte lucruri de seamă, vei înțelege singur, împărate, ce trebuie să mai adaug, căci multe scapă minții în strădania ei de a spune, deoarece nevoia nu ține seamă de grija pentru cuvînt și nu ascultă îndemnurile rațiunii, iar mintea este totdeauna tulburată de emoția întîlnirii“.

14

Cuvintele spuse fac plăcere și se decide un ajutor. Mărinimia lui Mauricius. El restituie prizonierii lui Chosroes și îl copleșește cu daruri și mîngieri prin mijlocirea episcopilor din Melitena și Antiohia. Solii lui Chosroes la cetățenii din Nisibis, despre datoria lor. Solii lui Baram la împărat, cu promisiuni, sînt respinși. Satraپی iritați de moravurile supărătoare ale lui Baram pun la cale uciderea lui, pătrund în palat, nu izbutesc în încercarea lor și sînt uciși fără milă.

1 După aceste cuvinte ale solilor, cererea a fost socotită dreaptă și plăcută prin stilul ei curgător; senatul³² și împăratul au hotărît ca romanii să

³¹ Cuvinte luate din tragedia *Aias* (665 și 685) de Sofocle. Ele reapar într-o formă puțin schimbată în tragedia *Medeea* (618) a lui Euripide: „Darurile unui bărbat netrebnic n-au valoare“.

³² Senatul a fost de fapt împotriva alianței cu Chosroes, v. Ioannes de Niciu, *Chronicon ex Aethiopico sermone in Francogallicum versum* ab H. Zotenberg, în: *Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale et autres bibliothèques*, Paris, 1883, t. 24, p. 528.

dea ajutor lui Chosroes și să pregătească un război fără cruțare împotriva lui Baram, **2** judecînd că nu-i lucru vrednic de împărăția latină și de împărat să dea ajutor de arme celor care nedreptătesc și să înfrunte primejdii pentru lucruri necinstite numai de dragul unor făgăduieli umflate, iar romanii să ia asupra lor o faptă rușinoasă și să se păteze pentru totdeauna cu o ocară de neînlăturat. **3** Conținutul hotărîrii a ajuns cunoscut în ziua aceea în tot orașul și era în gurile tuturor. A cincea zi solii au fost introduși la suveran, au primit daruri împărătești și au luat de la împărat o hotărîre scrisă. **4** Pe lingă acestea suveranul a trimis la Chosroes împreună cu solii pe Samen, Chosroperozes și alți prizonieri capturați mai înainte de armata romană în timpul războiului. **5** Chosroes a luat cunoștință de scrisoarea împăratului, a lăudat virtutea romanilor, a părăsit cetatea Hierapolis împreună cu Comen-tiolus și a sosit în orașul Constantină. Puțin mai tirziu a venit la Chosroes cu indemn împărătesc și episcopul Melitenei, numit Domitianus, înrudit cu împăratul Mauricius, sfînt prin treapta deținută în ierarhie, dar încă și mai sfînt prin felul de viață pe care o ducea: plăcut la cuvînt, iute la treabă și cît se poate de priceput la sfaturi. **6** El era urmat de Grigorie, conducătorul scaunului episcopal din Antiohia, căci lucrul acesta era dorit de împărat, iar cuvîntul lui a devenit realitate³³. Ierarhii au sosit în Constantină și l-au mingîiat pe Chosroes cu cuvinte și daruri, semănînd în sufletul celui des-cumpănit indemnuri și nădejdi de mai bine. **7** Chosroes a trimis soli la Nisibis, amintind perșilor bunăvoința arătată față de familia regală și i-a indemnât cu cuvinte blinde să nu îngăduie să fie apăsăți de puterea tiranilor și să nu calce legea veche părintească, bine înscăunată în împărăția perșilor și nicio-dată înlăturată de josnicia unor schimbări mai recente. **8** Aflînd că Chosroes a scăpat cu viață și a fost primit cu bunăvoință de romani, și auzind lucrul acesta și de la împărat prin mijlocirea solilor, Baram a trimis soli și a cerut suveranului să nu sprijine în nici un chip soarta lui Chosroes. **9** El îl incre-dința pe împărat că va da romanilor cetatea Nisibis și ținuturile pînă la fluviul Tigris. Dar Baram se înșela grozav, căci nu putea zdruncina hotărîrea sfîntă a împăratului. După cîteva zile s-a umflat peste măsură și a început a-și asupri tovarășii de luptă în vîzul tuturor: era greu de suportat pentru perși, cu neputință de oprit în pornirile sale și supărător prin apucăturile de tiran. **10** Satrapii mai de vază din armată s-au înțeles între ei și se pregăteau să-l ucidă pe Baram și să aducă liniște în rîndurile mezilor. **11** Conducătorii pregă-tirilor împotriva lui Baram erau perșii Zamerdes și Zoanambes. Aceștia au atras alți fruntași ai mulțimii din Babilonia și căutau să îngroașe cît mai mult rîndurile conjurației. **12** Socotind că le poate fi de mare folos în acțiunea lor comună și Bindoes, care fusese aruncat în închisoare de Baram, ei și-au dus la îndeplinire voința prin faptă, au năvălit cu toții în închisoare, l-au dezlegat pe Bindoes din lanțuri, l-au numit comandant de unitate și l-au impresurat pe Baram în palat, în timpul nopții. **13** Baram a aflat de pregătirile lor în schimbul al doilea de noapte, a înarmat gărzile și le-a poruncit să se apere, apoi a instruit pe cei trimiși de curînd la el din partea altor neamuri și s-a luptat cu înverșunare împotriva celor care îl înfruntau. **14** S-a iscat un măcel năpraznic în mijlocul întinericului și Baram a ieșit biruitor. El i-a

³³ Patriarhul Ioan se îndoia că Chosroes va rămînea credincios imperiului. Cei doi ierarhi au încercat să-l atragă pe Chosroes la creștinism. Biserica juca un rol activ în diplomația Bizanțului. J. A. Kulakovskij, *Istoriia vizantijskoj imperii*, Kiev, 1912, vol. II, p. 438.

prins pe autorii încercării și în zorii zilei i-a tăiat în bucăți pe cei mai aprigi, iar pe ceilalți i-a aruncat sub picioarele elefanților și i-a lăsat să îndure o moarte îngrozitoare.

15

Bindoes scapă cu fuga, iar trupe din Adrabiganon și-l înștiințează pe Mystacon despre starea lui Chosroes. Împăratul îi poruncește lui Mystacon să-l ajute pe Chosroes. Întimplările lui Baram sînt povestite și ascultate cu bucurie. Bindoes împarte soldaților banii regelui. Ei asediază Nisibis și trec de partea lui Chosroes. Arabia și orașele pînă la fluviul Tigris sînt date sub ascultarea lui Chosroes. Cetatea Martyropolis este dată romanilor prin intervenția episcopului Domitianus. Chosroes este pedepsit ca nerecunoscător, iar trădătorul Sittas ars pe rug. Romanii necredincioși sînt pedepsiți. Domitianus rânduiește o zi de sărbătoare și ține o cuvîntare de mulțumire.

1 Bindoes împreună cu cei din jurul său a scăpat de primejdie ca prin minune și a ajuns în mare grabă la Adrabiganon. A tăbărit acolo și a atras de partea lui mulți din oastea perșilor, apoi a îndemnat pe dezertori să îmbrățișeze cauza lui Chosroes. 2 După zece zile a trimis un sol la Ioan, poreclit de romani Mystacon³⁴, și i-a adus la cunoștință ultimele întimplări, dorind să afle ce rezultat a avut încercarea lui Chosroes de a cere ajutor de la romani. 3 Ioan a vestit printr-o scrisoare împăratului cele auzite și a reținut solii lui Bindoes spre a le anunța răspunsul suveranului. 4 Împăratul Mauricius i-a poruncit lui Ioan să se alieze temeinic cu cei care sprijină pe Chosroes și să le arate toată încrederea și destoinicia, spre a slăbi cît mai mult tirania lui Baram. 5 În ajun a sosit la Ioan persanul Bestam, trimis de Chosroes în Armenia. Ioan i-a împărtășit cu bucurie lucruri vrednice de povestit, și anume sosirea lui Bindoes și cele întimplare lui Baram, 6 iar Bestam s-a bucurat de cele auzite și a trimis un sol la Chosroes, înștiințindu-l de toate acestea. Văzînd Bindoes că lui Chosroes îi merg iar lucrurile bine, a început să aibă mai multă încredere și a împărțit celor din jurul său bani primiți de la rege, după cum îl trăgea inima pentru fiecare. 7 Cei din preajma cetății Nisibis³⁵ au aflat că împăratul îl sprijină pe Chosroes și îi trimite un mare număr de oști; deci și-au schimbat gîndurile și au mers în Constantină. Mărit de făgăduielile lui Chosroes și purtat de nădejdi, comandantul orașului a dat pe mina lui Chosroes, să zic așa, întreaga Arabie și toate ținuturile pînă la fluviul Tigris. 8 Apărătorii cetății Martyropolis impresurați de romani au ascultat de poruncile lui Chosroes trimise pe ascuns și n-au dat cetatea pe mina romanilor³⁶, ci s-au împotrivit cu și mai multă înverșunare. 9 Cînd a ieșit la iveală șiretenia lui Chosroes, Domitianus a înfruntat cu vioiciune de minte sfatul greu de cîntit al viclesugului persan și a spulberat taina, ca pe o bășică umflată. 10 El a chemat la dînsul pe paznicii cei mai de seamă din cetate, i-a dus pe unii cu vorba, pe alții i-a cumpărat cu daruri, amintindu-le ajutorul dat de romani la cucerirea orașului, sprijinul cerut de Chosroes de la împărat

³⁴ Ioan Mystacon (Mustăciosul) comanda armatele bizantine din Armenia.

³⁵ Între Nisibis, Circensium și riul Eufrat se întindea o vastă zonă puțin populată care servea de tampon între cele două state și trecea ușor dintr-o mînă în alta.

³⁶ Evenimentele au avut loc spre sfîrșitul toamnei anului 590.

și soarta șovăitoare a lui Baram. **11** Cuvîntul său a avut atîta greutate încît a împărțit în două tabere de idei pe cei care apărau cetatea Martyropolis, „fiecare vrînd și nevrînd în inima lui“³⁷ — fie-mi îngăduit să folosesc aici poezia homerică în zugrăvirea acestor gînduri. **12** Și iată Chosroes a trimis în cetatea Martyropolis un scopit aflat în fruntea gărzii regale, căruia romanii îi spun de obicei *praepositus*, și a poruncit perșilor să părăsească orașul și să se mute în Nisibis. **13** Perșii au ținut seama de faptul că regele Chosroes și-a schimbat gîndul, au încheiat o înțelegere cu asediatorii și au ieșit din cetate. După ce au ajuns comandanții în Constantina, s-a văzut că în rîndurile lor era și Sittas, care dăduse cu viclenie cetatea Martyropolis pe mina lui Hormisdas, regele perșilor. **14** Domitianus³⁸ l-a înștiințat pe Chosroes că nu pune la cale lucruri cinstite față de binefăcătorii săi romani, dacă se lasă prins în mrejele unui mare trădător și răufăcător al romanilor, **15** amintindu-i că Sittas este prietenul lui Baram și nu-i va fi de folos să pună mult temei pe un bărbat nelegiuit și cu totul lipsit de credință; ca nu cumva să se adune mulțimile romane și să-l ucidă pe Chosroes împreună cu Sittas, iar lupta împotriva lui Baram să ia sfîrșit. **16** Cîntărind toate acestea și socotind nimerit să arunce în balanța clipei de față o îngăduință, el l-a dat pe Sittas în mîinile lui Comentiolus. A doua zi comandantul l-a chinuit în fața oștirii, l-a aruncat în foc, l-a dat pradă flăcărilor și l-a pedepsit pe Sittas pentru crimele sale. **17** Domitianus s-a ostenit cît a putut mai mult, cum se și cuvenea unui episcop, ca orașul să fie luat, iar pe romanii înțeleși cu barbarii la luarea cetății i-a dat pe mina comandantului Comentiolus. **18** Aceștia au suferit pedepse pentru faptele puse la cale împotriva patriei, iar episcopul a hotărît o zi de sărbătoare pentru liberarea orașului, a rînduit praznic în cinstea martirilor slăviți ai victoriei, a pășit pe amvonul înalt al bisericii, a înălțat un nou imn de slavă și biruință lui Hristos și a vorbit poporului adunat acolo în felul acesta.

16

Cuvîntarea înălțătoare a lui Domitianus la luarea cetății Martyropolis: în ea îndeamnă poporul să se bucure, arată marea blîndețe a împăratului, dă ca pildă de omenie pe Mîntuitorul nostru Isus Hristos și ocărăște pe dușmanii perși. Aplauzele poporului și lacrimile de bucurie.

1 „David scoate sunete de trimbiță nu numai în războaie, lupte și încăierări, ci sună din trompeta lui Dumnezeu, stăpînul tuturor, și în zi luminată de sărbătoare, căci se cuvine să-l slăvim pe Dumnezeu și cu uneltele de război, deoarece este comandantul cel mai înalt, mai tare și mai puternic în rînduirea războaielor; iar de unde pornește încuviințarea, de acolo trebuie să vină și lauda. **2** Haidem deci și noi să sunăm în trimbițele inimilor și minților noastre, dar nu în buciume de corn, cum era obiceiul la iudei, căci nu ne-a fost poruncit să-l slăvim pe Dumnezeu cu mădulare de animale, din

³⁷ Citatul homeric (*Iliada*, IV, 43) nu este un procedeu rar la Teofilact, care caută să dea pe alocuri în felul acesta mai multă savoare prozei sale.

³⁸ Legăturile episcopilor cu comandanții locali și intervenția lor în tratativele diplomatice sînt aproape bătătoare la ochi în opera lui Teofilact.

pricina nepriceperii. **3** Să rinduiam deci o sărbătoare nu numai pină la marginele altarului, ci pină la treapta cea mai înaltă a lui Dumnezeu, unde se află și este slăvit arhiereu pentru totdeauna, după rinduiala lui Melchisedec, cel ce stă în dreapta mării lui Dumnezeu. **4** Într-adevăr el a pus în brațul său puterea, a netezit semeția munților, a coborât stăpînitorii de pe tronuri și a scris din nou pe fruntea Babilonului măriția duhului său. **5** El îmblînzește lei, despică balaurii, pune stăpînire pe Bal și Mithras și liniștește focul, care nu poate să se atingă nici de straiile martirilor, deși insuflă din belșug de smoală și pucioasă. **6** Din nou dreapta părintelui nostru a creat o putere și a osîndit înălțarea haldeilor ³⁹, scriindu-și prorocirea în ceruri și nu pe un perete. Sceptrele babiloniene se desfac, tronul cel obraznic se năruie, domnia în stare de beție încetează, și se află din nou în cinste umilînța, și stăpînește cel invins. **7** Vedem din nou orașul pustiit de război că se bucură ca o mamă dăruită cu mulți copii. Nimeni să nu îmbrace haina ticăloșiei în această sărbătoare împărătească, **8** ci să aducem cu toții îmbrăcămîntea albă a curăției sufletești, venind în straie potrivite pentru insuflătura ospătului și arătîndu-ne vrednici de participare spre a nu fi invinuiți pentru urmările înfringerii. **9** Înnoiește-te, înnoiește-te, cetate a bucuriei, căci a venit lumina ta și s-a arătat deasupra ta mărirea lui Dumnezeu. Acestea mi le spune Duhul Sfînt și îmbrățișez vestirea lui, iar gloria de acum depășește faima de mai înainte; **10** căci mai înainte nu aveai în minte mulțimile de martiri care străbăteau toate căile și răsplinele tale. **11** Mai glorioasă va fi pentru tine dăruirea de bunăvoie a cetății decît luarea ei cu armele. Cea răpită cu vicleșug este înapoiată acum cu teamă și cea furată prin fapta răutăcioasă a unui rege barbar este acum eliberată cu bine dintr-o sclavie fățișă. **12** Pe aceasta v-a adus-o un sclav trimis de voi, martirilor, să caute și să aleagă aliați pe care mai înainte nu-i întreba din dușmănie față de Dumnezeu, fiind deprins cu evlavie după înfrîngere, deoarece și faraonul a fost biciuit înainte de a fi silit să se cumințească și să cîntească pe Dumnezeu. **13** Martirilor, pe aceasta v-o hărăzește tiranul și străinul din Babilonia, fugit din regatul său și supus acum romanilor în loc să le fie dușman, căci așa pedepsiți voi pe cei care vă stau împotriva. **14** Tiranul a înmărmurit în fața acestor întîmplări, pămîntul s-a cutremurat și s-a umplut de spaimă, căci cel fără început pedepsește neamurile, iar schimbarea aceasta este fapta mîinii sale drepte. Înriurirea ei pornește din creștetul cerului, iar deznodămîntul se întinde pină la marginile pămîntului; am văzut gloria ei plină de har și putere. **15** Cele două fluvii vecine să bată din palme, după cuvintele profetului: acum Eufratul să se bucure, după cum arată numele ⁴⁰, de măriția creatorului, iar fluviul Tigris să-și schimbe sălbăticia în omenie, căci a încetat de a mai fi amestecat cu cadavrele aruncate în el. **16** Să înălțăm un imn de mîntuire lui Dumnezeu, să-i cîntăm împreună cu martirii un imn de izbîndă. Să vestim peste fluviile Babilonului gloria lui, săltînd de bucurie în sufletele noastre, căci n-am fost osîndiți să plîngem cîntecul de jale al iudeilor și nici pingăriți de niște tilhari cu rușinea captivității. **17** Să-l punem conducător al bucuriei noastre pe Dumnezeu, ca să nu uităm Ierusalimul ceresc și limba noastră să se lipească de gîtlej, ca și cum n-ar fi în stare să slăvească minunile lui Dumnezeu. Acum fiica

³⁹ Aluzie la celebrele cuvinte biblice *Mane, tekel, fares* care preziceau căderea Babilonului.

⁴⁰ Autorul face o apropiere între numele *Eufrat* și verbul *eufraîn* „a bucura“.

Babilonului, după cum e scris, se arată într-adevăr nefericită, cea care calcă în picioare sceptrele înfumuraților; și este slăvită evlavia împăratului, deoarece el nu-i pregătește o pieire asemănătoare și nu o răsplătește cum ne-a răsplătit ea pe noi. 18 Se împlinește cuvîntul așezămîntului celui nou ⁴¹ care sfătuiește Izraelul cel înțelept să nu răsplătească răul cu rău. Azi împăratul se milostivește și nu respinge dușmanul, iar Samoil nu se mai încaieră cu stăpînul cel atotputernic rîvnind puterea lui. 19 Isus Hristos, începătorul și părintele zilelor noastre, socotește mila drept jertfa cea mai de preț și lasă moștenire împărăția tatălui său celor umiliți; avînd dragoste pentru om, el ia înfățișare de sclav, se întîlnește cu oamenii, cunoaște staulul, e înfășurat în scutece, fuge de sabia tiranului și se duce în Egipt; 20 apoi se așază în Nazaret, cu numele Galileianul, dobîndește înțelepciune, îndură hula răutăcioșilor, e încercat de saducheii, înnoptează cu păcătoșii, suferă chinuri, primește crucea, este osîndit împreună cu răufăcătorii, cunoaște mormîntul, pășește spre înviere, îngăduie toate chinurile și cere de la noi un singur lucru: să ne mințuim. 21 Să cîntăm Domnului, dar nu un imn de încheiere, căci sărbătoarea abia începe, iar cetatea și lagărul sfînt se înnoiesc, se înnoiește și legea părintească, se întărește credința cea dreaptă, și îl vîd pe Hristos cel înnoit în mijlocul bisericii purtînd pe umeri semnele izbînzii. Triumful lui este crucea, care alungă barbarii și adăpostește în casă romanii. 22 Să cîntăm Domnului și un imn de încheiere, căci neamul babilonian este alungat din cetate ca un mistreț din pădure, care încerca să calce în picioare cele sfînte și se avînta cu furie să sfărîme cu unghiile mărgăritarele credinței. 23 Să fim ca cei care au mărturisit credința în Babilon și să pășim în corul lor sfînt, deoarece focul haldeilor nu mai are acum putere asupra cetății martirilor! Să se bucure cerul, să salte de fericire pămîntul, să se înveselească cîmpiile, căci neamurile iubitoare de război au fost aruncate la pămînt. 24 Ele și-au dat seama, potrivit cuvîntului profetului, că sînt oameni și au simțit acum firea rînduiei lor. Ceea ce n-au putut deprinde în clipe de fericire învață să vadă în împrejurări nefericite. 25 Însuflețit de bucurie în fața acestor minuni am improvizat și adus înaintea voastră un imn nepregătit din ajun, o masă a îngerilor, un ospăț simplu și lipsit de varietate; căci lui Dumnezeu îi plac și darurile nemesteșugite și primește jertfele nemărete, căutînd începutul bunăvoinței în înnoirea inimii și nu în fala darului. 26 Să nu încetăm acum de a slăvi pe Tatăl, de a ne închina Fiului de o ființă cu Tatăl și de a preamări Duhul Sfînt, unul din cele trei ipostaze ale dumnezeirii, căci toate trei sînt dumnezeire și li se cuvine slavă nesfîrșită acum, înainte de încheierea veacurilor, și în vecii vecilor“.

27 După ce episcopul a vorbit în felul acesta, cu înțelepciune și preamărire, adunarea a lăudat conținutul înălțător al cuvîntării și a umplut biserica de lacrimi de bucurie, înduiosată de cuvintele sale. Mulțimea era cu ochii scâldați în lacrimi, deși nu avea nimic de suferit; căci clipa aceea măreață izvodea lacrimi; însă nu din pricina durerilor și suferințelor. 28 Episcopul a adus jertfă plînea, a sfîntit vinul și a binecuvîntat amestecul lor făcîndu-l pârtaș la tainele Dumnezeului-cm. Și în felul acesta cetatea a prăznuit cu bucurie sărbătoarea timp de șapte zile.

⁴¹ Așezămîntul cel nou, adică Noul Testament.

Baram se sfătuiește cu ai săi și pregătește trupe în diferite locuri împotriva lui Chosroes. La Nisibis este întâmpinat cu strigăte de nemulțumire. Solii lui Zadesprates sînt primiți acolo cu foarte multă asprime și trimiși la Chosroes. Dușmănit de soartă, acesta cere ajutorul martirului Sergius și îi făgăduiește o cruce de aur cu pietre nestemate. Zadesprates este ucis de Rosas prin vicleșug, la îndemnul lui Solchanes.

1 Neavînd noroc de bunăvoința romanilor, Baram a chemat pe ai săi la adunare, a cerut pentru treburile grabnice sfatul căpitanilor celor mai de vază și a numit comandanți pe cei ajunși în culmea vitejiei, spre a întâmpina cu grija trebuitoare nenorocirile pricinuite pe neașteptate ¹ de tabăra lui Chosroes. 2 L-a rînduit pe Miradurin cu o mulțime de oaste în fruntea cetății Anathon, așezată aproape de Circensium, lângă Eufrat, iar la Nisibis și în Arabia învecinată l-a trimis pe Zadesprates, care luase parte la lupte, ceva mai înainte, împreună cu ferohanul. 3 Zadesprates a părăsit Babilonul și a trimis soli la Solchanes spre a-i vesti sosirea în Nisibis. 4 După ce a cunoscut de la soli îngîmfarea și înfumurarea lui Zadesprates, Solchanes a chemat pe ai săi la adunare și a poruncit solilor să spună în fața celor veniți acolo tot ce aveau de cerut, fără să se teamă de nimic. 5 Ei au ascultat de poruncă și au arătat tot ce le-a spus cel care i-a trimis. În adunare s-a iscat zarvă mare și toți îl ocărau pe Baram, iar Solchanes a chinuit și a necinstit solii, i-a aruncat în lanțuri grele și i-a trimis la Chosroes. 6 Acesta îl ruga și îl îndemna cu făgăduieli pe Solchanes să se arate binevoitor cu cererile celor care veneau la dînsul, iar el însuși se afla în încurcătură și cu inima frîntă, deoarece se temea de înfruntările cu război ale tiranului. 7 De aceea a fost pătruns de un simțămînt de evlavie sfîntă și și-a îndreptat din nou gîndul către Dumnezeu, stăpînul tuturor, și l-a rugat pe preaslăvitul între martiri Sergius, cinstit de obicei și de popoarele nomade, să-l scape din greutăți: 8 a făgăduit să-i aducă drept prinos pentru izbîndă semnul prealuminat al patimilor Domnului (adică o cruce, cum zicem noi) și s-o îmbracă în aur, mărgăritare și pietre nestemate din India; căci împrejurările îl făceau pe închinător foarte evlavios, din pricina strîmtoării în care se afla. 9 Iar Solchanes a pus la cale o faptă neașteptată și vrednică de povestit: cu tărie de voință l-a înlăturat pe comandantul dușman. L-a numit pe Rosas, poreclit de perși și Hormisdas, în fruntea trupelor de călăreți ², l-a trimis împotriva mulțimii vrăjmașe și l-a îndemnat stăruitor să încerce să iasă din încurcătură cu un vicleșug. 10 Rosas a ascultat

¹ Înfruntarea dintre Chosroes și Baram a avut loc pe Eufrat, cam la jumătatea distanței dintre Mediterana și Ctesiphon, capitala regatului persan.

² La 7 ianuarie 591.

cu grijă de sfaturile lui Solchanes și a pornit împotriva dușmanului. A doua zi, Zadesprates a ajuns la Charchas³, un sat înfloritor și cu populație numeroasă și la sosirea nopții a tăbărit acolo în apropiere. **11** Temindu-se de ochii dușmanului, pentru a nu fi luat pe neașteptate, a avut grijă să-și pună în jurul său oameni de pază: deci dormea de frică mai la o parte, într-un turn din sat, zidit cu pietre culese la întâmplare, după cum îl arată înfățișarea. **12** Rosas a venit pînă nu departe de comandant, a văzut locul unde dormea acesta noaptea, a luat o călăuză și a mers înainte. Apropiindu-se de întăritură, a poruncit cuiva din însoțitorii săi să înainteze și să spună comandantului că este solul lui Baram și vine cu o oaste în ajutor. **13** Acesta a mers lingă cetățuie la miezul nopții, a vorbit cu paznicii în limba părintească⁴ și le-a cerut cu viclenie să spună comandantului cele auzite de la dînsul. Nenorociții au primit vestea cu bucurie și au împărtășit-o lui Zadesprates, îndemnați parcă de o faptă dreaptă și vrednică de urmat. **14** Zadesprates era încă cu capul greu de vin⁵, pe jumătate amețit și buimăcit de somn. El le-a zis perșilor să prindă inimă, a ascultat cu plăcere cuvintele și a poruncit să deschidă poarta cetățuiei. Faptul acesta i-a adus moartea, pregătită și aleasă de el însuși, deoarece pricina primejdiei era prostia lui. **15** Oștenii lui Rosas au năvălit în jurul cetățuiei și au scos săbiile. Văzindu-și pe neașteptate moartea cu ochii, comandantul a sărit pe acoperișul unei case mărunte și-i ruga pe învingători să-l scape cu viață. Deoarece aceștia amenințau să dea foc casei, el a coborît în mijlocul lor. **16** Dușmanii i-au tăiat capul, au furat toate lucrurile din cetățuie și s-au înapoiat la Solchanes, ducînd cu ei capul lui Zadesprates și tot ce le aruncase în sîn norocul însoțit de viclenie.

2

Capul lui Zadesprates și prăzile sînt duse la Chosroes. Cei trimiși la Anathonucid comandantul și duc capul lui la Chosroes. Acesta mărturisește religia creștină, anunță lui Mauricius îmbunătățirea situației sale și cere de la el ajutoare și bani cu împrumut. La rugămintea lui Chosroes, Comentiolus părăsește conducerea militară și este înlocuit de însoțitorul său Narses.

1 Mîndru cu începuturile planurilor sale, Solchanes a trimis lui Chosroes, în Constantina, capul dușmanului și bogățiile furate fără greutate⁶, după o chibzuire bine cumpănită. **2** Chosroes și-a schimbat gîndurile întunecate, a încetat să mai fie neliniștit și a început să nădăjduiască în lucruri mai prielnice pentru viitor. **3** În aceste zile s-au răsculat și cei trimiși de Baram în Anathon, au ucis comandantul și i-au trimis capul la Chosroes. **4** Cînd s-a văzut dăruit cu atîtea bunătăți, Chosroes a învățat să ia trecutul drept piatră de încercare pentru cele viitoare și a mărturisit că divinitatea cea mai mare dintre toate este Hristos cel venerat și cinstit de romani și critica în mod deschis vechea lui credință. **5** După zece zile a trimis la împăratul Mauricius pe cîțiva

³ Charchas, loc întărit lingă Nisibis: numele îi venea de la cuvîntul sirian *karka* „cetate, loc întărit“.

⁴ Limba părintească era iraniana sau vechea persană.

⁵ În izvoarele antice întîlnim multe alte cazuri asemănătoare, în care pricina morții violente era vinul.

⁶ Chosroes le-a primit în ziua de 9 februarie 591.

dintre însoțitorii săi de frunte, i-a adus la cunoștință schimbările petrecute între timp și l-a rugat să nu mai aștepte, ci să-i trimită în sprijin oști și să-l ajute cât mai repede; apoi împăratul să-i mai dea și un împrumut în bani, încredințându-l că va plăti romanilor datoria, după ce va lua în stăpânire domnia la el acasă. 6 Împăratul roman i-a dat în mare grabă ajutor de arme și bani, iar Chosroes a semnat contractul de împrumut cu mâna lui și l-a înmănat lui Mauricius. A luat o mare bogăție de bani în talanți⁷, a prefăcut-o în monedă măruntă și a împărțit-o oștilor persane. Grigorie, conducătorul scaunului episcopal din orient, a părăsit Constantina și s-a mutat în Antiohia. 7 Nu după mult timp Chosroes a poruncit lui Sarames să meargă la împărat cu rugămintea să-l înlăture pe Comentiolus de la conducere, deoarece fusese ocărit de către acesta: el răsplătea astfel ajutoarele cu ponoase. 8 Sarames a venit în Bizanț, după cum i s-a poruncit, și a adus solia la suveran. Împăratul roman l-a îndepărtat pe Comentiolus de la conducerea expediției împotriva Persiei și l-a pus în locul lui pe Narses, care era din întâmplare scutierul comandantului.

3

Narses împreună cu oastea romană și cu Chosroes năvălesc în Persia. Chosroes este aclamat rege și primit cu onoruri de către locuitorii orașului Daras. Amenințările episcopului Domitianus din cauza intrării regelui în lăcașul sfânt. Regele cere iertare. Este izgonit din lăcașul sfânt și răsplătit de Mauricius cu daruri împărătești. Perșii îl părăsesc pe Baram și trec de partea lui Chosroes. Acesta dăruiește împăratului orașul Daras. Împăratul dă daruri solului său și îl cinstește pe rege zicându-i „fiul nostru“.

1 La începutul primăverii noul comandant l-a luat pe Chosroes (urmat de episcopul Melitenei din timpul acela, cunoscut sub numele de Domitianus) și s-a îndreptat spre Mardes, o cetățuie așezată la trei parasange⁸ depărtare de orașul Daras. 2 Cei din jurul cetății Nisibis din Arabia și toți ceilalți fruntași mai puternici împreună cu comandanții de unități militare l-au proclamat pe Chosroes rege, au dat ca ostatici rude apropiate în sprijinul jurământului lor de credință și au netezit astfel drumul lui Chosroes spre domnie. 3 Regele perșilor a poruncit ca acești ostatici să fie păziți de romani. Apoi comandantul a plecat de acolo și și-a așezat tabăra lângă Daras. Văzind Chosroes trupele romane aliate pline de vigoare și înzestrate cu arme de temut, a început a nutri nădejdi noi și nu-și mai aducea aminte de suferințele de mai înainte. 4 Deci regele barbar a intrat în oraș și a pătruns între zidurile unui lăcaș sfânt și vestit din cetate, unde romanii săvârșeau tainele sfinte ale credinței lor: el a dat buzna acolo ca un centaur obraznic din cale-afară⁹, împins poate de nevoi și de iureșul întâmplător al evenimentelor în care se afla. 5 Locuitorii cetății Daras erau nemulțumiți de această înfruntare, mai ales că Chosroes cel Bătrîn cucerise orașul, dar nu încercase nicidecum să pingărească lăcașul. 6 De aceea Domitianus n-a putut îndura ocara barbarului, ci și-a luat oștile și s-a grăbit să se întoarcă în Constantina. Văzându-se lipsit

⁷ Un talant de aur cîntărea aproximativ 37 de kg.

⁸ O parasangă avea cam 6 km.

⁹ Chosroes a intrat cu calul în biserică.

de sprijin, Chosroes nu s-a bucurat de această schimbare: el a trimis la Domitianus oamenii cei mai de vază din jurul său și a cerut să-l ierte pentru nepăsare. 7. Episcopul l-a ocărit pe barbar, cum se cuvenea, apoi s-a înapoiat în Daras și l-a izgonit pe Chosroes din lăcașul sfânt. După opt zile suveranul a trimis lui Chosroes, la Daras, un briu cu pietre scumpe, o tiară împărătească, precum și pături și mese aurite; apoi i-a alcătuit o escortă regală și i-a pus la îndemână cu mărinimie scutieri din garda sa, spre a nu duce lipsă de o însoțire regală și a fi disprețuit cu ușurință de romani și perși. 8. Deci Chosroes era înconjurat din toate părțile de scutieri împărătești, cum era obiceiul să cinstească romanii sceptrul împăraților. Văzind mezii cu câtă putere era apărat Chosroes de către împărat, și-au schimbat gândurile și au început să se îndepărteze de tiran și să treacă de partea lui Chosroes. 9. Oastea lui Baram se împuțina din zi în zi, iar lui Chosroes îi mergeau lucrurile după inima lui și-și întărea armata. De aceea Chosroes s-a gândit să-i arate lui Mauricius toată bunăvoința: 10 prin decret regal a dăruit suveranului Mauricius orașul Daras și apoi a trimis la Bizanț prin satrapul Dolabzas, un bărbat de vază, cheile orașului și decretul de dăruire. 11. Solul a venit în cetatea împărătească, a predat orașul și a stat de vorbă cu suveranul. Împăratul roman l-a răsplătit pe Dolabzas cu daruri împărătești, a întărit din nou hotărârile luate mai înainte și l-a numit pe Chosroes fiul său ¹⁰.

4

O oaste aleasă a lui Chosroes înaintează prin Singarum împotriva lui Baram. Acesta observă și jese la luptă. Chosroes merge mai departe împreună cu ajutoarele sale. Domitianus, însuflețește oștenii cu o strălucită cuvîntare îndemnîndu-i să lupte vitejește și să disprețuiască moartea.

1 Chosroes și-a pus copiii și femeile la adăpost în Singarum, un oraș persan foarte întărit și păzit de primejdii, cu neputință de luat de dușmani și inaccesibil la asediere din cauza mlaștinilor respingătoare din jur. 2 După aceea a poruncit lui Mebodes să ia două mii de oameni din armata sa, să năvălească prin Singarum în palatul regelui și să nimicească garda rînduită de Baram. 3 Aflînd că Chosroes înaintează cu trupe romane, tiranul și-a adunat oștile și s-a pregătit de război. Mebodes a ascultat cu teamă de porunca regelui și a trecut la treabă. La începutul primăverii, cînd iarba era mare, Chosroes a părăsit cetatea Daras împreună cu trupele venite în ajutor și a mers înainte. 4 După ce a ajuns la Ammodios ¹¹, la patrușprezece parasange de Daras, Domitianus împreună cu comandanții a strîns oștile romane, le-a dus lingă o înălțime și le-a vorbit în felul acesta.

5 „Oșteni, clipa de față este un prilej mareț, vrednicia voastră are un temei îndreptățit, locul în care vă aflați cere să îndrăgiți primejdiile, iar cauza noastră dovedește evlavie și înfierează tirania întemeiată pe cruzime. Arătați-vă vrednici în luptă, căci vă aflați pe pămîntul dușmanului; unde victoria este o faptă plină de strălucire, iar înfrîngerea o nenorocire cu neputință de cuprins în cuvinte. 6 Deci lupta aceasta este un prilej de slavă,

¹⁰ Titlul de „fiul al împăratului“ simboliza alianța strînsă între cei doi suverani.

¹¹ Ammodios era așezat la aproximativ 10–15 km sud de Daras și nu cum afirmă Teofilact la 14 parasange sau 84 km.

iar voi porniți la înfăptuiri deosebite, căci toate neamurile pământului își vor întipări în minte istoria voastră. Încercarea a ajuns cunoscută de toți, războiul este vrednic de a fi povestit, luptele vor rămânea nemuritoare, iar victoria va întrece uitarea și mormintul. **7** De aceea îndurați orice și luptați cu priință decât să pierdeți numele bun o dată cu viața. Purtați un război vitejesc, căci el va fi sfârșitul ostanelilor voastre și începutul păcii. Înfrunțați loviturile, spre a scăpa cu bine din încăierare. Primiți la sinul vostru săgețile și sulitele spre a putea îmbrățișa și victoria. **8** Nimeni să nu fie rănit la spate, căci dosul nu poate câștiga izbînda. Apropiati-vă sufletește și uniți-vă trupurile în luptă; fiți tovarăși de osteneți, nu de fugă. Blestemat să fie cel care nu ia asupra sa solia primejdiilor. Veți izbîndi numai pregătindu-vă să muriți. Victoriile se cumpără cu răni și lovituri. Ușurința nu aduce glorie. **9** Nimic nu-i mai dulce ca moartea pe cîmpul de luptă. Dacă e o nenorocire să îmbătrînești și să fii istovit de boli, în schimb e mult mai bine să mori vitejește în luptă, în floarea vîrstei, și să dobîndești un nume după moarte, căci firea nu vrea să dea nemurire fugarilor. **10** Sufletelor voastre să nu le fie teamă să-și dezvelească trupurile. Viața nu întîlnește în calea ei un loc neatins de moarte. Nimic nu-i străin de durere. Toate sînt părtașe la suferință. Viața omenească este călăuzită de o necesitate crudă și oarbă. ¹¹ Nu căutați să prelungiți hotarul vieții cu un crîmpei și să culegeți după aceea un noian de amărăciuni, prilej de ușurință și căutare de plăceri. **12** Fiți inimoși și primiți cu drag schimbarea lucrurilor. A venit la noi regele babilonian, ajuns sclav împreună cu destinul regatului persan, și a dat în mîna noastră trupul și puterea sa, punîndu-și toată nădejdea în credința noastră. **13** Persilor nu le place tirania. Baram s-a suit pe un tron șubred, căci el nu face parte din neamul regilor. **11.** Și-a legat la picioare încălțămîntea puterii prin înfruntări, însă va fi răsturnat repede, căci domnia luată cu sila nu poate duce o viață liniștită. **14** Întipăriți-vă aceste lucruri în străfundurile inimilor voastre cu litere de neșters și nu lăsați să se piardă în văzduh nimic din conținutul potrivit al cuvîntării mele, spre a nu avea parte de rușinea cea mai amară, dacă le respingeți. **15** Fie-vă călăuză în luptă căpetenia cea mai înaltă a puterii lui Dumnezeu, fiul lui unul născut și Dumnezeu înainte de toți vecii: el vă va hărăzi o izbîndă mai prielnică decât în nădejtile voastre“.

5

Înflăcărarea oștenilor la luptă. Lui Chosroes i se dă o gardă romană. Sînt așteptate trupe din Armenia. Chosroes trimite oșteni să cerceteze armata dușmană. Comandantul persan Bryzacios este prins de romani, care îi taie urechile și nasul. Bucuros că lucrurile merg bine, Chosroes îmbărbătează comandantul roman și pofteste la ospăț căpeteniile romane și persane. Adus în mijlocul ospățului, Bryzacios este batjocorit și ucis. Veselia mesenilor.

1 După ce au ajuns aceste cuvinte la urechile oștenilor, armata romană s-a umplut de o însuflețire dumnezeiască și era împinsă la luptă de o putere de neînvins; ea se îndemna după aceea cu bucurie să pășească la înfăptuiri, fiind îmboldită la vitejie de o patimă cumpănită, căci și avîntul unei cuvîntări

¹² Autorul apără legitimitatea uzurpată la bizantini de către Focas.

are puterea de a te face nepăsător în fața morții. 2 Deci au pornit de acolo și au mers înainte. Garda lui Chosroes era formată din romani, deoarece el n-avea încredere deplină în oamenii din țara sa. 3 Domitianus s-a întors în statul roman, după ce l-a întărit la conducerea războiului pe Narses, iar armata și-a așezat tabăra lângă riul Mygdon. 4 Sarames mergea înaintea armatei, strângea hrană și pregătea masa trebuitoare pentru oaste. A treia zi romanii au ajuns la fluviul Tigris și au încetat să meargă mai înainte, deoarece așteptau să primească ajutoarele romane din Armenia. 5 Chosroes a rânduit o mie de oameni din garda sa și le-a poruncit să treacă fluviul și să vadă cit este de puternică oastea dușmană. 6 Ei au trecut fluviul și au ajuns pînă la riul Zaba, aflînd că nu departe de locul acela se află tabăra lui Bryzaci-
 cius, trimis de Baram cu oaste multă să cerceteze înaintarea armatei romane. Ei au pornit împotriva lui, l-au lovit în schimbul întii de noapte, l-au înfrînt în luptă, l-au prins pe Bryzaci-
 cius, i-au tăiat nasul și urechile și l-au trimis la regele Chosroes. 7 Acesta s-a bucurat mult de izbînda cîștigată, și-a dat seama de buimăceala dușmanilor și l-a sfătuit pe comandantul armatei romane să nu amîne clipa răfuiei, pentru a nu zădărnici victoria. 8 De aceea oștile au trecut fluviul și s-au înconjurat cu șanțuri, în satul numit Dinabadon. Acolo Chosroes i-a ospătat pe conducătorii romanilor și mezilor. Cînd ospățul era în toi, a fost adus legat în mijlocul mesenilor Bryzaci-
 cius, cu nasul și urechile tăiate, un prilej de desfătare pentru cei care stăteau la masă. 9 Regele a dat în cinstea lor un spectacol vrednic de luat în seamă și a poruncit scutierilor din jurul său să-l ucidă, făcîndu-le în taină un semn cu mina, căci perșilor nu le este îngăduit să vorbească în timpul prînzului ¹³. 10 Scutierii l-au străpuns și l-au ucis pe Bryzaci-
 cius, așa cum le fusese poruncit ¹⁴. Deci Chosroes a pătat ospățul cu sînge și l-a încheiat cu mare veselie pentru frun-
 tașii aflați de față, căci îi stropea cu mirodenii, îi încunună cu coroane de flori și le poruncea să bea în cinstea victoriei. 11 Ei au ris și s-au veselit ca la o masă mare, apoi s-au dus în corturile lor, povestînd ce li s-a întîmplat în timpul prînzului, iar Bryzaci-
 cius ocupa locul de frunte în discuțiile lor.

6

Solul lui Mebodes la dregătorul serviciului de aprovizionare cere alimente și bani. Fuga paznicului de la comori. Întemeietorul Seleuciei. Descrierea Eufratului. Mebodes năvălește noaptea în Seleucia și o umple peste tot de cadavre. Locuitorii Ctesiphonului se înspăimîntă la auzul acestor lucruri și hotărăsc să se predea. Chosroes pune temelii cetății Antiohia din Persia. Iustinian îi zidește un palat regal. Scrisoarea lui Mebodes către cetatea Antiohia.¹⁵

1 A doua zi regele Chosroes și-a trecut oastea venită în ajutor peste riul Zaba ¹⁵. Persul Mebodes a fost trimis la Singarum și a năvălit în țara babilonienilor. El a ajuns pînă aproape de cetățile regelui și a trimis un sol

¹³ Nu știm dacă erau interzise discuțiile aprinse și controversate în prezența suveranului sau dacă exista un obicei local, care interzicea mesenilor să ia cuvîntul în asemenea momente solemne.

¹⁴ Uciderea lui Bryzaci-
 cius era un mijloc potrivit de a demoraliza și înspăimînta pe partizanii lui Baram.

¹⁵ Acțiunea pornită de Chosroes găsește un regim încă insuficient consolidat. se bucură de prestigiul legitimității și se desfășoară cu rapiditate.

la dregătorul rinduit în fruntea serviciului de aprovizionare cu poruncă să-i pregătească o mare cantitate de provizii și să-i pună la îndemână sume mari de bani precum și trupele numeroase adunate de dinsul; iar dacă nu ascultă, va fi pedepsit cu moartea. 2 Cel care avea grijă de serviciul de aprovizionare a arătat scrisoarea lui Mebodes dregătorului rinduit în fruntea comorilor regale și lăsat de Baram în palat. 3 Acesta s-a înspăimîntat, a adunat la miezul nopții oastea aflată în jurul său și a pornit spre Ctesiphon, părăsind Seleucia. 4 Se zice că Seleucia a fost fondată de Seleucus, poreclit Nicator ¹⁶, între cele două fluvii. Unul din ele, anume Tigris, se varsă cu toate apele sale în Marea Persană, iar Eufratul ajunge tot în ținutul acela, se desparte în trei brațe și capătă nume deosebite. 5 Unul din aceste brațe se împrășteie în canale mari sau prin șanțuri și se pierde: el face ca toată regiunea aceea să fie foarte roditoare. Al doilea braț curge prin țara babilonienilor, umple mlaștinile din Asiria și se împrășteie. 6 Al treilea străbate ținuturile Seleuciei, se varsă în Tigris și face din Seleucia o cetate de neînvins, căci o înconjoară cu apele sale ca o cunună de întărituri. 7 A doua zi Mebodes a aflat că cetatea nu era păzită și a năvălit noaptea în Seleucia, poruncind romanilor să strige, să vorbească în limba părintească și să taie cu sabia pe oricine ar întilni în cale, fără nici o deosebire. 8 Locuitorii Seleuciei s-au înspăimîntat și au dat orașul pe mîna lui Mebodes, prin bună înțelegere și fără luptă. După aceea s-a iscat un zgomot asurzitor care s-a răspindit pînă în Ctesiphon și a ajuns vorba pînă la barbarii din cetatea vecină că Seleucia a fost cucerită de armata romană. 9 Toți s-au adunat de teamă într-un singur loc și cereau în gura mare să se predea romanilor. Mebodes a părăsit și locul acela de adăpost și a ajuns lîngă Antiohia, cetate întemeiată de Chosroes, fiul lui Cabades, care a cucerit Antiohia din Siria ¹⁷ și a mutat locuitorii de acolo în cetatea aceasta. 10 Mebodes a ocupat capitala Ctesiphon, a început să aibă grijă de comorile regelui și vestea tuturor, cu gura lui sau prin crainici, că rege era Chosroes, cum se și cuvenea. În Ctesiphon se afla cel mai mare palat regal din Persia. Se zice că împăratul Iustinian ¹⁸ a dat lui Chosroes, fiul lui Cabades, piatră din Grecia, arhitecți vrednici și meșteri iscusiți la zidire și la punerea acoperișului și i-a ridicat lui Chosroes un palat în stil roman nu departe de Ctesiphon. 11 Barbarii din Babilonia s-au bucurat de schimbare și au început să-l cinstească pe Chosroes, iar Mebodes a trimis o scrisoare cu litere romane în Antiohia din Persia. Ea avea cuvînt cu cuvînt următorul conținut, căci socotesc potrivit să reproduc întocmai compoziția și structura ei lexicală.

7

Scrisoare în numele romanilor către cetățenii Antiohiei din Persia. Cer fugarii și partizanii lui Baram. Pedeplesc comandantul și pe cei care s-au predat. Măcelăresc și pe iudei, sprijinitori ai lui Baram. Cu ce prilej au emigrat iudeii în Persia, și mustrarea lor înepătoare. De unde vine numele localității Alexandriana?

1 „Romanii credincioși în domnul nostru Isus Hristos către locuitorii Antiohiei din Persia, sănătate. N-am ascultat de poruncile împăratului și nici

¹⁶ Seleucus I Nicator, fondatorul dinastiei Seleucizilor (353—281 î.e.n.).

¹⁷ Antiohia din Siria a fost cucerită în anul 540.

¹⁸ Iustinian I (527—565). Cucerirea Antiohiei de către Chosroes este povestită de Procopius din Caesarea în lucrarea sa intitulată *Războaiele*, II, 8, 1—20, și în *Despre zidiri*, II, 10, 10.

n-am fost împinși de făgăduielile lui Chosroes, cînd am luat asupra noastră o trîdă atît de obositoare, ci am venit în țara aceasta, la voi cei îmbătrîniți în nenorociri, ca să vă scăpăm de lăcomia persană. 2 Deci pentru că scopul nostru să se îndeplinească, fraților, și ca dorința voastră să fie întîmpinată cu bucurie, dați-ne fugarii veniți în cetatea Antiohia, precum și pe partizanii lui Baram. Vrem să înțelegeți că dacă veți călca în picioare această poruncă de căpetenie nu veți avea o mulțumire pentru fapta voastră ¹⁹. 3 După ce scrisoarea aceasta a fost dată locuitorilor din Antiohia și a ajuns cunoscută tuturor, mulțimea cetății s-a adunat la un loc, a luat bărbatul și l-au dat în mîinile celor trimiși de Mebodes; dar nu numai pe el, ci și pe cei care au îmbrățișat cu plăcere cauza lui Baram. 4 Mebodes a aflat în amănunțime planurile dușmanilor de la cei legați, a supus la chinuri pe conducătorul lor, i-a tăiat nasul și urechile și l-a trimis la Chosroes, iar pe ceilalți i-a trecut prin ascuțișul sabiei. 5 După opt zile a ucis cu sabia și mulți iudei ²⁰ care luaseră parte activă la răscoala lui Baram, după ce i-a condamnat la moarte. 6 Trecerea iudeilor de partea lui Baram nu era un lucru lipsit de însemnătate, deoarece pe timpul acela în Persia locuiau o mulțime de oameni din neamul acesta putred de bogat. 7 După luarea Ierusalimului de către împăratul Vespasian ²¹ și după arderea templului, mulți iudei s-au înpăimîntat de puterea romană și au trecut din Palestina în țara mezilor, mutîndu-se în țara lor de baștină, de unde se trăgea întîmplător strămoșul lor Avram. 8 Ei au luat cu sine toate lucrurile mai de preț, au trecut peste Marea Roșie, au făcut negoț și au dobîndit avuții mari. De aceea erau gata oricînd la răscoale și se amestecau în răzvrătirile popoarelor din Babilonia, 9 căci sint un neam răutăcios și lipsit de credință, iubitor de zgomot și tiranic, uituc față de prieteni, încăpățînat și peste măsură de invidios, năîng și de neîmpăcat în dușmănia lui. 10 Mebodes i-a înfruntat cu armele și i-a ucis în diferite chipuri. După ce a pus stăpînire pe palatul regal, a ales din podobebele cele mai de preț pe cele mai însemnate și le-a trimis lui Chosroes. Romanii și persii care îl însoțeau pe Chosroes au ajuns după patru zile în satul numit Alexandriana. 11 Locul acesta își trăgea numele de la faptele lui Alexandru din Macedonia, căci feciorul lui Filip a ajuns acolo împreună cu oastea macedoneană și, cu ajutorul grecilor, a dărimat o cetățuie foarte puternică și a nimicit barbarii aflați într-însa.

¹⁹ Ordinul dat antiohenilor este concis și hotărît, adică nestilizat de autor, și pare autentic.

²⁰ Iudeii erau probabil negustori bogați și nu puteau rămînea neutri în asemenea împrejurări tragice.

²¹ Ierusalimul a fost cucerit de romani în anul 70 din era noastră. Iudeii nu erau simpatizați de autor pentru faptul că se aliaseră cu persii în anul 614 și rezistau împotriva tendinței dominante de creștinizare din acea epocă. Cei plecați la persi se ocupau mai ales cu comerțul.

8

Romanii iau în stăpînire mai întîi trecerea fluviului. De aici îndrăzneala lui Baram. Cercetașii lui sînt prinși și dezvăluie adevărul. Năvala în ținuturile nanisenilor. Baram iese înaintea romanilor lîngă un lac. Se despart fără luptă. Narses îl roagă pe Ioan să nu intre în luptă cu perșii în mod izolat.

1 De acolo romanii și perșii au plecat mai departe și au intrat a doua zi în ținutul Chnaithas ²². În ziua următoare, la revărsatul zorilor, Narses, comandantul armatelor din orient, a trimis pe conducătorul de unitate Comentiolus din aripa dreaptă a oștirii împreună cu o mie de călăreți să ocupe trecerea peste al doilea braț al riului Zabas. 2 După această întîmplare, oamenii trimiși de Baram să cerceteze faptele s-au întors la dînsul și i-au anunțat totul. De aceea Baram a încercat a doua zi să ia în stăpînire podul. 3 El își hrănea nădejdea cu încredințarea că armata romană din Armenia nu va putea să se unească cu trupele romane din orient din cauză că drumurile din acele locuri erau greu de străbătut. 4 A patra zi Narses a prins oșteni trimiși de Baram în cercetare, i-a întrebat și discutat în amănunțime bătîndu-i cu vergi, după cum se cuvenea, și a aflat ce gînduri au dușmanii. El a dat lui Rufinus al lui Timostratos trupe îndestulătoare și i-a poruncit să pună stăpînire pe celelalte treceri. 5 În ziua următoare, la căderea serii, comandantul a pornit în schimbul întîii de noapte, a luat în stăpînire trecerile și a năvălit pe neașteptate în țara nanisenilor ²³. La amiază oamenii lui Baram au văzut totul și l-au înștiințat pe tiran. 6 Acesta și-a greșit deci ținta și a îndreptat apoi trupele spre miazănoapte și răsărit spre a împiedica unirea cu oștirea romană așteptată să vină din Armenia. Pe cînd Baram înainta cu stăruință în calea sa și ajunsese la un lac din apropiere, s-a întîmplat că cei din Armenia se aflau foarte aproape. 7 Cercetașii romanilor au zărit armata lui Baram și l-au vestit pe comandantul Ioan să trimită împotriva ei unități de cavalerie persană. Ioan și-a rinduit oștile în linie de bătaie: Bindoes a primit conducerea trupelor persane, iar comandantul Ioan conducea armata romană. 8 Trupele lui Baram și oștile romane și persane aflate în jurul lui Ioan erau despărțite de apa riului, așa încît ele nu puteau trece la luptă. A doua zi armatele romane împreună cu Bindoes s-au îndreptat spre miazăzi. 9 Narses și Chosroes au pornit din țara nanisenilor, au mers înainte și au ajuns lîngă un sat numit de localnici Siraganon ²⁴. A cincea zi Narses a aflat că trupele romane de ajutor pornite din Armenia se apropie. 10 De aceea a trimis scrisori lui Ioan și l-a îndemnat pe comandant să nu înceapă lupta cu perșii înainte de a împreuna cele două oști și de a avea o armată de neînvins.

9

Chosroes primește vești foarte bune. Cele trei armate se unesc în una singură. Cît erau de mari armatele lui Chosroes și Baram. Ies la iveală vicleniile lui Baram. Strigătele și gălăgia barbarilor, liniștea romanilor. Liniile de bătaie sînt rinduite pentru luptă. Barbarii fug în munte. Nesocotința perșilor.

1 Pe cînd Chosroes se afla în locul acesta ²⁵, au venit oamenii trimiși de Mebodes și au adus regelui știri foarte bune. 2 Acesta a aflat ce s-a

²² Ținutul Chnaithas se afla între cele două brațe ale riului Zabas. Al doilea braț se numea Micul Zabas.

²³ Nanisenii (în unele manuscrise, anisenii) trăiau între cele două brațe ale riului Zabas.

²⁴ Satul Siraganon se afla de asemenea între cele două brațe ale riului Zabas.

²⁵ În satul Siraganon.

întîmplat în Babilon, a primit lucrurile de preț trimise de Mebodes de la palatul din Ctesiphon, s-a bucurat cu mîndrie de schimbările petrecute și a vestit izbînda sa lui Narses și trupelor romane. **3** A cincea zi oștile romane despărțite în trei tabere s-au unit cu trupele lui Ioan și armatele adunate împreună au împărțășit și au primit în schimb o mare încredere în puterea lor. **4** Se zice că Chosroes împreună cu aliații lui avea peste șaiszeci de mii de luptători²⁶, iar Baram a început războiul cu patruzeci de mii. **5** El se gîndea să ducă război prin înșelăciune și să înfrunte armata romană în timpul nopții, dar locurile anevoioase îl împiedicau în încercarea sa și la răsăritul soarelui a fost descoperit de romani, iar înșelăciunea sa a ieșit la iveală. **6** A treia zi dimineată luptătorii lui Baram au trecut la atac cu strigăte de luptă și tărahoi, iar romanii au pășit la luptă în liniște, bună rînduială și fără murmure²⁷. Narses era supărat pe comandanții Bindoes și Sarames că nu puteau molcomi trupele de barbari din jurul lor ca să păstreze o liniște netulburată. **7** De aceea romanii dădeau ca pildă trupelor barbare aliate buna rînduială de la ei și le făceau să-și păstreze locurile în linia de luptă și să lase la o parte gălăgia fără noimă. **8** Armata romană a fost rînduită în trei despărțituri: cea de la mijloc era condusă de Chosroes și Narses, cea din dreapta de perșii Mebodes și Sarames, comandanții armatei medice, iar cea din stînga de comandantul Ioan, conducătorul oștirii din Armenia. Tot așa a fost rînduită și armata dușmană, fiind așezată în trei despărțituri. **9** Oastea romană era înflăcărată sufletește și nu putea fi oprită în avîntul ei: dușmanii au fost înfrinți de tăria, mulțimea și disciplina romanilor; ei au întors spatele și au fugit pe un munte. De aceea cinci sute de oameni din oastea lui Baram au aruncat armele și au trecut de partea romanilor. **10** Chosroes a rămas nemulțumit de sfîrșitul luptei și îi îndemna pe romani să se urce sus pe munte. Romanii erau înțelepți și socoteau acest lucru drept o nebunie: ei nu ieșeau din rînduri, însă ceilalți se avîntau spre înălțimile muntelui. **11** Siliți de regele lor, barbarii înfruntau primejdii fără rost și cutezau să se urce pe munte, dar erau respinși cu mari pierderi. Încercarea ar fi sfîrșit cu un măcel îngrozitor, dacă romanii n-ar fi curmat urmărirea barbarilor și nu s-ar fi rînduit în linie de luptă împotriva lor. **12** La apusul soarelui Baram împreună cu oastea lui s-a retras în tabără, bucuros că lucrurile s-au petrecut în felul acesta; iar armata romană a mers în întăritura cu șanțuri și învinuia mereu ușurința lui Chosroes.

10

Baram fuge în diferite locuri, iar romanii îl urmăresc. Se pregătește o luptă în cîmpie. Parola romanilor: AVE, MARIA (Slavă ție, Maria). Se descrie lupta. Șase mii de perși fugari. Cruzimea lui Chosroes față de prizonieri. Turcii sînt dăruți lui Mauricius. De unde provine semnul crucii de pe frunțile lor?

1 Aflînd că romanii sînt foarte întăritați de indemnurile la luptă date lor în ajun de către Chosroes și că doresc cu înverșunare să se încaiere, Baram a desfăcut tabăra în zorii zilei și s-a îndreptat spre locuri neumblate, înalte

²⁶ Superioritatea numerică și tactica superioară erau două elemente esențiale care aveau să decidă victoria.

²⁷ Manualul contemporan de strategie compus de Mauricius recomanda de asemenea să se păstreze tăcere în timpul luptelor (XII, 8, 22).

și greu de străbătut pentru călăreți. 2 Romanii au ajuns după aceea în apropierea unei cimpii, unde se afla și orașelul Canzacon; iar Baram și-a mutat și el tabăra și și-a dus oștile în alte locuri, slăbind prin aceasta înfruntările romanilor. 3 Aceștia au aflat de plecarea lui Baram, s-au repezit în grabă și au tăbărit undeva în apropierea dușmanilor. Apoi au trecut peste riul Blarathos²⁸, au petrecut noaptea acolo și la ivirea zorilor au intrat într-o cimpie largă. 4 Comandanții romanilor și-au pus trupele în rinduală, au însuflețit oștile cu o mulțime de îndemnuri bune și au pregătit o linie de bătaie cu trei despărțituri. Ca parolă și semn de recunoaștere romanii au dat și luptătorilor barbari numele Maicii Domnului și fecioarei Maria, pentru ca să poată deosebi bine neamurile și să nu-și ucidă tovarășii de luptă, luându-i drept dușmani în toiul încăierării, cind le era cu neputință să-și cunoască bine prietenii de luptă. 5 Și s-a petrecut un lucru minunat, deoarece numele Maria a ajuns prilej de mintuire și pentru haldei. Baram și-a rinduit oastea tot în trei despărțituri: despărțitura de la mijloc a liniei de bătaie o avea în mină tiranul, iar cele două aripi erau comandate de conducătorii oștilor ajutoare. 6 El a așezat în fața călăreților și elefanți, animale din India, întocmai ca niște turnuri de apărare, iar pe cei mai viteji dintre luptătorii oștirii sale i-a pus pe spinarea acestor animale sălbatice și i-a pregătit pentru înfruntare; dar nici oastea cealaltă nu era lipsită de ajutorul acestor animale de luptă. 7 Chosroes avea o gardă de cinci sute de bărbați și supraveghea linia de bătaie. Cind cele două armate au ieșit la iveală și s-au privit una pe alta, au înălțat steagurile și au început să se pregătească sufletește. Trimițele răsunau în toate părțile și vesteau cu furie încăierarea, ducind pretutindeni ca un virtej tainele războiului, iar spațiul dintre cele două linii de bătaie se micșora mereu și-și pierdea contururile. 8 După ce s-au înclăștat în luptă, Baram a părăsit întocmirea de la mijloc a oștirii sale și a trecut la aripa din stînga. Mutînd cea mai mare parte a armatei sale la cei care îl primeau, el a pricinuit firește mari pierderi în rindurile oștirii din față prin schimbarea neașteptată a trupelor. 9 Romanii au fost dați peste cap în această parte a frontului și au luat-o la fugă, neputînd ține piept oștirii care îi înfrunta. Narses a băgat de seamă acest lucru, a poruncit în liniște să alerge mulțimea în ajutorul celor aflați la strîmtoare și a oprit din fugă oastea slăbită. 10 Baram a alergat la mijlocul întocmirii romane și a încercat să-l silească pe Narses să se retragă. Narses nu s-a înspăimîntat de elefanți, l-a înfruntat pe Baram cu tărie, a lovit oastea dușmană de la mijloc și i-a împărșiat pe mezii care se țineau temeinic strînși unii de alții. 11 După această întîmplare au slăbit și celelalte trupe ale lui Baram, iar Narses le ataca puternic, prăvălea călăreții de pe cai și înțepa pedestrașii cu lancea. 12 S-a iscat o urmărire năvalnică și a avut loc un măcel îngrozitor în locul acela. Șase mii de babilonieni au fugit pe un deal și căutau să scape cu viață. Romanii au înconjurat înălțimea, au pus mina pe oastea fugară, au prins o mulțime de dușmani și i-au dus legați la Chosroes. 13 Regele perșilor i-a trecut pe unii din ei prin ascuțișul sabiei, iar pe alții i-a aruncat ca pe o jucărie sub picioarele elefanților. Văzînd că între prizonieri se află și unii din neamul turcilor, i-a trimis la împăratul Mauricius, dorind să preamărească puterea romană și să dea împăratului un prinos de izbîndă. 14 Pe frunțile lor era

²⁸ Blarathos era un afluent al fluviului Tigris.

întipărit, semnul pătimirii Domnului, numit de mărturisitorii credinței creștine, *cruce*²⁹, iar împăratul a întrebat ce rost are pecetea aceasta pentru barbari. Ei au răspuns că au primit-o de la mamele lor, căci bîntuia cîndva printre sciții din răsărit o boală grozavă, iar unii creștini i-au îndemnat să facă acest semn pe frunțile pruncilor. Barbarii au ascultat cu drag sfatul și și-au găsit scăparea în înțelepciunea lui.

11

Cortul lui Baram este răvășit. Barbarii care aruncă săgeți de pe elefanți cad învinși de romani. Animalele sălbatice sînt date în dar lui Chosroes. Culeg prăzile de război și se despart. Bucuria lui Chosroes pentru izbînda cîștigată. El trimite acasă pe romani, prea puțin recunoscători, și este certat de ei că nu-și face datoria. Chosroes îl roagă pe împărat să-i dea o mie de scutieri să-l păzească.

1 Ne întoarcem cu povestirea de unde ne-am oprit. Romanii au prădat corturile tiranului, femeile, pruncii, podoabele de aur și toate mijloacele aflate la îndemîna lui Baram. Lucrurile mai de preț le-au dat lui Chosroes, dar acesta a trecut peste ele cu dispreț și înfumurare. 2 La apusul soarelui romanii au văzut că barbarii așezați pe elefanți aruncau lănci și foloseau arcul; de aceea i-au înconjurat, i-au înfrînt a doua oară în luptă, au prins animalele și le-au dat lui Chosroes. 3 După ce războiul a luat sfîrșit în felul acesta, romanii s-au întors în tabăra lor la căderea nopții. A doua zi dimineață mulțimea romană s-a adunat și a despuiat trupurile celor morți, 4 iar după ce a strîns bogății mari s-a dus la cortul lui Chosroes. Cei din armata romană au trimis pe urmele lui Baram zece mii de oșteni care și-au ales comandant pe conducătorul calcidienilor³⁰, iar trupele barbare le-au pus sub conducerea lui Bestam. 5 Chosroes și romanii au stat trei zile pe locul de luptă, iar a patra zi au plecat în altă parte, deoarece nu puteau suferi mirosul cadavrelor aflate în stare de putrefacție. Ei au ajuns în apropiere de orașul Canzacon. 6 Regele Chosroes era mîndru de cele întîmplate și a dat un prînz în cinstea romanilor pentru victoria obținută. El stătea pe un tron și se desfăta ascultînd melodiile sărbătorești ale flautiștilor și cîntăreților din chitară. 7 A petrecut în locul acela zece zile, iar cînd a aflat că s-au întors Marinus și Bestam, care l-au urmărit pe Baram, și a înțeles că retragerea dușmanilor era un fapt cu totul vădit, i-a rugat pe romani să se întoarcă acasă. El însuși a adunat oastea persană și s-a dus în Babilon, fără să arate nici o trageră de inimă pentru romanii care l-au ajutat în luptă³¹. 8 Comandanții romani și-au încheiat discuțiile cu barbarul spunîndu-i să-și aducă amînte că a fost ajutat cu bunăvoință și salvat de romani. Deci romanii au adăugat aceste

²⁹ Turcii erau tributarii Imperiului bizantin și aparțineau de drept împăratului. Semnul crucii putea fi un procedeu magic obișnuit și la alte popoare primitive.

³⁰ Evenimentele acestea s-au petrecut în primăvara anului 591. Calcidienii formau o unitate separată, numită așa după locul lor de proveniență.

³¹ Izvoarele arabe și siriene afirmă în schimb că regele persan a plătit mari sume de bani lui Mauricius pentru ajutorul dat în lupta împotriva lui Baram, v. *Chronique de Michel le Syrien, patriarche jacobite d'Antioche* (1166—1199), éd. et trad. J.-B. Chabot, Paris, 1910, vol. II, p. 372.

cuvinte și s-au întors acasă. 9 Chosroes se teme să nu fie ucis de băștinași, de aceea a cerut împăratului Mauricius să-i trimită o mie de oșteni pentru garda sa personală.

12

Sfânta Golinducha din Hierapolis. Neamul, căsătoria și extazul ei. Ce a suferit din partea bărbatului din cauza creștinismului. Altă arătare dumnezeiască și proroceia morții bărbatului ei. Ea se mută la Nisibis și este deprinsă de preoții creștini cu tainele credinței. Este cercetată de magi și aruncată pentru mult timp în închisoare, de unde e scăpată de un înger. Sfânta se roagă în Ierusalim. Prezice viitorul lui Chosroes. Își încheie viața nevinovată în Hierapolis și se urcă la cer.

1 O legendă ajunsă pînă la noi spune că la întoarcerea lui Chosroes în domnie trăia în Hierapolis Golinducha. Dar „cine și de unde“ era femeia aceasta, vorba poetului³²? Vom arăta numaidecît, căci nu vrem să lăsăm nimic la o parte din povestirea plină de atîtea fapte mărețe și minunate despre dînsa. 2 Ea s-a născut în Babilon, într-o familie de magi, iar tatăl ei făcea parte din rîndurile unor conducători vestiți de stringători de biruri din Persia. Cînd a ajuns în floarea vîrstei și era coaptă pentru căsătorie, a fost dată unui bărbat dintre cei mai de seamă. 3 Ea ședea odată la masă împreună cu bărbatul ei și i s-a părut că-și pierde pe neșteptate conștiința: a rămas nemișcată și abia mult mai tîrziu și-a venit în fire. Cei care se uitau la suferința ei, dacă putem numi suferință acest extaz divin, au întrebato pe tînră ce i s-a întimplat, iar ea a spus așa: 4 „Am văzut undeva sub pămînt pedepse grozave, apoi un rai de minunate bunătăți sortit celor care se închină marelui Dumnezeu slăvit de creștini, dar batjocorit de perși³³“. 5 Soțul ei a ris de aceste cuvinte, iar cînd a văzut că ea stăruie în schimbarea credinței, a socotit nimerit s-o pedepsească, bătînd-o cu vergi, și o amenința chiar cu pedeapsa cu moartea, cum obișnuiau perșii cu cei care nesocoteau învățăturile magilor. 6 Ea însă era insuflețită de dragoste dumnezeiască, își astupa urechile și spulbera în vînt cuvintele lui. Femeia a avut o nouă vedenie divină și mai hotărîtoare: 7 i s-a înfățișat un înger cu chip și straie mai strălucitoare ca lumina, i-a arătat din nou privescerea de mai înainte și i-a prezis moartea soțului ei. 8 Bărbatul femeii a murit, după cum a spus îngerul, iar femeia a părăsit Babilonia, a venit în Nisibis, s-a dus la preoții creștinilor și a mărturisit faptele mărețe ale Duhului Sfînt. 9 Ea a deprins de la ei învățăturile tainice și într-adevăr divine ale creștinilor. 10 Auzind magii lucrul acesta, au pornit în căutarea femeii. Au venit în Nisibis, au folosit cele mai meșteșugite mijloace de linguire și au izbutit s-o ia cu dinșii. Fiînd înfrinți de diavol și avînd minte slabă, au ținut mult timp femeia într-o închisoare grozavă. 11 Dar Dumnezeu vedea toate acestea și n-a îngăduit niciodată să rămînă nemărturisit. Cu ajutorul îngerului păzitor, martira a ieșit din închisoare și a venit pe pămîntul romanilor, 12 s-a dus pînă la Ierusalim și a vestit venirea lui Dumnezeu și măreția lui de nespus, a făcut rugăciuni în amintirea preasfîntă a marelui Dumnezeu și mîntuitor al nostru Isus Hristos, a cîstit cu închinăciuni crucea patimilor și s-a întors apoi în

³² Poetul este Homer.

³³ Concepția religioasă a lui Teofilact prevestește evul mediu.

Hierapolis. 13 Ea a prorocit multe din cele ce aveau să i se întâmple lui Chosroes și a vorbit de fuga lui la romani înainte de ivirea acestor fapte, a dus o viață îngerească și cum se cuvine unor sfinți în ceea ce privește trupul și sufletul și a plecat din lumea aceasta încoronată cu cununa izbînzii veșnice ³⁴.

13

Chosroes dă în dar martirului Sergius o cruce aurită și împodobită cu pietre scumpe. Scrisoarea lui în legătură cu această ofrandă. El nesocotește legea persană, deoarece ia de soție pe Seirem, o femeie creștină, și o proclamă regină.

1 Împăratul roman a trimis lui Chosroes scutieri. Regele perșilor și-a amintit de ajutorul dat lui mai înainte și a trimis în dar prealuminaului între martiri Sergius o cruce lucrată în aur și împodobită cu pietre scumpe. 2 Această cruce o adusese în cetate ca pradă de război și o pusese în palatul regal al perșilor Chosroes, fiul lui Cabades, pe timpul cînd se urca pe tronul romanilor împăratul Iustinian. Pe această cruce, în creștetul ei, Chosroes a pus altă cruce din aur curat și a săpat pe ea cuvinte arătînd pricina pentru care aducea ofranda. 3 Odată cu acest prinos a trimis în țara străină o scrisoare cu litere grecești, cu semnătura regelui. Conținutul scrisorii era următorul, căci nu voi schimba cuvintele ei așa cum au fost de la început.

4 „Eu, Chosroes, regele regilor, fiul lui Chosroes, cînd am mers în țara romanilor, din pricina pornirii diavolești și a răutății preanenorocitului Baram, fiul lui Bargusnas, și a călăreților din jurul său; și, pentru că ticălosul Zadesprates a plecat din oaste la Nisibis pentru a da ajutor călăreților despărțiturii din Nisibis spre a ne înfrunța și tulbura, am trimis și noi călăreți cu comandant la Charchas; 5 și, increzători în destinul sfîntului Sergius, preaveneratului și slăvitului, deoarece am aflat că răsplătește pe cei care cer, în primul an al domniei noastre ³⁵, în luna ianuarie, ziua a șaptea, am cerut și noi, că, dacă îl vor uide sau îl vor prinde călăreții noștri pe Zadesprates, vom trimite în lăcașul său o cruce de aur împodobită cu pietre scumpe, în cinstea preaslăvitului său nume. 6 În a noua zi a lunii februarie ne-au adus capul lui Zadesprates. Îndeplinindu-ne rugămintea noastră, pentru că toate sînt îndoielnice, am trimis de hramul său preacinstit, în lăcașul atotslăvitului Sergius, crucea făcută la noi împreună cu o cruce trimisă în lăcașul său de către Iustinian, împăratul romanilor; căci pe atunci era război între cele două state, iar crucea a fost adusă aici de Chosroes, regele regilor, fiul lui Cabades, tatăl meu, și găsită între comorile mele“.

7 Ascultînd de poruncă, satrapul a dat în primire crucea și scrisoarea regelui. În anul următor regele persan a proclamat regină pe Seirem, femeie de neam roman și credință creștină. A luat-o în căsnicie în floarea vîrstei și de aceea a călcat legile babiloniene ³⁶.

³⁴ Alte amănunte în legătură cu Golinducha la: P. Peeters, I, p. 74—125.

³⁵ La 7 ianuarie 591, v. P. Peeters, II, p. 5—56; M. J. Higgins, *Chosroes II's Votive Offerings at Sergiopolis*, Byz. Zeitschr., XLVIII, 1966, p. 89—102; P. Peeters, *Les ex-voto de Khosrau Aparwez à Saint-Serge de Roșâpha*, Mémoires de l'Académie des Inscriptions et des Belles Lettres, XLIV, 1960, p. 99—119.

³⁶ În anul 592. Amănunte despre Seirem (Șirin) la N. V. Pigulevskaja, *Vizantijskaia*, p. 240—241 și P. Goubert, *Byzance*, vol. I, p. 176—178.

Chosroes cere martirului Sergius un urmaș. El trimite daruri și o scrisoare, în care declară, cu deosebită venerație pentru sfânt și ca un adevărat creștin, că și-a împlinit făgăduința și a scăpat cu bine.

1 În al treilea an l-a rugat pe preaputernicul Sergius din Persia să aibă un copil de la soția sa Seirem. Nu mult după aceea a dobândit acest lucru și pe drept cuvânt l-a răsplătit din nou cu daruri pe binefăcătorul său. A trimis o scrisoare în limba elină, iar scrisoarea avea următorul conținut.

2 „Marelui martir Sergiu din partea lui Chosroes, regele regilor. Eu Chosroes, regele regilor, fiul lui Chosroes, am trimis darurile împreună cu discul, nu de văzul lumii și nu spre a face cunoscută prin cuvintele mele măreția numelui tău atotslăvit, ci spre a vădi adevărul celor petrecute, precum și harul și binefacerile primite de la tine, căci pentru mine este o fericire ca numele meu să se afle printre odoarele tale sfinte. 3 Când eram în Beramais, te-am rugat, sfinte, să-mi vii în ajutor, ca Seirem să aibă un copil. Deoarece Seirem este creștină, iar eu păgin, legea noastră nu ne îngăduie să luăm soție creștină; 4 iar din pricina dragostei mele față de tine am călcat legea, am îndrăgit-o pe aceasta și o cinstesc din zi în zi tot mai mult și de aceea m-am hotărît să cer acum milostivirii tale ca ea să aibă un copil. 5 Am făcut rugăciuni și am hotărît că, dacă Seirem va avea un copil, să trimit crucea purtată de ea în lăcașul tău preaslăvit. 6 Dar eu și Seirem ne-am gândit să păstrăm această cruce în amintirea numelui tău, sfinte, și am hotărît să dăm în schimb prețul ei și, în loc de cel mult patru mii trei sute de stateri miliarensi³⁷, să trimitem cinci mii de stateri. 7 Din clipa când am avut acest gând și m-am hotărît la acest lucru pînă ce am ajuns la Resonchosron n-au trecut mai mult de zece zile, și tu, sfinte, nu pentru că sint vrednic, ci prin bunătatea ta, mi-ai apărut noaptea în vis și mi-ai spus de trei ori că Seirem este însărcinată, iar eu am răspuns de trei ori tot în vis, zicîndu-ți: bine, bine. 8 Prin sfințenia, milostivirea și numele tău preaslăvit, pentru că ești împlinitorul rugăciunilor noastre, din ziua aceea Seirem a încetat să mai aibă ceea ce au de obicei femeile. 9 Eu nu m-am îndoit de acest lucru, ci m-am increzut în cuvintele tale, pentru că ești sfânt și cu adevărat împlinitor al rugăciunii noastre. După ce Seirem n-a mai avut ce au femeile, am cunoscut puterea numelui și adevărul cuvintelor tale. 10 De aceea am trimis prețul crucii în lăcașul tău atotslăvit, poruncind să se facă din banii ei un disc și un potir spre folosul sfintelor taine; de asemenea să se ridice și să se lucreze o cruce pe sfînta masă și o cădelniță, toate de aur, precum și o perdea hunică cusută cu fire de aur. 11 Ceilalți bani să rămînă sfîntului tău lăcaș, pentru ca prin hotărîrea ta, sfinte, să ne vii în ajutor la toate, și mai ales la cererea noastră de acum, mie și soției mele Seirem. Ceea ce am căpătat în urma soliei tale prin mila și bunătatea ta să se îplinească după voința mea și a soției mele Seirem, pentru ca

³⁷ Un stater miliarens de argint cîntărea aproximativ 4,55 grame, deci totalul sumei oferite de Chosroes se ridica la 22 750 grame de argint.

eu și Șeirem și toți cei din lume să nădăjduim în puterea ta și să credem în tine ³⁸“.

12 Cel trimis a venit repede în lăcașul sfânt și a pus darurile regelui împreună cu scrisoarea pe sfânta masă.

15

Părtașii la tirania lui Baram sînt pedepsiți cu moartea, Bindoes este aruncat în Tigris. Înțelegerea de pace între romani și perși este păstrată de ambele părți. Prezicerile lui Chosroes despre împărățiile romanilor și perșilor. Pe acestea le-a vestit și lui Probus, episcopului chalcidienilor. Întoarcere la evenimentele din Europa.

1 Baram n-a fost prins de Chosroes și a scăpat de o mare primejdie, căci regele perșilor a ucis pe toți părtașii lui la tiranie, iar pe Bindoes l-a aruncat în apele fluviului Tigris, deoarece a ridicat mîinile împotriva regelui. 2 Înțelegerile de pace dintre romani și perși sînt păstrate de ambele părți. Așa a sfîrșit în mod glorios marele război dintre perși și romani ³⁹.

3 Nu voi trece cu vederea nici ceea ce se zice că ar fi prorocit în toiul războiului Chosroes, deprins cu deșertăciunea neostoită a astrologiei. 4 Cînd renumitul conducător al oștirii din Armenia Ioan ridea de destrăbălarea lui, socotind că un rege nu trebuie să fie grosolan în apucături și cu sufletul plin de ciudățenii, se zice că barbarul ar fi vorbit comandantului în felul acesta. 5 „Dacă n-am fi sub tirania acestei clipe, conducătorule de oști, n-ai cuteza să-ți bați joc de un mare rege între muritori. Deoarece rîzi de lucrurile de acuma, ascultă ce pun la cale zeii pentru mai tîrziu. 6 Ține bine minte, asupra voastră a romanilor vor veni întîmplări îngrozitoare și neamul babilonian va stăpîni statul roman timp de trei săptămîni de ani. După aceea, timp de cinci săptămîni de ani ⁴⁰ vor fi subjugați perșii de către romani. 7 Cînd vor trece și anii aceștia, va veni pentru oameni ziua fără întunecare și sfîrșitul așteptat al puterii, cînd cele trecătoare vor înceta și va urma o viață mai bună“. 8 Nu mult după aceea a luat asupra sa grija episcopiei din cetatea Chalcedon Probus și a auzit de la Chosroes lucruri minunate. 9 Trimis de împăratul Mauricius în Ctesiphon, la Chosroes, acesta l-a chemat la palat în toiul amiezii și nădușit de sudoare a cerut episcopului să vadă icoana Maicii Domnului. 10 Episcopul a adus chipul ei zugrăvit pe o icoană și a dat-o să fie văzută de regele perșilor. Acesta s-a închinat la icoană și a zis că chipul acesta i-a apărut în vis, spunîndu-i că i-a hărăzit victoriile lui Alexandru Macedoneanul, iar acestea au și început cu intrarea în domnie și prin răpunerea tiranilor cu ajutorul și puterea împăratului. 11 Probus mai spunea că lingă Ninive se află încă urmele turnului început de oameni în Ba-

³⁸ Atitudinea regilor persani față de creștinism era determinată de motive politice și nu de convingeri religioase, urmărind o mai bună înțelegere cu Imperiul bizantin. După cucerirea arabă s-a impus treptat islamismul, iar vechea credință persană a dispărut cu timpul.

³⁹ După înfrîngere, Baram a fugit la turci, a petrecut un timp acolo, și apoi a fost ucis la intervenția lui Chosroes. Pacea a fost încheiată în toamna anului 591: Imperiul bizantin primea cetățile Daras și Martyropolis și o parte din Armenia, iar perșii se obligau să nu mai ceară tributuri.

⁴⁰ „Treisăptămîni de ani“, adică douăzeci și unu de ani, urmați de „cinci săptămîni de ani“, adică treizeci și cinci de ani.

bilon, iar cărămizile lui au fost arse în foc cu deosebită grijă, cum a arătat prorocul Moise.

12 Dar în desfășurarea povestirii noastre, cît a fost cu putință, am ajuns la sfîrșitul războiului cu perșii. Acum pana mea se îndreaptă din nou spre întîmplările din Europa, purtîndu-și cărțile pe valuri de cerneală, spre a ajunge la limanul scopului urmărit, avînd drept sarcină să umplem cu fapte strălucite istorisirii vrednice de a fi ascultate.

16

Mauricius își duce trupele din Orient în Occident. Se pregătește de luptă împotriva avarilor. Este rugat de fruntașii statului, de patriarh, de împărăteasă și de copii să nu conducă el însuși armata. Încercarea lor nu izbutește. O eclipsă de soare. Furia vinturilor. El revine în capitală spre a asculta un sol. Se întoarce pe front. Asistă cu pietate la servicii religioase. Împarte daruri săracilor. Drumul de la Rhamphus. Este atacat de un mistreț.

1 Pe cînd în răsărit abia se lumina de ziuă și aurora nu pornise încă din culcușul barbar și nu era numită „cea cu degete trandafirii“, cum spune mitul homeric, deoarece singele nu înroșise încă sabia, împăratul a trecut în cea mai mare grabă oștile în Europa și a făcut pregătiri să vină în Anchialos, căci aflase că avarii au de gînd să cotopească din nou împărăția. 2 În așteptarea barbarilor, el își punea oastea în rînduială pentru luptă. Cei mai cu vază din senat îl rugau pe împărat să numească un conducător al războiului și să nu ia parte el însuși la încăierare. 3 Neputînd să-l înduplece, a cerut și capul bisericii ca împăratul să nu mai fie comandant și să aibă încredințat altuia conducerea războiului. Cînd nici acesta n-a fost ascultat, l-a rugat stăruitor pe soț împărăteasa împreună cu copiii să-și schimbe gîndul. 4 Dar nici cererea aceasta n-a întîmpinat bunăvoință și n-a găsit ascultare, iar împăratul Mauricius a ieșit din palat și a mers o parasangă și jumătate ⁴¹ pînă la locul numit de bizantini Hebdomon. 5 În ziua aceea a avut loc o mare eclipsă de soare: era în al nouălea an de domnie al împăratului Mauricius ⁴². S-au iscat apoi furtuni cumplite și a suflat cu putere vîntul de miazăzi, încît păreau că scot și prundișul din fundul apelor. 6 Auzind suveranul că a venit la dînsul persanul Dalavzan, s-a întors în cetatea împărătească, a pus la cale cu îndeminare și cum se cuvenea treburile soliei și a început din nou călătoria. 7 Așteptînd să aibă un vis trimis de Dumnezeu în legătură cu conducerea războiului, a dormit noaptea în marele lăcaș al credinței zidit de împăratul Iustinian ⁴³ și închinat sfintei înțelepciuni a lui Dumnezeu. 8 Dar n-a avut nici o vedenie în vis, a înălțat rugăciuni împreună cu poporul și a rămas toată ziua în biserica Maicii Domnului din fața cetății ⁴⁴, asistînd la săvîrșirea sfintelor taine și împărtășindu-se din cîna Dumnezeului-om. Lăcașul acesta se numește „La izvor“. 9 În ziua următoare împăratul a

⁴¹ Aproximativ 9 km.

⁴² Eclipsa de soare a avut loc la 19 martie 592. Al nouălea an de domnie era cuprins între 14 august 590 și 13 august 591. Cronologia autorului este uneori aproximativă.

⁴³ Biserica Sfintei Înțelepciuni, adică Hagia Sophia din Constantinople.

⁴⁴ Biserica „Izvorul“ se află lingă porțile cetății, dar în afara zidurilor ei, v. R. Janin, *Constantinople*, p. 413.

plecat de acolo și a ajuns la Hebdomon, iar în ziua a șasea a intrat în Rhegion. Acolo era adunată o mare mulțime de cerșetori și îl rugau pe împărat să le dea ceva. **10** Suveranul a poftit mulțimile venite din toate părțile în palatul imperial de acolo, le-a împărțit o sumă îndestulătoare și a alinat suferințele mulțimii sărace adunate în locul acela, iar a doua zi dimineată a poruncit să sune trîmbițele de plecare. **11** Înainte de a ajunge în Rhamphos ⁴⁵ era însoțit de scutieri, dar garda s-a răsfirat în lungime și împăratul se veselea de felul cum înaintau oamenii de pază care îl însoțeau. Oștenii mergeau în urmă, crucea de lemn a lui Hristos era înălțată sus pe o lance de aur și se afla în fața împăratului și a oștenilor săi. **12** Pe la ceasul al doilea din zi o nămilă de animal sălbatic (era întîmplător un mistreț) a năvălit asupra împăratului. Calul împărătesc s-a înspăimîntat de sosirea neașteptată a animalului și căuta să arunce din șea călărețul, adică pe împărat; **13** dar suveranul se ținea bine și era stăpîn pe friu, încît calul s-a liniștit fără să vrea, a scăpat de teama vedeniei, și-a venit în fire și s-a lăsat în voia friului. **14** Fiara n-a fost înfruntată de nimeni, a dat buzna fără împotrivire și a scăpat neatinsă. După ce a dispărut, împăratul și-a făcut semnul crucii, cum e obiceiul la creștini în împrejurări neobișnuite, și a mers mai departe, minunîndu-se de această întîmplare neașteptată.

⁴⁵ Hebdomon și Rhamphos, localități la marginea Mării de Marmara.

Încercînd să meargă cu corabia spre Perint sau Heracleia pe o furtună grozavă, Mauricius este împins spre Daonium. De acolo a plecat călare spre Heracleia și a dat bani pentru refacerea lăcașului martirei Gliceria. Un prunc monstruos născut în Tracia este ucis din porunca lui.

1 După ce a ajuns în Selymbria, împăratul a încercat să se îndrepte pe mare spre Perint, care în timpurile mai noi este numită de obicei Heracleia ¹. Îl așteptau acolo corăbii rapide, bine înzestrate cu lucrurile de trebuință și care nu duceau lipsă de nimic din ceea ce avea nevoie însoțirea unui împărat. 2 Abia a început plutirea împăratului, cînd marea a pornit să se umfle în chip înspăimîntător, pusă în mișcare de vînturi neînfrinate, așa încît corăbierii și vislașii au lăsat vislele din mîini și au încetat să mai vislească, iar corăbiile mergeau la împlinire. Împăratul împreună cu corabia sa cu cincizeci de visle a scăpat ca prin minune în Daonium ², după ce s-a abătut din drum. 3 În acest loc suveranul a petrecut noaptea, iar a doua zi dimineață a avut timp frumos, a încălecat pe calul împărătesc și a pornit spre Heracleia. A intrat în lăcașul martirei Gliceria, l-a cinstit cît a fost cu putință și a dat bani spre a fi înnoite și înfrumusețate părțile distruse de focul avarilor, apoi a pus oștenii în rînduială și a plecat din cetate. 4 După patru parasange ², la apusul soarelui, și-a așezat tabăra într-un sat așezat pe o costișă, locuit de multă lume și înzestrat din belșug cu cele trebuitoare pentru hrană. În acest loc împăratul a făcut o întăritură cu șanțuri. 5 Pe cînd însoțitorii suveranului rînduiau gărzile de onoare în jurul cortului împăratului pentru înfrumusețare, o femeie a început a țipa, iar strigătul ei se răspîndea și devenea tot mai puternic, căci se afla în suferințele nașterii. 6 Un scutier al împăratului a ieșit să împiedice gălăgia femeii și a intrat în casa ei cu gînd să afle pricina țipetelor, dar tocmai atunci femeia a născut: 7 copilul era din împlinire un monstru împotriva firii: n-avea ochi, gene și sprîncene, era lipsit de mîini și de brațe și cu înfățișare ciudată, iar în spate trupul lui sfîrșea în coadă de pește. Scutierul a cercetat chipul acestui monstru și a adus în fața împăratului părinții și copilul. 8 Suveranul a privit ciudățenia și a întrebat părinții cum a putut să se întîmple așa ceva, dar n-a aflat nimic de la ei și a încetat să mai privească, apoi a poruncit ca monstrul să fie ucis. Mama a fost îndepărtată, iar copilul tăiat cu sabia.

¹ Selymbria și Daonium se aflau pe malul Mării de Marmara.

² Aproximativ douăzeci și patru de km.

Calul împăratului crapă pe neașteptate și moare. Suveranul își prezice cu tristețe nenorociri viitoare. Îi iese în cale o turmă de cerbi; aceștia sînt urmăriți de însoțitori și cei mai mulți cad loviți. Crima nelegiuită de omor a unui gepid împotriva unui paznic din pricina îmbrăcăminții sale împodobite. Sînt prinși și cercetați trei sclavini cu chitare. De ce neamul sclavinilor nu a dat ajutoare hanului? Rivna lor pentru muzică.

1 A doua zi împăratul a plecat de acolo și și-a așezat tabăra lângă locul numit Enaton³. A străbătut un drum de două parasange și și-a făcut întări-tură cu șanțuri. În acest loc cel mai falnic dintre caii împărătești, strălucind de podoaba aurului, a căzut jos, a crăpat într-o clipă și a murit. 2 Din toate aceste întîmplări împăratul și-a prezis fapte nefericite și înspăimîntătoare în viitor și era cit se poate de îndurerat, fiind îngrozit de cele prezente și înfricoșat de cele viitoare. În ziua următoare, în timp ce împăratul se afla în drum, i-a ieșit în cale o turmă de cerbi. 3 Însoțitorii suveranului au început a săgeta animalele și a arunca în ele cu sulile, lovind cel mai mare cerb din turmă, apoi a avut loc o urmărire năvalnică din partea vînătorilor⁴. 4 La apusul soarelui o ciută s-a abătut mai la o parte și prin iuțeala picioarelor ei a izbutit să scape de urmărirea vînătorilor, care au încetat să mai alerge, dar unul dintre scutierii împăratului și un bărbat de neam gepid au continuat s-o urmărească. 5 Căprioara a intrat într-o pădure și a dispărut cu repeziciune într-un desiș adînc, iar cei doi bărbați au alergat după dînsa îndemnați de rivnă vînătorească, urmărind-o și mai departe. 6 Gepidul a văzut tinărul îmbrăcat într-o haină strălucitoare și încins cu o centură de aur de toată frumusețea, iar calul împodobit cu un friu aurit, l-a atacat pe nefericit și l-a ucis mișelește lângă o prăpastie. 7 Scutierul a ajuns deci un vînat în cea mai urîtă înfruntare, în locul căprioarei, deoarece purta momeala cu el și pe trupul său, căci lațurile sale de în și arcanul erau împodobite cu aur, un însoțitor mîndru și un tovarăș de drum ademenitor. 8 În schimbul întii de noapte autorul omorului s-a întors în tabără. Împăratul și însoțitorii săi nu-l vedeau nicăieri pe scutier și erau mîhnîți, în sufletele lor din pricină că nu știau ce se întîmplase cu dînsul. De altfel calul său a rătăcit un timp la întîmplare, a fost prins de un țaran și adus în tabără. 9 Împăratul a crezut că acesta a săvîrșit crima și l-a supus la tot felul de încercări.

10 În ziua următoare au fost prinși de către scutierii împăratului trei sclavini neînarmați și fără unelte de război: ei purtau cu dînșii doar chitare și nimic mai mult. 11 Împăratul i-a întrebat de ce neam sînt, unde le-a fost sortit să trăiască și din ce pricină au început să cutureie ținuturile romane. 12 Aceștia au spus că sînt sclavini de neam de pe malul oceanului de apus și că hanul a trimis pînă acolo soli să strîngă oaste și să ducă o mulțime de daruri șefilor de triburi. 13 Ei au primit darurile, însă au respins înțelegerea de arme, spunînd că sînt împiedicați de lungimea drumurilor, dar au trimis la han pe cei prinși acumă spre a se justifica. Aceștia au străbătut un drum de cincisprezece luni, însă hanul a uitat de legea solilor și le împiedică întoar-

³ Enaton era așezat pe o arteră importantă și corespundea numirii latine *Nonum* adică la mila a noua de oraș.

⁴ Tratatul de strategie al lui Mauricius cuprinde un capitol special despre organizarea vînătorei în cadrul exercițiilor militare (XII, 10, 22—33).

cerea. 14 Aflînd că poporul roman este cel mai renumit, să zicem așa, prin avuțiile și marea lui dragoste de oameni, au prins clipa potrivită și s-au îndreptat spre Tracia. 15 Au chitare, deoarece nu sînt deprinși să poarte pe umeri arme, căci țara lor nu cunoaște fierul și de aceea își petrec viața în liniște și fără tulburări lăuntrice. Cîntă din liră, pentru că n-au învățat să sune din trimbițe. Cine nu cunoaște războiul, ziceau ei, e firesc să îndrăgească mai mult exercițiile muzicale ⁵. 16 După aceste cuvinte împăratul a început să iubească neamul lor, i-a cinstit cu bunăvoință pe barbarii căzuți în mîinile lui, a admirat trupurile mari și mădularele lor vinjoase și i-a trimis la Heracleia.

3

Senatul îl cheamă zadarnic pe împărat prin soli să se întoarcă acasă. Oastea ajunge prin locuri mlăștinoase la un pod îngust și este ajutată prin grija și dragostea împăratului. Acesta își așază tabăra în Anchialos. Se întoarce la Constantinopol pentru a primi solii persani. Regele francilor cere tribut pentru tovărășia de arme, însă nu face nimic. Hanul cere mărirea plății hotărîte mai înainte, nu o capătă și începe războiul. El poruncește slavilor să-i pună la îndemînă corăbii.

1 A treia zi au fost trimiși soli din cetatea împărătească și a ajuns la împărat o cerere din partea senatului, care îl ruga să se întoarcă din călătorie. Suveranul n-a dat ascultare soliei și a poruncit solilor să se ducă acasă. 2 A patra zi a pornit mai departe. El a ajuns lîngă un pod prea îngust pentru atîtea oști, într-un loc mlăștinos și neumblat, și era greu de trecut pe acolo. În apropiere se aflau izvoarele unui rîu numit de localnici Xerogypsos ⁶. 3 Oastea aștepta în neorînduială lîngă locul de trecere, în fața podului era gălăgie nespūsă, mulțimea oștenilor scotea strigăte de nelinchipuit și unii cădeau la pămînt din pricina îmbulzelii; atunci împăratul a încălecat, a luat în mînă un baston și a făcut rînduială; a poruncit mulțimii să se dea la o parte, a deschis o cale de scurgere și a asigurat treptat trecerea oștilor prin înlăturarea îmbulzelii. 4 El a stat astfel toată ziua nemîncat lîngă pod și a făcut cu puțință trecerea în locul acela aflat la strîmtoare. La apusul soarelui și-a așezat tabăra la două mile depărtare de pod. 5 În ziua următoare a măsurat loc de tabără lîngă Anchialos, a rămas acolo cincisprezece zile și s-a întors apoi în cetatea împărătească, deoarece aflase că în Bizanț au venit soli de la regele persilor. 6 A treia zi au sosit în cetatea împărătească și soli din Iberia celtică ⁷. (Aceștia se numesc în limba mai nouă franci.) Numele solilor erau Bosos și Bettos. 7 Pe aceștia i-a trimis la împărat stăpînul acelui neam (el se numea Theodo-

⁵ Teofilact idealizează într-o măsură oarecare pe slavi și nu-i cunoaște în mod direct, ci numai din lecturi sau ecouri îndepărtate. O descriere mai amănunțită, bazată tot pe date indirecte, la Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții* (III, 13—14) și în tratatul de strategie al lui Mauricius (XI, 4).

⁶ Xerogypsos (în traducere românească „Ghips uscat”), rîu în Tracia în apropiere de Anchialos (azi Pomorie), la sud de golful Burgas.

⁷ Iberia celtică sau Celtiberia, adică Spania. Numele celtiberilor apare mai întîi la Strabo (III, 4, 5), fiind folosit de istoricii bizantini spre a desemna pe francii din Spania de nord-est. Întîlnirea și osmoza dintre celti și iberi în această regiune a început cu cîteva secole înaintea erei noastre.

rich)⁸ și cerea să dea ajutor de arme romanilor în schimbul unui tribut și să pornească război împotriva hanului, dacă primește daruri. 8 Suveranul a răsplătit pe soli cu daruri și a rugat pe franci să-i dea ajutor de arme fără plată, deoarece împărăția romană nu trebuie supusă la tribut de către barbari.

9 Hanul cerea de la împărat un adaus de bani pentru prelungirea înțelegerii de pace. Deoarece suveranul n-a dat ascultare cuvintelor sale, barbarul a pornit îndată cu război. Hanul a poruncit sclavinilor să-i construiască o mulțime de bărci spre a le avea la îndemână la trecerea Istrului⁹.

4

Locuitorii cetății Singidunum dau năvală asupra slavilor. Din voința hanului Singidunum este eliberat de impresurare. Slavii construiesc corăbii pentru trecerea fluviului. Conducerea războiului din Europa este încredințată lui Priscus, care își alege ca locțiitor sau subcomandant pe Salvianus și îl trimite să ocupe o strîmtoare. Salvianus vede mulțimea barbarilor, se înspăimîntă și fuge. În lupta de lingă o cetățuie romanii înving barbarul; iar cînd intervine hanul, se retrag.

1 Locuitorii din Singidunum au zădărnicit prin cîteva infruntări strînse muncile sclavinilor și au dat foc pregătirilor făcute de ei spre a construi mijloace de plutire. 2 De aceea barbarii au impresurat Singidunum, iar cetatea a ajuns în culmea primejdiei și nutrea slabe nădejdi de scăpare. 3 A șaptea zi hanul a poruncit barbarilor să părăsească impresurarea și să se întoarcă la dînsul. Cînd au auzit barbarii toate acestea, au părăsit cetatea, ducînd cu ei două mii de monezi de aur, o masă aurită și haine. 4 Hanul a mers cinci parasange, și-a așezat tabăra lingă Sirmium și i-a pus pe sclavini să-i construiască corăbii, spre a pluti și trece peste riul Sava. 5 El făcea deci pregătiri de luptă, iar sclavinii ascultau de poruncă și-i puneau la îndemînă mijloace de plutire, căci frica de căpitanii rinduiți peste dîșii era o garanție pentru înfăptuirea acestor treburî. Deci au construit îndată bărci și le-au pus la îndemîna barbarilor, iar aceștia au trecut peste riul din apropiere. 6 Hanul a ales o parte din oastea sa și i-a poruncit să alerge înainte și să pricinuiască romanilor o întîlnire înspăimîntătoare. A cincea zi a ajuns în Bononia. 7 Împăratul a numit comandant în Europa pe Priscus și i-a dat o oaste strînsă la repezeală, iar Priscus l-a rinduit subcomandant pe Salvianus, i-a încredințat o mie de călăreți și i-a poruncit să ocupe locurile strîmte ale întăriturilor. 8 Acesta a înconjurat strîmtorile din Procliana¹⁰, a așezat tabără și a stat acolo, iar a cincea zi a ajuns dincolo de întărituri și s-a întîlnit cu barbarii care înaintau. Văzînd că nu are trupe îndestulătoare spre a se rindui în linie de luptă s-a retras repede și s-a pus la adăpost în întărituri. 9 Barbarii au dat năvală la strîmtori, dar n-au putut merge înainte, deoarece oastea romană stătea de strajă al

⁸ Theodorich al II-lea, regele Burgundiei, a domnit între anii 587—613, iar războiul bizantinilor împotriva avarilor și slavilor a început în anul 592 (după Grafenauer, p. 64) sau 595 (după Labouda, p. 171).

⁹ Slavii locuiau pe atunci în grupuri mai mari sau mai mici atît la nord cît și la sud de Dunăre și erau cunoscuți mai ales ca buni tehnicieni în construirea punților sau podurilor de lemn peste rîuri, precum și la construirea de corăbii, după cum afirmă și tratatul de strategie al lui Mauricius. I. A. Kulakovskij, *Slavjanskoe slovo «plot» v Zapisi vizantijscev*, Vizantijskij Vremennik, VII, 1900, p. 112—117.

¹⁰ Procliana, trecătoare în munții Haemus, pe drumul spre Marcianopolis (Devnja).

intrări și împiedica mișcările barbarilor, de aceea s-a iscat acolo o încăierare aprigă între romani și barbari. 10 Ea a ținut toată ziua și mulți barbari au fost uciși, iar subcomandantul armatei romane a câștigat lupta. În primul schimb de noapte barbarii au mers la han și l-au vestit ce s'îrșit au avut cele întâmplate. 11 În zorii zilei el a chemat pe Samur și l-a trimis cu opt mii de oșteni. Romanii nu s-au înspăimîntat de mulțimea care se apropia, ci s-au rînduit cu hotărîre pentru încăierare. Barbarii au fost înfrinți, iar hanul și-a luat oștile și a pornit la luptă. 12 Salvianus a rămas uimit de mulțimea trupelor nenumărate, iar în schimbul al doilea de noapte a părăsit trecătorile și s-a întors la Priscus.

5

Drumul hanului. El incendiază lăcașul martirului Alexandru. Nu poate stoarce adevărul de la cercetașii romani nici cu lovituri de bici. Atacă Drizipera, de unde se îndepărtează, fiind înspăimîntat de un vis. După o încăierare lângă Heracleia, Priscus fuge la Didymoteichon, iar cetatea Tsurulon este împresurată de han. Înspăimîntat de o scrisoare fictivă din partea lui Mauricius către Priscus, el se mulțumește cu o răsplată măruntă și se îndepărtează.

1 Hanul a rămas trei zile pe loc în fața întăriturilor; iar a patra zi și-a dat seama că romanii s-au retras. A cincea zi în zorii zilei și-a început marșul și a încercat să treacă prin locurile grele ale strimtorilor, iar după trei zile a ajuns în locul numit Sabulente Canaliu. 2 Apoi s-a dus în Anchialos, a pornit mai departe, a ajuns la lăcașul martirului Alexandru, l-a dat pradă focului nimitor, a trecut trei mile mai încolo și a întâlnit niște cercetași trimiși ca iscoade de către comandantul roman. 3 Barbarul a căutat să afle prin lovituri de bici ce urmăreau cei prinși, i-a ispitit asupra pricinii pentru care umblau și s-a mîhnit că nu putea scoate de la ei adevărul, căci îl înfundau cu răspunsuri înșelătoare. 4 A cincea zi seara și-a mutat tabăra lângă Drizipera¹¹ și a încercat să asedieze orașul. Deoarece cei din cetate se luptau cu îndrjire, a șaptea zi barbarul a hotărît să facă mașini de sfărîmat ziduri. 5 În cetate s-a iscat o gălăgie nemaipomenită și locuitorii șovăiau și n-aveau nădejde să scape, dar se prefăceau că sînt cutezători: au închis porțile cetății, au amenințat că nu țin seama de împresurare și că vor păși la luptă dreaptă împotriva barbarilor; 6 însă se rînduiau în linie de bătaie numai din gură și de formă și de fapt nu ieșeau din cetate, fiind stăpîniți de teamă; totuși prin grija lui Dumnezeu barbarii s-au ferit să intre în luptă. 7 Li s-a părut că văd ieșind din cetate la amiază o mulțime nesfîrșită de oști romane și că se îndreaptă spre cîmpie, doritoare să se lupte și să moară în luptă. Deci hanul a hotărît de bună voie să se retragă, deși dușmanii din față nu erau altceva decît o închipuire, o sperietoare a ochilor și o buimăceală a minții. 8 A cincea zi a ajuns și hanul în Perint, numit de romani Heracleia. Cînd a zărit pe neașteptate oastea barbară, Priscus n-a întîrziat s-o înfrunte. 9 S-a încăierat numaidecît în luptă cu oamenii hanului, dar a întors spatele dușmanilor, neputînd ține piept înfruntării oștirii vrăjmașe. De aceea comandantul romanilor împreună

¹¹ Drizipera, localitate în Tracia.

cu pedestrașii s-au retras în Didymoteichon¹², 10 apoi au ajuns în Tzurullon¹³ și au adăpostit trupele în cetate. Barbarii s-au rînduit în jurul cetății și l-au împresurat pe Priscus cu tărie. 11 Aflînd împăratul de toate acestea a început să se neliștească și să se teamă de urmări și era foarte înspăimîntat de vestea celor întîmplate.

12 A patra zi a luat o măsură înțeleaptă: a chemat pe unul dintre scutierii săi și i-a poruncit să se lase prins de bunăvoie de către barbari și să spună că îi duce lui Priscus o scrisoare a împăratului¹⁴; în așa fel ca barbarii s-o descopere pe neașteptate, să afle singuri conținutul scrisorii, să se înspăimînte și să se întoarcă acasă, înșelați în nădejtile lor. Scrisoarea era ticluită în felul acesta.

13 „Lui Priscus, preavestitului comandant al celor două armate din Tracia. Încercarea dușmanilor nemernici n-a adus nici o tulburare în sufletul nostru cucernic, ci dimpotrivă ne-a făcut și mai plini de rîvnă pentru pierderea lor. 14 Să știi un lucru, preastrălucite, că hanul va ieși din țara încredințată lui de romani cu blestem, rușine și multe pierderi. De aceea împreună cu norocoasa noastră oaste măria-ta te vei întări în cetatea Tzurullon și vei lăsa pe afurisii de avari să umble pe unde le place, 15 căci am trimis pe mare corăbii și oaste să meargă la familiile lor și să le prindă pe toate, pentru a-l sili pe blestematul conducător al avarilor să iasă din împărăția noastră și să se întoarcă în țara lui cu rușine și cu mare pedeapsă“.

16 Solul închipuit a dus la îndeplinire cele poruncite. A opta zi a fost prins de barbari și le-a dat de bunăvoie „scrisoarea împăratului“. Hanul a aflat conținutul prin cineva care i l-a tălmăcit în limba părinților săi, s-a înșelat de cuvinte, s-a înspăimîntat și a făcut o înțelegere cu Priscus să se întoarcă în țara sa cit mai repede în schimbul unei mici sume de bani, căci tăria înșelăciunii pusese stăpînire temeinică asupra barbarului.

6

După ce dă oșteanului această însărcinare, Priscus se întoarce în Bizanț. El e trimis la Istru să împiedice trecerea slavilor. Drumul străbătut de el. Hanul se plînge de călcarea păcii, deoarece crede că este înfruntat cu război. Priscus critică, respinge și iartă îndrăzneala unui orator care spune că împăratul calcă tratatele: el arată că armele au fost luate împotriva slavilor.

1 La sfîrșitul toamnei comandantul a desfăcut tabăra și a venit în Bizanț, iar romanii ieșiți din oaste s-au răspîndit prin satele din Tracia să se hrănească. 2 La începutul primăverii¹⁵ comandantul a fost trimis de împărat la Istru spre a împiedica neamurile sclavinilor să treacă fluviul și să lase fără voia lor Tracia în pace. Suveranul îi spunea lui Priscus că barbarii nu vor sta liniștiți, dacă romanii nu vor păzi cu tărie Istrul. 3 Priscus a luat conducerea călărimii, iar Gentzon a fost rînduit de împărat în fruntea pedestrimii. În felul acesta, pe la mijlocul primăverii, armata romană s-a adunat lingă Heracleia. 4 A șaptea

¹² Didymoteichon, cetățuie în Tracia.

¹³ Tzurullon, azi Çorlu, orașel pe malul Mării Negre în Tracia.

¹⁴ Alte stratageme de felul acesta în tratatul de strategie al lui Mauricius și în diferite scrieri cu caracter militar sau istoric.

¹⁵ În anul 594.

zi comandantul a poruncit să schimbe tabăra, a pus oastea la încercare, a numărat trupele și le-a împărțit banii, ca de obicei, 5 apoi a pornit de acolo, a făcut patru zile de marș și a ajuns în Drizipera. A stat în locul acela cincisprezece zile și după douăzeci de zile de marș a sosit în Dorostolon ¹⁶. 6 Hanul a aflat din auzite de venirea oștirii romane și a trimis soli la Priscus. După ce solii s-au înfățișat înaintea lui Priscus, Coh (unul din barbari) și-a început solia cu cuvintele următoare: „Ce-i asta, zeilor? 7 Cei cu frica de Dumnezeu încep să minuiască nelegiuirea. Romanii au rupt pacea, legea sfântă a înțelegerii de arme a fost călcată în picioare, floarea armoniei a suferit o înfrângere, rușinea în fața credinței s-a spulberat, jurământul mijlocitor și-a pierdut puterea. 8 Istrul vede fețe dușmănoase, o tabără și pe Priscus înarmat, cel care pină de curind însoțea ca pe o mireasă pacea între avari și romani. Împărate, ești nedrept și furi cu vicleșug războiul. Încercarea este nevrednică de un suveran, gindul n-are vlagă, voința ține de hoție, fapta rămâne un blestem pentru mulțime. 9 Coboră-ți podoaba coroanei de pe frunte sau încează de a pingări demnitatea puterii. Voi ați împins pe barbari la școala josiției, căci noi n-am fi învățat să călcăm tratatele, dacă n-am fi găsit în voi niște dascăli ai minciunii, care sinteți neostoiți în război și nu aruncați armele sub privirile păcii. 10 Când porți război ești nedrept, când faci o înțelegere pricinuiești durere și tristețe. Când vei fi crezut pe cuvint că dorești liniște fără războaie? Conducătorule de oști, rușinează-te de dragostea de oameni pe care ți-am arătat-o pină acuma. V-am scăpat din nenorociri spre a vă avea prieteni și nu dușmani. Vai ție, omenie care aduci numai dureri și primejdii! 11 Cei care și-au găsit scăparea în noi ne dau acum o răsplată dușmănoasă și ne înfruntă cu război ca și pe zei, cetatea jurămintelor se află sub amenințarea împresurării, binele stă sub apăsarea răului, înșelăciunea se plimbă în voie, minciuna e stîlpul puterii și împilarea își poartă oștile pretutindeni. 12 Conducătorule, dacă îți schimbi gindurile și începi a te teme de noi, vei păți numai rușine, dar nu vei fi pedepsit; iar dacă nu faci așa, vei avea drept dascăl răz-bunarea noastră împreună cu nenorocirile ei aducătoare de căință“. 13 După încheierea acestei cuvîntări și după ce oastea a fost pusă la grea încercare, Priscus a trecut cu vederea îndrăzneala și cuvintele barbarilor. 14 El n-a răspuns în pripă și năvalnic, ci a spus numai că a pornit război împotriva sclavinilor, deoarece prin tratatele și înțelegerile cu avarii nu era obligat să înceze și războiul cu geții ¹⁷.

7

Priscus trece fluviul și îl înfruntă noaptea pe banditul Ardagast. Acesta fuge, se luptă, fuge din nou și trece fluviul în înot. Slavii prădători sint sugrumați, iar prizonierii trimiși la Bizanț. Priscus nemulțumește oștenii printr-o nouă împărțire a prăziilor. Fapta este apărută cu șiretenie. Cuvîntarea lui în care dojenește oastea pentru neliniștea iscată din cauza prăzii.

1 În a douăsprezecea zi comandantul a construit corăbii și a trecut fluviul, deoarece auzise că Ardagast duce mulțimile sclavinilor în ținuturi străine, spre a face prăzi de război, iar la miezul nopții a năvălit asupra lui.

¹⁶ Drumul de la Heracleia la Dorostolon (Silistra), adică de pe țărmul Mării de Marmara, la sud-vest de Bizanț, și pînă la Dunăre, a fost străbătut în douăzeci și patru de zile.

¹⁷ Prin geți autorul înțelegea pe slavii din teritoriile locuite odinioară de geți.

2 Trezit din somn de zgomotele neașteptate, Ardagast și-a luat rămas bun de la visuri, a încălecat pe un cal fără șea și a fugit. Barbarul a dat peste romani, a descălecat și s-a prins în luptă corp la corp, **3** dar n-a putut ținea piept oștirii dușmane și a fugit din nou prin locuri greu de străbătut. Ardagast i-a depășit în mișcări pe urmăritori, deoarece avea o fire deprinsă cu asemenea împrejurări, **4** dar i s-a întâmplat barbarului nenorocirea să dea peste un mare trunchi de copac, încît ar fi ajuns o pradă ușoară pentru urmăritori, dacă nu și-ar fi găsit scăparea în fluviu: el a înotat pînă dincolo și a scăpat de primejdie. **5** Romanii au trecut mulțimile sclavinilor prin ascuțișul sabiei, au străbătut ținutul lui Ardagast, au făcut prizonieri printre îngrămădirile de arbori și i-au trimis la Bizanț. **6** Priscus a ajuns prilej de nemulțumire pentru oști, deoarece a încercat să dea împăratului partea întii din pradă, pe a doua feciorului mai mare al suveranului, iar restul căuta s-o împartă celorlalți urmași ai împăratului, îndrumînd cu dărnicie tot cîștigul spre gloata împărătească destul de numeroasă ¹⁸. **7** Oastea romană se simțea jignită de irosirea prăzilor de război, de aceea se răspîndea pretutindeni nemulțumirea și domnea tulburarea. Comandantului îi era teamă de fapta sa, îi părea rău că încercase să pună la cale lucrurile în taină și nutrea acum alte gînduri mai înțelepte. **8** El a chemat în amurg căpeteniile oștilor și a căutat să-i înduplece prin cuvinte meșteșugite că în ajun nu făcuse nimic ce nu se cuvenea. **9** După ce căpitanii de despărțituri au răspuns într-un glas că își dau seama de tăria cuvintelor sale, au adunat oștile în fața comandantului. Acesta a început a a le spune romanilor în limba părintească următoarele:

10 „Prietenii, oșteni și tovarăși de arme vrednici în lupte, dar nepricepuți la tulburări, dacă vă deschideți urechile și inimile, voi încerca să vă dau cîteva sfaturi. **11** Cuvintele mele vor pricinui poate oarecare supărare, însă vor îndrepta linia de desfășurare a purtărilor voastre, căci e bine ca unui comandant să nu-i fie teamă să stea de vorbă cu oștenii, socotind că prin aceasta și-ar pune în primejdie prietenia lor. **12** De ce ați pornit cu puteri unite împotriva noastră ieri și alaltăieri și v-ați frămîntat la întîmplare și, să zic așa, din cale-afară? Erați supărați oare că dau prăzile voastre împăratului? Vă întristați că vestim izbînzile noastre? Fiecare din voi clocotea de minie că comandantul împarte strădaniile și triumfurile voastre statului, familiei imperiale și poporului. **13** Dar ce mărturii veți avea pentru a putea arăta faptele voastre de vitejie? Cine va vedea ostenele voastre? Unde vom așeza priveliștile slavei voastre? Cum, unde, cînd și cui vom vesti bărbăția voastră? **14** Dacă veți fi numai voi martorii prăzilor, atunci truda voastră va întilni puțină crezare, izbînda va fi pusă la îndoială, triumful va părea un mit, povestirile înflorite vor rămînea dovezi neputincioase, lipsite de conținut și departe de a fi în stare să înlăture îndoiala. **15** Voi care ați înfruntat moartea ca niște înțelepți, alegînd suferința și fapta întreagă, puteți oare renunța la glorie în schimbul prăzilor? Nu veți ajunge oare sclavii prăzilor și veți nesocoti aplauzele? De ce să vă robiți sufletele pentru pofta de bani, voi care ați dorit să robiți dușmanul și umblați să cumpărați izbînzile punîndu-vă în primejdie

¹⁸ Mauricius avea șase feciori (Theodosius, Tiberius, Petru, Pavel, Iustin și Iustinian) și trei fete (Anastasia, Teoctista și Cleopatra).

sufletele? 16 Dragostea de avere nu poate fi un temel pentru slavă, iar setea de bani nu hrănește dorința de glorie. Sau vă lepădați de una din ele sau încetați de a mai călca în picioare legile ostășești¹⁹.

8

Armata se împacă din nou cu comandantul în chip minunat. Un loc comun despre puterea și influența limbii. În fruntea prăzilor care trebuiesc duse la Bizanț este rinduit Tatimer. Ce s-a întâmplat și cum au fost scăpate prăzile de la slavii ieșiți în cale? După luarea lor, împăratul aduce mulțumiri lui Dumnezeu în biserică și hotărăște rugăciuni de îndurare. Conducerea bărbătească a centurionului roman Alexandru în lupta împotriva slavilor.

1 Comandantul se afla încă în toiul cuvintării sale și înfățișa războiul în limba romanilor întocmai ca Temistocle²⁰ în limba grecilor din Atica. Mulțimea a izbucnit în aplauze, împotrivirea s-a schimbat în bunăvoință, blamul în laudă, gluma mușcătoare în cuviință și toate s-au întors și transformat în bine; 2 căci puterea limbii este în stare să stăpânească firea, să stringă în legi necesitatea, să prefacă gindurile, să întoarcă mișcările și încercările, să modeleze și să dea altă înfățișare tuturor lucrurilor, aducându-le sub ascultarea sa. 3 Deci Priscus a izbîndit în cuvinte și a trimis la împărat rodul ostelnelilor și prăzile de război sub ocrotirea a trei sute de oșteni, puși sub ascultarea lui Tatimer²¹. 4 Acesta și-a început călătoria spre Bizanț, iar a șasea zi a dat peste sclavini și a căzut într-o primejdie neașteptată. Pe cînd se odihnea la amiază în voie și fără griji, iar caii pășteau iarbă, au năvălit peste dinsul barbarii²². 5 S-a iscat zarvă multă, iar romanii se aflau departe de cai. Tatimer s-a repezit cu cițiva înainte, a ajuns în apropierea barbarilor, dar a căzut în mare primejdie, deoarece nu era în stare să țină piept vrăjmașilor. El a fost fugărit și atins de citeva lovituri aruncate la întîmplare și abia a scăpat cu viață. 6 Romanii ajunși pedestri l-au salvat pe Tatimer și au început din nou lupta împotriva sclavinilor. 7 Încăierarea s-a întetit și romanii i-au răpus pe sclavini, au pricinuit mult măcel, au prins cincizeci de barbari și s-au întors în tabără, luînd prăzile romane din minile sclavinilor. 8 Tatimer și-a vindecat rănile și a ajuns la Bizanț, aducînd o recoltă foarte însemnată. Suveranul s-a bucurat de cele întîmplate și a petrecut noaptea în lăcașul cel mai mare din cetate²³, apoi a înălțat rugăciuni de mulțumire împreună cu poporul și a cerut lui Dumnezeu izbinzi și mai strălucite.

9 Priscus, conducătorul războiului, a poruncit unor oșteni să meargă repede înainte și să cerceteze împrejurimile. A doua zi n-a văzut dușmani în locurile acelea, deci i-a poruncit lui Alexandru să pornească de dimineată mai departe, peste riul Helibachia²⁴. 10 Alexandru a trecut riul din apropiere și

¹⁹ Discursul lui Priscus este un model de demagogie.

²⁰ Temistocle (circa 525—461 î.e.n.) conducător politic atenian de mare prestigiu în timpul războiului cu persii.

²¹ Tatimer era probabil slav trecut la creștinism.

²² Acești sclavini nu erau sedentari în acele locuri, ci se infiltrau spre sud în grupuri, fapt ce reiese din inexistența unui front continuu bine organizat.

²³ În biserica Sf. Sofia din Constantinople.

²⁴ Helibachia era probabil Ialomița. Între Helibachia și Helis, cetate în cîmpia munteană, unde Dromichete l-a ospătat pe regele Lisimah (Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, XXI, 2), este o legătură, în sensul că Helis se afla așezată undeva pe Ialomița.

s-a întâlnit cu sclavinii. La vederea dușmanilor barbarii au fugit în bălțile din apropiere și într-o pădure deasă. Romanii au încercat să-i prindă. **11** Când au ajuns în nămol, au căzut într-o nenorocire de neocolit și ar fi pierit cu toată întocmirea, dacă Alexandru n-ar fi scos în grabă romanii din mocirla aceea. **12** Căpitanul Alexandru a înconjurat locul și a încercat să-i piardă pe sclavini prin foc, dar flacăra pîlîia greu și nu se întindea din pricina umezelii, iar atacul lui Alexandru n-avea sorti de izbîndă. Între barbari era un gepid care îmbrățișase cîndva credința creștinilor. **13** El a trecut de partea romanilor și le-a arătat cu degetul calea de pătrundere înainte. Romanii au ajuns stăpîinii intrărilor și i-au învins pe barbari. Alexandru a făcut cercetări și a căutat să afle din ce neam erau cei prinși, **14** dar barbarii împinși într-o deznădejde de moarte nu țineau seama de pedepse, ca și cum lovirurile de bici ar fi căzut pe trupurile altora ²⁵.

9 .

Gepidul dă pe față tainele dușmanilor și îndeamnă romanii să pună mîna pe rege printr-un atac neașteptat. Barbarii prinși sînt măcelăriți din porunca lui Priscus. Gepidul făgăduiește să dea ajutor la înșelarea regelui; este cinstit de Priscus cu daruri și promisiuni. Cum a fost înconjurat și zdrobit regele barbar. Romanii dau mulțumiri lui Dumnezeu și ajung în mare primejdie. Căpitanii trupelor de strajă și cîțiva oșteni sînt pedepsiți.

1 Gepidul povestea și arăta în amănunțime toate lucrurile spunînd că cei prinși fuseseră sub conducerea lui Musocius, care în limba barbarilor avea titlul de rege ²⁶, iar acesta se afla la treizeci de parasange depărtare și i-a trimis pe cei prinși să cerceteze oastea romanilor, deoarece auzise de nenorocirea întîmplată de curînd lui Ardagast. **2** El îi îndemna pe romani să năvălească în grabă și să-l prindă pe rege printr-o înfruntare neașteptată. Alexandru a mers la Priscus și i-a dus barbarii, iar conducătorul războiului a poruncit să fie măcelăriți. **3** Gepidul acela de neam barbar a ajuns pînă la comandant și i-a arătat gîndurile barbarilor, apoi l-a sfătuit pe Priscus să-l înfrunte pe barbar și l-a încredințat că va izbuti, deoarece el, gepidul, îl va înșela pe barbar. **4** Priscus a ascultat cu bucurie cuvintele sale, l-a răsplătit pe fugar cu daruri strălucite, l-a întărit sufletește cu promisiuni mărețe și l-a trimis să-l înșele pe barbar. **5** Gepidul s-a dus la Musocius și a cerut de la el o mulțime de bărci monoxile spre a trece peste rîu oamenii lui Ardagast aflați în nenorocire. **6** Socotind vorbele înșelătoare drept un scut de apărare, Musocius i-a dat monoxile, ca să scape din nevoie pe oamenii lui Ardagast. Gepidul a luat o sută și cincizeci de bărci și treizeci de vislași și a ajuns dincolo de rîul numit de loca lînici

²⁵ Informațiile despre populația de la nordul Dunării sînt vagi și neconcludente, deoarece armata bizantină rămăsese puțin timp în acele locuri. Slavii erau în mișcare spre sud, dar alături de dînșii exista o populație stabilă care cultiva pămîntul și întreținea prin munca ei viața grupurilor înarmate aflate în luptă.

²⁶ Titlul de rege la slavi este menționat și în alte izvoare antice. Treizeci de parasange erau aproximativ o sută optzeci de km; prin urmare, reședința regelui se afla destul de departe de Dunăre.

Paspirios ²⁷. 7 Priscus a pornit la drum de dimineață, după cum se înțeleseseră. Gepidul s-a ferit de privirile mulțimii, iar pe la miezul nopții a ajuns la comandantul roman și i-a cerut să-i trimită o sută de oșteni bine înarmați spre a trece prin ascuțișul sabiei pe barbarii aflați de strajă. 8 Comandantul a adunat două sute de oameni și i-a dat căpitanului Alexandru. Când au ajuns romanii lângă riul Paspirios, gepidul l-a rinduit pe Alexandru în ascunzișuri, gata de năvală. 9 După căderea nopții barbarii dormeau un somn adânc, fiind toropiți de băutură și cufundați în visurile lor. Gepidul se pregătea în glumă să măcelărească barbarii. 10 În schimb al treilea de noapte s-a tras puțin la o parte, a ajuns în locul unde erau cei rinduiți pentru înfruntare și l-a luat pe căpitanul Alexandru. I-a condus pe romani pînă la riul Paspirios, a dat și a luat un cuvînt de ordine și a înaintat împotriva barbarilor. Pe cînd aceștia încă dormeau, gepidul a dat semnale lui Alexandru prin cintece de-ale avarilor. 11 Alexandru a năvălit asupra barbarilor și le-a tăiat firul somnului și al vieții, apoi a pus stăpînire pe bărci, a trimis soli la comandant și l-a îndemnat să treacă repede la înfruntare. 12 Priscus a luat trei mii de oșteni, i-a împărțit în bărci și a trecut riul Paspirios, iar la miezul nopții a pornit la atac. Barbarul era amețit de vin și-și pierduse stăpînirea de sine, căci prăznuise în ziua aceea moartea fratelui său, cum e obiceiul la barbari. 13 S-a răspîndit o spaimă cumplită și barbarul a fost prins. Romanii și-au petrecut noaptea vărsînd sînge, iar la ivirea zorilor comandantul a pus capăt măcelului. Pe la ora a treia din zi a trecut fluviul cu toate lucrurile și oștile sale. 14 Însuflețiți de aceste izbînzî romanii au pășit apoi la petreceri și mai pe urmă s-au întovărășit la chefuri, uitînd la beție de datorie și de pază, numită de obicei în limba lor pîrintească *sculca* ²⁸. 15 Cei învinși s-au strîns la un loc și au dat năvală asupra romanilor: și înfruntarea lor ar fi fost mai grozavă decît atacul romanilor, dacă Gentzon n-ar fi adunat trupele de pedestrași și n-ar fi învins în luptă. A doua zi dimineață, Priscus a tras în țeapă pe căpitanii străjilor și a biciuit cu asprime pe cîțiva din rîndurile oștirii.

10

Priscus primește poruncă să ierneze dincolo de Istru. Oștenii se revoltă și nu acceptă din două motive. Priscus liniștește sufletele și astîmpără miniile. Cum a fost prins un gepid care a ucis un însoțitor al împăratului și cum s-a apărut el cu minciuni. Pedeapsa lui cea din urmă.

1 Suveranul l-a trimis pe Tatimer la comandant cu o scrisoare împăratească în care cerea ca romanii să ierneze acolo ²⁹. După sosirea lui Tatimer și după ce a fost cunoscut conținutul scrisorii împăratești s-au iscat în oaste

²⁷ Riul Paspirios era probabil Siretul sau unul din brațele Dunării, la nord de trecătoarea Giurgeni — Vadu Oii, deoarece autorul ne spune că se afla la o depărtare de 30 de parasange (adică aproximativ 180 km) de riul Helibachia (Ialomița). La Herodot (IV, 48) pentru Siret apare numele Tiarantos.

²⁸ Cuvîntul latin *sculca* „gardă, pază”, de origine germanică, a trecut în greaca bizantină și a căpătat o largă răspîndire în rîndurile militarilor. H. Zilliacus, *Zum Kampf der Weltsprachen im oströmischen Reich*, Helsinki, 1935, p. 235.

²⁹ Armata bizantină a stăruit deci un timp și chiar a iernat undeva între localitățile actuale Giurgiu și Galați. Interiorul pînă la munți rămînea o enigmă pentru ea, iar spaima era justificată de lipsa unor cetăți întărite și de dificultățile aprovizionării.

zarvă și neliniște. **2** Mulțimea romană s-a răsculat: oștenii respingeau poruncile împăratului și cereau să petreacă timpul înghețului la casele lor și nicidecum să rămână pe pământul barbarilor. Ei ziceau că gerurile sînt de neînchipuit, iar mulțimile barbare de neînvins. **3** Comandantul a înduplecat oastea cu oarecare meșteșug de conducere militară și i-a liniștit pe cei greu de ținut în friu. După ce mulțimile au început să asculte, comandantul romanilor a desfăcut tabăra pe pământul barbarilor.

4 În aceste zile, prin grija lui Dumnezeu, a fost prins în plasa dreptății făptuitorul unei ucideri, și anume cel care făcuse un omor în Anchialos, cînd a avut loc urmărirea unei căprioare de către mulțimea din jurul împăratului (căci se cuvine să arătăm și pricina pentru care pronia cerească nu rămîne cu brațele încrucișate, ci cutreieră zilnic întreg pământul locuit de oameni și cu ochi neobosiți privește spre toate cele din lumea aceasta și plătește întotdeauna siluirile făcute muritorilor). **5** După un timp oarecare el a ajuns în cetatea împărătească și a dat centura cu podoabe aurite unui meșter aurar ca să culeagă aurul de pe ea. Meșterul a cercetat părțile nespuse de iscusite ale centurii, felul cum au fost smulse cu sila precum și trăsăturile grosolane de pe fața barbarului și a bănuir că omul acesta a făcut un furt. **6** El a chemat șapte bărbați aflați în slujba așa-zisului pretor al mulțimilor³⁰ și a dat barbarul în judecată. Aceștia l-au condus pe barbarul trufaș și nespuse de încăpățînat în casa unde se făceau cercetările și învinuirile, au folosit un tălmăci și l-au întrebat de unde are rămășițele unei centuri atît de vestite și mărețe. **7** Uci-gașul (care era din întîmplare gepid) se apăra cu deosebită dibăcie și iată ce-a spus. Neamul longobarzilor se afla sub conducerea lui Albuis, **8** iar acesta s-a îndrăgostit de o fată tînără, care era întîmplător fiica lui Conimund, conducătorul gepizilor. Deoarece n-a putut s-o înduplece prin cuvinte, a căutat s-o ia cu sila. Îndrăgostitul a pus la cale o lovitură, a năvălit pe neașteptate și a răpit fecioara: și așa a incolțit sămînța războiului. **9** Longobarzii au pornit la luptă, iar Conimund a trimis soli la împăratul Iustin cel Tînăr, rugîndu-l să-l ajute cu armele. Pentru ca solia să fie bine primită de împărat, nedreptățitul a trimis suveranului daruri mărețe. **10** Împăratul a fost încîntat de mărimia celui care cerea și s-a lăsat stăpînit de milă: a alcătuit o scrisoare și a poruncit comandantului Baduarius să adune oștile din Scitia și Moesia și să-l ajute pe Conimund. **11** Albuis a aflat toate acestea, dar, fiindu-i teamă de oștile romane, l-a rugat pe cel nedreptățit, prin făgăduieli de înțelegere și daruri strălucite, să-l dezlege, să zicem așa, de orice vină și i-a cerut să-l ia de ginere și să facă nuntă în lege. **12** Conimund n-a îndurat această jignire nerușinată și a crezut nimerit s-o înfrunte cu război. S-au rînduit în luptă și au învins romanii, iar stăpîni peste prăzile de război au ajuns învingătorii³¹. „Iată cum am cîștigat această centură strălucitoare“, zise el. **13** Apoi a fost întrebat de oamenii rînduiți la judecată ca într-o cunună: „Și cine era tînărul care purta această vestită centură?“ El a legat minciună de minciună și a răspuns: „Cel care purta vestita centură era feciorul unei țîitoare a regelui longobard. L-am răpus în luptă, am despuiat mortul și am luat centura ca răsplată a primejdiilor prin care am trecut“. **14** Așa a vorbit cu deosebită

³⁰ Dregătoria care ținea de „pretorul mulțimilor“ fusese înființată de Iustinian și urmărea în special furturile (Procopius din Caesarea, *Istoria secretă*, 20, 9).

³¹ În această povestire este expus unul din motivele războiului dintre longobarzi și gepizi, terminat cu înfrîngerea acestora din urmă în anul 567.

dibăcie și tărie barbarul și a izbutit să fie crezut pe cuvânt, căci nu mai lipsea mult și își ascundea omorul. El a fost scos de sub învinuire. După ce a fost achitat, un bărbat din preajma pretorului a cîntărit mai cu luare aminte cuvintele lui și a încercat să afle cînd au avut loc întîmplările povestite de gepid. **15** De aceea judecătorii au alergat în grabă și l-au silit pe barbar să se întoarcă iar la judecată. După ce s-a înfățișat din nou, conducătorul judecății l-a întrebat în ce timp s-au petrecut cele povestite. **16** Deoarece era vorba de lucruri mai vechi și s-a văzut că întîmplările au avut loc cu treizeci de ani mai înainte, iar cel învinuit n-avea încă această vîrstă, dregătorul aflat în fruntea judecății l-a supus pe barbar la chinuri. **17** Cînd limba lui a început să vorbească altceva, iar pedeapsa l-a împins pe barbar să spună ce se cuvenea, ucigașul s-a prins singur în cursă, a dat pe față omorul și și-a mărturisit crima. **18** Ticălosul de barbar și-a primit pedeapsa pentru cruzimea sa, a fost aruncat să fie sfirtecat de animalele sălbatice, apoi a ajuns pradă focului care nimicește totul.

11

Monștri în cartierele mărginașe ale Bizanțului. Petru, fratele împăratului, este numit comandant al armatei din Europa. Priscus trece cu oștile peste fluviu. Hanul caută să afle pricina; oamenii săi îl sfătuiesc să nu pornească război. Priscus vestește mîndria lui prin înțelepciunea medicului Teodor, care îi povestește o întîmplare veche despre egipteanul Sesostris. Hanul își schimbă gîndul și cere de la Priscus o parte de pradă. Sînt înapoiți prizonierii. Priscus este dojenit pentru această faptă de către Mauricius.

1 În acest an s-au născut în părțile mărginașe ale cetății niște ființe ciudate și împotriva așteptărilor: un prunc cu patru picioare și altul cu două capete. Cei care au scris cu grijă istorie spun că nașterea unor asemenea ființe nu este spre binele cetăților³². **2** Aceste ființe ciudate au fost arătate suveranului Mauricius și apoi nimicite. Împăratul l-a înlăturat de la conducere pe comandantul războiului și a rînduit în fruntea oștilor romane pe fratele său (numit Petru). Priscus nu fusese înștiințat de aceste schimbări. **3** El a luat oștile și a trecut fluviul, dar a nemulțumit trupele, deoarece le-a istovit în țara barbarilor; deci se temea să nu-l înfrunte barbarii pe neașteptate și să-i ia prăzile. **4** Hanul a aflat de retragerea armatei romane și s-a mirat mult, apoi a trimis soli la Priscus și a căutat să afle pricina întoarcerii sale îndărăt. Priscus l-a dus pe han cu vorba cit a putut. **5** După trei zile a primit vestea că hanul are de gînd să înfrunte oștile romane și că a poruncit mulțimilor de sclavini să treacă Istrul; de fapt însă era supărat și minios, pentru că oștilor romane le mergea prea bine. **6** Targitios și fruntașii barbarilor l-au sfătuit pe han să pună capăt războiului, spunîndu-i că n-are dreptate să fie supărat pe romani. **7** Deci Priscus a trimis cu mîrinimie la han un sol (cu numele Teodor), bărbat drept și dibaci din fire, medic de meserie, și slobod la limbă. Acesta s-a dus cu dirzenie și încredere la han. **8** Barbarul era mîndru de izbîn-

³² Prin menționarea în treacăt a monștrilor autorul pregătește cititorul pentru catastrofa finală: detronarea și uciderea lui Mauricius și a feciorilor săi.

zile sale și se purta cu deosebită trufie; el zicea că e stăpînul neamului întreg și că nu-i nimeni pe pămînt să-i poată sta împotriva pînă unde străbat razele soarelui. **9** De aceea solul, stăpîn pe multe cunoștințe istorice, a căutat să înfrineze mindria barbarului prin pilde. E pentru noi un prilej binevenit să arătăm aici această învățatură a istoriei, căci iată ce i-a spus³³: „Hane, ascultă o povestire veche și nespus de înțeleaptă“. După ce a început să povestească, l-a formecat pe barbar și nu și-a mai întrerupt istorisirea pînă la capăt. **10** „Cică Sesostris a ajuns cîndva foarte fericit și cel mai vestit faraon din Egipt³⁴. O istorie veche spune că era putred de bogat și nu putea fi răpus de nimeni în luptă. **11** Barbarul s-a îmbătat pînă într-atîta de putere, să zic așa, încît și-a făcut un car aurit, l-a împodobit cu pietre scumpe, s-a așezat în el, a înlăturat caii și catirii și a pus jugul pe grumazul regilor învinși, iar nenorociții aceștia trăgeau spre tîrg carul în care se afla Sesostris. **12** Deci faraonul egiptean nu păstra măsura în izbînzile sale și de multe ori își bătea joc în văzul tuturor de soarta celor răpuși în luptă. Se zice că într-o zi luminată și de mare sărbătoare, cînd se aflau de față mulțimile din Egipt, unul dintre regii înjuțați la car nu voia să tragă carul, ci întorcea capul și se uita mereu înapoi, privind la mișcarea roților. **13** S-a ivit deci o nepotrivire în trasul carului, deoarece cei așezați în jug nu trăgeau toți deodată. Atunci faraonul egiptean a zis celui care se răsucea mereu: «Omule, ce tot te uiți înapoi? De ce privești mereu la roți? Unde vrei să ajungi?» **14** Cel întrebat a răspuns lui Sesostris cu multă înțelepciune: «Mă cuprinde mirarea cînd văd mișcîndu-se roțile, căci au o mișcare ciudată: părțile de sus cad la pămînt, iar cele de jos se ridică apoi din nou în sus». **15** Cică, auzind aceste cuvinte, Sesostris a învățat să nu mai fie trufaș. El a poruncit să ia jugul de pe grumazurile regilor și a pus să tragă catirii. Învăță-te minte, hane. Nimic nu-i mai trecător în lume ca fericirea”. **16** Hanul s-a minunat de blîndețea bărbatului și a părăsit trufia, a încetat să mai fie cutezător și a ajuns om pașnic³⁵. După ce a stat mai mult timp în tăcere, a spus către Teodor: **17** „Știu să poruncesc inimii mele, cînd se aprinde: mă pricep să-mi stăpînesc minia, cînd vine timpul să mă supăr. Teodore, eu nu mai sînt supărat pe Priscus. Să-mi fie și el prieten credincios. Hanul să primească o parte din pradă, căci a năvălit în țară la mine și a jefuit supușii mei, deci roadele izbînzii să fie ale noastre împreună“. **18** După aceea l-a răsplătit pe Teodor cu daruri și l-a trimis la Priscus. Teodor a venit la Pris-

³³ Povestirea de față este atestată la scriitorii antici Herodot, Diodor din Sicilia, Strabo, Lucan și Pliniu cel Bătrîn. Ea avea o mare vechime și s-a răspîndit grație simbului de morală cuprins într-însa, prin care întreaga antichitate protesta împotriva tiraniilor de pretutindeni. Teofilact a preluat-o de la Herodot sau Diodor din Sicilia și, fiind originar din Egipt, avea poate și motive personale s-o popularizeze în Bizanț.

³⁴ Lui Sesostris i se atribuia cucerirea Asiei, Etiopiei, Nubiei și a unei părți din Europa, precum și introducerea mai multor legi și obiceiuri la egipteni. Probabil în figura lui legendară s-au contopit mai mulți faraoni din dinastia a douăsprezecea, și anume Senusert I (1975—1925), Senusert II (1896—1877), Senusert III (1877—1839). Ultimul a ridicat piramidele de la Dahschur și a înaintat pînă la Sichem, în Palestina.

³⁵ Succesul diplomației lui Teodor era aparent și se datora poziției strategice slabe a hanului, care a reacționat cu abilitate și a reușit să obțină prizonierii. Atît ținuturile de la nordul Dunării cît și cele de la sudul ei făcuseră parte din Imperiul roman, iar Bizanțul se considera singurul succesor legitim al acestuia.

cus și i-a împărtășit cuvintele barbarului, iar Priscus a rînduit a doua zi o adunare și i-a îndemnat pe romani să împartă prăzile cu barbarul. **19** Romanii n-au pășit repede spre ceea ce urma să le fie prielnic, ci s-au răsculat împotriva comandantului. Acesta a folosit tot felul de cuvinte cît se poate de nimerite și a înduplecat oștile să dea barbarului o parte din pradă. **20** Romanii au trimis hanului barbarii prinși în luptă, însă nu i-au îngăduit să fie părtaș la pradă și în felul acesta au pus capăt neînțelegerilor. Hanul s-a bucurat de înapoierea barbarilor și i-a lăsat pe romani să treacă prin țara sa. **21** Deci aceștia au dat hanului cinci mii de barbari și au ajuns în Drizipera. Comandantul a venit în Bizanț, dar a fost dojenit de Mauricius pentru greșelile și prostia sa, căci n-a chibzuit destul și a lăsat prada de război în mîna barbarului.

Comandantul Petru este trimis în locul lui Priscus și merge în mijlocul armatei cu porunci de la împărat. Oștenii se răscoală din cauză că primesc solda parte în haine, parte în arme și parte în bani. Mauricius este înfruntat în adunare cu muștrări rușinoase. Comandantul liniștește pe cei miniați, citește o hotărîre binevoitoare a împăratului pentru răsplătirea celor vrednici și își cîștigă bunăvoința armatei. Vorbele de ocară sînt lăsate la o parte și se aduc laude împăratului.

1 După îndepărtarea lui Priscus în felul acesta, a fost numit conducător al războiului Petru, care se întîmpla să fie și frate bun cu Mauricius. Împăratul a alcătuit scrisori și le-a încredințat comandantului, apoi a pregătit plecarea lui din cetate ¹ și i-a poruncit să se ducă în tabără. 2 Una dintre scrisorile împăratului cuprindea felul în care trebuia împărțită solda oștenilor, căci ea hotăra ca solda să fie dată în trei chipuri: în haine, arme și în bani de aur. 3 Comandantul a pornit din Perint și a ajuns în Drizipera, apoi a părăsit Drizipera și s-a îndreptat spre Odessos, unde a intrat în tabără și a fost primit cu onoruri deosebite. A patra zi comandantul a încercat să vestească mulțimii deciziile suveranului. 4 Mulțimea era gata de răscoală, căci auzise de hotărîrea împăratului. Cînd comandantul a adunat oștile într-un singur loc spre a face ascultate cuvintele împăratului, armata s-a răscolat, l-a părăsit pe comandant fără să-l mai ăge în seamă și a tăbărit plină de tulburare la patru mile de acolo. 5 Văzînd răscoala, Petru a ascuns măsurile cele mai dureroase ale împăratului: el avea în mîină și unele hotărîri împărătești prielnice mulțimilor de oșteni și a socotit nimerit să le împărtășească numai pe acestea oștirii romane. 6 Romanii au venit la adunare blestemîndu-l pe Mauricius, iar comandantul căuta să liniștească minia oștenilor cu vorbe înțelepte și împăciuitoare, vestindu-le numai hotărîrile plăcute ale împăratului. 7 Cele mai binevoitoare dintre ele erau următoarele: romanii vrednici în lupte, ajunși în nenorociri din pricină că au înfruntat primejdiile cu tragere de inimă, vor fi de acum înainte scutiți de serviciu și vor primi hrană în cantități suficiente cu cheltuiala împăratului, iar copiii oștenilor care au căzut în lupte vor fi înscriși pentru război în locul părinților ². 8 După ce a vestit toate acestea de pe niște trepte înalte a înduplecat oastea și a făcut-o ascultătoare. Ea a pus capăt supărării și fiecare își îndrepta cu bunăvoință gîndurile spre împăratul Mauricius. 9 Acoperit puțin

¹ Petru a plecat în anul 595.

² Urmașii militarilor morți în luptă păstrează unele privilegii ale înaintașilor dispăruți.

mai înainte de ocări, suveranul era cum ridicat în slavă, deoarece mulțimea se arată nestatornică și nu ajunge niciodată la țintă, ci se schimbă la întimplare și cum crede că e mai bine, după cum bate vântul.

2

Răscoala este adusă la cunoștința împăratului. Înaintea armatei merg o mie de oșteni care întâlnesc slavi cu prăzi bogate și se luptă cu dinșii. Vitejia unui roman. Barbarii sînt uciși. Petru se lovește și își rupe un picior la vînătoare. Împăratul este nerăbdător din pricina întîrzierilor, îi scrie și îl dojenește. Auzind că slavii pregătesc o expediție dușmănoasă spre Bizanț, îi poruncește să rămînă în Tracia. Plecarea lui Petru dintr-un loc în altul. Este rugat de locuitorii din Novae să sărbătorească împreună cu ei pe martirul și sfîntul Lupus. Apoi el se duce la Theodoropolis.

1 Așa i-a scăpat comandantul pe oșteni de hotărîrile dureroase, iar a patra zi l-a vestit și pe suveran de răscoala armatei, apoi a părăsit Odessos, a mers prin stînga acelor ținuturi, a ajuns în Marcianopolis și a poruncit ca o mie de oșteni să înainteze mai departe. 2 Ei au întîlnit șase sute de sclavini care duceau o pradă romană bogată: aceștia jefuiseră Zaldapa, Aquis și Scopis³, îi despuiaseră din nou pe bieții nefericiți și încărcaseră prăzile într-o mulțime de căruțe. 3 Cînd au văzut barbarii că sînt înfrunțați de romani și se află sub ochii lor, au început a măcelări prizonerii și au ucis tineretul bărbătesc în floarea vîrstei. 4 Deoarece încăierarea nu mai putea fi ocolită, barbarii au strîns la un loc căruțele și au făcut în jurul lor un zid de apărare, apoi și-au pus la adăpost în mijlocul întăriturii pruncii și femeile. 5 Romanii n-au cutezat să se apropie de geți (căci acesta era numele vechi al barbarilor)⁴ și n-au trecut la încăierare, deoarece se temeau de sulite aruncate de barbari, din întăritură, asupra cailor. 6 Conducătorul (cu numele Alexandru) a poruncit romanilor în limba strămoșească a romanilor să se dea jos de pe cai și să înfrunte primejdiile dușmanilor în luptă încheată și bine rînduită. 7 Romanii au descălecat, s-au apropiat de locul întărit și au început a arunca și primi lovituri de săgeți și sulite. 8 Lupta s-a aprins de o parte și de alta, iar un roman a pășit înainte, și-a adunat toate puterile, a sărit pe o căruță din lanțul de apărare al barbarilor, apoi a rămas pe ea și a început a lovi cu sabia pe cei care se apropiau de dinsul. 9 Barbarii au suferit o înfrîngere care n-a putut fi ocolită, deoarece romanii i-au scos din întăritură. Nefiind în stare să se apere, barbarii au ucis și pe ceilalți prizonieri, iar romanii i-au înfruntat cu putere și pînă tirziu seara abia au putut să-i măcelărească pe barbarii din întăritură. 10 A doua zi învingătorii l-au vestit pe comandant despre cele întîmplute. A cincea zi a ajuns și comandantul în locul acela, a văzut izbinzile celor trimiși înainte și a împărțit daruri oștenilor care s-au învrednicit în luptă. 11 În ziua următoare Petru a încercat să meargă la vînat și a pătruns într-o pădure deasă, unde se ascundea un mistreț enorm. Cîinii au început să latre cu putere, iar animalul izgonit din ascunziș s-a repezit asupra lui Petru. 12 Comandantul și-a întors calul spre a scăpa cu fuga, dar s-a lovit de un arbore înalt și și-a

³ Scopis era probabil puțin mai la sud-est de Zaldapa, iar Aquis pare a fi localitatea *Aquae Calidae* (azi Miroljubovo, la vest de Burgas).

⁴ Sclavinii erau numiți geți, deoarece locuiau în ținuturile locuite altădată de aceștia.

fracturat piciorul stîng. Chinuit de dureri îngrozitoare a rămas pe loc și a suferit foarte mult din pricina loviturii. **13** Împăratul era neliniștit de întîrzierea comandantului, se mira de lipsa de fapte războinice și îl dojenea în scrisorile sale. **14** Petru n-a putut suferi ocara din scrisorile împăratului și, fiind încă torturat amarnic de boală, și-a strămutat tabăra, iar după patru popasuri a ajuns în locurile unde se aflau sclavinii. **15** În a zecea zi suveranul Mauricius a trimis o scrisoare fratelui său să rămînă în Tracia, căci Mauricius auzise că mulțimile sclavinilor își îndreaptă pașii spre Bizanț. **16** De aceea comandantul s-a dus în cetatea Piston, iar mai pe urmă a sosit în Zaldapa. A doua zi a mers și în Iatropolis, a trecut pe lingă cetatea Laticium și a tăbărit lingă Novae ⁵. **17** Locuitorii de acolo au aflat de venirea comandantului, au ieșit afară din cetate, i-au făcut o primire cit se poate de bună și l-au rugat pe Petru să prăznuiască împreună cu dinșii sărbătoarea martirului Lupus, căci în ziua aceea erau în ajunul sărbătorii martirului Lupus ⁶. **18** Comandantul a răspuns că nu poate rămîne acolo, deoarece e nevoit să plece mai departe. Frunțașii cetății i-au cerut însă în mod stăruitor și au îndesit mereu rugămintele, încît l-au silit pe comandant să ia parte la sărbătoare. **19** Petru a rămas în orașelul acela două zile, apoi a pornit mai departe și-a așezat tabăra lingă Theodoropolis, iar în zorii zilei a ajuns la Curisca ⁷.

3

Petru este primit cu cele mai mari onoruri de către cetățenii și frunțașii din Asemum. El rămîne încîntat la vederea unor oșteni aleși și încearcă zadarnic să-i obțină de la orașeni. Se naște o ceartă aprigă cu înfruntarea locurilor sfînte și a episcopului. Pînă la urmă e înșelat în nădejdlile sale și părăsește orașul acoperit de rușine.

1 A treia zi s-a oprit în orașul Asemum. Cînd au auzit cetățenii că se apropie comandantul, au ieșit să-l întîmpine pe Petru în afara orașului și i-au pregătit o intrare strălucită în cetate. **2** În orașelul acesta exista din timpuri mai vechi o gardă înarmată pentru paza cetății, deoarece aceasta era deseori înfruntată și jefuită de barbari. **3** Aflînd conducătorii gărzii din această cetate că va veni comandantul, au luat steagurile, numite de romani *banda*, au ieșit din oraș, au luat armele și l-au primit cu mare cinste. **4** Petru a văzut ținuta mărească a oștenilor din cetate și a încercat să-i scoată din oraș și să-i amestece în oștile sale. Cetățenii și oștenii orașului au arătat că această oaste înarmată a fost dată cetății printr-o lege a împăratului Iustin, ca urmare a purtării sale de grijă ⁸. **5** A doua zi dimineată comandantul a stăruit din nou și a încercat să ia cu el pe cei rinduiți pentru paza orașului, de aceea oștenii din cetate au fugit în biserica orașului. **6** Cînd a aflat comandantul toate acestea l-a rugat pe

⁵ Piston se găsea undeva lingă Zaldapa, iar Iatropolis era așezată pe malul drept al Dunării, la gura riului Iantra. Novae (azi Steklen-Svištov) se afla ceva mai spre apus, iar între aceasta și Iatropolis se înălța cetățuia Laticium.

⁶ Ziua martirului Lupus era prăznuită la 23 august.

⁷ Theodoropolis se afla pe malul drept al Dunării, la vest de Novae. Curisca este o variantă sau poate o lecțiune greșită pentru Securisca. Cetatea cu acest nume era așezată la gura riului Asemus (Osăm), pe teritoriul actualei localități Čerkovica, la vest de Nikopol și Turnu Măgurele.

⁸ Decizia luată de împăratul Iustin al II-lea (565—578) avea în vedere mai ales orașele mărginașe, supuse atacurilor neașteptate ale barbarilor.

episcop să-i dea afară din lăcașul sfint. Arhiereul s-a împotrivit, iar comandantul l-a trimis pe căpitanul Gentzon cu o ceată de oșteni să-i scoată cu sila pe cei fugiți în biserică. 7 Auzind acestea, cei fugiți în lăcașul sfint au pus mina pe arme și au închis toate ușile bisericii. Când a văzut ținuta hotărâtă a celor din lăcașul sfint, Gentzon și-a dat seama de zădărnicia încercării sale, a avut totodată un simțămînt de rușine față de biserică și a plecat de acolo fără să facă nimic. 8 Comandantul s-a supărat din pricina aceasta și l-a îndepărtat pe Gentzon de la conducere, căci era comandantul oștirii pedestre. A doua zi comandantul a chemat în cortul său pe unul dintre scutierii împărătești, numit de romani *scribo*, și i-a poruncit să încerce o faptă nerușinată, și anume să-l tirească pe episcop în tabără, fără nici un pic de îngăduință și cinste. 9 Ajunși martori la toate acestea, locuitorii orașului s-au adunat la un loc și l-au scos cu sila din cetate pe cel trimis de comandant împotriva arhiereului, apoi au închis porțile zidurilor și au început să-l preamărească pe împărat, iar împotriva comandantului înălțau strigăte de ocară. 10 Petru s-a înconjurat cu șanțuri și a petrecut noaptea la o milă de cetate. Deoarece încercarea sa a fost acoperită de rușine, el a părăsit orașul și a plecat mai departe, însoțit de blestemele cetății.

4

O mie de cercetași trimiși de Petru dau peste o mie de bulgari, pe care îi înfruntă cu armele. Barbarii cer zadarnic pace. Romanii fug din luptă. De ce nu i-au urmărit barbarii pe fugari? Hanul se plînge de călcarea înțelegerii de pace și este îmbunătățit cu daruri. Petru cercetează planurile dușmanilor; sînt prinse niște iscoade; este lămurit felul lor de a fi.

1 A opta zi el a rînduit o mie de oșteni să cerceteze pe barbari. 2 Aceștia au dat peste o mie de bulgari ⁹. Barbarii mergeau fără nici o grijă, știind că era o înțelegere de pace între romani și han, dar romanii au ținut seama de indemnul comandantului și au folosit armele împotriva barbarilor. Bulgarii au trimis soli, spunînd că nu pornesc la luptă și au rugat pe romani să nu calce pacea. 3 Căpitanul despărțiturii a trimis solii la comandant, care se afla la opt mile de locul acela. Petru a respins cuvintele lor pașnice și a arătat dușmanilor ieșiți în întîmpinare că îi va nimici în curînd pe barbari. 4 Bulgarii s-au pregătit de război, așa cum au putut, și s-au încăierat în luptă; s-au rînduit cu bărbăție în linie de bătaie și i-au silit pe romani să fugă. 5 După întîmplarea aceasta, s-au tras înapoi și barbarii încetul cu încetul, uitîndu-se din cînd în cînd îndărăt și „schimbînd rar un genunchi cu altul“, ca să amestecăm în povestirea noastră și ceva din stilul homeric ¹⁰, deoarece se temeau ca cei învinși să nu se împreuneze cu altă oaste și să pornească iar la luptă. 6 Neizbutînd în gîndurile sale, Petru l-a dezbrăcat de straie pe căpitanul celor trimiși înainte și l-a bătut cu vergi ca pe un sclav. Barbarii au mers la han și i-au vestit toate cele întîmplute. Barbarul a trimis soli la Petru și l-a dojenit că nesocotește înțelegerea de pace. 7 Petru i-a dus pe barbari cu vorbe amăgi-

⁹ Pentru originea și istoria veche a protobulgarilor, v. *Istoriia na Bălgarija*, Sofia, 1954, vol. I, p. 57—86; D. Angelov — M. Andreev, *Istoriia na bălgarskata dăržava i pravo*, Sofia, 1955; *Izvoarele istoriei României*, București, 1970, vol. II, p. 617—659.

¹⁰ Homer, *Iliada*, XI, 547.

toare, spunându-le că nu se știe vinovat cu ceva. El l-a îmbunat pe barbar cu daruri strălucite și prăzi de război.

8 A patra zi s-a apropiat de riul din vecinătate ¹¹, a strâns douăzeci de oșteni și i-a trimis să treacă apa și să cerceteze mișcările dușmanilor. 9 Ei au trecut riul, dar au fost prinși cu toții. Au căzut în prinsoare în felul următor. E obiceiul ca cei trimiși în cercetare să umble numai noaptea, iar în timpul zilei să doarmă. 10 Aceștia străbătuseră în noaptea aceea un drum lung și erau cu trupurile vlăguite, iar la ivirea zorilor s-au oprit să se odihnească într-o dumbravă din apropiere. 11 Pe la ora a treia din zi dormeau toți și nu era nimeni să-i păzească. În dumbravă au venit niște sclavini, au descălecat și au încercat să se odihnească și să dea puțin răgaz cailor. 12 Prin venirea lor romanii au căzut în prinsoare și bieții prinși au început a fi întrebați ce gânduri au romanii. Știind că nu vor scăpa cu bine, ei au povestit totul. 13 Piragast (conducătorul acelei mulțimi de barbari) și-a luat oștile, a tăbărit în apropiere de trecerile peste fluviu și s-a ascuns în păduri, ca un ciorchine nevăzut sub frunze.

5

Romanii ieșiți din fluviu sînt măcelăriți de barbari; ceilalți se luptă cu dinșii din fluviu. Piragast cade mort. Barbarii sînt uciși și puși pe fugă. Nenorocirea romanilor din pricina lipsei de apă. Ei sînt conduși de un barbar, descoperă un rîu și-și întreamează puterile. Sînt loviți de pe malul celălalt de săgețile dușmanilor, ies din rîu, sînt învinși și fug. Lui Petru îi urmează la conducere Priscus.

1 Neștiind că acolo se află dușmanul, comandantul, fratele împăratului, a poruncit oștirii să treacă riul. O mie de oșteni au trecut dincolo și toți au fost măcelăriți de barbari. 2 Cînd a aflat lucrul acesta, comandantul a îndemnat mulțimile să treacă în cete mari, deoarece ajung prilej de izbîndă pentru vrăjmași, dacă trec riul cîte puțini¹². 3 Deci oastea romană s-a rînduit în felul acesta, iar dușmanii au înfruntat-o de-a lungul țărmului. Romanii aruncau din bărci săgeți asupra barbarilor, iar aceștia n-au putut suferi ploaia de lovituri și au lăsat malul gol. 4 Conducătorul lor, numit Piragast, cum am arătat adineoară, a fost ucis, fiind înțepat de o săgeată în coapsă, și a murit în clipa loviturii, iar după căderea lui Piragast dușmanii au început să fugă. 5 Deci romanii au ajuns stăpîni peste țărmul fluviului, apoi au lovit din toate părțile mulțimile barbare cu pierderi mari și le-au silit să se retragă. N-au putut să-i urrească mult timp, deoarece n-aveau cai, și de aceea s-au întors în tabără. 6 A doua zi călăuzele care mergeau în fruntea oștirii au rătăcit drumul și din pricina aceasta oastea a început să ducă lipsă de apă, iar nenorocirea s-a întins. Deoarece nu puteau îndura seceta își astîmpărau setea cu vin. A treia zi răul a crescut și mai mult și ar fi pierit toată oastea dacă n-ar fi prins un barbar, care le-a arătat unde se afla riul Helibachia, la o depărtare

¹¹ Armata bizantină se afla pe malul drept al Dunării undeva în apropiere de gura rîului Asemus (Osăm), lîngă Nikopol și Turnu Măgurele.

¹² Trecerea rîurilor cu bărcile în unități mari sporea puterea de apărare a celor care aruncau lănci și săgeți și făcea posibilă debarcarea pe malul celălalt. Succesul depindea de superioritatea în armament a celor care atacau, iar tactica se adapta după nevoile momentului.

de patru parasange ¹³. 7 În felul acesta, în zorii zilei romanii au găsit apă. Deci unii își indoiau genunchii și sorbeau apa cu buzele, alții își împreunau palmele și o luau cu miinile, iar alții își serveau udătura cu paharele. 8 Dincolo de riu se afla o pădure deasă în care erau ascunși barbarii. Aceștia au dat năvală într-un iureș puternic asupra romanilor, aruncind săgeți împotriva celor care se adăpau, și s-a iscat pe neașteptate un mare măcel. 9 De nevoie era de ales una din două: sau să lași apa și să mori de sete sau o dată cu apa să-ți găsești și moartea. Deci romanii au făcut bărci și au trecut riul spre a-i prinde pe dușmani. 10 Când a ajuns oastea la malul celălalt, a fost înfruntată de o mulțime de barbari, care i-au răpus pe romani. Aceștia au suferit o înfringere și au luat-o la fugă. Așadar Petru a pierdut războiul cu barbarii, iar în locul lui a ajuns comandant Priscus. După ce a fost îndepărtat de la conducerea oștirii, Petru a venit în Bizanț.

6

Elogiul patriarhului Ioan din Constantinopole pentru nesocotirea plăcerilor, înfrinarea pornirilor sufletești, posturi, milă față de cei săraci și năzuință spre sărăcie. Cită cinste a dat piosul împărat tatului său de lemn, așternutului și mantici sale. Răscoala maurilor din Africa. Teama locuitorilor din Cartagina. Victoria lui Genadius împotriva barbarilor. Apariția unei comete și păreriile învățaților despre comete.

1 Cu patru ani mai înainte (căci ne întoarcem la întâmplările mai vechi ale istoriei noastre) a părăsit viața de aici Ioan, conducătorul bisericii din Bizanț ¹⁴, numit de bizantini „cel care ajunează“ din pricină că nesocotea cu totul plăcerile, își stăpinea pornirile și își înfrina pofta de mâncare. 2 Se zice că a împrumutat o mulțime de bani și de la împăratul Mauricius, i-a dat hirtie scrisă și în înțelegerea de împrumut a pus ca amanet propria sa avere. 3 După ce patriarhul s-a mutat din lumea aceasta, suveranul Mauricius a cercetat avuția arhiereului și a găsit un bărbat îndrăgit de sărăcie, ca un înțelept. Împăratului îi plăcea mult pornirea lui aprinsă spre dreptate, împinsă la culme, și a desfăcut în zadar hirtia cu învoiala făcută puțin mai înainte. 4 Cică împăratul n-a găsit la patriarh nimic altceva decât un pat de lemn, un așternut de lână ieftină de tot și o mantie roasă, căci bărbatul care strălucea printr-o viață simplă avea o îmbrăcăminte lipsită de podoabe. Deci iată, iată ce bogăție a adus în palat suveranul Mauricius în loc de o mulțime de bani și de pietre prețioase din India. 5 Mîndrindu-se cu ele, în postul creștinesc de primăvară împăratul și-a luat rămas bun de la divanurile aurite și împodobite cu pietre scumpe și de la țesăturile de mătase ale serilor ¹⁵ și

¹³ Armata bizantină a trecut Dunărea în apropiere de Durostorum (Silistra) și Călărași. Ea a înaintat spre nord în direcția râului Helibachia (Ialomița). Într-adevăr regiunea cuprinsă între actualele orașe Călărași și Slobozia nu are ape curgătoare mai însemnate. Patru parasange, sînt aproximativ douăzeci și patru de kilometri.

¹⁴ Patriarhul Ioan a murit la începutul lunii septembrie anul 595, după 13 ani și 5 luni de pastorie.

¹⁵ Serii era numele obișnuit al chinezilor, iar mătasea se aducea la început din orient, v. R. Hennig, *Die Einführung der Seidensauenzucht ins Byzantinereich*, Byz. Zeitschr. XXXIII, 1933, p. 295—312; N.V. Pigulevskaja, *Proizvodstvo šelka v Vizantii i Irane v IV v.*, Vizantijskij Vremennik, X, 1952, p. 3—12.

dormea noaptea în patul de lemn al arhiereului, socotind că în felul acesta se va împărtăși din harul sfânt al dumnezeirii.

6 În timpul acela s-au răsculat împotriva romanilor maurii din Libia ¹⁶. După ce gloatele s-au strîns la un loc, locuitorii din Cartagina au căzut în mare spaimă. Văzînd războiul iscat împotriva sa de o mulțime nenumărată, Gennadios, comandantul de atunci al Libiei, i-a înfruntat pe barbari cu vicleșug: 7 a răspuns că face tot ce doresc ei, i-a lăsat în pace și apoi i-a lovit în timp ce cheuiau și-și sărbătoreau izbînda. S-a iscat un mare măcel, au fost cîștigate prăzi strălucite și războiul din Cartagina a luat sfîrșit. În felul acesta întîmplările din Libia au ieșit bine și cu multă priință pentru romani.

8 În zilele acelea a apărut o cometă strălucitoare. Pentru explicarea apariției acestor stele învățații recurg la principiile meteorologice însemnate în cărțile stagiriților ¹⁷ și adepților lui Platon pe Heliconul memoriei, iar astrologii și unii istoriografi arată că ele sînt semnele unor nenorociri viitoare. Noi însă lămîm bucuroși în povestirea noastră lămuriri de felul acesta și ne grăbim să țintim spre scopul istoriei noastre.

7

Priscus găsește oastea împușcată, dar este sfătuit de prietenii săi să nu-l acuze pe Petru. Cum a trecut el Istrul. Hanul l-a întrebat de ce a venit. Cearta între cei doi cu privire la hotare. O digresiune despre sciții din Caucaz și de la miazănoapte și despre victoriile unui han oarecare. Avarii de la Istru nu sînt germani; de unde le vine acest nume. Cuvinte de laudă despre Taugast, o cetate foarte renumită, despre locuitorii din vecinătate și despre mucriți.

1 La începutul primăverii Priscus a pornit din Bizanț, apoi și-a adunat oștile lingă Astica și le-a numărat, iar comandantul a aflat că au pierit o mulțime de romani. 2 El a încercat să aducă la cunoștința suveranului Mauricius pierderile suferite de Petru, dar a fost îndemnat de cîțiva sfetnici să tînuiască aceste lipsuri. 3 Comandantul a făcut cincisprezece zile de drum, a trecut fluviul Istru și a ajuns în cetatea Novae de Sus ¹⁸. Hanul a aflat de acest lucru, a trimis soli la Priscus și a cerut să afle pricina sosirii romanilor. 4 Comandantul a răspuns că locurile sînt bune de vînătoare și călărie și au ape îmbelșugate. Hanul a arătat că românii pășesc pe un pămînt străin, iar Priscus calcă înțelegerea și vatămă pe ascuns pacea. 5 Priscus a spus că se află pe pămînt roman, iar barbarul că l-a cucerit de la romani cu armele și după legile războiului. Deoarece hanul lupta și se certa pentru aceste locuri, se zice că Priscus i-a aruncat ocară că nu-i altceva decît un fugar din răsărit.

6 Dar pentru că am amintit de sciții din Caucaz și de cei de la miazănoapte, hai, hai să însă lămîm în țesătura istoriei noastre, ca o digresiune, faptele întîmplătoare în timpurile de atunci celor mai mari dintre aceste neamuri.

¹⁶ Prin mauri se înțelegea populația locală din Africa, denord în afară de Egipt. Centrul lor mai important era Cartagina. Chr. Courtois, *Les Vandales de l'Afrique*, Paris, 1955, p. 325.

¹⁷ Stagiriții, adică adepții filozofiei lui Aristotel (384—322), născut la Stagira din Chalcidica.

¹⁸ În primăvara anului 596, armata bizantină a pornit din Astica și a ajuns la Novae, apoi a înaintat de-a lungul Dunării și a intrat în Novae de Sus (azi Česavska Reka), la est de Golubac, în Iugoslavia.

7 La începutul verii acestui an hanul slăvit de turcii din răsărit a trimis soli la suveranul Mauricius ¹⁹, a alcătuit o scrisoare și a însemnat în ea izbinzile sale. 8 Scrisoarea începea cu următoarele cuvinte: „Hanul cel mare, stăpîn peste șapte neamuri și domn peste șapte ținuturi ale pămîntului, către împăratul romanilor“. Într-adevăr hanul acesta l-a înfruntat cu război pe conducătorul abdeliților (adică al eftaliților) ²⁰, l-a răpus și i-a răpit stăpînirea peste acest neam. 9 După izbîndă a rivnit lucruri mari, și-a făcut prieten de arme pe Stembishadan ²¹ și a subjugat neamul avarilor. Dar să nu creadă cineva că noi povestim întîmplări lăturalnice din aceste timpuri, socotind că e vorba de barbarii care locuiesc în Europa și în Panonia, veniți pentru prima oară în vremea împăratului Mauricius, 10 deoarece barbarii din jurul Istrului au primit pe nedrept numele de avari; de aceea nu vom spune de unde a venit neamul lor. După înfrîngerea avarilor (căci ne întoarcem la povestirea noastră), unii din ei au fugit la stăpînitorii cetății Taugast ²². 11 Această este o cetate vestită la o mie și cinci sute de mile de turci, fiind așezată în vecinătatea Indiei. Barbarii din jurul cetății Taugast sînt un popor foarte vrednic, numeros și fără asemănare ca mărime cu celelalte neamuri ale pămîntului. 12 Ceilalți avari au căzut după înfrîngere într-o stare mai rea și au ajuns la așa-zii mucri. Aceștia sînt un neam foarte apropiat de Taugast și au multă dîrzenie în luptă din pricină că fac zilnic exerciții de gimnastică și se întăresc suflotește în timp de primejdie. 13 Hanul a pășit și la a doua încercare și a cucerit pe toți cei din neamul ogor, un popor puternic de tot din pricina mulțimii și a pregătirii sale militare. Acești oameni își au sălașurile în părțile de răsărit, unde curge riul Til ²³, numit de obicei Melas (Negru) de către turci. 14 Conducătorii cei mai vechi ai acestui popor se numeau Uar și Hunni, iar de la aceștia o seamă din aceste neamuri au primit numele de uari și huni.

8

De unde au venit avarii în Europa și cu ce prilej au primit acest nume. Trei sute de mii de oameni din neamul ogor uciși de han. Despre tiranul Turum omorît de el. Solia hanului la Mauricius, despre victoriile sale. Muntele de aur — de ce se numește așa? La turci niciodată nu s-a văzut boală molipsitoare, iar cutremurele sînt rare. Religia lor.

1 La începutul domniei împăratului Iustinian o mică parte dintre acești uari și huni ²⁴ s-au despărțit de neamul acela de baștină și a venit în Europa. 2 Aceștia s-au numit pe ei înșiși avari, iar pe conducătorul lor l-au

¹⁹ Data soliei turcești e controversată: anul 598, după Moravcsik, *Byzantino-turcica*, I, p. 41—43, anii 583 și 600, după H. W. Haussig, *Theophylaktis Exkurs*, p. 276, 383—384.

²⁰ Abdeliții sau eftaliții locuiau în nordul Persiei. Cei din vest erau de origine turcă și se întindeau între Afganistan și Marea Caspică, iar cei din răsărit duceau o viață nomadă. În anul 560 au ajuns cu toții sub stăpînirea turcilor, v. Moravcsik, *Byzantino-turcica* I, p. 69.

²¹ Stembishadan, adică Istâmi-șada sau hanul Stembis.

²² Taugast era China de nord în ansamblu (azi Tabgač, Taugač sau Tamgač) sau un oraș important din China de nord, v. Haussig, *op. cit.*, p. 339, 388—390; J. A. Boodberg, *Theophylactus Simocatta on China*, Harvard Journal of Asiatic Studies, III, 1938, p. 223—243.

²³ Til, azi Tarim, în nord-vestul Chinei.

²⁴ Uarii erau originari din nordul Afganistanului, iar hunii din Bactria.

împodobit cu titlul de han. Cu ce prilej au purces ei la schimbarea numelui vom arăta mai departe, fără să știrbim nimic din adevăr. **3** Cînd au văzut că o parte din uari și huni au fugit în locurile lor, barselții, hunogurii, sabirii și alte neamuri hunice ²⁵ au căzut în mare spaimă, socotind că cei veniți sînt avari. **4** De aceea i-au cinstit pe fugari cu daruri strălucite și au crezut că vor avea liniște din partea lor. După ce au văzut uarii și hunii că fuga lor a sfîrșit cu bine, și-au însușit greșeala celor care i-au trimis și s-au numit pe ei înșiși avari, deoarece se zice că între neamurile scitice tribul avarilor este cel mai vrednic dintre toate. **5** Firește și pînă în zilele noastre pseudo-avarii (căci e mai potrivit să le zicem în felul acesta) trăiesc despărțiți pe stăpîniri după neamuri: unii se numesc după obiceiul vechi *uari*, iar ceilalți sînt porecliți huni. **6** Am vorbit pe scurt de pseudoavari și ne întoarcem acum la expunerea pe larg a istoriei noastre. După învingerea desăvîrșită a ogorilor, hanul l-a trecut prin ascuțișul sabiei pe conducătorul lor Colh. **7** Au fost uciși trei sute de mii de oameni din acest neam, așa încît grămezile trupurilor celor căzuți acopereau un drum de patru zile de mers. **8** În felul acesta hanul a dobîndit o izbîndă strălucită, dar a izbucnit un război lăuntric între turci. Un bărbat cu numele Turum, înrudit cu hanul, s-a răsculat și a strîns oști numeroase. **9** Deoarece armatele tiranului erau mai puternice în luptă, hanul a trimis soli la alți trei hani mari, numiți Sparzeugun, Cunaxolan și Tuldih. **10** După ce s-a adunat toată oastea și a pornit înspre Icar (o localitate așezată în cimpii mari) ²⁶, trupele dușmane s-au rînduit în luptă cu bărbăție împotriva acestui loc, dar tiranul a căzut, iar oștile venite în ajutorul său au fost puse pe fugă. S-a iscat un mare măcel, iar hanul a ajuns din nou stăpîn în țara sa. **11** El a trimis veste prin soli despre aceste victorii suveranului Mauricius. Icar se află la patru sute de mile depărtare de Muntele de aur ²⁷. **12** Acest munte, orientat spre răsărit, este numit de localnici „de aur“ din pricina belșugului de roade care se fac pe dînsul și a bogăției turmelor și animalelor de povară. Este o datină la turci că Muntele de aur trece în stăpînirea hanului celui mai puternic. **13** De altfel neamurile turcești se mîndresc cu două lucruri: cîcă n-au văzut niciodată de cînd sînt o epidemie de boli molipsitoare și că în țara lor cutremurele de pămînt sînt rare; însă Barath, construită cîndva în vechime de către unnoguri, a căzut lovită de cutremure, iar Sogdiana cunoaște atît bolile molipsitoare cît și cutremurele de pămînt. **14** Turcii cinstesc mult și din cale-afară focul, aerul și apa, și înalță imnuri de slavă pămîntului, dar se închină și-i spun dumnezeu numai celui care a făcut cerul și pămîntul. **15** Acestuia îi jertfesc cai, boi și oi. Au preoți despre care cred că pot prezice viitorul. **16** Tot în timpul acela tarniahii și coțagirii (care făceau și ei parte din neamurile uarilor și hunilor) s-au despărțit de turci, au venit în Europa și s-au unit cu avarii din jurul hanului. **17** Se zice că și zabenderii se trag din neamul uarilor și hunilor. Prisosul de putere adăugat avarilor a fost socotit la zece mii de oameni.

²⁵ Barselții, hunogurii și sabirii trăiau în partea de nord a munților Caucaz. Hunogurii s-au mișcat spre apus și au ajuns pînă în Dacia, Moesia și Tracia, iar sabirii s-au mutat în Dagestan.

²⁶ Icar, localitate în partea de sud-vest a văii riului Tarim.

²⁷ „Muntele de aur“ era reședința sultanului turcilor și se afla lîngă Cuța, la nord de riul Tarim.

Tratatul dintre han și taugastensi. Obiceiurile lor. Prin ținutul lor curge un fluviu. Fondatorul acestui oraș și al altuia a fost Alexandru cel Mare. Moartea conducătorului chubdanensilor și cum este ea plinsă de către soțiile sale. Multe alte lucruri despre cetatea Chubdan. Etiopieni albi la miazănoapte.

1 Hanul turcilor a încheiat războiul lăuntric și a pus bine la cale lucrurile. El a făcut și înțelegeri de pace cu cei din Taugast spre a avea liniște adincă din toate părțile și a-și rindui o domnie lipsită de tulburări. 2 Conducătorul țării Taugast se numește Taisan, ceea ce în limba elină înseamnă „fiul lui Dumnezeu”. Domnia în Taugast nu este tulburată de lupte lăuntrice, deoarece numai o anumită familie are la ei dreptul să aleagă conducătorul. Neamul acesta se închină la idoli, însă are legi drepte și duce o viață cumpătată. 3 Este un obicei cu putere de lege ca bărbații să nu poarte niciodată podoabe de aur, deși ajung stăpini peste o mare bogăție de argint și aur din pricina negoțurilor mari și folositoare. 4 Acest Taugast este străbătut de un fluviu, care curgea în vechime printre două popoare mari și dușmane între ele: unul era îmbrăcat în straie negre, iar celălalt în haine de culoarea șofranului. 5 În timpurile noastre, când a luat sceptrul împărăției romane Mauricius, neamul în straie negre a îmbrăcat și el haine roșietice, a trecut dincolo de fluviu și a iscat un război, apoi a ieșit biruitor și a ajuns stăpîn peste toată țara. 6 Cetatea aceasta Taugast, spun barbarii, a fost întemeiată de Alexandru Macedonianul, când a subjugat Bactria și Sogdiana ²⁸ și a ars în foc o sută douăzeci de mii de barbari. 7 În această cetate femeile împăratului au trăsuri lucrate din aur, purtată fiecare de către un junc împodobit în toate felurile cu aur și pietre scumpe: friiele boilor sînt și ele aurite. 8 Cel care lua domnia în Taugast își petrecea nopțile cu șapte sute de femei. Soțiile celor mai vestiți bărbați din Taugast folosesc trăsuri de aur. Se zice că Alexandru a mai întemeiat și altă cetate, la cîteva mile depărtare de acolo, numită de barbari Chubdan ²⁹. 9 Conducătorul mort este plîns tot timpul de femei rase pe cap și îmbrăcate în straie negre; și stăruie obiceiul ca ele să nu părăsească niciodată mormîntul lui. Chubdan este despărțită de două fluvii mari, iar pe malurile lor își apleacă chiparoșii ramurile, dacă îmi este îngăduit să mă exprim în felul acesta. 10 Neamul amintit are mulți elefanți și face negoț cu locuitorii din India. Cică cei din India de miazănoapte au pielea albă. 11 Viermii de la care se obțin țesături de mătase sînt la neamul acesta foarte mulți și de diferite culori, iar barbarii arată multă grijă și tragere de inimă pentru aceste ființe. 12 Dar să nu depășim hotarele istoriei noastre, căci am vorbit destul despre sciții din Bactriana, Sogdiana și de pe fluviul Negru.

²⁸ Bactria era așezată pe ambele maluri ale râului Oxos (azi Amudarja) și corespunde actualului Afganistan. Pe un afluent principal al râului Oxos, numit Bactros (azi Balchâb), se afla capitala Bactra. Sogdiana se găsea la nord de Bactria, între râurile Oxos (Amudarja) și Iaxartes (azi Syrdarja).

²⁹ Chumadan, Chumdan sau Chubdan era probabil orașul Pschang-ngan, capitala Chinei, așezată pe cursul superior al fluviului Iang-tseKiang. H. W. Haussig, *op. cit.*, p. 391 crede că acest nume nu este un nume propriu, ci înseamnă reședința împăratului chinez.

10

Hanul distruge zidurile cetății Singidunum și silește poporul să emigreze la barbari. Priscus vine într-o insulă de pe Istru și apoi în Constantiola. Cuvîntarea hanului în care se plînge de violarea dreptului de stăpînire asupra unor ținuturi; în ea Priscus este îndemnat cu stăruință să-și facă datoria în păstrarea păcii și apărarea tratatelor.

1 A zecea zi (căci ne întoarcem la întîmplările despre Priscus) au venit și solii în cortul comandantului. Priscus a aflat că barbarul dărîmă zidurile cetății Singidunum și silește locuitorii să-și părăsească sălașurile și să se mute în țara dușmanilor. 2 Deci Priscus n-a mai întîrziat nici o clipă, a plutit pe fluviu în jos și s-a îndreptat spre insula Singa³⁰, așezată în apele Istrului la trezeci de mile depărtare de cetatea Singidunum. 3 Priscus a rînduit trupe în insulă, apoi a pregătit corăbii iuți, numite de obicei de către mulțime dromoni, și a ajuns în Constantiola³¹. În locurile acestea s-a întîlnit cu hanul și comandantul a intrat în vorbă cu barbarul cu privire la Singidunum. 4 Barbarul stătea pe malul fluviului și dădea răspunsuri, iar Priscus se afla pe o corabie iute și căuta să-l întrebe. Se zice că a început să vorbească mai întîi hanul și i-a spus lui Priscus: „Ce-i cu voi, romanilor, ce aveți cu pămîntul meu? 5 De ce vă întindeți mai mult decît trebuie? Istrul este un străin pentru voi, iar apele lui vă sînt dușmănoase. Noi l-am cucerit cu armele și l-am subjugat cu lancea. Lasă faptele necugetate, Priscus. Nu tulbura liniștea pe care v-am dat-o în schimbul multor daruri. Rușinează-te de înțelegerea făcută, sfiește-te de sfințenia jurămintelor. 6 Să ne fie călăuză în încercări sfatul cel bun, spre a nu cumpăni folosul înfruntării unor fapte după ce am fost înfrinți. Sfatul să aibă loc înainte de a porni la luptă. Te pripești și îți primejduiești înfăptuirile. Cel prost sfătuit suferă vătămare la cea dintîi încercare. 7 Duci un război viclean, comandantule. Ai terfelit și pacea și lupta, căci rîvnești înțelegerea ca un prieten și te încaieri ca un dușman. Lasă-te de una din ele sau nu ne mai tulbura liniștea“. Barbarul a mai spus cuvînt cu cuvînt și următoarele: „Să judece Dumnezeu între han și între suveranul Mauricius. Să vie odată răsplata lui Dumnezeu“.

11

Priscus dojenește nedreptățile hanului în pustiirea cetății Singidunum, îl îndeamnă să nu fie lacom, îl înspăimîntă cu subrezenia izbînzii și lipsa de statornicie a lucrurilor și exprimă cîteva cugetări. Barbarul se aprinde de mînie și amenință cu măsuri mai drastice. Guduis este trimis să libereze cetatea Singidunum. Barbarii pun înainte calea și se apără. În cele din urmă ei fug. Zidurile dărîmate sînt restaurate. Hanul calcă pe față înțelegerea de pace.

1 Se zice că Priscus a răspuns hanului în felul acesta: „Omule, nedreptățești cetatea Singidunum. De ce ai dărîmat zidurile și ai hotărît s-o muți în sălașuri îndepărtate și nenorocite? Te porți ca un tiran ca și cum ai fi fost

³⁰ Insula Singa se afla în apropiere de satul Vinča, la răsărit de Belgrad. F. Barišić, *Vizantiski Singidunum*, Zbornik Radova. Vizantinološki Institut. Srpska Akademija Nauka, III, 1935, p. 11, n. 46.

³¹ Constantiola era situată pe malul drept al Dunării, poate în apropiere de Smederevo.

nedreptătit de cineva. Răspindești zvonuri cum că ești silit și amenințat de romani. 2 Lasă în pace un popor chinuit de necazuri. Îndepărtează-te de o cetate bintuită de valurile nenorocirilor. Îndură-te de cea care a fost răvășită de tine în atâtea rinduri. Pune capăt lăcomiei și las-o să se mai liniștească. Deprinde-o să învețe măsura și poruncește-i să se oprească. Cred că nu i-ar ajunge mai multe lumi să se sature. 3 Voința fără margini nu poate dobîndi o putere lipsită de tulburare. Nimic nu-i temeinic și de nădejde, dacă nu poate fi saturat. Tot ce nu este cîntărit cu măsură ajunge un bun șubred. E cu neputință să îmbrățișăm nemărginitul. Unde nu sintem în stare să împăcăm lucrurile, avem răscoale. 4 Pune stavilă poftelor, călăuzește-ți lipsa de înfrînare prin saturare. Ochiul nesaturat jinduiește totdeauna ceva. Faptele oamenilor sînt măsurate, iar soarta are împotrivrile sale. Nimic nu-i mai trecător ca fericirea. Victoria este înaripată și picioarele izbînzilor șchioapătă. Triumfurile nu s-au născut nemuritoare din fire. 5 Azi vezi ziua zîmbitoare, trandafirie, frumoasă ca șofranul, să zic așa, toată plină de lumină și strălucire, iar mîine ai s-o vezi tristă, prost îmbrăcată, acoperită de negură deasă și întunecată de nouri negri; pe scurt, parcă n-o mai poți cunoaște“.

6 Hanul s-a umplut de minie, i-a tăiat vorba și l-a amenințat că va dărîma multe cetăți. Barbarul a părăsit locul unde ședea și s-a întors în cortul său, iar Priscus l-a chemat pe Guduis, l-a rînduit în fruntea unei oști romane și i-a poruncit să plece în ajutorul cetății Singidunum. 7 Deci Guduis a pornit pe apă spre Singidunum, deoarece cetatea aceasta este scaldată de două ape, anume Sava și Drava³². Cînd au zărit trupele romane din corăbiile barbarii din Singidunum au așezat căruțele în fața cetății și au făcut din ele un zid în jurul orașului. 8 Dar barbarii n-au putut opri atacul romanilor și au luat-o la fugă, deoarece se temeau și de poporul din cetate. În felul acesta Priscus a scăpat mulțimea din nenorocirile în care se afla. A doua zi romanii au înălțat din nou zidurile cetății. 9 Hanul s-a întristat, s-a amărit în inima lui de toate acestea, a trimis soli la Priscus și a rupt pe față înțelegerea de pace. A zecea zi barbarul a adunat oștile din jurul său și a pornit cu trîmbița războiului înspre Marea Ionică³³.

12

În Dalmația hanul cucerește un oraș și patruzeci de cetăți întărite. Guduis împreună cu o mînă de oameni aleși sînt trimiși în cercetare. Cum a înaintat el prin locuri grele și lipsite de drumuri. Ucide barbari și le ia prăzile. Hanul se întristează. Lui Mauricius și copiilor săi li se prezice moartea de către un călugăr, care avea în mînă o sabie întinsă, de asemenea și de către un oarecare Herodian.

1 În aceste locuri este așezată țara numită Dalmația. Deci hanul a străbătut un drum lung și a ajuns în așa-numita Boncis: a impresurat cetatea cu mașini de război și a cucerit patruzeci de cetăți întărite³⁴. 2 Comandantul

³² De fapt Singidunum (Belgrad) era scaldat de fluviile Sava și Dunărea, căci Drava se varsă în Dunăre cu mult mai spre apus.

³³ Marea Ionică, de fapt Marea Adriatică.

³⁴ Expediția hanului a avut loc în anul 597. Boncis, Bancis sau Balcis se afla pe drumul dintre Sirmium (Sremska Mitrovica) și Salona (Solun), undeva pe teritoriul Bosniei.

a aflat toate acestea, a înarmat două mii de oșteni destoinici și i-a trimis împreună cu Guduis să cerceteze ce fac dușmanii. Guduis a luat oșteni aleși și și-a început călătoria. 3 El s-a abătut din drumul mare și a apucat prin locuri grele, necunoscute și lăturalnice, spre a nu da ochii cu vrăjmașii și ca să nu atragă asupra sa mulțimile barbarilor și să cadă în cea mai mare primejdie. Ajungînd mai aproape de barbari a zărit dintr-un loc nevăzut o mulțime de oameni mergînd pe drum. 4 El a trimis treizeci de oșteni pedestri și le-a poruncit să dea de urmele dușmanilor. Romanii au înaintat pe niște drumuri lăturalnice, iar în schimbul al doilea de noapte au ajuns într-un loc tăinuit și au început să-i urmărească pe barbari. 5 S-au ascuns în păduri și după miezul nopții romanii s-au îndreptat cu bărbăție spre barbarii care dormeau. 6 La două mile depărtare au întîlnit trei bărbați cheflii și amețiți de vin, i-au prins, i-au cercetat cît a fost cu putință și au descoperit toate planurile dușmanilor. Romanii i-au legat și i-au trimis vii lui Guduis. 7 Căpitanul Guduis a aflat de la ei că hanul a adunat și rinduit pentru paza prăzilor două mii de oșteni bine înarmați. El s-a bucurat de veste și s-a ascuns într-o ripă. 8 În zorii zilei barbarii își puneau la adăpost prăzile, iar Guduis a sărit în spatele lor, i-a înfruntat pe neașteptate, i-a ucis pe toți cu lancea, a luat prada și a dus-o cu mare bucurie lui Priscus. 9 Cînd a auzit de această lovitură hanul a fost cuprins de mare deznădejde. Timp de optsprezece luni³⁵ și mai bine între romani și barbarii aflați la Istru nu s-a petrecut nimic vrednic de a fi însemnat în istoria noastră.

10 În al nouăsprezecelea an de domnie³⁶ a avut loc o prorocie cu privire la viitorul împăratului și au fost vestite suferințe în toată lumea. Un bărbat desfăcut de lumea aceasta, dar părtaș la învățarea și descoperirea lucrurilor tainice și cufundat în viața călugărească, a scos sabia din teacă și a alergat cu ea în mînă din *Forum* (un loc de seamă din cetate) și pînă în fața palatului împăraților, prorocind că suveranul Mauricius împreună cu feciorii săi vor muri de moarte de paloș. 11 În timpul verii se zice că și un oarecare Herodian ar fi prezis pe față sfîrșitul împăratului Mauricius; bărbatul acesta spunea cu tărie că a dat în vîlcag prorocia sa la îndemnul unui glas al dumnezeirii.

13

Hanul împresoară cetatea Tomis. Priscus vine în ajutorul ei. Cele două armate își petrec iarna în tabere. Dărnicia unică și neașteptată a hanului care pune la îndemîna romanilor alimente la sărbători. La cererea lui, Priscus îi dă în schimb mirodenii. Ambele armate petrec în liniște sub aceleași corturi. După trecerea sărbătorilor se despart. Comentiolus se teme că hanul va veni asupra lui și se trage îndărăt. Lîngă cetatea Iatrus oștenii îl copleșesc cu ocări ca pe un trădător.

1 În acest timp hanul cîstit de avari a adunat oștile din jurul său și s-a îndreptat spre Tracia și Moesia, apoi a impresurat cetatea Tomis³⁷. Aflînd despre acestea Priscus s-a apropiat să dea ajutor cetății amenințate. 2 Deci

³⁵ În anii 598 și 599.

³⁶ În al nouăsprezecelea an de domnie al împăratului Mauricius, adică între 14 august 600 și 13 august 601.

³⁷ Asediul orașului Tomis a avut loc în cursul toamnei anului 599 pînă în primăvara anului 600. Avarii înaintaseră de-a lungul Dunării, pe malul drept, dinspre Pannonia și Singidunum (Belgrad), trecuseră peste actualele orașe Ruse, Siliștra și Adamclisi și atacaseră cetatea Tomis (Constanța) dinspre vest.

romanii și barbarii au tăbărit în jurul orașului Tomis și venind timpului iernii nu și-au mai desfăcut taberele. La începutul primăverii în rindurile romanilor a izbucnit foametea. **3** Când urma să se apropie marea sărbătoare a creștinilor și să fie prăznuite patimile și învierea Mintuitorului, iar romanii erau chinuiți de foame, dintr-o purtare de grijă neașteptată hanul a trimis soli la romani. **4** Cererea lui era să pună capăt foametei, iar Priscus stătea la îndoială și nu avea încrederea în această propunere neobișnuită. După ce romanii și barbarii au dat și au primit cuvânt de credință au hotărât un armistițiu de cinci zile și au încetat să se mai teamă unii de alții. Deci hanul a trimis romanilor înfometăți care cu alimente. **5** De aceea a stăruit până în zilele noastre amintirea acestei mărinimii neobișnuite a barbarilor. A patra zi, când și armata romană avea din belșug lucrurile cele mai de trebuință pentru trai, hanul a trimis soli și a cerut de la Priscus mirodenii din India ³⁸. **6** Comandantul a onorat cererea barbarului și i-a trimis piper, frunză de dafin din India, scorțișoară și așazisul cost. Barbarul a luat darurile romane, a gustat mirodeniile și s-a bucurat nespuse de mult. Deci au întrerupt luptele până ce a trecut marea sărbătoare îndrăgită de mulțime. **7** Cele două oști potrivnice se întâlneau împreună în corturi și nici una nu se temea de cealaltă. După trecerea sărbătorilor hanul a trimis soli și a cerut ca oștile să se despartă una de alta și astfel barbarii s-au separat de romani.

8 A șasea zi hanul a aflat că Comentiolus avea de gând să-și ia oștile și să se ducă la Nicopolis ³⁹, de aceea și-a adunat armata și a pornit împotriva lui Comentiolus. Auzind acesta că vine hanul, s-a dus în Moesia și și-a așezat corturile lângă Zicidiba ⁴⁰, iar a șaptea zi a sosit în orașul Iatrus. **9** Barbarul se afla la douăzeci de parasange ⁴¹ depărtare de romani, iar la miezul nopții comandantul roman a trimis în taină un sol la han. Apoi a poruncit armatei romane să se înarmeze, dar a aruncat numai o vorbă în treacăt, deoarece nu le-a spus romanilor de dimineață să se rinduiască în linie de bătaie. **10** Romanii au crezut că comandantul le-a poruncit să ia armele, însă nu pentru luptă, deoarece li s-a părut că el voia să facă o trecere în revistă a oștirii și de aceea și-au acoperit piepturile cu cămăși de fier ⁴². **11** Când soarele a început să-și împrăști razele asupra pământului romanii rinduiți pentru paradă au văzut că vin barbarii și se așază în linie de bătaie împotriva lor. Oștile din jurul lui Comentiolus au început să-l ocărăască pe comandant și să-l facă vinovat pentru această lipsă de pregătire și rinduială. S-a iscat o zarvă nespuse, iar barbarii s-au oprit la două mile de oștirea romană.

³⁸ Despre comerțul cu India să se consulte în special W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au moyen âge*, I—II, Leipzig, 1885—1886 și N. V. Pigulevskaja, *Vizantija*, p. 97—107.

³⁹ Nicopolis ad Istrum, azi Stari Nikjup, la nord de Veliki Târnovo, în valea râului Rosica, afluent de stînga al râului Iantra.

⁴⁰ Zicidiba se afla la răsărit de Iatrus.

⁴¹ Aproximativ 120 de km.

⁴² Cămăși de fier, adică zale de paradă.

Romanii se înarmează cu mai multă grijă. Comentiolus este dojenit pentru că schimbă rindurile. Șiretenia lui. Fuga romanilor. Barbarii împresoară trecătorile și împiedică trecerea, dar sînt respinși de romani. Comentiolus este oprit cu rușine la intrare de către cetățenii din Drizipera ca un fugar fricos. Orașul este ocupat de barbari. Lipsa lor de evlavie față de lăcașul sfînt al martirului Alexandru și cenușa lui.

1 Văzînd romanii că barbarii își continuă înaintarea s-au înarmat toți cu cea mai mare grijă și ceea ce fusese pregătit prost a ajuns un prilej potrivit de îndreptare. 2 Comentiolus a încurcat rindurile, mutînd cînd trupele de la mijlocul oștirii spre aripa stîngă, cînd pe cele din stînga în dreapta ⁴³. Prin schimbarea dintr-un loc în altul a trupelor el a prilejuit multă neorînduială. 3 De aceea a produs zăpăceală în rindurile oștirii, iar comandantul de la aripa dreaptă a întocmirii a îndemnat în taină oștenii să se pună la adăpost și să fugă cît mai repede. Cei îndemnați au socotit acest lucru de mare folos și au început să fugă. 4 Cînd au văzut celelalte trupe romane asemenea faptă s-au buimăcit cu totul. La apusul soarelui romanii și-au făcut șanțuri de apărare la două mile depărtare și au tăbărit în locul acela. Avarii nu și-au schimbat pozițiile, ci au rămas tot acolo unde fuseseră în ajun. 5 La miezul nopții comandantul a strîns cîțiva oșteni aleși care s-au prefăcut că aleargă înainte și le-a poruncit în taină să fugă. Apoi în zorii zilei Comentiolus s-a înarmat pînă în dinți, ca să zică așa, și a spus în glumă că merge la vînătoare la patru mile depărtare și a fugit cît l-au ținut picioarele. 6 La amiază armatele și-au dat seama de nebunia lui Comentiolus și au înțeles gîndurile sale, deci au început a fugi, au trecut peste riul din apropiere și au alergat în mare neorînduială patruzeci de mile departe de tabără. 7 Deoarece în fuga aceasta nu aveau comandant, erau stăpîniți de mare teamă. Barbarii au mers înainte și au trecut peste riul Iatrus. Dușmanii au căutat să-i înfrunte, iar armata romană s-a zăpăcit și s-a umplut de spaimă, 8 de aceea mulțimile romane au început să fugă din toate puterile. După aceea barbarii au ocupat întăriturile trecătorilor, pe care romanii le numesc de obicei în limba lor strămoșească *clisuri* (*clausurae*) ⁴⁴. Decî au fost uciși mulți romani. 9 Cînd măcelul în rindurile romanilor a ajuns în toi, oștenii bine înarmați s-au strîns la un loc și i-au respins pe dușmani cu sila, iar barbarii au părăsit trecătorile, fiind dați peste cap de tăria înfruntării. 10 În felul acesta romanii au pus stăpînire pe trecători cu prețul unor mari primejdii. După o fugă rușinoasă Comentiolus a ajuns în Drizipera, s-a apropiat de porțile cetății și a cerut voie să intre și să facă o baie caldă, dar cetățenii l-au izgonit pe comandantul fugăr cu pietre și cuvinte de ocară. Comentiolus s-a dus la zidurile lungi ⁴⁵. 11 Barbarii i-au împins pe romani puțin mai îndărăt, au ajuns la Drizipera, au cucerit orașul și au ars în foc nimicitor lăcașul sfînt al strălucitului între martiri

⁴³ Manevrezile de schimbare a locului erau prevăzute în regulamentele militare, însă cereau un timp prealabil îndestulător pentru executarea lor, căci altfel produceau confuzie.

⁴⁴ Limba strămoșească a romanilor, adică limba latină. Din literarul *clausura* s-a dezvoltat fonetismul local *clisura*, păstrat în limbile neogreacă, bulgară și sîrbocroată.

⁴⁵ Învîns pe frontul înaintat de la Dunăre, comandantul Comentiolus încerca să organizeze în grabă o linie de apărare în fața capitalei, dincolo de zidurile lungi.

Alexandru. 12 Ei au descoperit mormintul aurit al martirului, l-au jefuit fără rușine, au pingărit în goana lor și trupul aflat în sicriu, s-au semețit peste măsură cu izbinzile dobândite și au petrecut apoi numai în chefuri și desfrinare.

15

Barbarii sînt osîndiți de Dumnezeu să sufere o boală molipsitoare din pricina martirului Alexandru. Șapte feciori ai hanului mor într-o singură zi. Nenorocitul este ocărit de istoricul nostru. După întoarcerea lui Comentiolus în orașul Constantinopol cetățenii sînt cuprinși de o spaimă fără seamăn. Împăratul trimite trupe să apere zidul lung. La sfatul senatului este alcătuită o solie să-l liniștească pe han. Tinguirea lui plină de nespuse amărăciune. Dojenirea romanilor pentru tulburarea păcii. Condițiile în care se face pacea.

1 În zilele acestea mintuitorul nostru Isus, care a primit stăpînirea peste toate neamurile și a luat ca moștenire de la părintele său omenirea pînă la marginile pămîntului, n-a îngăduit ca hanul să rămînă fără nici o mărturie despre puterea sa. 2 Peste mulțimile barbare au căzut deodată o mulțime de boli molipsitoare, iar nenorocirea era fără leac și cu neputință de îndreptat prin măsuri înțelepte. Hanul a ispășit pedepse grozave pentru nedreptățile făcute martirului Alexandru, căci șapte feciori de-ai lui au fost cuprinși de o boală molipsitoare însoțită de călduri puternice și arsuri și au murit în aceeași zi. 3 Deci hanul și-a încununat victoriile cu nenorociri de felul acesta, căci în loc de bucurii, cîntece de izbîndă, imnuri de slavă, aplauze, dănțuri în lanț și valuri de risete el avea numai lacrimi, plîsete nemîngiate și pierderi cu neputință de îndurat, deoarece era lovit de armatele îngerilor: rănile se vedeau, însă oștile rămîneau nevăzute.

4 După ce Comentiolus a intrat în cetatea împărătească au apărut împreună cu dînsul și zvonuri înspăimîntătoare. Orașul fierbea în clocot de neliniște, cetățenii zugrăveau numai primejdii în loc de nădejdi și fiecare vedea în închipuirea lui ca în vis numai nenorociri fără putință de scăpare. 5 Starea celor din Bizanț a ajuns atît de rea, încît se gîndeau să părăsească Europa, să treacă în Asia și să se mute în Chalcedon, 6 cetate așezată pe malul celălalt al capitalei ⁴⁶, căci socoteau Chalcedonul un adăpost bine ales de bizantini. 7 Împăratul a luat scutierii săi, numiți de romani *excubitores* ⁴⁷, a strîns oaste și a început a păzi zidurile lungi. El mai avea la îndemînă și o mare parte a cetățenilor din Bizanț. 8 A opta zi l-a îndemnat și senatul pe împărat să trimită o solie la han. Suveranul l-a chemat pe Harmaton, l-a numit sol și l-a trimis la han. 9 Harmaton a mers în Drizipera și a adus o mulțime de daruri. Hanul își plîngea nenorocirile întîmplute și jelea neconținut pierderea feciorilor și pieirea oștilor sale. 10 Solul a așteptat zece zile și n-a putut intra în vorbă cu hanul, deoarece era jale amarnică și nenorocire cu neputință de ușurat. În a douăsprezecea zi solul a fost introdus în cortul barbarului. 11 El l-a mîngiat pe barbar cu vorbe blînde, iar hanului îi venea greu să primească darurile împărătești, și spunea numai cuvintele poetului tragic: „Darurile dușmanilor

⁴⁶ Chalcedon, azi Kadiköy, la sud-est de Istanbul, pe țărmul asiatic.

⁴⁷ *Excubitores*, adică paznicii palatului. Cetățenii erau organizați pe cartiere în așa-zisele *deme*, v. Yvonne Janssens, *Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Héraclius*, Byzantion, XI, 1936, p. 499—536.

nu-s daruri și nici nu-s folositoare"⁴⁸. Deci solul a trebuit să întrebuițeze multe vorbe ademenitoare pînă l-a înduplecat pe barbar să primească aceste daruri. 12 A doua zi barbarul a făcut înțelegere de pace ⁴⁹ și l-a lăsat să se întoarcă acasă. Hanul a adăugat textual următoarele: „Să judece Dumnezeu între Mauricius și între han, între avari și între romani“. 13 Deci îl învinuia pe suveran de călcarea păcii și nu erau vorbe aruncate la întimplare, căci de fapt romanii au pus în primejdie pacea, au iscat războiul și au căzut în nenorocirile amintite mai înainte, deoarece lucrurile prost începute au urmărit nefericite. 14 Romanii și avarii s-au înțeles să aibă între ei ca hotar fluviul Istru, dar să-l poată trece, dacă pornesc împotriva sclavinilor ⁵⁰. Au fost adăugite în tratat alte douăzeci de mii de monede de aur. În aceste condiții războiul dintre avari și romani a luat sfîrșit.

16

În Nil au fost văzuți doi monștri: unul în chip de bărbat și celălalt în chip de femeie. Fiecare este descris cu grijă, și înainte de aceasta, prefectul se jură. Autorul critică concepția curioasă a lui Herodot, menționează și alte scrieri despre monștrii Nilului și promite că va descrie creșterea lui.

1 În anul acesta, cînd guvernator în Egipt era Menas, a avut loc o arătare neobișnuită în apele Nilului. Dregătorul aflat în fruntea egiptenilor trebuia să sosească în deltă, care și-a primit numele de la înfățișarea locului unde era așezată ⁵¹. 2 Deci în timp ce conducătorul apărea dimineată pe malul fluviului s-a înălțat din fundul riului un bărbat de o mărime înspăimîntătoare, cu înfățișare de uriaș, ochi pătrunzători, păr blond bătînd puțin în gri, obraji de atlet voinic și bine făcut, șale mușchiuloase asemenea corăbierilor, pieptos, lat în spete și cu brațe vinjoase. 3 El se vedea numai pînă la părțile rușinoase, iar celelalte mădulare ale trupului erau sub apă, și părea că se rușinează să arate privitorilor și membrele genitale. 4 Conducătorul Alexandriei l-a privit și s-a legat cu jurămint adînc, spunînd următoarele: dacă e un demon, să-l lase în pace să-și vadă de treabă; iar dacă vedenia aceasta vine prin grija lui Dumnezeu, să nu înceteze s-o privească pînă ce se vor sătura cu toții de această vedere. 5 Cîcă vedenia era chiar Nilul, așa cum obișnuiesc să-l înfățișeze poezii în stihurile lor ⁵². Această ființă din Nil (căci nu îndrăznesc s-o numesc om), chemată în ajutor în jurăminte, a rămas la iveală și și-a arătat tuturor înfățișarea trupului ei. 6 La ceasul al treilea din zi s-a înălțat cu repeziciune din fundul apelor și o ființă în chip de femeie, cum o arătau sinii, fața, trăsăturile fine ale obrazilor, părul și toată alcătuirea trupului ei, dar mai ales buclele strinse în smocuri sau rămase despletite. 7 Femeia era de o frumusețe uimitoare și avea păr negru foarte închis, față albă, nas fin, degete

⁴⁸ Citat din Sofocle, *Aias* 665 și 685. Ideea revine într-o formă puțin schimbată la poetul Euripide, *Medea*, 618: „Darurile unui bărbat rău n-aduc foloase“.

⁴⁹ Pacea a fost încheiată la începutul verii anului 600.

⁵⁰ Sclavinii se aflau în mișcare, adică treceau Dunărea, spre sud, în tendința lor de a lua în stăpînire faimoasele bogății ale Bizanțului.

⁵¹ Delta avea înfățișarea literei grecești Δ, de la care și-a primit și numele, sau poate invers.

⁵² Personificarea Nilului era curentă nu numai la poeți, ci și la artiștii plastici. În concepția antică fiecare apă curgătoare mai însemnată își avea zeitatea ocrotitoare proprie, invocată sub numele curent al riului respectiv.

frumoase și buze bine îngrijite. Sinii ei plini și rotunzi păreau că ies puțin în afară sub impulsul tinereții. 8 Părțile rușinoase ale femeii nu se vedeau, fiind sub apă, deoarece ea își ascundea tainele iubirii ca în fața unor spectatori neinițiați în mistere. 9 Mulțimea din jurul guvernatorului s-a desfătat privind până la apusul soarelui, iar la căderea nopții vedeniile s-au cufundat în adâncul veșnic al apelor, după ce s-au înfățișat un timp în tăcere, căci s-au arătat privitorilor îndrăgostiți de ele într-o tăcere desăvârșită.

10 Nu vom trece cu vederea părerile paradoxale cele mai însemnate cu privire la acest fluviu exprimate de învățații care au trăit înaintea noastră. Deoarece ne tragem neamul de acolo, se înțelege că ne va veni mult mai ușor să împărtășim părerile despre Nil. 11 Despre Apis să-l lăsăm să vorbească pe Herodot ⁵³ cel atit de plin de fapte, iar despre ființele cu înfățișare de om din Nil au povestit scriitorii mai vechi. 12 Ce semnificație are prezența lor a încercat să spună Lydos ⁵⁴, un autor cu mult mai nou decit ceilalți, deoarece a ajuns cunoscut în timpurile împăratului Iustinian. Noi ne vom furișa puțin mai departe și vom vorbi despre creșterea Nilului în timpul verii, arătând cititorilor noștri părerile cele mai de seamă ale cercetărilor, în măsura în care sint vrednice de a fi amintite.

17

Nilul, cel mai mare dintre fluvii, pornește din izvoare necunoscute. În mijlocul verii el crește. Cauzele acestui fenomen, luate din diferiți autori. Istoricul respinge toate părerile lor și îl urmează numai pe Agatharchides din Cnidos.

1 Nilul este cel mai mare dintre toate fluviile pământului și curge prin multe ținuturi din Libia, Etiopia și India. El întrece în mărime Gangele și Indul și-și ascunde izvoarele de privirile oamenilor. 2 În timpul verii crește și se umflă spre deosebire de celelalte fluvii de pe tot pământul. Cauzele acestei creșteri, expuse de mulți cercetători mai vechi, sint arătate și explicate mai jos în lucrarea de față. 3 Contemporanii lui Hellanicus, Cadmus și Hecateu ⁵⁵ s-au refugiat în lămuriri mitice. Herodot cel plin de fapte și mai priceput decit oricare altul în cunoașterea amănunțită a istoriei a încercat să-și dea o părere despre aceste lucruri, dar a urmat opiniile cele mai contradictorii. 4 Xenofon și Tucidide, scriitori vrednici de laudă pentru dragostea lor de adevăr, n-au făcut cercetări în acest sens. Efor, Teopomp ⁵⁶ și elevii lor s-au aplecat mai mult decit toți asupra lor, însă n-au nimerit deloc adevărul, nu din lipsă de pricepere, ci pentru că n-au cunoscut specificul acestei țări. 5 Din timpurile cele mai vechi și pină la domnia lui Ptolemeu Filadelful ⁵⁷ toate aceste locuri erau cu desăvîrșire străine și primejdioase pentru cine intra acolo. Regele amintit mai sus a pătruns cu o oaste elenică în Etiopia și a cunoscut această

⁵³ Herodot (484—425 î.e.n.) descrie Egiptul în cartea a doua a istoriei sale, arătînd că Apis era un animal sfînt, al cărui cult s-a contopit apoi cu cel al zeului Osiris.

⁵⁴ Ioannes Laurentios Lydos (490—circa 560), autor al unor tratate de erudiție păstrate pină astăzi.

⁵⁵ Hellanicus, Cadmus și Hecateu, istorici greci din secolul al VI-lea și al V-lea î.e.n.

⁵⁶ Xenofon (430—354), Tucidide (460—396), Efor (405—330), Teopomp (376—331).

⁵⁷ Ptolemeu Filadelful a domnit între anii 285—246. Expediția în Etiopia a avut loc aproximativ în anul 255 î.e.n.

țară, să zic așa, cu mai multă râvnă. **6** Preoții din Egipt spun că Nilul pornește din oceanul care înconjoară pământul, dar nu vorbesc deloc adevărat, ci înlocuiesc o îndoială prin alta, aducînd în sprijin un argument care are nevoie la rîndul său de multă altă întărire și lipsind raționamentul de orice temei. **7** Troglodiții veniți din părțile de sus, numiți și bolgi, spun că în locurile acelea sînt niște găuri în pământ, iar de aici ar putea crede cineva că mai multe izvoare se unesc într-un singur loc și formează apa Nilului. **8** Se zice că el este fără îndoială cel mai fecund dintre toate fluviile pământului. Locuitorii din insula Meroe (care se află în apele Nilului) numesc acest fluviu Astapun, ceea ce înseamnă în limba elină „apa din întunecimi“, deoarece socotesc că firea acestui fluviu nu poate fi înțeleasă. **9** Thales, unul dintre cei șapte înțelepți ⁵⁹, spune că vînturile etesiene suflă împotriva valurilor și împiedică curgera fluviului spre mare, și de aceea el se umflă și se revarsă peste maluri, căci cîmpia egipteană este joasă. **10** Deși pare adevărată, concepția aceasta este ușor de dovedit ca falsă. Dacă ar fi adevărată, atunci toate riurile aflate în calea vînturilor etesiene s-ar umfla la fel. **11** Anaxagoras, poreclit Fizicianul ⁵⁹, a opinat că zăpada căzută în Etiopia ar fi cauza revărsării Nilului, iar acestuia i s-a alăturat și autorul de tragedii Euripide în versurile sale. **12** Noi răspundem că această explicație n-are nevoie de multă împotrivire, căci falsitatea ei este vădită, deoarece „cu neputință să fie zăpezi în Etiopia din cauza căldurilor excesive de acolo: **13** peste tot, în locurile acelea nu este gheață, ger și în genere nici iarnă, ci numai vremea solstițiului de vară. Chiar dacă ar zice cineva că în Etiopia se întîmplă să fie pe alocuri multă zăpadă, el poate fi respins îndată cu ușurință cu argumentul amintit mai înainte. **14** Orice fluviu care crește prin topirea zăpezilor creează, după cum știe toată lumea, curenți de aer rece și face văzduhul dens și umed: dar în jurul fluviului Nil nu întîlnim nouri, nici adieri reci și nici văzduh dens și umed. **15** Herodot spune că Nilul este așa cum se vede în timpul creșterii sale. Iarna soarele din Libia atrage la sine umezeala din apele Nilului și de aceea fluviul devine mai mic în timpul iernii; **16** iar vara soarele se trage spre nord și seacă sau micșorează riurile din Grecia; de aceea nu-i de mirare că în jurul solstițiului de vară apele fluviului din Egipt se umflă. Dar din sfială față de pasiunea pentru știință a acestui bărbat nu condamnăm mai temeinic greșeala lui. **17** Dacă toate acestea ar fi adevărate, atunci soarele ar lua și din celelalte riuri ale Libiei ⁶⁰, adică cele care se înfrățesc cu suferințele Nilului precum și toate celelalte din Libia; dar nu observăm nimic din toate acestea la riurile din Libia. Deci istoricul s-a grăbit și a greșit. **18** Democrit ⁶¹, un prieten al naturii, afirmă că la nord cade în timpul iernii multă zăpadă, care se întărește, iar în timpul verii se topește sub arșiță și urmează un dezgheț masiv; de aceea în

⁵⁹ Thales din Milet, unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei, care au trăit în secolele VII—VI înainte erei noastre. Ceilalți erau Pittacus din Mitilena, Solon din Atena, Cleobul din Rodos, Periandru din Corint, Chilon din Sparta și Bias din Priena. Vînturile etesiene suflau vara dinspre nord-est.

⁶⁰ Anaxagoras din Clazomene (500—428) a scris un poem filozofic *Despre natură*; Euripide, *Helene* 1—4.

⁶¹ Prin Libia autorul înțelege în genere Africa de Nord.

⁶¹ Democrit din Abdera (460—370), reprezentant strălucit al materialismului antic, fondatorul școlii atomiste, v. contribuția noastră *Leucip și Democrit*. Traducere și introducere de H. Mihăescu, prefață de Constantin Balmuș, Iași, Facultatea de litere și filozofie, 1941.

locurile înalte se ivesc o mulțime de nouri groși, iar aburirea puternică îi ridică în înălțime. **19** Acești nouri sînt mînați de vînturile etesiene pînă pe munții cei mai înalți ai pămîntului, care se află în Etiopia⁶². Ajunși pe înălțimi atît de mari nouri se freacă cu putere și dau naștere la ploi torențiale, care umplu fluviul și-l fac să crească în timpul cînd suflă vînturile etesiene. **20** Dar n-avem încredere în el, deoarece Nilul începe să crească, să zicem așa, în timpul solstițiului de vară cînd încă nu bat vînturile etesiene, și-și încetează creșterea după echinocțiul de toamnă, cînd vînturile etesiene au încetat de multă vreme să mai sufle. Deci părerea lui Democrit poate fi luată în seamă, dar n-avem nici un temei să ne încredem în cuvintele sale. **21** Ephoros⁶³ aduce un argument straniu. El spune că tot Egiptul este o îngrămădire de riuri, un ținut rece și plin de piatră poroasă, cu găuri mari și continue; și de aceea absoarbe o mare cantitate de umezeală și o menține în sine în timpul iernii, iar înainte de solstițiul de vară varsă o parte din umezeală la suprafață din toate părțile și de aceea fluviul crește. **22** E vădit lucru că Ephoros n-a văzut Egiptul și nici nu s-a informat măcar cu oarecare grijă la cei care au vizitat această țară. **23** Mai întîi, dacă Nilul și-ar spori apele cu umezeala din Egipt, n-ar crește în ținuturile de sus, unde curge printr-o regiune pietroasă și uscată; dar el se umflă și curge așa mai bine de șase mii de stadii⁶⁴ înainte de a intra în Egipt. **24** Apoi, dacă cursul Nilului era mai jos decît găurile din pămîntul străbătut de apă, iar găurile se aflau la suprafață, atunci nu era cu puțință să treacă prin ele atîta apă; dacă fluviul era mai sus decît găurile, nu putea curge apa din găurile inferioare spre cele superioare pînă sus la nivelul fluviului. **25** În definitiv cine ar putea crede că apa din găurile de sub pămînt ar putea să umfle pînă într-atîta fluviul, încît să scalde aproape tot Egiptul? Dar nu mai spun cît de neverosimilă este părerea despre pămîntul străbătut de umezeală și despre apa aflată în găuri, deoarece falsitatea ei este vădită. **26** Riul Meandru din Asia străbate mult pămînt, dar la el nu vezi nimic asemănător cu ceea ce se întîmplă la creșterea Nilului. **27** De asemenea și riul Achelou din Acarnania și Chefisul din Beoția străbat mult pămînt începînd din ținutul foceneilor, dar din examinarea lor rezultă în mod lămurit că Ephoros n-are dreptate. **28** Iată deci ce aveam de spus împotriva lui Ephoros. Unii înțelepți din Memfis⁶⁵ au încercat să indice următoarea cauză. Cică pămîntul ar fi împărțit în trei zone: prima este cea în care locuim noi (ca să zicem așa), a doua are anotimpurile tocmai pe dos ca în aceste locuri, iar a treia se află între acestea și este nelocuită din pricina căldurilor excesive. **29** Dacă Nilul ar crește în timpul iernii, ar fi lucru vădit că el izvorăște în zona noastră, deoarece în acest timp cad la noi ploile cele mai abundente. **30** Deoarece însă se umflă în timpul verii e probabil că în părțile opuse ale pămîntului sînt ierni, iar prisosul de apă din locurile acelea se scurge în zona locuită de noi. De aceea nimeni nu poate ajunge pînă la izvoarele Nilului, deoarece din zona opusă spre a

⁶² Etiopia era puțin cunoscută grecilor din secolul al V-lea înaintea erei noastre.

⁶³ Ephoros din Cyme, în Asia Mică, a trăit aproximativ între anii 405—340 și a scris o istorie generală vastă, în treizeci de cărți, din care au rămas numai cîteva fragmente.

⁶⁴ Șase mii de stadii, adică aproximativ o mie de kilometri.

⁶⁵ Înțelepții din Memfis erau preoții din una din capitalele Egiptului, situată la aproximativ douăzeci și cinci de kilometri de delta Nilului, unde se afla și cartierul general al armatei faraonilor. Egiptenii aveau o noțiune mai precisă despre pustiul nelocuit și despre faptul că acesta nu putea fi străbătut cu mijloacele din timpul acela.

noastră fluviul curge prin ținuturi nelocuite. **31** Mărturie despre toate acestea rămâne și faptul că apa fluviului Nil este peste măsură de dulce; ei spun că apa sa se încălzește sub arșița soarelui și de aceea este fluviul cel mai dulce dintre toate, căci orice lichid devine mai dulce sub acțiunea căldurii solare. **32** Noi vom răspunde și la acestea: este cu neputință ca un fluviu din zona opusă a pământului să ajungă pînă în zona noastră, și mai cu seamă dacă ținem seama de faptul că pământul este în formă de sferă. **33** Cum se face că numai Nilul curge din partea aceea a pământului pînă în locurile noastre, căci ar fi firesc să fie și alte fluvii ca la noi? **34** În ceea ce privește faptul că apa acestui fluviu e dulce se dă o cauză cu totul lipsită de logică și cu desăvîrșire inacceptabilă. Dacă fluviul ar fierbe și s-ar îndulci din pricina căldurilor n-ar ajunge niciodată atît de productiv și nici n-ar hrăni atîtea specii de pești și de animale sălbatice, căci orice apă care se schimbă sub acțiunea focului este improprie pentru a da naștere animalelor. **35** De aceea indicarea încălzirii drept cauză de creștere a Nilului este cu totul nepotrivită și prin urmare amintitele pricini de creștere a Nilului sînt false. Oenopides⁶⁶ spune că în timpul verii apele de pe pămînt sînt reci, iar în timpul iernii dimpotrivă sînt calde. **36** Lucrul acesta se vede din examinarea fîntînilor adînci; în toiul iernii apele din fîntînile adînci sînt calde, iar în timpul verii dimpotrivă. **37** De aceea pe bună dreptate Nilul este mic iarna, căci din pricina căldurii de sub pămînt pierde mult din umezeală, deoarece în Egipt nu cad ploi; iar vara nu există această absorbție sub pămînt și el se umflă fără să mai fie împiedicat, după firea lui. **38** Dar la acestea trebuie să mai adăugăm următoarele: Multe rîuri din Libia curg și își au gurile de scurgere în mare la fel, fiind paralele, și totuși nu cresc ca Nilul, ci dimpotrivă se umflă iarna, iar vara seacă, și prin urmare dezminț teoria lui Oenopides. **39** Numai Agatharchides din Cnidos⁶⁷ a nimerit adevărul: el a spus că în fiecare an în Etiopia cad ploi mari și neîntrerupte începînd de la solstițiul de vară și pînă toamna cînd ziua este egală cu noaptea. **40** Este firesc deci ca Nilul să descrească în timpul iernii, cînd își ia apele numai din izvoarele sale, iar vara să crească din cauza apelor de ploaie care se varsă în el: mărturie pentru cele afirmate de Agatharchides este și ceea ce se întîmplă în unele locuri din Asia. **41** În ținuturile Scîtției dinspre Caucaz, cînd vine timpul, în fiecare an cad ninsori abundente și neîntrerupte vreme de mai multe zile; iar în părțile dinspre miazănoapte ale Indiei în anumite timpuri cade grindină imbelșugată și de mărime considerabilă. **42** Dar și în jurul fluviului Hydaspes⁶⁸ cad ploi neîntrerupte la începutul verii și același lucru se întîmplă în Etiopia după cîteva zile, iar această umiditate adusă pe pămînt face ca în toate ținuturile amintite să fie iarnă. **43** Deci nu-i nimic de mirare dacă în Etiopia, care se află deasupra Egiptului, ploile neîntrerupte căzute în munți în timpul verii umflă fluviul, după cum povestesc de altfel și barbarii care locuiesc în locurile acelea. **44** Dacă cele spuse au altă fire decît ceea ce se petrece la noi, nu-i cazul să ne îndoim din pricina aceasta: căci la noi vîntul de sud este răcoros, dar în Etiopia se liniștește;

⁶⁶ Oenopides din Chios, filozof și astronom din secolul al V-lea î.e.n.

⁶⁷ Agatharchides din Cnidos, istoric și geograf, a trăit în secolul al II-lea î.e.n. Din operele lui mari intitulate *Asiatica* și *Europiaca* au rămas numai cîteva fragmente.

⁶⁸ Hydaspes, cel mai de la vest dintre rîurile Panğab-ului, adică din „Țara cu cinci fluvii“, cunoscută sub forma Vitastă, izvorăște din Himalaia, în Kașmir, și se unește cu fluviul Tschinab pe teritoriul Pakistanului.

iar vinturile de miazănoapte în Europa sînt vijelioase, însă în regiunea aceea devin slabe, blinde și cu totul neputincioase. 45 Cînd soarele se trage spre miazănoapte se întîmplă că ploile de vară de la noi ajung în Etiopia și de aceea crește Nilul; iar cînd se întoarce soarele din nou îndărăt vedem că Nilul descrește.

46 Dar am vorbit destul despre creșterea fluviului Nil, spre a nu ne abate prea mult de la scopul istoriei noastre. E timpul să reluăm firul povestirii și să însăilăm știrile care urmează. Deci Menas s-a întors din Alexandria și a scris împăratului Mauricius că a avut loc apariția ființelor cu înfățișare de om din Nil. Suveranul a ascultat toate acestea și s-a întristat nespus de mult în sufletul său ⁶⁹.

⁶⁹ Drama împăratului Mauricius ajunge aici la punctul culminant: în cartea următoare vom asista la căderea și moartea tragică a eroului.

Saracenii aliați ai romanilor năvălesc în Persia și pradă hotarele babilonienilor; de aceea Chosroes se gîndește să rupă înțelegerea de pace. Solul lui Mauricius la el este tratat cu neomenie și ținut mult timp pe loc pînă să ajungă la rege. După ce în sfîrșit este primit, îl face pe Chosroes să încheie pace și îi povestește cele petrecute pînă atunci. Ambiția nerușinată a acestui sol îl supără amarnic pe împărat. Învinuit de trădare și după ce respinge învinuirea, Comentiolus este numit din nou comandant, se duce la Istru și se unește cu Priscus la Singidunum.

1 În acest timp Chosroes, regele perșilor, încerca să tulbure pacea. Din întîmplare barbarul găsea următoarea pricină. În Arabia trăiau neamuri multe și de tot felul, numite de obicei saraceni de către marea mulțime ¹. 2 Unele din aceste neamuri erau aliate cu romanii, iar o parte dintre ele au năvălit în Persia în timp de pace și au prădat în fugă cîteva ținuturi din Babilonia. Din pricina aceasta Chosroes credea că se află în încurcătură. 3 De aceea împăratul Mauricius l-a trimis ca sol în Persia pe George ², care dobîndise dregătoria pentru stringerea birurilor din orașele răsăritene, numit de romani epărh al pretoriului (*praefectus praetorio*) ³. 4 Chosroes era supărat de cele întîmplute și îl necăjea pe sol, făcîndu-l să aștepte mult timp în țara dușmană. Deci George a fost tratat prost în Persia și timp de mai multe zile n-a obținut intrare la rege. 5 Deoarece lucrurile erau încă tulburi pentru Chosroes, barbarul a înțeles firește că nu poate porni repede un război împotriva romanilor. De aceea regele babilonian l-a primit pe George în palat. 6 Deci George a prins clipa potrivită și l-a înduplecat pe barbar să nu rupă înțelegerea de pace. În felul acesta, „vrînd nevrînd în inima lui“, vorba poetului ⁴, Chosroes a ales pacea. 7 Solul a povestit împăratului în amănunțime toate cele întîmplute, însă darea de seamă asupra întîlnirii n-a dus la un sfîrșit bun, căci George i-a spus suveranului că regele perșilor a anunțat în prezența satrapilor următoarele: „Pun capăt războiului numai pentru vrednicia solului“. 8 Cînd a auzit împăratul aceste cuvinte s-a supărat pe sol, iar solia a ajuns pentru George o primejdie grozavă; de fapt cuvîntul lipsit de măsură poate aduce mari nenorociri celui care îl folosește.

¹ Autorul se referă la triburile arabe din regatul hasanizilor din regiunea de la sud-est de Damasc. Ele au primit creștinismul în formă monofizitică la începutul secolului al V-lea și participau la războaie alături de armatele bizantine.

² Solia lui George în Iran a avut loc în primăvara și vara anului 592, v. M. J. Higgins, *The Chronology of Theophyl. Sim. 8.1, 1-8*. *Orientalia Christiana Periodica* (Miscellanea G. de Jesphanion, I), XIII, 1947, p. 219—232.

³ Titlul vechi era adaptat la nevoile vremii și dat acum dregătorilor însărcinați cu stringerea impozitelor.

⁴ Poetul este Homer, iar expresia devenise proverbială.

9 După ce hanul a trecut Istrul și s-a dus acasă, încheind pace ⁵ (căci ne întoarcem la întâmplările petrecute în Europa), oștile romane din Tracia au trimis soli la împăratul Mauricius învinuind de trădare pe comandantul Comentiolus ⁶. 10 În cetatea împărătească s-a iscat o împotrivire puternică, iar suveranul a dat lui Comentiolus și solilor judecători. Cele două părți s-au confruntat la judecată, împăratul a stăruit pe lângă soli și învinuirea a luat sfârșit, iar Comentiolus a ajuns din nou comandant de armată. 11 La începutul verii a plecat din cetate, a pus capăt nemulțumirilor pricinuite de romani, a adunatoastea la un loc și s-a unit cu Priscus la fluviul Istru și în Singidunum ⁷.

2

Pacea dintre romani și avari este ruptă din porunca împăratului. Comentiolus se îmbolnăvește în Viminacium. Hanul pustiește hotarele romanilor. Din însărcinarea lui, trecerile peste Istru sînt supravegheate de patru feciori ai săi. Se dă o luptă pe țarm, iar barbarii sînt învinși. Este scuzată absența lui Comentiolus. Barbarii atacă o întăritură romană. Un sol la comandant despre sosirea primejdiei. Vine Priscus. Corăbiile sînt duse în Viminacium. Se dă lupta: sînt uciși trei sute de romani și cad patru mii de barbari.

1 A patra zi au fost adunate oștile, a vorbit Priscus și a fost ruptă pacea între avari și romani, căci împăratul Mauricius trimisese comandanților poruncă împărătească să calce înțelegerea. 2 După ce a fost ruptă pacea în văzul tuturor, romanii s-au dus în Viminacium, o insulă așezată în apele Istrului ⁸. În această insulă Comentiolus a lăsat să se înțeleagă că este bolnav. 3 După ce romanii au trecut din insulă pe uscat, hanul a aflat de mișcările armatei romane. Barbarul și-a adunat oștile, a pustiiit pămîntul romanilor, a dat trupe celor patru feciori de sub conducerea sa și le-a poruncit să supravegheze trecerile peste Istru. 4 Feciorii barbarului încercau să păzească trecerile peste Istru, după cum primiseră poruncă, iar romanii strungeau bărci și treceau cu toții fluviul. S-a iscat o luptă pe malurile fluviului și romanii au învins oștile dușmane. 5 Comentiolus împreună cu Priscus își petreceau timpul în Viminacium. El era hotărît să nu se încaiere niciodată de bunăvoie, căci își tăiasse vinele de la mînă cu cuțitul medicilor și în urma scurgerii de sînge nu putea lua parte la luptă dintr-un motiv bine întemeiat, de fapt însă era fricos. 6 Deci romanii au trecut Istrul și au așezat tabăra, iar Priscus a rămas în insulă, căci nu voia să se rînduiască în linie de bătaie fără Comentiolus ⁹. Rămînînd armata romană fără comandant, barbarii au năvălit asupra taberei acestora. 7 Romanii au trimis soli în Viminacium la comandanți și le-au arătat primejdia. Deoarece Priscus nu voia să se apuce de treabă fără Comentiolus și barbarii atacau cu înverșunare, Priscus l-a înduplecat pe

⁵ Hanul a trecut Dunărea la nord, adică în ținutul cucerit de el cu sabia, după cum afirmă în cartea VII, cap. 10, alineatul 5.

⁶ Învinuirea și judecata au avut loc în iarna anului 599.

⁷ Comentiolus s-a unit cu Priscus în vara anului 600.

⁸ Viminacium (azi Kostolac) se afla pe malul drept al râului Mlava, aproape de vărsarea lui în Dunăre. Insula Viminacium, numită azi Ostrovo, era formată de un canal al Dunării și ușura trecerea pe malul opus, lângă actuala localitate Dubovac, la aproximativ 20 km vest de Baziaș (jud. Caraș-Severin).

⁹ Rivalitățile dintre generali sau nemulțumirile personale jucau un rol și pe frontul din apus întocmai ca și pe cel din răsărit.

Comentius să părăsească comanda și să ia el singur grijile războiului. 8 Deci el a părăsit Viminacium și s-a dus în tabăra romană. A doua zi a poruncit corăbiilor rămase la malurile Istrului să se întoarcă în Viminacium, 9 căci Priscus se temea ca nu cumva romanii, având la îndemână mijloace de transport la malurile fluviului, să treacă mereu în insulă și din pricina aceasta să scadă oastea romană și să rămână tabăra cu o pază mai slabă. 10 Deci barbarii se îndemnau la luptă și de aceea Priscus a poruncit romanilor să se înarmeze și ei a patra zi dimineața: a rânduit întocmirile în trei despărțituri, cum era cu putință, și a început să facă față înfruntărilor dușmane. 11 Romanii nu aveau arcuri și de aceea îi loveau pe barbari cu lăncile în luptă corp la corp. Avarii s-au rânduit în luptă în cincisprezece întocmiri, iar romanii s-au așezat într-o singură linie de bătaie, în formație de cărămidă cu patru laturi, de teamă să nu piardă tabăra, căci în felul acesta își ocroteau tabăra. Lupta a ținut mai multe ore. 12 Când a apus soarele, a apus și războiul și sfârșitul lui a fost plin de glorie pentru romani: au căzut trei sute de romani și au fost uciși patru mii din rîndurile avarilor. După căderea nopții romanii s-au întors în tabără.

3

Altă luptă cu avarii. Prin grija lui Priscus sînt măcelăriți nouă mii. În a treia încăierare romanii luptă pe o înălțime și-i împing pe dușmani într-un lac sau baltă, unde cei mai mulți se înecă împreună cu feciorii hanului. Au pierit acolo cam cincisprezece mii. În a patra luptă pe riul Tisa sau Tyrza a murit iar multă lume. Romanii trec fluviul, ucid patru mii de cercetași și treizeci de mii de gepizi și se întorc cu prizonierii la Priscus. În a cincea luptă foarte mulți barbari au pierit înghițiți de ape și multe mii au căzut în captivitate.

1 A treia zi barbarii au iscat o altă încăierare. Priscus și-a rânduit oastea cum a putut și a pornit de dimineață la luptă. 2 A așezat oștile în trei întocmiri și le-a îndemnat să lupte cît mai bine, apoi a apropiat mult aripile spre a înconjura în felul acesta cu repeziciune pe avari, pentru ca barbarii să ajungă la strîmtoare, să fie prinși la mijloc și să cadă în nenorociri neașteptate. 3 Deci barbarii au fost înfrunțați în felul acesta și din rîndurile oștirii vrăjmașe și potrivnice au fost măcelăriți nouă mii de oameni. La apusul soarelui învingătorii s-au întors în tabără. 4 A zecea zi a auzit și comandantul că barbarii vor trece din nou la încăierare. În zorii zilei el a înarmat armata romană, a pus-o în rînduială și a pornit la luptă. 5 Priscus a așezat din nou oștile în trei despărțituri, iar barbarul a rânduit o singură întocmire și a înaintat împotriva lui Priscus. Acesta a ales un loc prielnic, avînd în spate bătaia vîntului, a năvălit de sus asupra avarilor și a înfruntat dușmanul din două laturi. 6 Deoarece în apropiere de locurile acelea se afla un lac, el i-a împins pe barbari în apă, astfel încît, fiind mînați spre valuri, cădeau în lacul din spatele lor și se înecau cu nemiluita. 7 A pierit o mare mulțime în acest lac, s-au înecat și feciorii hanului, iar Priscus a cîștigat o izbîndă dintre cele mai strălucite. În acest război au fost nimiciți cincisprezece mii de barbari. 8 Hanul a scăpat dintr-o mare primejdie și a ajuns la riul Tisa. În a treizecea zi a adunat și barbarul oastea la un loc. Deoarece se pregătea pentru a patra înfruntare, comandantul roman a aflat și de aceasta și a pornit cu oaste spre riul

Tisa ¹⁰. 9 Pentru fiecare din cele două oști a fost hotărâtă ziua încăierării. După ce sorocul hotărât a luat sfârșit, în primele ore ale dimineții Priscus și-a rinduit oștile în alt chip, adică a mutat întocmirea din stînga în dreapta, iar pe cea din mijloc a așezat-o în stînga. Barbarul a pregătit războiul cu douăsprezece întocmiri. 10 Romanii au înfruntat lupta cu mare bărbăție și în avîntul lor au dat barbarii peste cap: și în această luptă a pierit o mare mulțime de dușmani. Această victorie a adus armatei romane o faimă și mai strălucită. 11 Priscus a strîns patru mii de oșteni și le-a poruncit să treacă Tisa și să urmărească mișcările dușmanilor. Cei trimiși de comandant au trecut riul din apropiere și au dat peste trei sate de gepizi. Barbarii nu știau nimic de cele petrecute în ajun, ci stăteau tolăniți și prăznuiau o sărbătoare locală. 12 Ei n-aveau nici o grijă, chefuiau și se veseleau toată noaptea. Înainte de zorii zilei, fiind încă pe întuneric romanii au năvălit asupra barbarilor beți și au pricinuit un mare măcel, căci au ucis treizeci de mii ¹¹ de barbari. 13 Ei au luat o mulțime de prizonieri, au trecut riul și au venit împreună cu prada la Priscus. După douăzeci de zile barbarul a adunat din nou oștile lîngă riul acesta și de aceea Priscus s-a întors iar la riul Tisa. Deci s-a iscat în locul acesta o luptă mare de tot și vrednică de a fi pomenită. 14 Barbarii au fost înfrunțați, să zicem așa, cu strășnicie în ziua aceasta și s-au înecat în apele riului, iar împreună cu dinșii au pierit și o parte foarte însemnată de sclavini. 15 După înfrîngere, oastea barbară a căzut prizonieră și au fost prinși trei mii de avari, șase mii două sute de alți barbari și opt mii de sclavini. Cei prinși în felul acesta au fost legați și trimiși de comandant ca pradă de război în cetatea Tomis ¹².

4

La cererea hanului prizonierii sînt restituiți din porunca împăratului. Comentiolus se însănătoșește. Dorind să plece în Bizanț pentru iarnă, cere locuitorilor din Novae o călăuză de drum pentru calea lui Traian. Aceștia refuză să-i dea, iar el se supără și pedepsește pe doi cu moartea. Este sfătuit de un bătrîn cunoscător al căii, dar schimbă vorbe și se ceartă cu dînsul. Din cauza frigului mare mulțime de romani și animale pier pe drum. El iernează la Philippopolis. Petru este numit din nou comandant. Teodosie, feciorul lui Mauricius, ia în căsătorie pe fiica lui Germanus. Răscoală împotriva împăratului din pricina scumpirii alimentelor. Cuvinte de ocară și pietre aruncate asupra lui. Cei mai îndrăzneți sînt amenințați cu bastoanele. Germanus îl apără pe ginerele său Teodosie acoperindu-l cu haina sa.

1 Înainte ca împăratul să afle ceva despre cele întîmplate, hanul a trimis soli la Mauricius și a încercat să ia înapoi prizonierii. 2 Mauricius s-a lăsat înduplecat de amenințările barbarului și dus de vorbele lui și a poruncit

¹⁰ Teatrul operațiunilor se găsea aproximativ între fluviul Dunărea la sud, Tisa la vest și orașele moderne Zrenjanin la nord și Vrșac la est. Lacul amintit putea fi Belojez la sud de Zrenjanin. Este posibil de asemenea ca Teofilact să fi confundat Tisa cu Timișul, v. S. Szádeczky-Kardoss, *The Name of the River Tisza*, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, II, 1953, p. 77—115.

¹¹ Numărul barbarilor uciși este fără îndoială exagerat.

¹² Transportul prizonierilor urma să se facă pe drumul din dreapta Dunării prin cetățile Singidunum (Belgrad), Bononia (Vidin), Ratiaria (Arčar), Oescus (Isker), Staklen (Staklen), Durostorum (Silistra) și Tropaeum Traiani (Adamclisi). Din acest loc rezultă că avarii tirau după dinșii alți „barbari”, adică alte neamuri de la nord de Dunăre. Probabil populația locală agricolă era silită în felul acesta să plătească avarilor un tribut de sînge.

lui Priscus printr-o scrisoare să dea hanului prizonierii avari. În felul acesta barbarii au fost dați înapoi hanului din cetatea Tomis.

3 Ca trezit dintr-un somn greu, Comentiolus a lăsat să se înțeleagă că s-a însănătoșit. El a ajuns în Novae, a chemat cițiva localnici și le-a cerut o călăuză de drum spre a merge pe calea numită a lui Traian ¹³, căci se pregătea să-și petreacă iarna în Bizanț. 4 Localnicii l-au sfătuit pe Comentiolus să nu folosească această cale. El s-a supărat și a ucis doi dintre cei care se împotriveau. Cei din Novae i-au spus lui Comentiolus că n-au pe cine să-i dea să-i arate calea, dar că la douăsprezece mile de acolo este un moșneag bătrîn de tot, de o sută și doisprezece ani, și îl incredințau că acesta cunoaște calea numită a împăratului Traian. 5 După ce a ajuns în satul acela, comandantul Comentiolus a cerut bătrînului să-i arate drumul. Moșneagul era nehotărit și se împotriveau, spunind comandantului că îi pare o încercare nespuse de anevoioasă, că locurile sînt grele, iarna aspră și drumul nehotărit, deoarece de nouăzeci de ani încoace calea aceasta rămăsese neumblată. Comandantul n-a ținut seama de vorbele bătrînului. 6 După ce a învins gîndul cel rău, oștile romane și-au început călătoria ¹⁴. 7 În zilele acestea a fost un frig grozav și înspăimîntător, a căzut multă zăpadă și au suflat vînturi nespuse de puternice, încît au pierit mulți oșteni și cea mai mare parte din animalele de povară. 8 Comentiolus a ajuns cu mare greutate în Philippopolis, blestemat de toată lumea. A rămas acolo toată iarna și la începutul primăverii s-a dus în Bizanț. În vara următoare a fost numit din nou comandant de către împăratul Mauricius.

9 În al nouăsprezecelea an de domnie ¹⁵ al suveranului Mauricius nu s-a întîmplat nimic între romani și barbari. În al douăzecilea an împăratul Mauricius l-a rînduit comandant în Europa pe fratele său Petru. 10 Cu un an mai înainte Teodosie, feciorul împăratului, a fost mire ¹⁶, căci tatăl său i-a dat în căsătorie pe copila lui Germanus, un bărbat de seamă și cu mare trecere în senat. 11 Cîteva zile după nuntă, în timp de iarnă, bizantinii au început a duce lipsă de alimente. După izbucnirea foametei și cu patruzeci de zile înainte de sărbătoarea nașterii marelui Dumnezeu Isus, ¹⁷ slăvit de popoarele pămîntului cu numele de Hristos, s-au răscurat mulțimile împotriva împăratului. 12 Suveranul avea obicei să sărbătorească această zi împreună cu poporul. După ce împăratul a înălțat rugăciuni împreună cu mulțimile, cițiva din gloată s-au răscurat și au început a arunca vorbe de ocară și pietre asupra suveranului. 13 Mauricius a poruncit scutierilor să-l apere de năvălitori cu bastoanele de fier (numite în limba romanilor *distria*) ¹⁷, dar

¹³ Calea lui Traian începea de la Dunăre în apropiere de orașul Sviștov, urca pe riul Osăm în sus, trecea prin apropiere de Loveč, străbătea munții Balcani (Stara Planina) prin strîmtoarea zisă Trojanski prohod, cobora în valea riului Strjama, afluent al riului Hebrus (Marica), și ajungea la Philippopolis (Plovdiv).

¹⁴ Drumul de la Novae la Philippopolis a fost străbătut în iarna anului 600, iar comandantul a ajuns în Bizanț în primăvara anului 601.

¹⁵ Între 14 august 600 și 13 august 601.

¹⁶ Nunta a avut loc în iarna anului 601: Teodosie avea 16 ani (născut la 26 septembrie 585).

¹⁷ *Distria* = *dextria* sau *dextralia* „securi legate în mănunchi de nuiele purtate de lictorii romani“.

le-a dat ordin numai să se prefacă și să nu-i lovească. Germanus l-a acoperit cu haina sa pe Teodosie, l-a scos prin Ilaras¹⁸ (un loc din cuprinsul cetății) și l-a scăpat din lăcașul unde se făceau rugăciunile.

5

Lăcașul sfânt al fecioarei Maria din Lacherne. Autorii răscoalei condamnați la exil sînt rechemăți a doua zi. Petru își duce oastea la Istru și petrece vara la Palastolum, apoi se retrage într-un colț al Dardaniei. El are convorbiri cu Apsih, subcomandantul barbarilor. Ambele armate se retrag. Violența hanului. Împăratul poruncește lui Petru să plece peste Istru. Petru cere de la Bonosus, ilustru însoțitor al împăratului, bărci pentru trecerea fluviului și-l rinduește comandant peste oșteni pe Guduis. Acesta ucide mulți dușmani și nu îngăduie romanilor să se întoarcă în provincie. Hanul se gîndește să nimicească pe anți, aliați ai romanilor.

1 Împăratul a fost apărat de scutierii săi și nu și-a intrerupt rugăciunea. Apoi s-a dus în lăcașul sfânt al Maicii Domnului, numit și cinstit de bizantini sub numele de Lacherne¹⁹. 2 Lăcașul acesta este unul dintre cele mai sfinte și se bucură de cea mai mare cinste din partea locuitorilor cetății; se zice că aici au fost puse într-o raclă aurită niște straie ale fecioarei Maria, slăvită pe drept cuvînt de romani ca singură născătoare de Dumnezeu. 3 După ce a luat parte la toată slujba dumnezeiască din acest lăcaș, ca de obicei, împăratul s-a dus în palatul său. A doua zi a pedepsit cu cîteva schingiuri pe cei mai de seamă dintre răsculați și i-a alungat din oraș. 4 Surghiunul n-a fost lung, căci împăratul și-a mulcomit repede minia și le-a dat surghiuniților puțința să se întoarcă în cetate.

5 Comandantul Petru și-a strins oștile, a pornit spre Istru, a ajuns în Palastolon²⁰, și-a așezat tabăra și a petrecut vara în felul acesta, iar la începutul toamnei s-a retras într-un colț din Dardania. El aflate că oștile avarilor se adunau lingă așa-zisele Cataracte²¹ și că Apsih își avea tabăra acolo. 6 După ce romanii au ajuns în locul amîntit, comandantul Petru a trimis și a primit soli de la Apsih, subcomandantul armatei avarilor. Apsih încerca să ia de la romani așa-zisele Cataracte. 7 Comandantul era supărat și nu voia să facă pace în asemenea condiții de înțelegere și de aceea cele două oști s-au despărțit una de alta: hanul s-a dus în Constantiola, iar romanii s-au întors în Tracia.

8 La începutul verii²² a ajuns zvonul la urechile împăratului Mauricius că hanul anume amîna războiul ca oastea română să se împrăstie și el să înfrunte printr-o mișcare strînsă împrejurimile Bizanțului. 9 De aceea suveranul a poruncit comandantului să părăsească cetatea Adrianopolis și să treacă Istrul. 10 Petru s-a pregătit să pornească cu război împotriva mulțimii sclavine și i-a scris lui Bonosus. Acesta era un bărbat vestit din rin-

¹⁸ Ilaras se afla în Cornul de Aur și aparținea surorii lui Mauricius, numită Gordia.

¹⁹ Lacherne sau Vlacherne se găsea în nordul orașului, între Cornul de Aur și zidul cetății.

²⁰ Palastolon era așezat pe malul drept al Dunării, la gura rîului Vit, la vest de orașul Nikopol și la sud-vest de Turnu Măgurele.

²¹ Așa-zisele Cataracte, adică Porțile de Fier ale Dunării. Evenimentele se petreceau în anul 601.

²² La începutul verii anului 602. De aici înainte peripețiile dramei împăratului Mauricius se vor succeda cu repeziciune pînă la catastrofa finală.

durile scutierilor împărătești, numit în mod obișnuit *scribo*²³ de către mulțime. 11 El avea în timpul acela sarcina să-l ajute pe comandantul Petru. În scrisoare, cerea să trimită corăbii pentru trupele romane ca să poată trece fluviul. 12 Petru l-a rânduit subcomandant al armatei pe Guduis, iar acesta a trecut fluviul, a ucis o mulțime de dușmani, a luat prăzi numeroase și s-a acoperit de mare slavă. Romanii au încercat să se întoarcă peste fluviu în țara lor, însă Guduis i-a împiedicat numaidecît să facă acest lucru. 13 Cînd a aflat hanul de înfruntările romanilor, l-a trimis pe Apsih cu oști să nimicească neamul anților²⁴, care era întîmplător aliatul romanilor.

6

Unii se desprind de han, iar el încearcă în diferite chipuri să-i aducă înapoi. De ce n-au vrut romanii să ierneze dincolo de Istru? Răscoala. Ei trec fluviul și ajung nespuse de furioși. Se înfurie și Petru la rîndul lui. Îi trimite o scrisoare în timp ce dormea. Romanii își mută tabăra. Răscoală militară. Solii oștenilor la Petru cer să se întoarcă acasă. Împăratul se supără pe dînsul.

1 După aceste întîmplări unele oști ale avarilor s-au desprins de ei și s-au grăbit să treacă de partea împăratului. Hanul s-a înspăimîntat de această știre, a ajuns foarte fricos și încerca în diferite chipuri, cu șiretenie, să întoarcă îndărăt oastea răsculată.

2 La începutul toamnei împăratul Mauricius stăruia mereu pe lîngă Petru ca armatele romane să-și petreacă iarna în ținuturile sclavinilor, iar romanii se arătau foarte nemulțumiți de această cerere a împăratului, deoarece prăzile erau slabe și caii neîndestulători, apoi și pentru faptul că sumedenii de barbari cutreierau țara de dincolo de Istru²⁵. Deci comandantul a ascultat de porunca împăratului, dar s-a iscat o puternică răscoală în rîndurile oștilor. 3 Mauricius îl îndemna pe Petru prin scrisori dese să facă în tocmă, iar romanii se împotriveau și dădeau răspunsuri foarte hotărîte. De aceea au trecut dincolo de fluviu²⁶ și, după ce-au purces în felul acesta, au sosit în Palastolon cu inimile stăpînite de mare tulburare. 4 Petru stătea cam la zece mile depărtare de tabără: comandantul era furios pe oșteni, privea nebunia lor ca pe o faptă lipsită de înțelepciune și nu voia să rămîină împreună cu oastea. 5 A treia zi i-a împărtășit și lui Guduis și i-a povestit următoarele: Cîcă a visat că i-a fost trimisă o scrisoare împărătească, iar epistula începea cuvînt cu cuvînt în felul acesta: 6 „Domnul nostru Isus Hristos, Dumnezeuul adevărat și harul dumnezeiesc care stă în fruntea bisericilor implinește toate lipsurile spre folosul fiecăruia și rînduiește în timpul de față

²³ Termenul *scribo* cu sensul de „scutier al împăratului“ este atestat și în alte izvoare.

²⁴ Despre anți v. P. N. Tretjakov, *Vostočnoslavjanskije plemena*, Moscova 1953, p. 153—184; F. Barišić—M. Marković, *Vizantiski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, Belgrad 1955, vol. I, p. 23. Sclavinii se aflau mai spre vest și erau aliații avarilor, iar anții mai spre est și ajutau pe romani. Toate aceste neamuri tindeau să se infurte din bogățiile Bizanțului.

²⁵ Prăzile erau slabe, deoarece în cîmpia Dunării nu existau orașe mari spre a fi jefuite. În schimb erau pîlcuri de barbari înarmați care tindeau spre Bizanț.

²⁶ Trecerea la nord de Dunăre urma să se facă undeva în apropiere de vărsarea Oltului în Dunăre, la vest de Turnu Măgurele.

stăpinul Romei celei noi“. Petru stătea în cumpănă și era mihnit, se chinuia și se zbătea ca înfruntat din toate părțile de valurile mării și nu bănuia ce sfârșit pot avea asemenea visuri. **7** Guduis fusese zguduit de zarva mulțimii și n-a mai scos nici un cuvânt când a auzit de vedenia din vis. A doua zi oștile au schimbat tabăra, au mers pe lângă Aseum (o cetate întărită) și au ajuns în Curisca, de unde voiau să treacă dincolo spre așezările barbarilor, căci își mai molcomiseră puțin furia. **8** În zilele acestea au fost construite corăbii și după aceea au căzut ploii puternice și neîntrerupte, urmate de înghețuri. De aceea mulțimea s-a răsculat și n-a mai vrut să treacă fluviul. **9** Romanii au trimis la Petru, aflat la douăzeci de mile depărtare de tabără, opt soli, între care se întâmpla să fie și Focas, tiranul cel plin de răutate. Ei cereau ca oastea să rămână acasă și să petreacă iarna acolo. **10** Împăratul stăruia în scrisori pe lângă Petru să treacă fluviul și să intre cu oștile în pământul barbarilor, adică romanii să-și adune hrană pentru trupe de acolo și în felul acesta să înceteze de a mai cere provizii din averea statului ²⁷.

7

Petru se plinge și se jalește lui Guduis de asprimea poruncii pornite din zgircenie. El cheamă la dînsul căpitanii și le arată scrisoarea. Oștenii refuză să treacă Istrul. Furia oștenilor, fuga căpitanilor. Focas este proclamat împărat. Petru fuge și îl vestește pe Mauricius. Acesta întreabă solul și nu știe ce să facă: își ascunde durerea și caută să organizeze jocuri și alergări de cai. Poruncește poporului să se veselească. Aclamațiile facțiunii albaștrilor. Tribunii notează numărul de oameni din fiecare facțiune. Critica acestor facțiuni.

1 Comandantul a chemat la el solii și le-a spus că va veni a doua zi la dînsii și va pune capăt suferințelor. Apoi a trimis după Guduis și i-a împărțit următoarele cuvinte pline de deznădejde: **2** „Mă încolțesc primejdiile din toate părțile, iar porunca împăratului este cu neputință de îndeplinit. Nu pot ține piept și mi-i foarte greu să nu ascult. Patima banilor nu aduce nimic bun ²⁸, căci zgircenia este cetățuia nenorocirilor. **3** Înlănțuit ca de o boală de această patimă, împăratul Mauricius «își va pierde repede sufletul», ca să-mi înfrumusețez povestirea cu un stih din tragedia homerică ²⁹. Ziua de azi va fi pentru romani începutul multor nenorociri. Știu și sint încredințat de acest lucru“. **4** Petru a început a plinge și și-a întrerupt vorba din cauza lacrimilor, apoi s-a apropiat de tabără. A doua zi a adunat căpitanii întregii oștiri și le-a împărțit conținutul scrisorii împăratului. **5** Conducătorii întocmirilor ostășești i-au spus comandantului că oastea refuză să treacă pe malul de dincolo și au arătat de ce. **6** Deoarece Petru sprijinea cuvintele potrivnice mulțimii, a izbucnit o furtună puternică în inimile oștenilor. De aceea trupele au ieșit din tabără și au făcut o adunare separată. Văzînd lucrul acesta, căpitanii oștirii au început a fugi și s-au dus la comandantul Petru. **7** A doua zi mulțimile s-au adunat din nou, l-au pus comandant pe centurionul Focas, l-au ridicat pe scut și au început a ovaționa cu strigăte

²⁷ Ideea nu era nouă, căci fusese aplicată de împăratul Iustinian în campaniile lui Velisarie din Italia.

²⁸ Pofta de bani a familiei imperiale s-a văzut și în paginile anterioare cu ocazia împărțirii prăzilor de război.

²⁹ Homer, *Iliada*, I, 205.

puternice proclamarea sa. Petru a aflat totul, s-a hotărît să fugă și l-a vestit pe suveranul Mauricius de toate cele întâmplate.

8 Mauricius a chemat la sine în palat pe nefericitul sol și a început să-l întrebe în taină cu privire la faptele petrecute. Apoi a fost copleșit de necazuri și a căzut în mare tulburare, neștiind ce să mai facă. Spre a acoperi sosirea acestor știri organiza fără întrerupere întreceri cu alergări de cai, prefăcându-se că nu dă nici o importanță acțiunilor întreprinse de răsculați, iar poporul îl anunța prin crainici în stadion să nu se îngrijoreze de zarva necugetată a oștenilor. 9 Sprijinitorii facțiunii albaștrilor strigau și scandau în fața suveranului următoarele lozinci (căci le vom pomeni și pe ele întocmai cum au fost spuse): „Împărate, Dumnezeu care te-a rinduit să domnești va pune la picioarele tale pe oricine îți înfruntă domnia. Dacă dușmanul tău e roman, binefăcătorule, Dumnezeu îl va face sclavul tău fără vărsare de sînge“. 10 A patra zi împăratul a chemat la sine în palat pe demarhi, pe care mulțimea îi numește de obicei conducători ai poporului (aceștia se numeau Sergius și Cosma), și i-a întrebat în amănunțime despre numărul celor care făceau parte din „demele“³⁰ lor. 11 Sergius a însemnat pe hîrtie lista „verzilor“, care se întîmpla să fie de o mie și cinci sute, iar Cosma a alcătuit lista facțiunii potrivnice în număr de nouă sute; căci mulțimea romană era împărțită în două culori: „albaștrii“ și „verzii“³¹. De aici au ieșit multe rele pentru viața ei, deoarece furia aceasta nebunească a crescut cu încetul și a nimicit orînduirea romanilor.

8

Solia lui Mauricius la Focas este zadarnică. El pune paznici la zidurile lui Teodosie. Solia oștirii pe lângă Teodosie, fiul lui Mauricius: ea îl cere împărat pe dînsul sau, dacă refuză, pe Germanus. Apărarea orașului este încredințată lui Comeniolus. Învinuit de împărat că vrea să ajungă tiran, Germanus se apără zadarnic și fuge să se adăpostească în lăcașul Născătoareii de Dumnezeu. Cine a fost clitorul ei. Cyrus? Ștefan, pedagogul feciorilor împăratului, este trimis să-l scoată afară. Germanus trece în lăcașul Sfintei Sofia. Teodosie este bătut cu vergi pentru des-tăinuire.

1 Auzind că vine tiranul, împăratul a trimis la el soli și a încercat să ușureze puțin nenorocirea. Tiranul s-a semețit și mai mult cu acest prilej, a stăruit în nebunia răscoalei sale și a respins solii. 2 Mauricius a poruncit poporului să păzească zidurile lui Teodosie³², care au fost înălțate, după cum spune un izvor vechi, de către Teodosie, feciorul împăratului Arcadie. 3 Cu cîteva zile mai înainte Germanus (socrul lui Teodosie, feciorul împăratului) îl luase pe fiul suveranului la o petrecere de călărie și conducere de

³⁰ Despre facțiunile verzilor și albaștrilor, v. H. Grégoire, *L'empereur Maurice s'appuyait-il sur les Verts ou sur les Bleus?* Annales de l'Institut Kondakov de Prague, X, 1938, p. 107—111.

³¹ La Teofilact întîlnim prima mențiune de organizare militară a „demelor“, v. A. P. Djakonov, *Vizantijskie dimy i fakcii* (τὰ μέλη) οV—VII οο., Vizantijskij Sbornik, Moscova—Leningrad, 1945, p. 168.

³² Zidurile lui Teodosie au fost construite în anii 412—413: ele se întindeau de la Marea de Marmara pînă la Cornul de Aur pe o lungime de 5632 de metri.

care trase de doi cai, în Callicratia, un loc în afara oraşului de o frumuseţe, să zic aşa, cât se poate de atrăgătoare. 4 Mauricius îi dăduse feciorului său o însoţire împărătească. Tinărul vina fără grijă şi cu multă plăcere, când a sosit la dînsul un sol din partea oştirii romane şi i-a adus lui Teodosie, feciorul suveranului Mauricius, o scrisoare alcătuită de oşteni. 5 Ei cereau lui Teodosie să ia conducerea statului sau să lase puterea împărătească lui Germanus, căci armatele romane nu mai pot fi conduse de către suveranul Mauricius. 6 Toate acestea au ajuns la urechile lui Mauricius. Cînd a aflat împăratul de acest lucru, l-a chemat îndată la sine printr-o scrisoare pe feciorul său. 7 A doua zi împăratul era supărat de tot şi a poruncit lui Comentiolus să ia conducerea celor care păzeau zidurile oraşului. În ziua următoare, în primele ore ale dimineţii, l-a adus la palat pe Germanus, a izbucnit în lacrimi şi a spus că pricina tuturor nenorocirilor era Germanus. Dovada acestei bănuieli vorbea de la sine: 8 armatele cereau prin scrisoare şi doreau să-l facă împărat pe Germanus, apoi oastea răsculată lua toţi caii care păşteau în împrejurimile oraşului şi numai caii lui Germanus îi lăsau neatinşi. 9 Germanus s-a apărat mult timp în faţa suveranului, dar n-a putut potoli supărarea împăratului, aşa încît în cele din urmă cîcă Mauricius ar fi exclamat: „Opreşte-te, Germanus, şi nu mai lungi vorba; nimic mai plăcut decît să mori de sabie“. După aceea suveranul s-a pus în mişcare şi a trecut în încăperea numită de romani secretă. 10 Teodosie, feciorul împăratului, era de faţă cînd s-a miniat suveranul şi i s-a făcut milă de soarta socrului său aflat în primejdie. El l-a întovărăşit puţin din locul acela şi la ieşire i-a şoptit lui Germanus în taină: „Omule, a zis el, fugi din calea lui, căci eşti pedepsit cu moartea“. 11 Germanus s-a îndreptat spre casă prin calea numită de mulţime Mijlocie³³, şi-a alunat scutierii şi către seară a fugit în lăcaşul sfînt al Născătoarei de Dumnezeu, zidit după o tradiţie vrednică de crezare de către Cyrus, în timpul împăratului Teodosie. Acest Cyrus ajunsese atunci la demnitatea de consul. 12 Cîcă era un bărbat foarte vrednic şi stăpînit de patima înţeleaptă a dragostei de ştiinţă. 13 La apusul soarelui Mauricius a aflat că Germanus se ţinea bine de aripile altarului. De aceea l-a chemat pe Ştefan, învăţătorul copiilor săi (un scopit vestit din casa împăratului şi foarte cunoscut între curteni) şi i-a poruncit să se ducă la Germanus, să-l ia cu vorba şi să-l scoată din împrejmuirea lăcaşului sfînt! 14 Văzînd scutierii lui Germanus că scopitul împăratului vrea să-l îndepărteze de lăcaşul Născătoarei lui Dumnezeu s-au împotrivit şi l-au alungat pe Ştefan, după ce l-au acoperit cu vorbele de ocară cele mai ruşinoase. 15 În timpul nopţii Germanus a ieşit din biserică şi a intrat în clădirea cea mare a cetăţii zidită cu multă dragoste şi cheltuială de către împăratul Iustinian şi numită de bizantini biserica cea mare. Mauricius l-a bătut cu vergi pe fiul său Teodosie pentru că i-a împărtăşit lui Germanus taina hotărîrii luate de dînsul.

³³ Calea Mijlocie ducea din piaţa Augustaeon pînă în Forum. Locul unde se găsea biserica lui Cyrus nu este bine cunoscut, v. R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin*, I-ère partie, Paris, 1953, p. 203.

9

Germanus este îndemnat din nou să iasă, dar se întoarce îndărăt din îndemnul piosului Andrei. Din cauza vorbelor de ocară ale poporului împotriva împăratului, paznicii părăsesc zidurile și se îndreaptă spre poporul răsculat. Este incendiată casa unui oarecare Constantin, un bărbat foarte vestit. Mauricius fuge împreună cu soția și copiii. Strigătele de batjocură ale poporului împotriva lui și a patriarhului. Un loc comun despre ușurința și prostia populară. Împăratul se luptă cu podagra. El trimite pe fiul său la Chosroes spre a cere ajutor. Germanus umblă să ia puterea. Din pricină că „verzii” i se împotrivesc, el îl urmează pe Focas.

1 După aceste fapte romanii au pornit la drum și s-au îndreptat spre Bizanț. Germanus era înconjurat de oșteni înarmați și se ținea cu îndărătnicie în biserică. Împăratul a trimis o mulțime de scutieri să-l scoată pe Germanus din lăcașul sfânt. 2 Prin aceasta s-a ivit o mare tulburare în cetate. Germanus a ascultat și a vrut să iasă din biserică. Mulțimea din cetate s-a adunat și a venit în fața lăcașului sfânt, iar un bărbat cu numele Andrei, din rîndurile celor rînduiți să facă rugăciuni în biserică, i-a strigat cu voce puternică: „Fugi îndărăt în lăcașul sfânt, Germanus, și scapă-ți sufletul; îți este pregătită moartea”. 3 Și l-a înduplecat pe Germanus să se întoarcă din nou în interiorul bisericii. Mulțimile adunate acolo îl blestemau pe împărat, aruncau cele mai aspre cuvinte de ocară asupra lui Mauricius și îl puneau în rîndurile marcioniştilor³⁴, o erezie naivă și ridicolă prin habotnicia ei prostească. 4 S-a născut multă zarvă, încît au auzit și oamenii din popor rînduiți să păzească zidurile; ei au lăsat paza și s-au unit cu mulțimea răsculată. 5 Deci în toate colțurile cetății bîntuiau nenorocirile, iar în pornirea lor nebunească mulțimile au incendiat casa lui Constantin Lardys și au dat-o pradă focului nimicitor. 6 Bărbatul acesta era întîmplător cel mai de seamă din senat, avea titlul de *patricius* și dobîndise de la împărat cu puțin timp mai înainte dregătoria pentru strîngerea birurilor din Orient. Romanii obișnuiau să numească acest dregător eparhul pretoriilor, iar Mauricius îl rînduise printre fruntașii statului. 7 La miezul nopții Mauricius a dezbrăcat mantia împărătească, a îmbrăcat straie de rînd, a chemat la țärm o corabie rapidă (numită în mod obișnuit *dromon* de către marea mulțime), a pus în ea bani mulți, s-a suit împreună cu soția și copiii, a luat cu sine pe Constantin și a hotărît să fugă. 8 Mulțimile au săvîrșit toată noaptea necuviințe, ca la năruirea unei tiranii, și au scandat cîntece de ocară împotriva lui Mauricius. Îl înțepau și pe ierarhul din timpul acela, căruia romanii îi zic de obicei patriarh: el se numea Chiriace³⁵. 9 De fapt mulțimea este rău crescută, iar la schimbările de domnie se dedă la rele, ajunge răutăcioasă și nu înțelege deloc ce-i poate fi de folos. S-a iscat o furtună puternică și bătea un vînt furios dinspre miazăzi, încît Mauricius abia a scăpat cu viață în locașul sfînt al martirului Autonomus³⁶, la o sută și cincizeci de stadii de cetatea împăratului Constantin. 10 Acolo l-au năpădit durerile de mădule, căci boala aceasta îi urmărește des cu nenorocirile ei pe cei care locuiesc tot timpul în cetatea împărătească; dar nu-i mai arăt cauzele, spre a nu schimba înfățișarea istoriei mele. 11 Atunci

³⁴ Mauricius era tolerant în problemele religioase și încerca să împiedice urmărirea monofiziților, ceea ce trezea nemulțumirea ortodocșilor, v. H. Grégoire, *Maurice le Marcioniste, empereur arménien et «Vert»*. Byzantion, XIII, 1938, p. 395.

³⁵ Chiriace a fost patriarh între anii 595—606.

³⁶ Biserica martirului Autonomus se afla în Propontida, la aproximativ 30 de kilometri de Bizanț, în apropiere de Nicomedia.

Mauricius l-a trimis pe Teodosie la Chosroes să-l roage pe barbar de ajutor de arme, să-i amintească de sprijinul dat de Mauricius când se afla regele în nenorocire și să-i ceară să-i întoarcă mulțumita, deoarece toată casa sa a căzut în cea mai mare nenorocire. **12** Mauricius îi arată și inelul și îl îndemnă să nu se întoarcă niciodată îndărăt, dacă nu va vedea inelul. Deci în felul acesta Teodosie a ajuns în Niceea, iar tovarăș de drum i-a fost Constantin numit de mulțime Lardys.

13 Tot în noaptea aceasta un bărbat de seamă din popor (numit Hebdomites) împreună cu alți partizani ai „verzilor“ au deschis porțile zidului și au trecut de partea tiranului. **14** Cuprins de setea de domnie, Germanus l-a trimis pe Teodosie (cel dăruit de oaste cu titlul de *Silentarius*) la Sergius (care era în timpul acela demarh sau conducător popular al verzilor) și cerea de la popor să fie încoronat împărat cu anumite condiții și printr-o înțelegere scrisă. **15** Sergius s-a dus dimineață la frunțașii cei mai de seamă ai poporului și le-a împărtășit cuvintele lui Germanus. „Verzii“ s-au împotrivit și i-au respins cererea spunind: „Germanus nu va face niciodată altă alegere și nu-și va schimba gindul, deoarece este prea subjugat de dragostea lui pentru albaștri“ ³⁷. **16** În felul acesta „verzii“ au spulberat nădejile lui Germanus. După ce Germanus a dat greș cu planurile sale, a căutat să obțină bunăvoința tiranului și s-a închinat în fața celui adus, să zic așa, de soartă.

10

Focas este aplaudat și venerat. El atrage la sine poporul, patriarhul și senatul. Blamarea lui ca om foarte necinstit. Prefăcătorul lui față de Germanus. Focas este proclamat și încoronat împărat. El intră în oraș cu mare pompă. Împarte aur Sint organizate jocuri cu alergări de cai. Este încoronată soția sa Leontia. În stadion au loc certuri între facțiuni. Alexandru, un om nelegiuit, e trimis să liniștească neînțelegerile. El se arată jignitor și violent față de tribunul Cosma. E răzbunat de „albaștri“, dar cuvintele lor nu aduc nimic bun.

1 „Verzii“ au mers la Rhegion ³⁸, l-au măgulit pe tiran cu aplauze și l-au înduplecat pe Focas să vină în Hebdomon (un loc la șapte mile de cetate). **2** Tot în ziua aceea tiranul l-a trimis pe diacul său tainic Teodor, un bărbat vestit din rindurile secretarilor împărătești, și i-a poruncit să meargă în biserica cea mare, pentru ca poporul bizantin să ia și să aducă la sine patriarhul și senatul. **3** Teodor a mers în locașul cel mare al cetății zidit de împăratul Iustinian, s-a urcat pe treptele cele înalte (numite de mulțime amvon) și a împărtășit poporului porunca tiranului. **4** Deci s-au dus cu toții la tiranul din Calidon, la centaurul nerușinat îmbrăcat în purpură sfioasă (căci se cuvine să-l numim pe Focas în felul acesta), iar tiranul pe jumătate barbar ³⁹ s-a prefăcut în glumă că vrea să-l proclame împărat pe Germanus. **5** Trimișii poporului au început a-l ovaționa pe tiran și toți cereau o schimbare; deci

³⁷ „Albaștrii“ reprezintă interesele aristocrației, iar „verzii“ pe ale populației orășenești compuse din meseriași, negustori și muncitori de toate categoriile.

³⁸ Rhegion, palat imperial în partea ce sud-vest a capitalei.

³⁹ Tiranul este comparat cu mistrețul din Calidon, doborât de eroul Heracle, așa după cum Focas avea să fie răpus mai târziu de împăratul Heraclie (în anul 610). „Tiranul pe jumătate barbar“ era originar din părțile Traciei și, probabil, nu vorbea bine grecește.

a fost întronată răutatea, iar tiranul a luat în mîini sceptrul domniei și a ajuns stăpînă nenorocirea în locul fericirii, căci atunci au început marile și cunoscutele dezastre, să zic așa, ale romanilor. **6** Așadar bărbatul acela nelegiuit a primit coroana de împărat în biserica profetului Ioan Botezătorul, iar a doua zi a intrat în cetate într-o trăsură împărătească. **7** Deci tiranul și-a pregătit o intrare strălucită și măreață în palat, într-o trăsură trasă de patru cai, și imprăștiat trecătorilor bani din tezaurul statului ca o ploaie de aur. **8** Mulți din popor făceau să ajungă la urechile tiranului aplauze, urări și cuvinte de laudă. După ce a intrat în palat, a adunat mulțimile spre a sărbători cu întreceri și alergări de cai proclamarea aceasta nenorocită. A doua zi a împărțit daruri oștenilor pentru suirea sa pe tron ⁴⁰. **9** Tiranul avea și soție (numită Leontia) și a încoronat-o împărăteasă. Deoarece era obiceiul ca suveranii să-și proclame cu pompă soțiile împărătesse, el a respectat cu strălucire datina și a dorit s-o poarte în triumf pe împărăteasa Leontia. **10** În ziua aceasta s-au ivit neînțelegeri în stadion între aleșii poporului, căci se certau între dînșii cu privire la locul unde trebuiau să se așeze: „verzii“ voiau să stea în locul numit Ampelion (în preajma locuinței împăratului) și s-o răsplătească pe împărăteasă cu obișnuitele aplauze, iar „albaștrii“ se împotriveau, deoarece li se părea un lucru neobișnuit și străin de dînșii. **11** S-a iscat o zarvă nemaipomenită, iar tiranul l-a trimis pe Alexandru să liniștească cearta între potrivnici. Acest Alexandru era un om rău și foarte cunoscut în rindurile celor care s-au răsculat împotriva suveranului Mauricius. **12** Cosma avea conducerea „demelor“ și s-a împotrivit la cuvintele lui Alexandru, iar acesta s-a semețit, a luat o atitudine de tiran și l-a batjocorit pe Cosma cu vorbe de ocară, apoi i-a pus mîinile în piept și l-a aruncat la o parte, iar Cosma a fost răsturnat la pămînt de această lovitură. **13** „Albaștrii“ s-au supărat pe Alexandru și au început a scoate în cor strigăte de nemulțumire. Ceea ce strigau ei sînt următoarele cuvinte, căci e bine să amintim aici și vorbele poporului: „Cară-te de aici, învață-te să te stăpînești, Mauricius încă n-a murit!“

11

Focas pregătește moartea lui Mauricius. Teodosie este chemat înapoi din drum de către tatăl său. Uciderea lui Mauricius și a fiilor săi în portul lui Eutropius de lângă Chalcedon. Cuvintele sale memorabile înainte de moarte și vrednice de un creștin. El nu îngăduie doicii sale să înlocuiască copilul ei cu al lui spre a fi ucis. Grija lui chinuitoare pentru pedepsirea și ispășirea greșelilor din viața aceasta. Testamentul său, în care împarte imperiul între feciori. Episcopul de Melitena⁴ Domițian, tutorele lor, este lăudat de istoricul nostru.

1 Cînd a auzit tiranul aceste cuvinte, a curmat cearta mulțimii în legătură cu cele necuvenite, iar a doua zi a pregătit cu furie moartea împăratului. Mauricius s-a căit și a cumpănit cu înțelepciune primejdia, apoi a trimis inelul fiului său Teodosie, care ajunsese în cetatea Nicea ⁴¹, și l-a rugat să se întoarcă repede la sine. **2** Teodosie a ascultat de porunca tatălui său, s-a întors în mijlocul nenorocirilor și s-a înfățișat de bună voie înaintea morții. Deci tiranul a trimis oșteni pe malul celălalt al cetății împărătești, unde era

⁴⁰ Focas a fost încoronat la 23 noiembrie 602.

⁴¹ Niceea (azi Iznik) se afla la sud de Nicomedia și nu departe de țărmul Propontidei.

așezată cetatea Chalcedon, și l-a ucis pe Mauricius în portul lui Eutropius. **3** Au fost măcelăriți sub privirile împăratului mai întâi feciorii săi și în felul acesta călăii l-au pedepsit pe Mauricius mai întâi cu sabia firii prin moartea copiilor săi. Mauricius a privit ca un înțelept această nenorocire, l-a chemat pe Dumnezeu cel atotputernic și a spus de mai multe ori: „Drept ești, Doamne, și dreaptă-ți este judecata!” **4** Apoi a ajuns și el prada sabiei, prin tăierea capului, având parte de o moarte mai tirzie pe mormîntul copiilor săi și dovădind tărie sufletească în cea mai mare nenorocire. **5** Un zvon bine întemeiat ne spune că doica lui ar fi răpit unul din pruncii împăratului și ar fi dat să fie ucis în schimb copilul ei de țîță, dar Mauricius le-a descoperit călăilor taina și le-a arătat ascunzătoarea copilului, spunînd că nu-i drept să-și pingărească moartea prin furtul fiului său. **6** Astfel împăratul s-a înălțat deasupra legilor firii și a pășit în altă viață. Cică suveranul Mauricius, cu cîțiva ani înainte de moartea sa, ar fi trimis scrisori în bisericile cele mai sfinte din lume și l-ar fi rugat pe Domnul nostru Hristos, unul din treimea cea suprapămîntească, să-l pedepsească pentru păcatele făcute în lumea aceasta trecătoare și pieritoare.

7 Nu vom lăsa la o parte în istoria noastră nici știrile în legătură cu testamentul său. La începutul domniei suveranului Heraclius a fost găsită o hîrtie înfășurată în sul pecetluit în care împăratul Mauricius hotărîse purtările de grijă după moartea sa; **8** căci în al cincisprezecelea an de domnie Mauricius a căzut la boală grea, iar în scrisoare punea la cale treburile statului. **9** Pe feciorul cel mai mare Teodosie îl așeza în fruntea cetății lui Constantin și îi lăsa grijile părților răsăritene ale împărăției, iar pe Tiberius îl rînduia împărat în Roma veche ⁴² și îi dădea Italia și insulele din marea Tireniană; **10** celelalte ținuturi ale imperiului le împărțea între alți copii ai săi, iar ca tutore al pruncilor nevîrstnici îl propunea pe Domițian, care era înrudit cu Mauricius. **11** Acesta avea titlul de arhiepiscop al renumitei biserici din Melitena și era un bărbat vrednic la faptă și încă mai vrednic la luarea unor hotărîri, de aceea împăratul îi încredința cele mai de seamă treburi ale statului, avînd în vedere marea sa inteligență. **12** Dar despre vrednicia acestui bărbat nu-i locul să mai lungim vorba în clipa de față; și ca să nu îngroșăm prea mult cartea aceasta, să lăsăm amănuntele necuvenite și să ducem mai departe povestirea istoriei noastre.

12

Trupurile împăraților sînt aruncate în mare. Ce plînsete a pricinuit moartea lor cînd a fost vestită mulțimii? Tînguirea istoricului. Capetele sînt aduse la Focas și puse în for spre a fi văzute de oșteni. În ce chinuri au murit prin voința lui Dumnezeu ucigașii și sprijinitorul oștirii răsculate și al omorurilor. Sub domnia lui Heraclius nu mai rămăseseră decît doi. După moartea lui Mauricius împărăția romană s-a rostogolit în nenorociri care au ținut multă vreme.

1 Trupurile celor morți au fost aruncate în valurile mării, o bătaie de joc ce ne pricinuieste lacrimi. Puteai vedea cum neastîmpărul (să zic așa) apelor aduce citeodată trupurile proaspăt tăiate spre uscat, iar altădată le

⁴² În testamentul lui Mauricius este exprimată pentru ultima oară cu tărie ideea universalității imperiului roman, v. Z. V. Udalcova, *K voprosy o mirovozzrenii vizantijskogo istorika VII v. Teofilakta Simokatty*, Zbornik Radova. Vizantiloški Instițu (Beograd), XI, 1968, p. 29—45.

împinge în iureșul ei spre marea îndepărtată. 2 Mulțimile priveau ca la teatru nenorocirea împăratului său, ca să zic mai bine, catastrofa lumii întregi, iar țărmurile Chalcedonului erau pline de norod. El vedea cu ochii isprava nebulniei sale și stătea cu privirile ațintite spre valuri, care îi arătau ca niște icoane jalnice trupurile goale ale împăraților. 3 După căderea tiraniei, când istoricul a recitat pe scenă aceste întâmplări, adunarea a izbucnit în lacrimi, ca și cum nenorocirile împăraților se petreceau sub privirile tuturor. 4 De aceea, când a văzut autorul acestei istorii întreg publicul cu ochii plini de lacrimi de durere, și-a întrerupt povestirea și a adăugat la aceste întâmplări tînguirile sale proprii, spunînd următoarele:

5 „Teatrul, tribunele și libertatea să plîngă azi împreună cu mine. Să sărbătorim lacrimile și tragedia. Bocetul să salte în danț de bucurie la prăznuirea și cinstirea unei amintiri atît de triste. 6 Cuvintele să fie văduvite de aplauze, muzele de elogi și Atena de mantia albă. Virtuțile au rămas singure și își caută conducătorul, deoarece carul său a fost sfărîmat de puternica invidie. 7 Iubiți spectatori, bine ar fi fost să nu fi ajuns martorii unor nenorociri atît de grozave. Povestirea mea este o Iliadă de suferințe, iar corul îl formează Eriniile. Pentru mine scena dramei este un mormînt acoperit de glorie...”

8 Lilios (căci acesta fusese însărcinat de tiran cu uciderea împăratului) a dus lui Focas capetele celor uciși. Apoi le-a înfipt în pari în cîmpia de lîngă Hebdomon, numită de romani *Campus*⁴³, și a înștiințat oștile tiranului de uciderea împăraților. 9 Trebuia ca oastea cea lipsită de dragoste pentru om să se împărtășească din ură și cu privirea, pentru ca toți cei cuprinși de nebulnie cu acest prilej să ajungă în plasa judecării lui Dumnezeu, care urăște răutatea și o pedepsește, deoarece toți oștenii nelegiuți de atunci au căzut în fel de fel de nenorociri dintre cele mai grozave și au încheiat cu viața aceasta. 10 După ce a început din nou războiul cu perșii, din voința lui Dumnezeu, ei au avut parte de pedepse pentru încercările lor răutăcioase, fiind loviți de trăznete în timpul luptelor sau ruinați de lipsă de hrană și chiar de foamete; 11 cei mai mulți au trecut prin ascuțișul sabiei și paloșului și au sfîrșit cu viața aceasta plină de păcate. Victoria nu i-a părăsit pe perși înainte ca mulțimea aceea iubitoare de tiran și nelegiuită să fie cu totul căsăpîtă. 12 E destul să amintim următorul lucru, căci vom întrerupe puțin șirul întâmplărilor spre a da o dovadă de ceea ce spunem. Când a pornit cu război împotriva lui Razates⁴⁴, împăratul Heraclius a făcut o numărătoare a oștirii și a aflat că nu mai rămăseseră decît doi oameni din oastea care a sprijinit tiranul, deși nu trecuseră mulți ani la mijloc. 13 După ce timpul a înnoit și adus alte oști, iar armata cea plină de răutate s-a prăpădit, au încetat succesele perșilor, iar balaurul babilonian, anume Chosroes, feciorul lui Hormisdas, a fost răpus și s-a sfîrșit războiul cu perșii⁴⁵. 14 Dar să ne întoarcem în rînduială la faptele tiranului, spre a nu povesti de două ori lucruri lăaturalnice, căci din clipa aceea și pînă în timpurile noastre împărăția romanilor a avut de înfruntat tot felul de înfrîngerii nedrepte și greu de îndurat prin mărimea lor.

⁴³ Cîmpul lui Mars (*Campus Martius*) din Roma era un loc de adunare și exerciții pentru armată. Amintirea lui a stăruit și în capitala bizantină.

⁴⁴ Războiul a început în anul 613.

⁴⁵ Heraclius și-a încheiat războiul cu perșii în anul 630, deci sfîrșitul istoriei lui Teofilact a fost redactat după această dată.

Focas ucide pe Petru, fratele lui Mauricius, pe Comentiolus și pe alții. Teodosie și Lardys sînt măcelăriți de Alexandru din porunca tiranului. Un zvon fals despre Teodosie: s-a crezut că a scăpat de la moarte și a rătăcit prin diferite locuri. Stațiile din Alexandria au vestit moartea lui Mauricius. A noua zi a fost adusă în oraș știrea despre ea. Citeva strălucite elogii ale lui Mauricius.

1 Tiranul (căci ne întoarcem unde ne-am întrerupt povestirea) s-a amestecat de fărădelegi, a trecut cu furie la alte omoruri și l-a tăiat cu sabia pe fratele lui Mauricius, comandantul său. 2 A fost ucis și Comentiolus, pomenit de multe ori în povestirea noastră ca comandant în Europa, ba chiar și George, subcomandantul lui Philippicus, și Praesentinus, însărcinatul cu afaceri al lui Petru, numit de romani în mod obișnuit *domesticus*. 3 Teodosie, feciorul împăratului Mauricius, s-a întors îndărăt și a fugit în biserica martirului Autonomos. Aflînd tiranul de acest lucru, l-a trimis pe Alexandru să-l ucidă pe băiat. Deci Alexandru l-a omorît pe Teodosie, iar pe cel cunoscut de mulțime sub numele de Lardys l-a dus în Diadromoi ⁴⁶ și l-a tăiat cu sabia. 4 Unii au răspîndit zvonul că Alexandru a fost plătit de Germanus să-l cruce pe cel căzut în primejdie. De aceea Alexandru ar fi renunțat la uciderea lui Teodosie și ar fi omorît pe altcineva în locul lui, iar Teodosie ar fi scăpat de primejdie în chip cu totul neașteptat și ar fi străbătut multe ținuturi din răsărit, iar în cele din urmă ar fi ajuns în Colhida, apoi ar fi trecut în pustiurile barbarilor și ar fi încetat din viață cu trupul zdrobit de suferințe. 5 Zvonul acesta s-a răspîndit în toată lumea și a fost scornit de o rătăcire barbară. Noi ne-am ostenit să cercetăm această întimplare, cit a fost cu puțință, și am aflat că de fapt a fost ucis și Teodosie. 6 Deci cei care afirmă că băiatul n-a murit vorbesc copilării și se sprijină pe o dovadă șubredă, deoarece spun că printre cei uciși numai capul împăratului Teodosie lipsea la numărătoare.

7 Nu vom trece cu vederea întimplările neașteptate și vrednice de a fi povestite. În ziua morții suveranului Mauricius, în Egipt s-a petrecut un lucru cu totul deosebit care merită cu prisosință să fie amintit în analele istoriei. 8 Un bărbat cu scriere frumoasă, numit de mulțime în mod obișnuit caligraf, care imi era cunoscut și mie, a trebuit să rămînă pînă la schimb al patrulea de noapte în casa unui negustor, 9 căci acesta organizase o petrecere nocturnă la șapte zile după ce soția îi dăruise un băiețel. Localnicii obișnuiau să sărbătorească nașterea pruncilor a șaptea zi, cu mîncare și băutură, care se prelungeau toată noaptea. Deci după ce ospățul în cinstea pruncului s-a încheiat și petrecerea a luat sfîrșit, caligraful a părăsit casa negustorului. 10 La miezul nopții a ajuns în Tychaeum (un loc cunoscut în Alexandria) și a văzut că cele mai renumite statui se mișcau de pe soclurile lor și îi vorbeau cu voce puternică, strigîndu-l pe nume și arătîndu-i toate într-un singur glas nenorocirile întimplăte în ziua aceea suveranului Mauricius. 11 Omul s-a înspăimîntat într-o măsură nemaipomenită de această vedenie și s-a dus acasă, iar a doua zi a povestit celor din preajma dregătorului numit *Augustalis* ⁴⁷ toate aceste întimplări îngrozitoare. 12 După ce știrile au ajuns la

⁴⁶ Diadromoi, oraș în Bitinia.

⁴⁷ Începînd din secolul al IV-lea prefectul Egiptului purta titlul de *Praefectus Augustalis* sau simplu *Augustalis*.

urechile conducătorului din Egipt (pe timpul acela ținea în mîini frinele conducerii din Egipt Petru, care era și rudă cu noi) a chemat la dînsul în taină pe cel care auzise cum vorbeau statuile. **13** Conducătorul a cercetat spusele lui, s-a mirat de cuprinsul vorbelor sale și l-a rugat pe caligraf să nu împărtășească nimănui altcuiva aceste cuvinte misterioase și tainice. Conducătorul Egiptului și-a însemnat ziua și a așteptat să vadă ce se va întîmpla. **14** A doua zi a sosit în Alexandria un sol care purta în triumf, să zic așa, știrea despre moartea împăratului Mauricius. După ce a aflat ce sfîrșit au avut întîmplările prezise de statui sau, mai bine zis, de demoni ⁴⁸, Petru a dat la iveală prezicerea, a înfățișat caligraful și a arătat că el este autorul prorocirii. **15** În împărăția romană au mai fost și multe alte preziceri minunate ale viitorului, dar nu vom încerca să le descriem în amănunțime, căci nu ne va ajunge întreaga veșnicie.

16 Se zice că Mauricius iubea măreția cuvintului și cîntea în chip deosebit pe cei care se osteneau pe culmile cele mai frumoase ale științelor. El a zidit în Cilicia și un lăcaș în amintirea lui Pavel din Tars, care a vestit aproape în toate lumea evanghelia mîntuitoare și neașteptată a lui Isus Hristos, fiul unul născut al lui Dumnezeu. **17** Apoi se mai zice că împăratul Mauricius a iertat supușilor săi o treime din dări și a dat bizantinilor trei sute de talanți spre a înnoi apeductul.

14

Minunea de la moaștele sfintei martire Eufemia din Chalcedon, și anume scurgerea de sînge în ziua aniversării martirei; acesta a fost adunat cu buretele în vase și împărțit poporului. În ce chip Mauricius, care nu credea ușor, s-a încredințat cu lacrimi în ochi și a cinstit după aceea martira cu cea mai mare venerație.

1 Iubitorii de istorie să nu treacă cu vederea nici întîmplările minunate petrecute în clipa aceea la mormîntul martirei Eufemia: deci să mai prelungim puțin istoria noastră, căci povestirile despre felul cum dumnezeirea iese la lumină aduc mare folos în sufletele ascultătorilor. **2** Cetatea Chalcedon este așezată la gura Pontului, în fața orașului Bizanț. În ea se găsește lăcașul sfînt al martirei Eufemia, unde o veche legendă ne spune că a fost așezat în raclă trupul preasfînt al martirei. **3** În fiecare an, de ziua ei, se arată un semn cu totul neașteptat și, ca să spun pe scurt, de necrezut pentru cei care nu l-au văzut, un semn de puterea ei dumnezeiască deosebită. **4** Deși trupul se află în mormînt de patru sute de ani, în ziua amintită și în văzul tuturor, episcopul bisericii locale stoarce cu buretele din trupul moartei o mulțime de sînge. **5** Vezi cum curge sîngele din răni, întocmai ca dintr-un trup ucis de curînd, fiind pătruns de miresme plăcute, iar episcopul îl împarte mulțimii în vase mici de sticlă. **6** În al doisprezecelea an de domnie a împăratului Mauricius s-a strecurat în mintea suveranului o îndoială în ce privește puterea dumnezeiască: el a minimalizat minunea, a respins puterea supranaturală și a pus taina pe seama minții ușuratică a oamenilor. **7** Deci a golit

⁴⁸ Pentru concepția despre demoni la Procopius și urmașii săi v. B. Rubin, *Der Fürst der Dämonen. Ein Beitrag zur Interpretation von Prokops Anekdoten*. Byz. Zeitschr. XLIV, 1951, p. 469—481 (*Festschrift für Franz Dölger*).

mormintul de podoabele sale de argint și a sigilat sicriul, deoarece așa voia necredința sa cutezătoare. 8 Cînd a sosit ziua sfîntă, a pus la încercare taina, a cercetat misterul și a avut dovada minunii; el a fost martorul de nedezmințit al puterii ei prin mijlocirea minunilor. Au început a curge din nou din mormint șiroaie de sînge cu miresme plăcute: taina se răspîndea în șuvițe abundente, singele mirositor era absorbit cu buretele, iar martira își vărsa din belșug licoarea, deoarece Dumnezeu nu invidiază cunoașterea, chiar dacă nu credem într-însul. 9 În felul acesta martira l-a deprins pe împărat să creadă. Suveranul a întîmpinat șiroaiele de sînge cu șuvoaie de lacrimi și izvoarele mirositoare cu ploaie izvorită din ochii săi, zicînd: „Minunat este Dumnezeu între sfinții care-l înconjoară“.

10 Deoarece ne-am abătut cu deplină îndreptățire, e timpul să ne amintim că trebuie să ne întoarcem și să descriem mai amănunțit faptele tiranului.

15

Focas o închide într-o clădire particulară pe împărăteasa Constantina împreună cu trei fete ale sale și îl înștiințează pe Chosroes de alegerea sa, adăugînd și daruri. Solul Lilius este primit în chip strălucit la Daras de Germanus, comandantul garnizoanei; și ce s-a întîmplat acolo. Chosroes pornește război împotriva romanilor spre a-l răzbuna pe Mauricius. Lilius este reținut în Persia și tratat cu puțină bunăvoință. Zvonul că Teodosie ar fi încă în viață îl înspăimîntă pe tiran; de aceea îl ucide cu mina sa pe Alexandru, pentru că nu i-a ascultat porunca.

1 Tiranul a închis într-o casă particulară, numită a lui Leon, pe fiica împăratului Tiberius împreună cu trei fete ale sale. 2 În a cincea lună a alcătuit scrisori despre alegerea sa și l-a trimis ca sol pe Lilius⁴⁹ să anunțe numirea sa, căci așa fac de obicei romanii și perșii cînd iau în stăpînire puterea. 3 Lilius a luat daruri împărătești și a ajuns în Daras, iar acolo a fost primit cu multă strălucire de Germanus (un bărbat care avea titlul de consul și conducerea armatei adunate acolo); 4 căci puțin timp înainte de tiranie, după ce Chosroes, regele perșilor, s-a supărat pe comandantul Narses, împăratul Mauricius l-a îndepărtat de la conducerea cetății Daras pe conducătorul Narses și l-a pus în locul lui pe Germanus, vrînd în felul acesta să potolească mînia babilonianului. 5 A treia zi dimineată în timp ce Germanus și Lilius călăreau și conduceau care trase de doi cai, un oștean l-a lovit cu sabia pe Germanus, care se afla călare. Germanus a descălecat și a fost dus acasă. 6 Dar din fericire rana nu era mortală, așa încît peste cîteva zile Germanus s-a însănătoșit. După ce s-a întremat cu leacuri, l-a ospătat pe Lilius în chip strălucit și l-a trimis la Chosroes. 7 Acesta a folosit ca pretext al vrajbei tirania și a pornit la luptă sunînd din trîmbița războiului, care distruge lumea. Acest fapt a pus capăt păcii dintre romani și perși. Chosroes se prefăcea că apără în glumă amintirea sfîntă a împăratului Mauricius. Așa a luat naștere războiul cu perșii, iar Lilius a mai rămas în Persia, dar era privit cu dușmănie.

⁴⁹ Numele de origine latină Lilius pare a fi un indiciu că purtătorul său era originar din provinciile dunărene, puternic romanizate.

8 În aceste zile în toată lumea s-a răspândit zvonul că Teodosie ar fi în viață, iar romanii credeau. Lucrul acesta a ajuns prilej de mari nenorociri și bănuiala mincinoasă a pricinuit o mulțime de omoruri. Zvonul s-a lățit și a pătruns în palat, iar tiranul s-a înspăimântat și l-a ucis cu sabia pe Alexandru; 9 căci trebuia ca sprijinitorii tiraniei să fie măcelăriți de Focas și părtașii la nelegiuiri să îndure suferințele cele mai amarnice; deoarece tovărășia la crime nu poate făuri o prietenie temeinică între cei care s-au înțeles să facă rele ⁵⁰.

⁵⁰ Opera lui Teofilact se încheie cu condamnarea categorică a „tiranului” Focas; acesta nu este onorat niciodată cu titlul de împărat. În felul acesta autorul crede că își exprimă recunoștința față de împăratul Heraclius, care a restabilit drepturile legitime la succesiunea imperiului.

Am citit *Istoria* în opt cărți a lui Teofilact, fost eparh și secretar imperial. Acest Teofilact este originar din Egipt.

Stilul său are un anumit farmec, însă abuzul de cuvinte figurate și de alegorie duce la oarecare răceală și lipsă de gust copilărească.

- 5 Nu numai atât, introducerea la timp nepotrivit a unui limbaj sentențios arată o preocupare exagerată și inutilă pentru căutare. Încolo e fără cusururi¹. Începe cu domnia lui Mauricius și ajunge pînă la proclamarea lui Focas.

- În cartea întâi povestește cum este proclamat împărat Mauricius de către împăratul Tiberius pe timpul cînd în fruntea bisericii din Constantinopole se află Ioan²; și arată ce îndemnuri îi dă lui Mauricius cvestorul Ioan, însărcinat să vorbească lui Mauricius însuși și poporului, în numele împăratului; cum Tiberius l-a căsătorit cu fata sa și moare a doua zi după proclamarea lui Mauricius; și cum,
15 înainte de a muri, Tiberius are o vedenie care îi zice: „Tiberius, iată ce-ți spune Sfînta Treime: timpurile tiraniei nelegiuite nu vor veni cît vei fi tu împărat“. Acele cuvinte prevesteau tragedia inaugurată de tirania blestemată a criminalului Focas.

- El arată mai departe că Mauricius a făcut o înțelegere de arme
20 cu avarii, care impresuraseră puțin mai înainte cetatea Sirmium, și luase hotărîrea să plătească barbarilor în fiecare an, în bani și stofe, optzeci de mii de monede de aur. Această înțelegere a ținut doi ani și a fost zădărnicită de lăcomia barbarilor, deoarece barbarul cerea un adaos de încă douăzeci de mii de monede de aur. De aceea s-a produs
25 o ruptură a tratativelor, iar barbarii au ocupat cetățile Augusta și Viminacium și au impresurat orașul Anchialos. Au mers ca soli la hanul avarilor, din partea romanilor, Elpidius și Comentiolus; însă ei sînt maltratați, căci Comentiolus vorbește hanului deschis și fără înconjur. În anul următor Elpidius se duce din nou ca sol la han spre a-i adăuga
30 cele douăzeci de mii; și luînd de la avari pe un oarecare Targitios vine în Bizanț. Deoarece barbarii pustiesc o mulțime de ținuturi romane, Targitios este expulzat în insula Chalcitida, unde i se fixează un exil de șase luni. Comentiolus este ales comandant împotriva sclavinilor și se poartă bărbătește. Hanul calcă din nou tratatul; magul Bucolabra
35 și pustiirea mai multor cetăți romane de către barbari. Apoi autorul descrie războiul dintre perși și romani de pe riul Nymphios și nunta

¹ Photios caracterizează succint și pregnant stilul lui Theofilact: figurat, alegoric, sentențios și căutat.

² Patriarhul Ioan, zis *Nosteustes* „Cel care ajunează“, se bucură de o deosebită prețuire din partea autorului nostru.

- lui Mauricius cu Constantină, fata lui Tiberius. Vorbește apoi de incendiul izbucnit în For la începutul domniei împăratului Mauricius și de moartea vrăjitorului Paulinus sau de minunea din vasul de scoică
- 40 al martirei Gliceră; împăratul se arată mai îngăduitor, dar patriarhul stăruie ca vrăjitorul să fie aruncat în foc și adaugă la insistențele sale cuvintele apostolului³. Paulinus împreună cu feciorul său, părtaș la nelegiuire, sînt condamnați la moarte și-și sfîrșesc viața prin sabie.
- 45 Despre cetățile Aphumon și Acbas. Se mai descrie în această carte lupta romanilor și perșilor, și cum Ioan este înfrînt de barbari. Vorbește apoi de marele cutremur de pămînt de la începutul domniei lui Mauricius și despre consulatul său; cum Philippicus, cumnatul împăratului după sora acestuia Gordia, este numit comandant al armatei din răsărit, despre faptele sale de vitejie, despre retragerea romanilor din țara
- 50 mezilor și cum ajunge în primejdie oastea romană din cauza lipsei de apă; cum comandantul romanilor lasă să fie pustiită regiunea Arzanena și vitejiile oștirii romane; apoi cum devastează conducătorul persan cetatea Martyropolis, de asemenea prima și a doua solie a perșilor la romani. Acestea sînt în cartea întâi.
- 55 În a doua carte vorbește de muntele Izala, de înfumurarea cardariganului, adică a comandantului persan, și felul cum s-a încins lupta de la Arzamon între Philippicus și romani de o parte și cardarigan și perși de alta; cum Philippicus aduce icoana făcătoare de minuni, înconjoară cu ea oastea și o purifică; cum urmează după aceea o victorie romană dintre cele mai strălucite și cum icoana dumnezeiască
- 60 este trimisă cu multă cinste lui Simeon, episcopul Amidei. Romani devastează țara barbarilor, iar cardariganul se refugiază în Darasi. Locuitorii din Daras îl alungă din cetate din cauza înfrîngerii sale. Un oștean roman este rănit; el făcea parte din unitatea numită a quarto-
- 65 parților, care staționa în Beroia din Siria. Autorul vorbește apoi de expediția romanilor împotriva regiunii Arzanena și de chipul cum Maruthas și Iovios, comandanții ei, fug la Philippicus și la romani; de trupele neantrenate adunate de cardarigan spre a-i înșela pe romani și cum Heraclius, tatăl împăratului Heraclius, trimis de Philippicus
- 70 să cerceteze pe dușmani, scapă cu viață ca prin minune. Vorbește apoi de Zabertas și cum au părăsit romanii asediul cetății Chlomarion, de fuga în masă și neîngrijită a lui Philippicus, de nerînduiala ivită în armatele romane, de boala care a dat peste Philippicus și cum a preluat grijile conducerii militare Heraclius, tatăl împăratului Heraclius;
- 75 cum năvălește subcomandantul armatei romane în ținuturile de miazăzi ale Mediei și cum atacă romanii în timpul primăverii împărăția persană. Autorul arată mai departe că Comentiolus face o expediție împotriva avarilor, avînd ca subcomandanți pe Marinus și Castus, și cum se disting ei împotriva avarilor; mai tîrziu Castus este luat prizonier, iar
- 80 Ansimuth, comandantul trupelor romane pedestre, cade în mîna avarilor, deoarece oștile acestora cutreieră și pustiesc Tracia. Comentiolus stă la îndoială dacă trebuie să-i înfrunte pe avari sau nu: el susține mai întîi că trebuie și apoi că nu trebuie să-i înfrunte. Un cuvînt ajuns

³ Patriarhul citează cuvintele apostolului Pavel din „Scrisoarea către evrei“, 6,

- pînă la urechile oștirii avarilor zădărnicește atacul lui Comentiolus
- 85 împotriva hanului. Autorul vorbește apoi de oșteanul Busas, prins de avari în timp ce vîna; cum acesta, uitat de ai săi, îi deprinde cel dinții pe avari să construiască mașini de asediu; cum hanul impresoară Beroe, dar nu reușește în încercarea sa; apoi tot el asediază fără succes Diocletianopolis. Cum împăratul Mauricius este huiduit de mulțimea
- 90 de rînd din Bizanț pentru nenorocirile aduse de barbari în Europa; el trimite comandant pe Ioan, poreclit Mystacon (Mustață), și îi dă drept comandant-ajutor pe Drocton, care se încaieră cu dușmanii și salvează Adrianopolis, impresurat de avari. Autorul arată cum încearcă Heraclius să ia cu armele o cetățuie persană; el vorbește de
- 95 cetățuia Beiudaes și cum iau romanii cetățuia prin vitejia fără seamăn a oșteanului Sapis; precum și de șederea lui Philippicus în cetatea împărătească.

- A treia carte povestește cum este numit comandant al oștirii din rășărit Priscus în locul lui Philippicus, cum Philippicus se supără pe Priscus
- 100 și scrie lui Heraclius să anunțe oștirii reducerea indemnizațiilor alimentare; cum Priscus vine în tabără, dar nu coboară de pe cal după obiceiul vechi, ci salută oastea stînd călare; de aceea după reducerea indemnizațiilor alimentare și după această jignire, armata se răscoală. Priscus dă lui Elifredas icoana făcătoare de minuni spre a încerca să liniș-
- 105 tească mulțimea, dar oștenii aruncă pietre și asupra ei. De aceea Priscus fuge în Constantina, iar oastea îl alege comandant pe Germanus fără voia lui. În timp ce stăpînește această nerinduală, romanii suferă multe pierderi din partea perșilor. De aceea împăratul îl înlătură pe Priscus și îl înlocuiește cu Philippicus, vechiul comandant, dar oastea
- 110 se răscoală și împotriva acestuia. Constantina este impresurată de perși și scapă din primejdii mulțumită lui Germanus, care sare în ajutorul ei. Se naște o luptă între perși și romani lîngă Martyropolis, unde romanii dobîndesc o victorie strălucită: comandantul Maruza și trei mii de perși cad, iar o mie sînt luați prizonieri. Armata se împacă cu
- 115 împăratul datorită lui Aristobul⁴. Lîngă cetățuia Giligerdon are loc o faptă vitejească a prizonierilor romani. Grigorie, episcopul Antiohiei, intervine și îl restabilește pe Philippicus în fruntea armatei. Martyropolis este luată de perși prin șiretenia lui Sittas. Philippicus pierde comanda, iar în locul său este însărcinat de către împărat cu conducerea
- 120 războiului din Persia Comentiolus. Geții⁵ sau slavii pustiesc ținuturile din jurul Traciei, Roma se pregătește de luptă împotriva longobarzilor, iar Libia iese victorioasă împotriva maurilor. În timpul conducerii lui Comentiolus are loc o încăierare între perși și romani lîngă Sisarbanon, aproape de Nisibis, și romanii obțin o puternică victorie: Heraclius
- 125 se distinge în luptă în chip deosebit, cade însuși comandantul perșilor Fraates, iar dușmanii sînt despuiați. Autorul povestește cum învinge Baram pe turci și aduce de la ei, pentru regele Hormisdas, o mulțime de bogății; el ridică apoi sabia și împotriva Suaniei. Sub conducerea lui Romanus, romanii se încaieră cu Baram și cu oastea sa și obțin o vic-

⁴ Autorul nu citează numele lui Aristobul.

⁵ Tendința arhaizantă de a numi pe slavi după numele antic al locuitorilor din aceste ținuturi, adică geții, stăruia și în secolul al IX-lea la patriarhul Photios.

130 torie temeinică. Pentru această înfringere Hormisdas îl batjocorește pe Baram, trimițându-i o haină de femeie iar acesta la rindul său îl insultă, numindu-l pe Hormisdas în scrisorile sale: fata lui Chosroes, și nu feciorul lui.

Între timp armenii, la îndemnul lui Sambatios, îlucid pe comandantul lor Ioan și încearcă să treacă de partea perșilor, dar Domentziolus, trimis de împărat, liniștește răscoala și-l aduce pe Sambatios în Bizanț; el este condamnat să ajungă pradă animalelor sălbatice, dar scapă de moarte prin mărinimia împăratului. Hormisdas îl trimite împotriva lui Baram pe Sarames, dar Baram îl înfringe în luptă pe Sarames și **140** îl dă pradă elefanților, apoi se îndreaptă pe față împotriva lui Hormisdas. Baram ajunsese la atita glorie încit, înainte de a pune la cale răscoala, nimeni nu se bucura de mai multă glorie ca dinsul, după rege, căci dobândise demnitatea numită de romani *curopalates*. Se mai află în această carte trecerea în revistă a unor evenimente din timpuri mai **145** vechi, o scurtă expunere a întâmplărilor din domniile împăraților Iustin și Tiberius, și despre cruzimea lui Hormisdas, regele perșilor, apoi o dare de seamă despre familia regală persană. Acesta este conținutul cărții a treia.

A patra carte arată cum izbucnește războiul civil la perși și cite **150** izbînzi și succese au ei sub stăpînirea tiranului Baram: cum este ucis ferohanul și cum trădează Zadespras; cum Bindoes îl alungă din domnie pe Hormisdas, cum acesta cere să se apere legat în lanțuri și cum se apără; cum vorbește Bindoes și cum este măcelărit feciorul lui Hormisdas sub privirile sale, iar regina tăiată în bucăți, apoi lui Hormisdas **155** îi scot ochii; cum, după aceea, el este ucis cu lovituri de măciucă de către fiul său Chosroes, pe care perșii îl pun rege. Stăpînirea tiranului Baram și fuga regelui persan Chosroes; cum ajunge regele perșilor în Circensium, cu gînd să meargă la împăratul Mauricius și cum trimite la dinsul o solie⁶. Apoi iar despre Baram, cum uneltește el să fie proclamat rege și nu izbutește, dar se proclamă el însuși rege; cum împăratul îl conduce pe Chosroes în Hierapolis și-i rînduiește onoruri împărătești. Despre cele întîmplate lui Baram și Chosroes înainte de alianța acestuia cu romanii și cum trimite Baram o solie la împăratul Mauricius, dar este respinsă; iar Chosroes trimite o nouă solie și izbutește. Cum **165** trimite împăratul la Chosroes pe arhiepiscopul din Mitilene împreună cu arhiepiscopul Grigorie din Antiohia. Despre încercarea de ucidere prin înșelăciune a lui Baram pusă la cale de Zamerdas și Zoanambes și despre condamnarea la moarte a conspiratorilor. Despre persanul Bindoes și cum fuge el din Persia, deoarece se face părtaș la complotul **170** împotriva lui Baram. Cum predă Chosroes romanilor Martyropolis, despre arderea lui Sittas și cum sărbătorește episcopul Melitenei, numit Dometianus, restituirea cetății. Acesta este conținutul cărții a patra.

A cincea carte arată cum Chosroes, regele perșilor, istovit sufletește din cauza grijilor, trimite o solie la martirul Sergius, venerat și de **175** celelalte neamuri barbare, pentru a căuta o scăpare din nenorociri; și cum

⁶ Despre ambasadele lui Chosroes la împăratul Mauricius vorbește pe larg P. Goubert, *Byzance et l'Orient*, vol. I, p. 131—137.

- îi închină o cruce de aur împodobită cu pietre scumpe. Între timp Zadespras este ucis mișelește de Rosas, la îndemnul lui Bleschanes și se mai întâmplă și alte lucruri prilenice lui Chosroes. Despre banii împrumutați lui Chosroes, regele perșilor, de către împăratul Mauricius,
- 180** și cum subscie Chosroes împrumutul. Solia lui Chosroes prin care îl înlătură pe Comentiolus de la conducerea armatei, numirea lui Narses în locul lui Comentiolus și alianța romanilor împotriva tiranului Baram. Despre darurile împărătești trimise lui Chosroes de către împărat și cum predă Chosroes împăratului, prin mijlocirea lui Dolabza, cheile cetății Daras. Cuvântarea lui Dometianus din Melitene care îndeamnă oastea romană să lupte împreună cu Chosroes împotriva lui Baram; despre succesele obținute de Chosroes înainte de lupta dintre romani și perși și cum sint predate lui Chosroes de către
- 185** Bindoes tezaurele și palatul regal. Unirea trupelor romane din Armenia și Orient, lupta împotriva lui Baram și una dintre cele mai strălucite victorii ale romanilor; în această luptă, condusă de Narses, sint luați prizonieri niște turci care poartă pe frunte semnul crucii, pus, cum spun ei, spre a îndepărta o boală molipsitoare
- 190** abătută cîndva asupra lor⁷. Întîmplările în legătură cu Golinduh din Persia și viața ascetică dusă de aceasta; întoarcerea lui Chosroes în palatul regal și despre darurile trimise de Chosroes martirului Sergius. Solia lui la acest sfînt pentru a obține copii de la Seirem, care din întîmplare este creștină. Rugămîntea lui Chosroes este ascultată, iar
- 200** acesta trimite la lăcașul martirului daruri de mare valoare. Cum a pedepsit cu moartea Chosroes pe cei părtași la tiranie și pe Bindoes însuși, pentru că a ridicat brațul împotriva regelui. Cele prezise de Chosroes despre viitoarea revoltă a romanilor aserviți tiranilor. Solia lui Probus, episcop de Chalcedon, și despre icoana Maicii Domnului
- 205** și ce se întâmplă în timpul soliei. Plecarea împăratului la Anchialos în Europa și prezicerea ce i se face din intestinele unui porc. Cum se întoarce împăratul în palat la sosirea unei solii persane conduse de Zalabzan. Acesta e conținutul cărții a cincea.
- A șasea carte cuprinde următoarele: cum iese împăratul din
- 210** cetate și i se întâmplă o furtună pe mare; cum vine pe lume un monstru, în timp ce împăratul se află în Heracleia: un copilăș fără mîini, fără ochi, fără gene și sprîncene, căruia îi atîrnă la spate o coadă de pește; și cum este ucis monstrul. Despre cei trei sclavini cu chitare trimiși la han, cică, din părțile Oceanului, și care sint înfățișați înaintea împăratului Mauricius. O solie a francilor la împărat pentru alianță în schimbul unor daruri și respingerea acestei cereri: soli erati Bossos și Bettos, iar cel care îi trimitea se numea Theodorich. Despre o turmă de cerbi și cum cel mai mare dintre ei este lovit și fuge într-o pădure; cum este urmărit de unul dintre lăncieri și de un altul, gepid de origine; cum
- 220** lăncierul cade ucis mișelește din cauza podoabelor de aur pe care le poartă, iar mult timp după aceea gepidul este dovedit de ucidere și

⁷ Semnul crucii, marcat pe frunte în copilărie, la îndemnul unor creștini, are o semnificație magică și atestă un anumit raport între culte.

- aruncat în foc. Expediția avarilor împotriva romanilor și împresurarea cetății Singidunum, numirea lui Priscus comandant și cum este rinduit în fruntea războiului din Europa. Cum ajunge hanul în Drizipara și incendiază lăcașul martirului Alexandru; cum sînt închiși romanii în cetatea Tzurulon și asediați de han și cum îl poartă Mauricius pe barbar cu vorbe înșelătoare și scapă de împresurare. Solia avarilor la romani și ce i se întîmplă lui Ardagast din partea armatei romane, apoi isprăvile lui Tatimer, ținuta bărbătească a căpitanului roman Alexandru, vitejia romanilor, măcelărirea unor sclavini și atacul sclavinilor împotriva romanilor. Despre monștrii iviți în fața cetății împărătești: unul din ei, un copilaș cu patru picioare, iar celălalt, un prunc cu două capete. Priscus se vede înlăturat de la conducere, pentru că dă hanului prăzi de război luate de la sclavini, iar în locul său este numit comandant al frontului din Europa Petru. Despre solul Teodor⁹, trimis la han de Priscus, și despre cultura și îndeminarea lui. Acesta este conținutul cărții a șasea.

- A șaptea carte vorbește despre nerînduiala ivită în rîndurile armatelor romane și despre vitejia romanilor împotriva sclavinilor sau geților, căci ei se numeau în vechime geți⁹; despre cele întîmplate lui Petru și cetățenilor în Asemum, oraș din Tracia¹⁰; cum este ucis Piragast, conducătorul oștirii sclavinilor, și purtarea plină de bărbăție a romanilor; despre seceta care însoțește armatele romane și cum este învins Petru de sclavini, iar în locul său ajunge din nou comandant Priscus. Moartea lui Ioan „Cel care ajunează” din Constantinopole, despre banii imprumutați de dînsul de la Mauricius și despre actul de mulțumire semnat de el; cum acest împărat, într-adevăr pios, cinstește zdrențele găsite la patriarh după moarte; despre maurii răsculați împotriva cetății Cartagina și cum a fost stins războiul prin îndrăzneala lui Gennadius. Despre cometa care a apărut mai multe zile. Despre războiul civil izbucnit la turci și, în trecere, unele știri despre statul turcesc. Cum a ucis hanul turcilor pe conducătorul abdelilor sau eftaliților și a subjugat neamul lor, apoi și neamul ogorilor și pe colhi pînă la trei sute de mii; l-a ucis și pe Turum, răsculat împotriva sa, apoi a trimis o scrisoare victorioasă la împăratul Mauricius; el a subjugat și pe avari.
- Autorul mai vorbește despre neamurile de lîngă Taugast și despre mucri, în rîndurile cărora s-au dispersat avarii după ce-au fost învinși; apoi despre neamurile uarilor și hunilor; o parte din acești oameni s-au stabilit în Europa în timpul domniei lui Iustinian și se numesc pe ei înșiși avari. Țara turcilor nu cunoaște cutremure de pămînt și ciumă.
- Despre Muntele de aur, despre Taugast și despre viermii care produc haina de mătase și cît de mare este producția de mătase în jurul cetății Chubdan; apoi dă știri în legătură cu particularitățile acestei ocupații și despre inzii albi la trup. Discuția hanului cu Priscus despre subjugarea cetății Singidunum și răspunsul lui Priscus, apoi cum salvează

⁹ Teodor era medic și avea, se pare, cunoștințe multilaterale, ajutate de o bună sănătate, care îi confereau o independență spirituală remarcabilă.

⁹ Sclavinii nu erau urmașii geților de odinioară, ci se aflau vremelnice în ținuturile locuite odinioară de aceia.

¹⁰ Petru voia să înglobeze în armata sa garnizoana din orașul Asemum.

- 265** Priscus cetatea ¹¹. Ce fac barbarii în Dalmația, cite orașe distrug, cum este trimis Guduis la Priscus și se distinge în luptele cu barbarii din Dalmația. În al nouăsprezecelea an de domnie a lui Mauricius un monah prezice moartea împăratului și a feciorilor săi: el scoate o sabie din teacă, aleargă din for până la porțile palatului imperial și anunță că
- 270** Mauricius și feciorii lui vor muri de sabie; dar și un oarecare Herodian spune ce i se va întâmpla împăratului.

- Despre foametea care bintuiește în armate și felul cum hanul, cuprins de o inexplicabilă filantropie, acordă celor infometați un răgaz de cinci zile, pentru ca romanii să fie aprovizionați în liniște de barbari;
- 275** și cum sint ei dăruiți cu aromate de Priscus și se retrag în Moesia. Cum iscă hanul o luptă în Moesia împotriva lui Comentiolus, iar după trădarea lui Comentiolus barbarii nimicesc armata romană. Comentiolus fuge și intră în cetatea Drizipera, însă este alungat din oraș ca fugăr, apoi ajunge la Zidurile cele mari. Barbarii îl urmăresc și ocupă mai
- 280** întâi Drizipera, apoi incendiază lăcașul sfânt al martirului Alexandru, scot moaștele din sicriu și le batjocoresc, însă pedeapsa lui Dumnezeu nu iartă pe batjocoritorii martirului: într-o singură zi sint năpădiți de bube și mor șapte feciori ai hanului. În timpul acestor răvășiri Comentiolus stă în Constantinopole, iar barbarii se apropie de Zidurile cele
- 285** mari. Locuitorii din Bizanț sint cuprinși de o spaimă atît de mare încît se pregătesc să părăsească Europa și să treacă în Asia. Împăratul trimite în solie la han pe Armaton împreună cu daruri strălucite și un adaos de douăzeci de mii de monede de aur și cu greu îl înduplecă să primească pacea, deoarece hanul răspundea mereu: „Să hotărască
- 290** Dumnezeu între han și Mauricius și între romani și avari“. Despre monștrii în chip de om apăruți în apele Nilului și diferite păreri în legătură cu creșterea Nilului. Autorul adoptă opinia lui Agatharchides din Cnidos: acesta afirmă că în ținuturile din Etiopia cad în fiecare an ploii abundente și neîntrerupte între solstițiul de primăvară și echinoxul de toamnă; de aceea este ușor de înțeles că Nilul scade iarna, cînd are numai debitul izvoarelor sale, și sporește vara din cauza ploilor care se varsă acolo în el. Acesta este conținutul cărții a șaptea.

- A opta carte arată cum Chosroes încearcă să rupă tratatul din pricina năvălirilor întreprinse de saracenii supuși romanilor; însă este
- 300** trimis la el George și tratatul rămîne în vigoare. George cade în dizgrație din cauza declarației lui Chosroes că menține tratatul din respect față de George și nu față de împăratul Mauricius. Comentiolus este judecat de trădare, dar armatele romane se unesc cu dînsul și împăratul îl numește din nou comandant. Lupta dintre avari și romani
- 305** sub conducerea lui Priscus și Comentiolus, însă Comentiolus este îndepărtat de la conducerea luptei din cauza unor bănuieli, iar în fruntea armatei rămîne Priscus: romanii se disting și măcelăresc pînă la patru mii de avari. În a doua luptă omoară dintre ei pînă la nouă mii, iar în a treia nimicesc din rîndurile lor pînă la cincisprezece mii. În a patra
- 310** luptă romanii cîștigă din nou o victorie strălucită șiucid treizeci de mii de avari și gepizi împreună. În a cincea luptă ies biruitori romanii,

¹¹ Orașul Singidunum (Belgrad) a fost salvat de Priscus în anul 598.

- fi zdrobesc pe avari și iau trei mii de prizonieri avari, patru mii de alți barbari, două mii două sute din alte neamuri și opt mii de sclavini. Hanul îl înșală pe împărat și ia înapoi dintre ei pe avarii căzuți în
- 315** captivitate ¹². Starea de deprimare a lui Comentiolus și cum mor de frig, din cauza lipsei lui de voință, o mulțime de romani care se îndreaptă spre Philippopolis. Petru este numit din nou comandant în Europa de către împărat. Nunta lui Teodosie, feciorul lui Mauricius, cu fata lui Germanus. Foametea ivită în cetatea împărătească, revolta mul-
- 320** țărilor iscată în timp ce împăratul face rugăciuni și mărînimia acestuia, concedierea soldaților și rechemarea lor în aceeași zi. Mauricius dă ordin lui Petru să mențină prin toate mijloacele trupele din Tracia dincolo de Dunăre; Petru aude o voce divină; se iscă o răscoală în rîndurile armatelor romane și ia naștere un complot împotriva împă-
- 325** ratului, iar mulțimea îl proclamă tiran pe Focas. Petru fuge; știrea despre izbucnirea revoltei ajunge la urechile împăratului, iar mulțimea din deme este întăritată mai întîi de conducătorii ei Sergiu și Cosma (se aflau acolo o mie cinci sute de „verzi” și nouă sute de „albaștri”). Împăratul oferă daruri oamenilor din deme și trimite o solie la trupele
- 330** răscolate, dar solia este respinsă; el străjuiește cetatea împărătească. O solie a armatelor la Teodosie, feciorul lui Mauricius, care cere să fie proclamat împărat Teodosie sau socrul său Germanus. Această intervenție ajunge la cunoștința lui Mauricius, care îl bănuiește pe Germanus că este instigator la tiranie și îl amenință. Știrea despre
- 335** amenințarea împăratului îi este adusă de ginerele său Teodosie, iar Germanus fuge în biserica Maicii Domnului. Cyrus și eunucul Ștefan, preceptorul copiilor împăratului, sînt trimiși să-l scoată pe Germanus din biserică, dar ei nu izbutesc. Fiul Teodosie este bătut cu vergi de tatăl său pentru știrea împărtășită socrului său. Germanus trece din
- 340** biserica Maicii Domnului în lăcașul Sfînta Sofia; este invitat din nou să iasă, dar refuză, fiind sfătuit să nu iasă de către un oarecare Andrei, participant activ la rugăciuni. Se produc tulburări și este incendiată casa din capitală a patricianului Constantin, poreclit de mulțimi Lardys. Mauricius se află în încurcătură și fuge, dar se naște o furtună pe mare
- 345** și îi împiedică fuga. Feciorul său Teodosie este trimis la Chosroes și se întoarce înapoi din Niceea, după ce arată inelul făcut de tatăl său drept semn de recunoaștere. Cei din capitală, între care și un anumit Hebdomites, trec de partea tiranului. Germanus se pregătește să obțină domnia, dar nu izbutește, căci „verzii” refuză să-l proclame, deoarece el face
- 350** parte din rîndurile „albaștrilor”. Apoi este proclamat Focas în biserica sfîntului Ioan din Hebdomon. Conducerea arhiepiscopiei din cetatea împărătească o avea atunci Cyriacus. Focas intră în palatul imperial, apoi este proclamată împărăteasă Leontia, soția lui Focas. Se naște o ceartă între conducătorii „demelor” pentru locuri; Cosma, demarhul „albaștrilor”, este respins de Alexandru, iar el îl insultă pe Alexandru. Se amintește că Mauricius este încă în viață și de aceea tiranul se grăbește să-l omoare pe împărat. Uciderea feciorilor împăratului sub ochii tatălui lor în portul lui Eutropius. Înțelepciunea și binecuvîntarea împăratului, apoi

¹² Hanul amenință pe împărat și dobîndește prizonierii înainte ca victoriile romane să fie cunoscute la Constantinopole.

- uciderea lui de către Lilius. Testamentul împăratului Mauricius descoperit
360 în timpul domniei împăratului Heraclius. Trupurile împăraților sint aruncate în valurile mării. Discursul funebru în cinstea lui Mauricius. Armatele romane care și-au călcat jurământul de credință dat lui Mauricius sint pedepsite de providența divină: în scurt timp, nici unul din marea mulțime de colaboratori ai tiranului nu rămîne în viață; ci unul moare
365 de ciumă, altul de fulger, și alții de ascuțișul sabiei; încît, în momentul cînd împăratul Heraclius vrea să plece cu război împotriva persanului Razates și face o trecere în revistă a armatei, găsește numai doi supraviețuitori din mulțimea favorabilă tiranului. Atunci începe să se întreprindă oastea romană împotriva perșilor, căci cită vreme trăiesc partenerii
370 tiranului, victoria rămîne de partea perșilor. Tiranul ucide pe împăratul Teodosie, feciorul împăratului Mauricius, prin mijlocirea lui Alexandru, pe Petru, Comentiolus și pe Constantin Lardys; un zvon că Teodosie n-ar fi fost ucis. În Alexandria statuile se mișcă din locurile lor și anunță evenimentele unui caligraf cu numele Tychaïos, care se întoarce acasă
375 de la un ospăț. Se afirmă că Mauricius a iertat supușilor săi o treime din impozite, a dat bizantinilor treizeci de talanți pentru restaurarea conductei de apă și a răsplătit în mod strălucit pe iubitorii de științe. Minunile produse prin curgerea de sînge din trupul martirei Eufemia. Mauricius încearcă să vadă minunea mai mult din lipsă de credință
380 și crede. Tiranul închide într-o casă particulară pe Constantina, soția împăratului Mauricius, împreună cu fetele ei.
- Solia tiranului la regele persan Chosroes și respingerea ei: tratatele sint rupte de Chosroes sub pretext că vrea să-l răzbune pe Mauricius, iar Lilius (căci acesta era numele solului) se întoarce fără nici
385 un rezultat. Uciderea lui Alexandru, revoltat împotriva lui Focas, din bănuiala că l-ar fi salvat pe Teodosie, feciorul lui Mauricius, asasinat de dinsul. Cu acestea se termină toată istoria.

FOST EPARH ȘI SECRETAR IMPERIAL
ISTORIE UNIVERSALĂ ¹: CARTEA ÎNTÎI
[INDICELE CAPITOLELOR]

1. Proclamarea lui Mauricius împărat al romanilor și cu-
- 5 vîntarea lui Tiberius.
2. Glasul divin care vorbește împăratului Tiberius.
3. Moartea împăratului Tiberius.
4. Tratat între avari și romani.
5. Hanul cere împăratului să vadă un elefant.
- 10 6. Masa de aur pe care o cere hanul de la împărat.
7. Barbarul silește pe romani să adauge douăzeci de mii de monede de aur peste cele hotărîte mai înainte.
8. Ruperea înțelegerii de arme cu avarii.
9. Căderea cetății Singidunum.
- 15 10. Hanul devastează Augusta și Viminacium, cetăți romane.
11. Atacul avarilor împotriva cetății Anchialos.
12. Solia romană la avari.
13. Necinstirea solilor.
14. Altă solie romană la avari.
- 20 15. Înțelegerea de pace între romani și avari.
16. Asaltul sclavinilor împotriva Zidurilor mari.
17. Ținuta bărbătească a conducătorului de oști Comentiolus.
18. Hanul calcă în picioare înțelegerea de arme cu romanii; magul Boocolabra.
- 25 19. Împrăsurarea mai multor cetăți romane de către neamul avarilor.
20. Război între perși și romani pe riul Nymphios.
21. Nunta împăraților Mauricius și Constantina.
22. Incendiul întîmplat în for la începuturile domniei împă-
- 30 ratului Mauricius.
23. Condamnarea vrăjitorului Paulinus și minunea din vasul de scoică al martirei Gliceria.
24. Cetățile Aphumon și Achas.
25. Luptă între romani și perși; și cum este învins Ioan
- 35 de către barbari.
26. Marele cutremur de pămînt produs în preajma procla-
- mării lui Mauricius ca împărat al romanilor.

¹ Inconsecvența manuscriselor în redarea titlului este o dovadă că avem a face cu adăugiri ulterioare; deci titlul „Istorie universală” rămîne neverosimil. Cifra aldină indică numerotarea rîndurilor, iar cea dreaptă numărul capitolului.

27. Consulatul împăratului Mauricius.
28. Cum ajunge Philippicus comandant al oștirii din răsărit
- 40 din voința împăratului.
29. Vitejia lui Philippicus.
30. Retragera romanilor din țara mezilor și cum ajunge
- în primejdie oastea romană din cauza lipsei de apă.
31. Cum predă comandantul roman regiunea Arzanena ca
- 45 bază de aprovizionare.
32. Vitejia armatei romane.
33. Cum devastează comandantul perșilor împrejurimile
- cetății Martyropolis.
34. O solie a perșilor la romani.
- 50 35. Altă solie a perșilor la romani.

ISTORIE UNIVERSALĂ: A DOUA CARTE

1. Muntele Izala.
2. Înfumurarea cardariganului.
3. Luptă între romani și perși în apropierea riului Arzamon
- 55 și o preastrălucită victorie romană.
4. Cum îi despoaie romanii pe barbari.
5. Fuga cardariganului în Daras și cum îl întorc îndărăt
- pe comandantul perșilor locuitorii din Daras.
6. Un oștean destoinic în lupte.
- 60 7. Expediția romanilor în regiunea Arzanena.
8. Comandanții Maruthas și Iovios din Arzanena fug la
- romani.
9. Despre oastea particulară strinsă de cardarigan spre a
- înșela pe romani.
- 65 10. Cum scapă în chip neașteptat dintr-o incursiune Hera-
- clius, tatăl împăratului Heraclius.
11. Persanul Zabertas.
12. Cum renunță romanii la asediul cetății Chlomarion.
13. Fuga de-a valma și necumpănită a comandantului roman
- 70 Philippicus.
14. Nerinduiala produsă în rindurile armatelor romane.
15. Îmbolnăvirea comandantului roman Philippicus și cum
- preia treburile conducerii Heraclius, tatăl împăratului
- cetății Heraclius.
- 75 16. Cum năvălește în ținuturile de miazănoapte ale mezilor
- subcomandantul armatei romane.
17. În timpul primăverii romanii înaintează în împărăția
- perșilor.
18. Cum înfruntă Comentiolus oștirea avarilor.
- 80 19. Despre Ansimuth, căpitanul oștirii pedestre romane, și
- cum este luat prizonier de avari.
20. Cum inundă oștile avarilor Tracia.

21. Romanii se adună la sfat și se întreabă dacă trebuie să lupte; o cuvîntare și un răspuns la cuvîntare, dacă
- 85 22. Cum un cuvînt răstălmăcit strică rînduiala romanilor și zădărnicește atacul împotriva hanului.
23. Oșteanul Busas cade în captivitate și este cel dintîi care îi deprinde pe barbari să construiască mașini de
- 90 24. asediu.
24. Împresurarea de către han a cetății Beroe și insuccesul încercării barbarului.
25. Împresurarea cetății Diocletianopolis și cit de neizbutit este atacul barbarului.
- 95 26. Cum îl ocărăsc bizantinii pe împărat pentru nenorocirile pricinuite de barbari, de pildă, în Europa.
27. Asediul cetății Adrianopolis; cum se înțelege Drocton cu barbarii și salvează orașul.
28. Cum încearcă Heraclius să ia cu armele o cetățuie per-
- 100 29. sană.
29. Despre cetatea Bciudaes; cum este cucerită de romani printr-o acțiune bărbătească și împotriva așteptărilor; și despre oșteanul Sapir.
30. Sosirea lui Philippicus în cetatea împărătească.

105 ISTORIE UNIVERSALĂ: A TREIA CARTE

1. Numirea lui Priscus; și cum rînduiește împăratul comandant peste oștile din răsărit.
2. Reducerea alocățiilor de hrană date oștenilor; și cum îi poruncește împăratul Mauricius comandantului său
- 110 3. să aplice această reducere.
3. Tirania instaurată în taberele romane; cum fuge comandantul și scapă de grijă.
4. Armata îl proclamă împărat pe Germanus.
5. Evenimentele pricinuite de tirania romană în Orient.
- 115 6. Numirea comandantului Philippicus.
7. Asediul cetății Constantina și cum este ea eliberată de Germanus, care înfruntă primejdiile.
8. Războiul romanilor și perșilor împotriva cetății Martyropolis și o strălucită victorie romană.
- 120 9. Împăcarea oștilor cu împăratul.
10. Întîmplările de la Giligerdon și vitejia romanilor.
11. Cum cuceresc babilonienii prin înșelăciune Martyropolis.
12. Numirea comandantului Comentiolus; și cum îi este încredințat de către împărat războiul cu perșii.
- 125 13. Lupta cu perșii și o victorie romană.
14. Despre cele săvîrșite de romani și perși în Suania.
15. Luptă între romani și perși în Colhida și înfringerea babilonienilor.

16. Cum îl înfruntă Hormisdas, regele perșilor, pe Baram: îi trimite o haină de femeie și vorbe rușinoase și de ocară.
- 130** 17. Tirania înfăptuită de Baram împotriva lui Hormisdas.
18. Răsculații din Armenia.
19. Cum este judecat Symbatius să ajungă prada animalelor și cum are parte de mărinimia împăratului.
- 135** 20. Moartea persanului Sarames și sporirea tiraniei lui Baram.
21. Menționarea unor întâmplări din timpuri mai îndepărtate și scurtă expunere a unor mișcări din domniile împăraților Iustinus și Tiberius.
22. Cruzimea lui Hormisdas, regele perșilor.
- 140** 23. Dare de seamă despre dinastia persană.

ISTORIE UNIVERSALĂ: A PATRA CARTE

1. Cum izbucnește războiul civil în Persia.
2. Despre cele întâmplate regelui persan în timpul tiraniei lui Baram.
- 145** 3. Cum este înlăturat de la domnie Hormisdas.
4. Perșii vin la o adunare, în care Hormisdas vorbește legat în lanțuri.
5. Cuvîntarea persanului Bindoes.
- 150** 6. Uciderea feciorului mai tânăr al lui Hormisdas; și chipul cum fruntașii împărăției persane taie în bucăți pe regină și-l orbesc pe Hormisdas.
7. Despre regele persan Cabades; și descrierea unor întâmplări mai vechi.
- 155** 8. Proclamarea lui Chosroes cel Tânăr ca rege al perșilor.
9. Cum este ucis Hormisdas de către fiul său Chosroes.
10. Triumful tiraniei lui Baram și fuga regelui persan Chosroes.
11. Cum ajunge regele persan în Circensium și cere ajutor împăratului.
- 160** 12. Solia lui Chosroes la împărat.
13. Despre tiranul Baram și cum se proclamă el însuși rege al perșilor.
14. Cum îl duce împăratul pe Chosroes la Hierapolis și îi rînduiește onoruri vrednice de un împărat.
- 165** 15. Despre cele întâmplate lui Baram și Chosroes înainte de ajutorul de arme dat de romani.
16. Solia lui Chosroes la împărat.
17. Cum trimite împăratul Mauricius la Chosroes pe episcopul de Melitene împreună cu ierarhul Grigorie din Antiohia.
- 170** 18. Încercarea de a-l asasina pe Baram și uciderea celor ce se hotărâsc la aceasta.
19. Persanul Bindoes și cum fuge el din Persia.

20. Cum predă Chosroes romanilor cetatea Martyropolis.
 175 21. Sărbătorirea lui Dometianus, episcopul Melitenei, la luarea cetății.

ISTORIE UNIVERSALĂ: A CINCEA CARTE

- 180 1. Zdrobit sufletește din cauza greutăților, Chosroes, regele perșilor, trimite soli la prealuminatul între martiri Sergius să-l ajute să scape din nenorocire.
 2. Purtarea bărbătească a lui Rosas și uciderea mișelească a persanului Zadesprates.
 3. Banii împrumutați lui Chosroes, regelui perșilor, de către împăratul Mauricius.
 185 4. Solia lui Chosroes care cere să fie înlăturat Comentiolus de la conducerea armatelor.
 5. Numirea lui Narses și ajutorul de arme dat de romani împotriva tiranului Baram.
 190 6. Despre darurile împărătești trimise de împărat lui Chosroes, regele perșilor.
 7. Cum predă Chosroes printr-un sol cheile cetății Daras împăratului Mauricius.
 8. Cuvîntarea lui Dometianus, episcopul Melitenei.
 195 9. Despre succesele obținute de Chosroes, regele perșilor, înainte de lupta dintre romani și perși.
 10. Cum îi sint anunțate lui Chosroes tezaurele împărătești și domnia peste statul persan.
 11. Unirea oștilor romane din Armenia și din răsărit.
 12. Lupta dintre Baram și romani, și una dintre cele mai strălucite victorii ale romanilor.
 200 13. Despre semnul pe care îl poartă turcii pe frunte.
 14. Cele săvîrșite în Persia împotriva lui Golinduh.
 15. Întoarcerea lui Chosroes în palatul regal.
 205 16. Darurile trimise de Chosroes la sfîntul lăcaș al lui Sergius, cel mai strălucit dintre martiri.
 17. Solia lui Chosroes la vestitul martir Sergius, cu rugămintea să obțină copii de la soția sa Seirem.
 18. Darurile trimise de Chosroes la lăcașul sfînt al martirului Sergius.
 210 19. Cum pedepsește Chosroes cu moartea pe cei care au luat parte la tiranie.
 20. Proclamația lui Chosroes.
 21. Solia lui Probus, arhiepiscopul cetății Chalcedon, și ce i se răspunde soliei.
 215 22. Plecarea împăratului la Anchialos, în Europa.
 23. Solia lui Salabzan.

ISTORIE UNIVERSALĂ: A ȘASEA CARTE

1. Furtuna pe mare întâmplată împăratului Mauricius.
2. Monstrul născut în ținuturile Traciei.
- 220** 3. Sclavinii sosiți din părțile Oceanului.
4. Solia francilor la împărat.
5. Expediția avarilor împotriva romanilor.
6. Asediul cetății Singidunum.
7. Numirea lui Priscus conducător de oști: cum îl rânduiește
- 225** împăratul în fruntea războiului din Europa.
8. Cum pătrunde hanul în Drizipera și incendiază lăcașul martirului Alexandru.
9. Cum sint închiși romanii în Tzurulum și impresurați de han.
- 230** 10. Cum îl duce Mauricius cu vorba pe barbar și-l înduplecă să părăsească impresurarea.
11. Solia avarilor la romani.
12. Ce i se întâmplă lui Ardagast din partea oștirii romane
13. Isprăvile împotriva lui Tatimer.
- 235** 14. Vitejia lui Alexandru, comandant roman.
15. Bărbăția romanilor și înlăturarea sclavinilor.
16. Atacul sclavinilor împotriva romanilor.
17. Prinderea celui care a ucis mișelește un scutier al împăratului.
- 240** 18. Povestirea unor întâmplări mai vechi și, în trecere, cele săvârșite în Europa de către Conimundus.
19. Despre monștrii iviți în fața cetății împărătești.
20. Cum este numit Petru comandant al războiului din Europa.
- 245** 21. Solul Teodor și îndeminarea sa în educație.

ISTORIE UNIVERSALĂ: A ȘAPTEA CARTE

1. Nerînduiala ivită în rîndurile armatelor romane.
2. Vitejia romanilor împotriva sclavinilor.
3. Despre cele întîmplate în cetatea Aseum.
- 250** 4. Despre Piragast, conducătorul oștirii sclavinilor, și bărbăția romanilor.
5. Despre seceta care însoțește oștile romane.
6. Cum este bătut Petru de sclavini și ajunge din nou conducător de oști Priscus.
- 255** 7. Moartea lui Ioan „Cel care ajunează“, patriarhul Constantinopolei.

8. Despre banii împrumutați de la împărat de Ioan „Cel care ajunează“.
9. Despre maurii care se îndreaptă împotriva cetății Car-
tagina.
- 260 10. Despre o cometă care apare mai multe zile.
11. Războiul civil ivit la turci și, în trecere, despre unele
evenimente din statul turcilor.
12. De unde se trage neamul avarilor și despre plecarea lor
din răsărit.
- 265 13. Muntele de aur.
14. Taugast.
15. Viermii care produc haina de mătase.
16. Despre așa-zisa Chumadan.
- 270 17. Despre inzii cei albi la trup.
18. Convorbirea hanului cu Priscus.
19. Răspunsul lui Priscus dat hanului barbar.
20. Cum salvează Priscus cetatea Singidunum.
21. Ce fapte săvîrșesc barbarii în Dalmația.
- 275 22. Acțiunile împotriva lui Guduis și vitejia romanilor.
23. Prezicerea morții împăratului Mauricius.
24. Fuga romanilor și a comandantului lor Comentiolus.
25. Cum se pregătește hanul să-și adune oștile la Zidurile
mari.
- 280 26. Pedepsirea neașteptată a mulțimii avarilor de către mar-
tirul Alexandru.
27. Solia romană la han.
28. Monștrii iviți în apele Nilului.
29. Expunere despre natura fluviului egiptean și mențio-
narea mai multor teorii vechi despre acesta.
- 285

ISTORIE UNIVERSALĂ: A OPTA CARTE

1. Cum încearcă Chosroes să calce înțelegerea de arme.
2. Solia romană la Chosroes.
3. Cum este judecat de trădare Comentiolus.
- 290 4. Înțelegerea romanilor cu comandantul Comentiolus; și
cum îi încredințează din nou împăratul conducerea tru-
pelor.
5. Luptă între romani și avari; vitejia romanilor.
6. Altă luptă dintre romani și avari; victoria romanilor.
- 295 7 Altă înfruntare dintre romani și avari; înfrîngerea barba-
rilor.
8. Despre gepizii uciși.
9. Cum înșeală barbarul pe împărat și-și ia înapoi pri-
zonierii barbari.
- 300 10. Starea deprimantă a lui Comentiolus.

11. Cum moare de frig mulțimea romană din cauza ne-chibzuinței comandantului Comentiolus.
12. Cum este numit din nou Petru comandant în Europa de către împărat.
- 305 13. Nunta lui Teodosie, feciorul împăratului Mauricius.
14. Lipsa de alimente din cetatea împărătească și dezor-dinile populare.
15. Cum îl silește împăratul Mauricius pe comandant să mențină trupele din Tracia dincolo de Istru.
- 310 16. Vocea divină auzită de comandantul Petru.
17. Revolta trupelor romane, și cum instaurează armata tirania împotriva împăratului.
18. Cum fuge comandantul.
19. Despre conducătorii populari; și cum arată împăratul
- 315 înțelegere pentru interesele poporului.
20. Solia împăratului la trupele romane.
21. Cum păzește Mauricius capitala, stăpina orașelor.
22. Solia romanilor la Teodosie, feciorul împăratului.
23. Bănuiala împăratului Mauricius că Germanus pregă-
- 320 tește instaurarea tiraniei.
24. Germanus fuge în biserica Maicii Domnului, zisă a lui Cyrus.
25. Împăratul Mauricius trimite la Germanus pe eunucul Ștefan.
- 325 26. Împăratul Mauricius îl bate cu vergi pe feciorul său Teodosie.
27. Fuga lui Germanus în biserica mare a cetății.
28. Tulburările ivite în cetate.
29. Incendiul produs în oraș.
- 330 30. Fuga împăratului Mauricius.
31. Cum se iscă o furtună, iar împăratul își întrerupe fuga.
32. Mesajul trimis de împăratul Teodosie din partea lui Mauricius către Chosroes, regele perșilor.
33. Cum aleargă în fața tiranului conducătorii cetății.
- 335 34. Germanus și tendința lui spre domnie.
35. Proclamarea tiranului Focas.
36. Intrarea acestuia în palatul imperial.
37. Cum poruncește Mauricius feciorului său să se întoarcă la dînsul.
- 340 38. Uciderea feciorilor împăratului și tăierea capului îm-păratului Mauricius.
39. Testamentul împăratului Mauricius.
40. Cum sînt aruncate trupurile împăraților în valurile mării.
41. Elogiu funebru pentru împăratul Mauricius.
- 345 42. Cum răsplătește pronia dumnezeiască trupele romane pentru faptele lor înspăimîntătoare.
43. Uciderea lui Teodosie, feciorul împăratului, a lui Petru, a lui Comentiolus și a lui Constantin.

- 350** 44. Zvonul că Teodosie, feciorul împăratului, ar fi scăpat de la moarte.
45. O prezicere demonică făcută în Alexandria.
46. Minunile săvârșite de martira Eufemia.
47. Cum închide tiranul într-o casă particulară pe Constantina, soția împăratului, împreună cu fetele ei.
- 355** 48. Solia tiranului la Chosroes, regele persilor.
49. Despre cele întâmplate comandantului Germanus.
50. Uciderea lui Alexandru, răsculat împotriva tiranului Focas.

Prima cifră trimite la carte, a doua la capitol, a treia la paragraf; litera S trimite la sumarul lui Photios, iar C la indicele capitolelor lucrării.

- Abbareon sau Abbaron, cetate persană la cinci zile de drum de Circensium, lângă întărirea Anathorum 3, 10, 6; 4, 10, 4
- Abboras, riu care se varsă în Eufrat 1, 13, 10; 1, 15, 15 n.; 3, 10, 7
- abdeli, neam hunic învins de turci, numit și eftaliți 7, 7, 8; S. 251
- Abrit sau Aptaat, v. Zaldapa
- Acacius, feciorul lui Arhelau, trimis la Nisibis 3, 11, 1
- Acbas (Aquas), cetate întărită pe riul Nymphios, azi Batmansu 1, 12, 1—3; cucerită de romani 4, 2, 1; S. 44
- Achelou, riu în Acarnania 7, 17, 27
- acte regale la perși 3, 18, 6
- acțiune psihagodică Pr. 6
- Adamclisi, v. Tropaeum Traiani
- Adormaanes, comandant persan 3, 10, 7—8; ajunge pînă în Antiohia și intră în Coele Syria 3, 10, 8; 3, 17, 8
- Adrabiganon, cetate în Armenia 4, 3, 13; 4, 9, 1; 4, 12, 10; 4, 15, 1; azi în Azerbaidjan.
- Adrianopole (Edirne), v. Hadrianopolis
- Afraates, fratele cardariganului 2, 3, 3; conduce armata în Armenia 3, 5, 15; este ucis în luptă 3, 6, 3 și 6
- Agatharchides din Cnidos are păreri juste despre creșterea Nilului 7, 17, 39
- agricultură 2, 2, 5
- Aisumas (Karadja-Dag), 1. munte lângă Izala 2, 1, 3; 2. oraș lângă Monocarton 1, 13, 3
- Alaleisos, cetățuie pe muntele Izala 2, 9, 17
- Alamundar, șef saracen în oastea romană, trădător 3, 17, 7—9
- alani, corupți cu bani ucid soli 3, 9, 7
- Albania, ținut în Caucaz copleșit de romani 3, 6, 17; 3, 7, 13
- albaștri, facțiune în Bizanț, sprijină pe Mauricius 8, 7, 9; au șef pe Cosma 8, 7, 11; sint cu Germanus 8, 9, 15; 8, 10, 10; S. 350
- Albuis, rege longobard, provoacă război cu gepizii 6, 10, 7—11
- Alcestis, eroină legendară înviată de Heracle, Dial. 9
- Alcinou, erou homeric, Pr. 7—8
- Aleppo în Siria 2, 6, 9 n.
- Alexandria, oraș în Egipt 7, 16, 4; 7, 17, 46; 8, 13, 7; 8, 13, 14; ținutul ei este numit Tychaion 8, 13, 10
- Alexandriana, oraș persan întemeiat de Alexandru cel Mare 5, 7, 10
- Alexandru, 1. Alexandru cel Mare, întemeiază orașe în Asia 4, 13, 11; 5, 7, 11; 5, 15, 10; 7, 9, 6; 7, 9, 8; 2. martir creștin, are lăcaș lângă Anchialos 6, 5, 2; și Drizipera 7, 14, 11; 7, 15, 2; 3. comandant roman, învinge pe sclavini 6, 8, 9—14; 6, 9, 8—10; 7, 2, 6; 8, 2, 6; 4. omul lui Focas, ucide pe Mauricius, 8, 10, 11—13; 8, 13, 3; este ucis de Focas 8, 15, 8
- alocații în armată 3, 1, 2; 3, 1, 9; 3, 1, 14; 3, 2, 2—3
- amfora 3, 6, 14
- Amida (Diarbakâr, Dijârbekr), oraș în Mesopotamia 1, 15, 1; 2, 4, 8; 2, 9, 16; 3, 12, 11; ocupat de perși 3, 15, 12; are episcop 2, 3, 8; S. 61
- Ammodios, cetate lângă Daras 5, 4, 4
- Ampelion, loc în Bizanț 8, 10, 10
- amvon 8, 10, 3
- Anastasius, ridică zidurile mari 1, 4, 8 n.
- Anathon (Miradurin), cetate persană lângă Circensium pe Eufrat 4, 10, 4; 5, 1, 2; 5, 2, 3
- Anaxagoras, filozof grec 7, 17, 11
- Anchialos (Pomorie), oraș în Tracia ascădiat de avari 1, 4, 4—7; împărați romani pregătesc război acolo 2, 10, 8; 2, 15, 4; 5, 16, 1; 6, 3, 5; are ape calde 1, 4, 5; și un lăcaș al martirului Alexandru 6, 5, 2; ocupat de avari 6, 5, 2; 6, 10, 4; S. 26; 2, 11, 4 n.
- Andreiev M. 7, 4, 1 n.
- Andrei, 1. interpret al saracenilor 2, 10, 6; 2, 18, 7; 2. preot din biserica mare din Constantinopole 8, 9, 2

- Angelov D. 7, 4, 1 n.
 animale de jug 2, 8, 1; 2, 9, 6; 2, 10, 9; 2, 15, 6
 anisei, v. naniseni
 Ansimuth, comandant în oastea romană prins de avari 2, 12, 7—8; 2, 17, 5; S. 80
 Ansinon, cetate lângă Adrianopole, 1, 7, 5
 antilope 4, 7, 2
 Antiohia, 1. oraș în Siria devastat de perși 3, 1, 3; 3, 10, 8; 4, 14, 6; 5, 6, 9; are o arhiepiscopie 3, 5, 10; 4, 14, 6; 5, 2, 6—7; 2. oraș în Mygdonia = Sisarbanon 3, 6, 1; 3. oraș în Persia 5, 6, 9—11; 5, 7, 1—3
 anți, aliați cu romanii, sînt distruși de avari 8, 5, 13
 Anytos, acuzatorul lui Socrate, Dial. 5
 Apameia, oraș în Siria incendiat de perși 3, 10, 9
 ape termale 1, 4, 5
 apeduct în Bizanț 8, 13, 17
 Aphraates, v. Afraates
 Aphumon, cetate persană cucerită de romani 3, 15, 14; atacată de perși 1, 12, 1; 1, 12, 3; 2, 9, 4; 2, 9, 9; S. 44
 Apis, zeitate egipteană 7, 16, 11
 Appiaria (Rjahovo), oraș în Moesia ocupat de avari 2, 15, 13
 Apsih, 1. subcomandant hun în armata romană 1, 14, 5; 2, 3, 1; 2. comandant al armatei avare 8, 5, 5—6; 8, 5, 13
 Aptaat, v. Zaldapa
 Aquae (Gamizgrad), oraș în Moesia 1, 8 10; 7, 2, 2
 Aquae Calidae (Miroljübovo), oraș în Tracia 2, 15, 3
 Arabia, ținuturi deșerte învecinate cu Persia 3, 16, 1; 5, 1, 2; 5, 3, 2; disputate de romani și de perși 3, 17, 6; 4, 15, 7; 8, 1, 1; Arabia felix 2, 10, 6 n.
 Araxes sau Eras, fluviu 3, 6, 16; curge prin Albania 3, 7, 13
 Arcadie, tatăl lui Teodosie 8, 8, 2
 arcași 1, 12, 5; arcuri 2, 18, 11
 Arčar, v. Ratiaria
 Ardagast, șef sclavin învins de romani 1, 7, 5; 6, 7, 1—3; 6, 9, 1; 6, 9, 6
 argintărie 1, 3, 7; 1, 10, 10; 1, 11, 5
 Arhelau, tatăl lui Acacius 3, 11, 2
 arhetip 1, 15, 5
 arhiepiscopie de Antiohia 3, 5, 10; de Melitena 8, 11, 11
 arhiereu 4, 16, 3
 Aristip din Cirena, filozof, Dial. 2
 Aristobul, administrator al casei imperiale 3, 3, 11; S. 115
 Aristofan, poet comic, 7, 4, 13 n.
 Aristotel = Stagiritul 1, 12, 9
 Ariulf, comandant în armata romană 1, 9, 7—8
 armata romană se revoltă 3, 2, 1; 3, 3, 9—11
 Armaton, bărbat nobil trimis ca sol la avari 7, 15, 8; S. 287
 armeni se revoltă și trec de partea romanilor 3, 9, 9; apoi trec la perși 3, 8, 4; 3, 17, 2; în armata romană 5, 9, 8; 5, 15, 4
 Armenia, provincie romană 1, 9, 4; 5, 5, 4; 5, 8, 3; de acolo se trage Heraclius 3, 1, 1; are conducător pe Ioannes Mystacon 1, 9, 4; 4, 15, 2—4; un alt Ioannes ucis de armeni 3, 8, 4; Domentziolus 3, 8, 5; sub romani 3, 12, 11—12; 3, 15, 8; 5, 8, 6; sub perși 4, 12, 10; 4, 13, 24
 armonia unei lire 2, 15, 10
 Arsacides, familie persană 3, 18, 8—10
 artă militară Pr. 14; 1, 14, 2—3
 artă poetică Pr. 11
 arte Pr. 1—5
 artitrică, boala lui Mauricius 8, 9, 10
 Arzamon, fluviu în Persia 1, 15, 15; 2, 1, 5—7; 2, 5, 4; 3, 5, 9; S. 57
 Arzanena, provincie persană devastată de romani 1, 12, 1; 1, 14, 1; 2, 7, 1—7; 2, 8, 6; 3, 4, 2; 3, 10, 2; 3, 14, 11; 3, 15, 12—14; 3, 16, 1; S. 51
 Asclepios, zeul medicinei 2, 6, 12
 Asemum (Čerkovica), oraș pe râul Asemus (Osăm), între Securisca și Palastolum 7, 3, 1; are gardă proprie 7, 3, 4—10; și episcopie 7, 3, 6; cetate întărită 8, 6, 7
 Ashburner W. 2, 18, 26 n.
 Asia 2, 14, 7; 7, 15, 5; 7, 17, 26; 7, 17, 40
 Asiria, regiune mlăștinoasă străbătută de fluviul Eufrat 5, 6, 5
 asoni, mercenari ai perșilor 4, 8, 5
 aspabed: spahbed, un mare dregător la perși 4, 3, 5
 Astapus, nume al Nilului 7, 17, 8
 Astica, regiune păduroasă între Philipopolis și Hadrianopolis 1, 7, 6; 2, 15, 4; 2, 17, 4; 7, 7, 1
 astrologie 5, 15, 3; 7, 6, 8
 Așezămîntul nou = Noul testament 4, 16, 18
 Atena, capitala Greciei 8, 12, 6
 Atica, provincie greacă, Dial. 6
 Atrapaici, munții Caucaz 4, 10, 1
 Augusta (Ogosta), cetate în Moesia 1, 4, 4; S. 25
 Augusta Traiana (Stara Zagora), cetate în Tracia 2, 16, 12 n.
 Augustalis, magistrat în Egipt 8, 13, 11
 augusteu, sală mare 1, 10, 2
 aur 6, 2, 7
 Autonomos, martir și lăcaș în apropiere de Constantinopole 8, 9, 9; 8, 13, 3
 avarii sînt războinici și lipsiți de credință 1, 3, 2; ocupă Sirmium 1, 3, 3;

- au tratat de pace cu romanii 1, 3, 6—7; sint numiți și huni 1, 3, 8; cuceresc Singidunum 1, 4, 1; Anchialos 1, 4, 9; vin din Orient și primesc daruri 1, 5, 1; 1, 5, 11; stăpinesc ținuturi întinse 1, 5, 13; numiți și sciți 1, 8, 2; 7, 9, 4; pustiesc Imperiul bizantin 1, 8, 8; 1, 8, 10; 2, 11, 9; 2, 12, 3; 2, 12, 5; 2, 15, 3; 2, 16, 11; 2, 17, 12; 5, 16, 1; 6, 1, 3; sclavinii le construiesc corăbii 6, 3, 9; avarii asediază Singidunum 6, 4, 2; Bononia 6, 4, 6; Anchialos 6, 5, 2; Perint 6, 5, 8; în Tracia 6, 5, 14; au cîntece de război 6, 9, 10; avarii și turcii 7, 7, 9; înfrinți de romani 7, 7, 10; 7, 9, 1—2; de ce se numesc așa 7, 9, 4; asediază Tomis 7, 13, 1—2; vin în Drizipera 7, 14, 11—12; Nicopolis 7, 14, 4; învinși la nord de Dunăre 8, 2, 12; 8, 3, 3; 8, 3, 15; 8, 4, 1—2; prezenți în Dardania 8, 5, 5
- Avram, personaj biblic 5, 7, 7
- Azerbaidjan = Adrabiganon 3, 6, 17 n.; 4, 3, 13
- azil politic 7, 3, 6—7
- Babilon „Persia“ 3, 6, 16; 3, 10, 6; 4, 13, 6; 4, 16, 4; 5, 1, 3; 5, 12, 2
- Babilonia „Persia“ 3, 15, 1; 4, 12, 1; 4, 16, 13; 5, 12, 8; 8, 1, 2
- babilonian „din Persia“ 3, 14, 8; 3, 14, 10; 3, 16, 13; 4, 13, 10; 4, 16, 6; 4, 16, 22
- Bactria, cucerită de Alexandru cel Mare 7, 9, 6; 7, 9, 12—13
- Badnarios, comandant roman în Sciția și Moesia sub Iustin cel Tânăr 7, 10, 10
- bagaje de luptă = *tuldus* 2, 4, 1; 2, 9, 15
- Bal, zeu persan 4, 16, 5 n.
- Balcis, v. Boncis
- banda* „steaguri, stindarde“ 3, 4, 4; 3, 6, 4; 7, 3, 3
- Baram, comandant persan în Suania 3, 6, 7; 3, 6, 9; 3, 6, 16; luptă cu romanii 3, 7, 1; 3, 7, 6; 3, 7, 7; 3, 7, 11; 3, 7, 16—17; 3, 7, 18; 3, 7, 19; relații cu Hormisdas 3, 8, 1; se răscoală 3, 8, 2—3; 3, 8, 10; 3, 8, 12; patria și soarta lui 3, 18, 4—6; șef al gărzilor imperiale 3, 18, 10; în Armenia 3, 18, 11; stringe oaste 4, 1, 1; 4, 1, 2; 4, 2, 1; Zadespras 4, 2, 6; ajunge tiran 4, 4, 14; 4, 7, 5; scrisoare către Chosroes 4, 7, 7—11; 4, 8, 1—2; 4, 9, 4; învinge pe Chosroes 4, 9, 10; 4, 12, 1; se încoronează 4, 12, 6; trimite soli la romani 4, 14, 8; 4, 14, 10; rezistă 5, 1, 1; 5, 1, 12; 5, 2, 3; înfruntat de romani 5, 4, 13; 5, 8, 2; învins 5, 10, 10—15; ucis 5, 15, 1—2; era fiul lui Bargusnas 5, 13, 4
- Barath, cetatea unogurilor distrusă de cutremur 7, 8, 13
- Bargusnas, tatăl lui Baram 5, 13, 4
- Barișić F. 1, 4, 1 n.; 7, 10, 2 n.; 8, 5, 13 n.
- barseliți, neam hunic 7, 8, 3
- bastioane de fier = distria 8, 4, 13
- Batmansu 1, 12, 1 n.
- băi 1, 4, 5
- bărci la slavi 6, 9, 5—6; 6, 9, 11—12
- bătaie cu vergi 7, 4, 6
- Bearbaes (Betasbaie), cetate în Persia 1, 13, 8
- Bedamas, orașel lângă Hierapolis 4, 12, 8
- Beuidaes, cetate persană 2, 18, 7; 2, 18, 25; S. 95; C. 101
- Bendosaboron, cetate în Persia 3, 5, 2
- Beoția 7, 17, 27
- Beramais, cetate persană 5, 14, 3
- Beroe (Augusta Traiana — Stara Zagora), oraș în Tracia 2, 16, 12; S. 88
- Beroia (Haleb), oraș în Siria 2, 6, 9; S. 65
- Bestam, frate cu Bindoes 4, 3, 5; trimis în Armenia 4, 12, 10; sol la Ioan Mystacon 4, 15, 5; comandant persan 5, 11, 4
- Betasbaie, v. Bearbaes
- Bettos, sol franc la Mauricius 6, 3, 6; S. 215
- Bibas, oraș pe Arzamon 1, 15, 15
- Biberna, v. Calvomuntis
- Bindoes, nobil persan, fiul aspadadului, frate cu Bestam, e scos din închisore 4, 3, 5; se răscoală 4, 3, 8—9; detronază pe rege 4, 3, 11—12; discursul său 4, 5, 2—12; conduce trupele persane 5, 8, 7; 5, 8, 9; 5, 9, 6; e ucis 5, 15, 1
- biruri la perși 3, 18, 9; 5, 12, 2
- Bizae, ținut în Persia 3, 5, 2
- Bizant, are ziduri mari 1, 4, 7; 1, 14, 10; 2, 5, 3; 3, 3, 6; 3, 5, 8; 6, 6, 1; rezistă sclavinilor 7, 2, 15; 7, 15, 7; 8, 4, 8; 8, 5, 9; 8, 14, 2
- Blarathos, riu în Persia 5, 10, 3
- blănuri frumoase 4, 4, 6
- Bleschanes S. 177
- boala smintelii 3, 11, 3
- boli molipsitoare 7, 9, 13; 7, 15, 2—3
- Bocolabras, preot sau mag la avari 1, 8, 2; S. 34
- bogăție 1, 15, 6—7
- bolgi = troglodiți 7, 17, 7
- Boncis, localitate în Bosnia 7, 12, 1
- Bononia (Vidin), ocupată de avari 1, 8, 10; 6, 4, 6
- Bonosus, comandant roman 8, 5, 10
- Boocolabras, v. Bocolabras
- Boodberg J. A. 7, 7, 10 n.
- Bosos, sol franc 6, 3, 6; S. 215
- brîie cu pietre scumpe 3, 6, 4; 5, 3, bronz 3, 14, 5

- Bryzacios, comandant sub Baram 5, 5, 5;
prins de romani 5, 5, 6; este ucis 5, 5,
8—11
- Bucolabras, v. Bocolabras
- buciume de corn 4, 16, 2
- bulgari, aliați cu hanul, trimite soli la
romani 7, 4, 1—2; 7, 4, 4
- burdufuri cu apă 2, 2, 4; 2, 5, 4
- Burgas 1, 4, 6 n.
- Buron, riu în Persia 2, 1, 5; 2, 2, 4
- Busas, oștean din Appiaria prins de avari
ii învață tehnica asediilor 2, 16, 1—11;
S. 85
- Cabades, tatăl lui Chosroes 3, 18, 10;
scos din domnie 4, 6, 6; fuge 4, 6, 7—9;
5, 6, 9
- cadasenii, trib în Persia 3, 5, 5
- Cadmus, personaj legendar 1, 4, 3; 7,
17, 3
- Caesarea din Capadocia 3, 17, 5
- calcidieni 5, 11, 4
- calea lui Traian 8, 4, 3—4
- Calidon, azi Kastro din Kurtaga în
Etolia, Dial. 4; 8, 10, 4
- caligraf 8, 13, 8; 8, 13, 14
- Calimah, erou atenian 2, 6, 6
- Callicratia, loc de vânătoare 8, 8, 3
- Callinicus (Rakka), oraș pe Eufrat 3, 17,
8—10
- Calvomuntis (Bibera) 2, 15, 3
- Campus 8, 12, 8
- Canzacon (Schiz sau Siz), cetate în Azer-
baidjan 3, 7, 1; 5, 10, 2; 5, 11, 5
- Carcharoman, cetate romană 1, 13, 4
- cardarigan, comandant de oaste, titlu la
persi 1, 9, 5; 1, 12, 3; 1, 13, 4; 1, 13,
6; 1, 14, 16; 2, 2, 1; 2, 2, 6; 2, 3, 3;
2, 4, 4; 2, 4, 13; 2, 5, 7; 2, 8, 1; 2,
8, 7; S. 55, 57, 68
- Carduhi, munți în Persia 2, 10, 3
- Cartagina, oraș în Africa 7, 6, 6; 7, 6, 7
- cartaginezi 1, 14, 3; 2, 4, 13
- Castus, comandant roman ajunge în Zal-
dapa 2, 10, 9—10; 2, 11, 1—2; 2, 11,
9—10; 2, 11, 14; prins de dușmani
2, 12, 1—4; 2, 13, 6; victorios 2, 13,
10; prizonier 2, 17, 5; răscumpărat
2, 17, 7; S. 78
- catapulte 2, 17, 1; 2, 18, 11
- Cataracte, Porțile de Fier 8, 5, 5—6
- Caucaz, numit și Eou, lanț de munți
2, 1, 4; 7, 7, 6; 7, 17, 41
- caucazieni 4, 10, 1
- cădelniță 5, 14, 10
- căläuze 7, 5, 6
- călugăr prezice moartea lui Mauricius
7, 12, 10
- cămăși de fier, 7, 13, 10
- cămile 2, 2, 4; 2, 8, 1
- căpitani 1, 15, 2; 2, 12, 10; 3, 1, 14
- cărăuși 2, 9, 8
- cătuse de fier sau lemn 2, 2, 4; 4, 4, 4
- Celtiberia, Spania de nord-est 6, 3, 6
- centaur 4, 7, 3
- centură aurită 6, 10, 5
- centurioni 1, 15, 2
- cerul sărbătorit la persi 4, 12, 6
- cerbi 2, 12, 2; 6, 2, 2
- cercetare științifică, Dial. 1
- cercetași, iscoade 2, 2, 7; 3, 7, 4; 7, 4, 1
- cezarul Tiberius 3, 11, 4; 3, 12, 1; 3, 12, 5;
3, 13, 18; 3, 14, 10; 3, 15, 5
- Chabot B. 5, 11, 7 n.
- Chalcedon (Kadiköi), cetate în Asia Mică,
are episcopie 5, 15, 8; 7, 15, 5—6;
8, 11, 2; 8, 12, 2; 8, 14, 2
- Chalcitida, insulă în Propontida 1, 8, 9;
S. 32
- Charchas, nume de sat 5, 1, 10; 5, 13, 4
- Charito, fata lui Tiberius, căsătorită cu
Germanus 1, 1, 7
- Chefis, riu în Beoția 7, 17, 27
- Chiriach, patriarh 8, 9, 8
- Chiron, medic legendar 2, 6, 5
- chitară 5, 1, 6; 6, 2, 10; 6, 2, 15
- Chlomaron, cetate persană în provincia
Arzanena 2, 7, 6; 2, 8, 7; 2, 8, 11—12;
S. 71
- Chnaithas, ținut în Persia 5, 8, 1
- Chosroes, 1. Cel Bătrîn, fiul lui Cabades,
rege persan luptă cu romanii 3, 8, 3;
3, 10, 6—11; 3, 12, 1—16; 3, 18,
10—11; 4, 3, 5; 5, 6, 10; 5, 13, 2;
5, 13, 6; moare 3, 16, 7; 2. Cel Tânăr,
fiul lui Hormisdas, se răscoală împo-
triva tatălui său și trece la romani
3, 8, 12; 3, 9, 1; 3, 15, 7; 4, 3, 13;
țiran 4, 4, 15; 4, 7, 1; scrie lui Baram
4, 8, 5—8; adună trupe 4, 9, 1; pedep-
sește trădătorii 4, 9, 8; învins de
Baram 4, 9, 10; 4, 9, 11; vine în
Circensium 4, 10, 7; scrie lui Mauricius
4, 11, 1—11; 4, 12, 1; infidel 4, 13,
1—2; trimite soli la Baram 4, 13, 3;
4, 14, 7; el și creștinismul 5, 2, 3;
5, 3, 4; 5, 15, 10; cere ajutor lui Mau-
ricius 5, 2, 5; cedează orașul Daras
5, 3, 10—11; are gardă romană 5, 5, 2;
primește daruri 5, 7, 10; dă un prînz
în cinstea romanilor 5, 11, 6; trimite
daruri martirului Sergius 5, 13, 1—17;
5, 14, 1—11; prezice viitorul 5, 15,
6—7; 5, 15, 8; politica față de romani
8, 1, 1—2; 8, 9, 11; 8, 12, 13; 8,
15, 4; 8, 15, 7
- Chosroerozes, captiv pers restituit 4,
14, 4
- Christensen A. 1, 9, 4 n.; 3, 5, 14 n.;
3, 18, 14 n.
- Chubdan = Tschang-ngan 7, 9, 8—9;
S. 262

- Chubriadanes, dregător persan la Nisibis ucis de Baram 4, 1, 4—5
- Cilicia 8, 19, 16
- Cinegir, erou atenian 2, 6, 6; 3, 13, 17
- Cipru 3, 15, 14
- Circensium, oraș roman pe Euftrat 3, 10, 6—7; 3, 17, 5; 4, 10, 4—5; 5, 1, 2; S. 158
- Citharizon, oraș întărit în Armenia 3, 15, 12
- cintec de fluier 4, 13, 10; c. de izbîndă 7, 15, 3; c. de ocară 8, 9, 8; c. de slavă 1, 12, 13
- clausurae „clisuri” 7, 14, 8
- Climatarh, conducător de regiune 4, 7, 11
- Coele Syria 3, 10, 8
- Coh, sol de la avari 6, 6, 6
- coifuri 2, 4, 3; 2, 6, 11; 2, 8, 3; 3, 14, 6
- colhi, locuitori din Colhida 3, 4, 9; 7, 9, 6; S. 252
- Colhida = Lazica 3, 6, 8—9; 3, 6, 17; 3, 7, 8; 8, 13, 4
- comedii 1, 10, 12
- Comentiolus, comandant roman, merge în solie la han 1, 4, 7; vorbește cu îndrăzneală 1, 4, 9; 1, 6, 1; închis de han 1, 6, 2; comandant în Tracia 1, 6, 3; 1, 7, 4; 1, 8, 11; la Anchialos 2, 10, 8; în Dobrogea 2, 11, 1—2; 2, 11, 3; 2, 11, 12; 2, 12, 10; încearcă să se retragă 2, 13, 1; pornește împotriva avarilor 2, 15, 4; 3, 5, 16; luptă cu perșii 3, 6, 2; cucerește Acbas 4, 2, 1; 4, 10, 9; primește pe Chosroes 4, 12, 8; vine în Constantină 4, 14, 5; condamnă pe Sittas 4, 15, 16; înlocuit la cererea lui Chosroes 5, 2, 7—8; 5, 8, 1; vine în Nicopolis 7, 13, 8; 7, 13, 11; 7, 14, 6; 7, 14, 10; în Bizanț 7, 15, 4; acuzat de trădare 8, 1, 9; bolnav 8, 2, 5; la Novae 8, 4, 3; pe calea lui Traian 8, 4, 3—7; 8, 8, 7; ucis 8, 13, 2; S. 27, 33
- comenzi militare 3, 14, 3
- comes excubitorum 3, 11, 4
- cometă 7, 6, 8
- conducători de cetăți 3, 1, 14
- Conimundus C. 241
- Constantin, cetatea lui — 1, 10, 1; Constantin cel Mare 8, 9, 9
- Constantin Lardys, nobil 8, 9, 5; 8, 9, 7; însoțește pe Teodosie 8, 9, 12; ucis de Focas 8, 13, 3; S. 372
- Constantina, soția lui Mauricius, 1, 1, 4; 1, 1, 13; 1, 10, 7; 8, 15, 1; S. 37
- Constantina, cetate în Persia 3, 1, 1; 3, 1, 13; 3, 2, 2; 3, 2, 9; 3, 3, 8—9; 3, 15, 11; 3, 18, 1; 4, 14, 5—6; 4, 15, 7; 4, 15, 13; 5, 2, 1; 5, 2, 6—7; 5, 3, 6; S. 106
- Constantinopole, incendiu 1, 11, 1—2; aniversare 1, 12, 8
- Constantioli, oraș aproape de Singidunum (Belgrad) 7, 10, 3; 8, 5, 7
- consuli 1, 12, 12; 8, 15, 3
- corăbii 6, 1, 1—2; 7, 10, 3; 8, 5, 11; 8, 6, 8; 8, 9, 7
- Cosma, demarh 8, 7, 10; 8, 10, 12
- cost (plantă din India) 7, 13, 6
- Costin Nicolae 1, 1, 16 n.
- coșagiri, trib nomad, vin în Europa 7, 8, 16
- Courtois Chr. 7, 6, 6 n.
- covoare 1, 10, 6
- creștinism 5, 12, 4
- cruce de aur oferită lui Sergius 5, 1, 8; 5, 10, 14; 5, 13, 6; 5, 14, 4—11; 5, 16, 14
- Ctesiphon pe Tigris, reședința regelui persan 4, 3, 3; 4, 10, 1; 5, 6, 3; 5, 6, 10; 5, 9, 2
- cuartoparți, unitate militară 2, 6, 9; S. 65
- Cunaxolan, șef militar 7, 9, 9
- Cunimund, șef gepid 6, 10, 8—12
- cupă de argint 1, 11, 4; de bronz 1, 11, 7
- curieri rapizi 4, 10, 9
- Curisca = Securisca, cetate pe Dunăre, la confluența cu riul Osăm 7, 2, 19; 8, 6, 7
- curopalates 3, 18, 12; S. 143
- Curs, comandant roman 1, 9, 7—10; 3, 16, 2
- cursus publicus 4, 10, 9
- cutremure de pământ 1, 12, 8; 7, 9, 13
- Cyriacus, patriarh S. 352
- Cyrus, dregător 8, 8, 1
- Čerkovica, v. Asemum
- Češavska Reka, v. Novae de Sus
- Dafnis, palat 1, 10, 2
- dailomiți, trib lingă Caspica 4, 3, 1
- Dalabazas, sol persan la Mauricius 5, 16, 6
- Dalmația 7, 12, 1
- Damasc 3, 1, 3 n.
- dansuri populare 3, 6, 5
- Daonion, localitate în Propontida 6, 1, 2
- Daras, oraș persan atacat de romani 2, 4, 10; 2, 5, 7; 3, 5, 4; 3, 5, 7; 3, 10, 5; 3, 11, 2; 3, 12, 9; cucerit de perși 3, 18, 10; 5, 3, 1—3; cedat romanilor 4, 13, 24; 5, 4, 3; 8, 15, 3—4
- Dardania 8, 5, 5
- darigbadun = curopalates 3, 18, 12
- Dariu al lui Histaspes 3, 11, 9
- daruri de nuntă 1, 10, 5; daruri distribuite oștenilor 2, 6, 10—11
- David profet 4, 16, 1
- delta Nilului 7, 16, 1
- demarhi 8, 7, 10; S. 327
- deme S. 354
- demitari 3, 11, 11
- Democrit, filozof materialist 7, 17, 18—20
- demoni 2, 2, 2; 4, 1, 9; 4, 11, 4; 8, 13, 14

Derviškata Mogila, v. Sabulente Canalion
 despărțituri 2, 4, 10; 2, 12, 10
 despotism 3, 2, 10
 Devnja 1, 8, 10 n.
 dextra = dextralia = distria 8, 4, 13
 dezertori 2, 18, 26
 diadema filozofiei și istoriei, Dial. 9;
 diadema regală la perși 4, 12, 6
 Diadromoi, oraș în Bitinia 8, 13, 3
 diamante 4, 3, 7
 Diarbakâr, v. Amida
 Didymoteichon, oraș în Tracia 6, 5, 9
 Dijârbekr, v. Amida
 dilimniți, trib la Caspica 4, 3, 1; 4, 4, 17
 Dinabadon, sat persan 5, 5, 8
 Diocletianopolis, oraș în Tracia 2, 17, 1;
 S. 89
 discuri 1, 10, 10
 distria „bastroane de fier“ 8, 4, 13
 distrugătoarea cetăților 2, 16, 10
 doica oferă copilul 8, 11, 5
 Dolabzas, sol persan la Mauricius 5, 3,
 10—11; Dolbza S. 184
 Domentziolus, senator 3, 8, 5; S. 135
 domesticus 8, 13, 2
 Domitianus, episcop de Melitena 4, 14, 5;
 descoperă trădarea lui Chosroes 4, 15, 9;
 scapă cetatea Martyropolis 4, 15, 17;
 5, 3, 1; 5, 3, 7; vorbește trupelor
 5, 4, 5—15; instalează pe Narses 5, 5, 3;
 tutore 8, 11, 10—11; S. 172, 185
 domnia, lege sfântă 4, 4, 3; 4, 4, 10
 Dorostolon, oraș în Moesia 1, 8, 10;
 6, 6, 5, azi Silistra
 Drava, fluviu 7, 11, 7
 dregători persani 1, 9, 6; 1, 10, 12; 4,
 3, 15; 8, 9, 6
 dregătoria pentru stringerea birurilor 8,
 1, 3
 Drizipera (Bujuk Karaștiron), oraș în
 Tracia 6, 5, 4—7; 6, 6, 5; 6, 11, 21;
 7, 4, 3; 7, 14, 10—11; 7, 15, 8; S. 223
 Drocton, comandant ajutor în Tracia,
 învinge pe barbari 2, 17, 10—11
 dromon, corabie rapidă 8, 9, 7
 Dujčev, I. 6, 5, 1 n.
 dumnezeu-om 3, 1, 11; 4, 16, 28; 5, 16, 8
 Dunărea trecută de romani 6, 7, 1

eclipsă de soare 5, 16, 5
 Edesa, cetate în Asia Mică, are episcop
 3, 1, 3; 3, 1, 4; 3, 2, 9; 3, 3, 1—2;
 3, 3, 6
 Edirne, v. Adrianopole
 Efor, istoric grec 7, 17, 4; 7, 17, 21—22;
 7, 17, 27
 eftaliți sau abdeliți, huni albi, au rege
 4, 6, 10; 7, 7, 8; S. 251
 Egiptul cucerit de romani 2, 14, 7;
 4, 16, 19; 6, 11, 10; 6, 11, 12; 7, 16,
 1; 7, 17, 6; 7, 17, 16; 7, 17, 21—25;
 7, 17, 43; 8, 13, 7; 8, 13, 12—13;
 S. 2

elefanți la romani 1, 3, 8; 3, 14, 10;
 5, 10, 6; 5, 10, 10; 5, 11, 2; 7, 9, 10
 Elifredas, prefect în Emesa 2, 3, 1;
 3, 1, 11; S. 104
 Elizee, câmpii 2, 6, 9
 elogii pentru împărat 3, 2, 8
 Elpidius, sol la han 1, 4, 6; 1, 4, 8;
 1, 6, 4; S. 27, 29
 Emesa (Homs), cetate în Siria 2, 3, 1
 Enaton (Nonum), localitate 6, 2, 1
 Eoul sau Caucazul 2, 1, 4
 eparhul pretoriului 8, 1, 3; 8, 9, 6; S. 1
 Ephoros, v. Efor
 episcop de Heraclea 1, 11, 6; de Amida
 2, 4, 8; S. 61; e. de Edesa 3, 1, 4; 3, 1, 5;
 3, 2, 9; e. de Constantina 3, 2, 2;
 3, 2, 4; 3, 2, 9; e. în Colhida 3, 6, 17;
 e. de Melitena 4, 14, 5; 4, 16, 28;
 e. de Antiohia 4, 14, 6; e. de Chalcedon
 5, 15, 8; e. de Aseum 7, 3, 6; 7, 3, 8;
 8, 14, 4
 Eras sau Araxes 3, 6, 16
 Erginia, afluent al râului Hebrus (Marica)
 1, 7, 3
 erinii 8, 12, 7
 escortă regală 5, 3, 7
 Etiopia 7, 17, 1; 7, 17, 5; 7, 17, 11—13;
 7, 17, 39; 7, 17, 42; 7, 17, 44—45
 Eufemia, martiră 8, 14, 1—2
 Eufrat, fluviu 3, 10, 2; 3, 10, 8; 3, 12, 11;
 3, 14, 11; 3, 17, 10; 4, 10, 4; 4, 16, 15;
 5, 1, 2; 3, 6, 4
 Euripide, poet 4, 13, 22; 7, 17, 11
 Europa 1, 3, 3; 1, 8, 8; 1, 14, 3; 2, 14, 7;
 4, 13, 11; 5, 15, 12; 6, 4, 7; 7, 7, 9;
 7, 9, 1; 7, 15, 5; 7, 17, 44; 8, 1, 9;
 8, 13, 2
 Eutropios (port) 8, 11, 2
 evrei bogați în Persia 5, 7, 6
 excubitores „scutieri“ 7, 15, 7
 extaz divin 5, 12, 3

farfurii de aur 4, 7, 2
 farmece 1, 19, 21
 feacieni la Homer Pr. 8—9
 femeile regelui 4, 9, 8; 4, 10, 17
 ferohan, dregător persan 4, 2, 2; 4, 2, 4—7;
 4, 2, 11; 4, 3, 1; 4, 3, 6; 5, 1, 2; S. 151
 Filip, tatăl lui Alexandru cel Mare 5, 7, 11
 filozofia, Dial. 1—15
 Firdousi 4, 3, 13 n.
 fîntîni 2, 5, 6
 flaut, flautiști 1, 10, 11; 5, 11, 6
 fluier 1, 15, 3; 4, 13, 10 |
 foamete 2, 9, 3; 2, 9, 15; 7, 13, 2—7;
 8, 4, 11
 Focas, tiran, Dial. 4; ovaționat împărat
 8, 7, 7; 8, 10, 4; întronat 8, 10, 5;
 intră în triumf 8, 10, 6—7; soția lui
 Leontia 8, 10, 9; la Rhegion și Heb-
 domon 8, 11, 1; 8, 12, 8; ucide pe

- Alexandru 8, 15, 8; S. 8, 18, 325
 For 7, 12, 10; S. 38
 fortificații 3, 9, 11
 forțe demonice 1, 11, 4
 Fraates, v. Afraates
 franci 6, 3, 6—8
 friie de aur 7, 9, 7
 frunziș avari 1, 4, 9
 frunză de dafin 7, 13, 6
 funii 2, 18, 25
 furtună pe mare 6, 1, 2
- Galileanul (Isus) 4, 16, 20
 Gamzigrad, v. Aquae
 Gange, fluviu 7, 17, 1
 General Toșevo, v. Zaldapa
 Gennadios, comandant în Libia, înfringe
 războiul 7, 6, 6; S. 248
 Gentzon, comandant roman 6, 6, 3;
 6, 9, 15; 7, 3, 6—8
 geografi 2, 10, 3
 George, sol la perși 8, 1, 3—8; ucis de
 Focas 8, 13, 2
 gepizi, supuși de avari 1, 8, 4; relații
 cu sclavinii 6, 8, 13; 6, 9, 1; 6, 9, 3;
 6, 9, 5—12; 6, 10, 6—18; și longo-
 barzii 6, 10, 8—9; 8, 3, 11
 Germanus, 1. arhiepiscop de Damasc 3,
 1, 3; 2. tatăl lui Iustinian 3, 12, 6;
 3. comandant roman 3, 2, 4—5; 3,
 3, 9; 4. socrul lui Teodosie, senator,
 aspiră la tron 8, 4, 10; 8, 4, 13; 8, 8, 3;
 8, 8, 5; 8, 8, 8—9; 8, 8, 13; 8, 8, 15;
 8, 9, 1—2; 8, 9, 14—16; 8, 10, 4;
 8, 13, 4; 5. consul, comandant militar
 8, 15, 3—6
 geți = sclavini, pradă Tracia 3, 4, 7;
 6, 2, 6; 6, 6, 14; 7, 2, 5; S. 120, 239
 Glicerdon, cetate persană 3, 5, 2; S.
 115; C. 124
 Girschman R. 4, 6, 10 n.
 Gliceria, martiră 1, 11, 7—8; 6, 1, 3;
 S. 40
 glugă 2, 14, 2
 Golinduha, martiră creștină din Persia 5,
 12, 1—13
 Gordia, sora lui Mauricius, soția lui
 Philippicus 1, 10, 1 n.; 1, 13, 2
 Goubert P. 2, 18, 15 n.; 3, 3, 11 n.;
 3, 8, 6 n.; 3, 17, 7 n.; 4, 2, 6 n.; 5,
 13, 7 n.
 Grafenauer, B. 6, 3, 7 n.
 grăjdari 3, 1, 13
 Grecia 7, 17, 16
 Grégoire, H. 1, 8, 6 n.; 8, 7, 9 n.; 8, 9, 3 n.
 Grigorie, arhiepiscop de Antiohia 3, 5,
 10; 4, 14, 6; 5, 2, 6; S. 116
 grine în Tracia 1, 4, 2
 Guduis, comandant-ajutor 7, 11, 6—8;
 7, 12, 2; 8, 5, 11—12; 8, 6, 5; 8, 6, 7;
 C. 275; S. 266
 Gabal el-Izâl, v. Izala
- Habur, râu 2, 10, 2 n.
 Hadrianopolis (Edirne), asediat de avari
 și sclavini 1, 7, 5; 2, 17, 4; 2, 17, 10;
 iernează acolo Petru cu armata 8, 5, 9;
 S. 93
 Haemus (munții Balcani sau Stara Pla-
 nina), au păduri 2, 10, 19; 2, 11, 4;
 2, 12, 9; 2, 15, 3
 haldei = perși în Armenia 3, 15, 12;
 4, 16, 6; 5, 10, 5; în Martyropolis
 4, 13, 1
 Haleb, oraș în Siria 2, 6, 9 n.
 hanul avarilor 1, 3, 8; ceră un elefant
 1, 3, 8—10; și un pat de aur 1, 3, 12;
 cere mărirea sumei de bani 1, 3, 13;
 6, 3, 9; are multe femei 1, 4, 5; relații
 cu romanii 1, 5, 1; 1, 6, 2; 2, 12, 5;
 2, 12, 9; 2, 15, 10; ocupă Appiaria
 2, 15, 13; Diocletianopolis 2, 17, 1;
 7, 10, 5—7; relații cu sclavinii 6, 2,
 12—13; se retrage din Tracia 6, 5,
 16; 7, 9, 2; învins la Tomis 7, 10, 13;
 se retrage peste Dunăre 8, 1, 9
 Hanibal, comandant cartaginez 1, 14,
 3—4
 Harmaton, sol bizantin la avari 7, 15, 8
 Haussig, H. W. 4, 6, 10 n.; 7, 7, 7 n.;
 7, 9, 8 n.
 hăitașii vânătorilor 2, 12, 2
- Hebdomon, localitate lângă Bizanț 5, 16,
 4; 5, 16, 9; 8, 12, 8
 Hebdomites 8, 9, 13; S. 347
 Hebrus (Marica), fluviu 2, 16, 12 n.
 Hecateu, scriitor grec 7, 17, 3
 helepolis, mașină de război 2, 16, 10
 Helibachia (Ialomița), râu 6, 8, 9; 7, 5, 6;
 trecut cu bărcile de romani 7, 5, 9
 Helicon, munte în Grecia 7, 6, 8
 Hellanicos, istoric grec 7, 17, 3
 Henning, R. 7, 6, 5 n.
 Heracle, erou mitic Dial. 9; 2, 18, 15;
 8, 10, 4
 Heraclea (Perint, Eregli), cetate, are
 episcopie 1, 11, 6; 6, 1, 1—3; 6, 5, 8;
 6, 6, 3; S. 210
 Heraclius, 1. tatăl împăratului Heraclius,
 comandant militar, vrednic 2, 3, 2;
 2, 5, 10; 2, 6, 4; 2, 7, 11; 2, 8, 2—4;
 2, 9, 17; 2, 10, 1; 2, 10, 4—6; 2, 18, 1;
 2, 18, 4; 2, 18, 26; 3, 1, 1; 3, 6, 2;
 S. 74; 2. Heraclius împăratul ocroti-
 tește științele, Dial. 6—15; pornește
 contra perșilor 8, 12, 12
 Herodian, prezice moartea lui Mauricius
 7, 12, 11; S. 270
 Herodot, istoric 7, 16, 11; 7, 17, 3;
 7, 17, 15
 Heyd, W. 7, 13, 6 n.
 Hierapolis (Manbedsch), oraș în Siria
 3, 4, 5; 4, 10, 9; 4, 12, 8; 4, 14, 5;
 5, 12, 1; 5, 12, 12

- Higgins, M. J. 4, 12, 6 n.; 5, 15, 5 n.; 8, 1, 2 n.
- Histaspe, tatăl lui Darius 3, 18, 9
- historia magistra vitae, Pr. 13
- hlamida imperială 1, 1, 22
- Hlomarion, v. Chlomarion
- Homer, poet, Pr. 7; 2, 7, 5; 2, 17, 13; 2, 18, 15; 2, 18, 18; 3, 2, 10; 4, 15, 11 n.; 5, 12, 1; 5, 16, 1; 7, 4, 5; 8, 1, 6; 8, 7, 3
- ho meriți sau himiariți, trib arab 3, 9, 6
- Homs, v. Emesa
- Honigmann, E. 1, 12, 1 n.; 3, 10, 7 n.
- Hormisdas, fiul lui Chosroes, rege persan (579—590) învinge pe turci 3, 6, 7—9; 3, 6, 14; concurat de Baram 3, 8, 1; 3, 8, 10; 3, 16, 7; 3, 16, 10—12; relații cu romanii 3, 17, 1—2; 3, 18, 6; 3, 18, 13; luptă cu Baram 4, 1, 2; 4, 1, 6; 4, 2, 9; părăsește Persia 4, 3, 3; 4, 3, 6—7; detronat 4, 4, 1—18; 4, 6, 1—4; 8, 12, 13; 2. un persan numit și Rosas 5, 1, 9
- Hormuzd, zeu persan 4, 12, 6
- Hristos (Isus) 3, 11, 9; 4, 16, 19; 4, 16, 21; 5, 2, 3; 5, 16, 11; 7, 15, 1 și 14; 8, 4, 11; 8, 6, 6; 8, 11, 6; 8, 13, 16
- huni = avari 1, 3, 2; 1, 3, 6; 1, 3, 8; 7, 9, 3; 7, 9, 5; 7, 9, 16—17; vecini cu perșii 1, 8, 5; la Dunăre 1, 9, 1; huni = turci 3, 6, 9—10; 7, 7, 14; 7, 9, 1; 7, 9, 4
- hunice (neamuri) 4, 6, 10; perdea hunică 5, 14, 10
- hunoguri, neam hunic 7, 9, 3
- Hydaspes, fluviu din India 7, 17, 42
- Hyrceanică (Marea) = Caspică 3, 15, 2
- Ialomița (Helibachia), rîu 6, 8, 9; 7, 5, 6
- Iatros, Iatropolis, oraș pe riul Iantra 7, 2, 16; 7, 13, 8
- Iatros, rîu, azi Iantra 7, 14, 7
- iberi, neam vecin cu armenii 3, 17, 2
- Icar, loc în cîmpie lângă Muntele de aur 7, 8, 10—11
- icoana lui Hristos făcătoare de minuni 2, 3, 4—6; 3, 1, 11—12; icoana Maicii Domnului 5, 15, 9; S. 58,60
- idolatrie 1, 11, 11—13
- iederă 2, 11, 8
- ieपुरi 2, 12, 2
- Ierusalim, cucerit de Vespasian 5, 7, 7; acolo, mormîntul lui Hristos 5, 12, 12; Ierusalimul ceresc 4, 16, 17
- Ilaras, loc în Constantinopole 8, 4, 3
- Iliada lui Homer 8, 2, 7
- Ilibin Teodor, scutierul lui Philippicus 2, 4, 3
- Ilifred, v. Elifredas
- Illyricum, provincie romană 1, 4, 4
- innuri de slavă 7, 9, 14; 7, 15, 3
- incendiu în for 1, 11, 1
- indemnizații pentru trupe 3, 18, 14
- India, are elefanți 1, 3, 10; 2, 10, 3; 5, 10, 6; și Alexandru cel Mare 4, 13, 11; 5, 10, 6; mirodenii 5, 1, 8; 7, 6, 4; 7, 7, 11; 7, 13, 5; face negoț cu China 7, 9, 10; 7, 17, 1
- Indul, fluviu în India 7, 17, 1
- inelul lui Mauricius 8, 9, 12
- interpret bizantino-avar 6, 5, 6
- intoleranță religioasă 1, 11, 16
- inzi S. 263
- Ioan, 1. Botezătorul 1, 14, 7; 8, 10, 6; 2. Ajunătorul, patriarh al Constantinopolei 7, 6, 1; încoronează pe Mauricius 1, 1, 2; 1, 10, 2; S. 11, 12 pios și frugal 7, 6, 3—5; dar intolerant și crud 1, 11, 14—15; moare 7, 6, 1; 3. orator și quaeștor, citește proclamația lui Tiberius 1, 1, 3; 4. patrician și sol trimis la perși 3, 15, 5—6; 5. praetor în Armenia, ucis de localnici 3, 8, 4; 6. Mystacon, comandant militar 1, 9, 4; 1, 9, 7; 1, 9, 9; 1, 13, 1; în Tracia 2, 17, 8—9; 4, 15, 2—3; în orient 5, 8, 7—8; 5, 8, 10; 5, 9, 3; în Armenia 5, 9, 8; 5, 15, 4; S. 45, 94
- Ioannes Ephesenus 3, 15, 14 n.
- Ioannes de Niciu 4, 14, 1 n.
- Ionică (Marea) 7, 11, 9
- Iov, conducător în Arzanena 2, 7, 7; S. 67
- ipostaze ale dumnezeirii 4, 16, 26
- irigații 1, 5, 15
- Istâmi-șada = Stembishadan, titlu la turci 7, 7, 9
- istoria, gen literar, Dial. 1—15; elogiul ei, Pr. 6 și 15
- istorici 1, 11, 1; 1, 14, 3; 7, 6, 8
- Istru, fluviul Dunărea, hotar al imperiului 6, 6, 2; 6, 6, 8; 7, 10, 2; 7, 12, 9; 7, 15, 14; 8, 2, 2; 8, 5, 5; 8, 5, 9; 8, 6, 2
- Isus Hristos, v. Hristos
- iudeii și războiul 4, 16, 2; plîng cîntece de jale 4, 16, 16; uciși în Antiohia 5, 7, 5—6; fug în Persia 5, 7, 7; infidel 5, 7, 8
- Iustin cel Tânăr, nepotul lui Iustinian, împărat roman 3, 5, 4; 3, 9, 2; 3, 9, 3—4; trimite în Orient pe Marcianus 3, 10, 1; 3, 10, 4; cade în boala smintelii 3, 11, 3; pierde orașul Daras 3, 11, 3; primește soli de la longobarzi 6, 10, 9; acordă gardă proprie orașului Asemum 7, 3, 4; moare 3, 16, 3; 3, 18, 10
- Iustinian, 1. împărat roman, cucerește Africa 2, 3, 13; unchiul lui Iustin 3, 9, 3; luptă cu perșii 3, 9, 10; 5, 6, 10; 5, 13, 6; 7, 9, 1; 7, 16, 12; 8, 8, 15; zidește Sf. Sofia 5, 16, 7; 8, 10, 3; 2. fiul lui Germanus, comandant în Orient 3, 12, 6; 3, 15, 8

Izala, munte, azi Ġabal el-Izal 1, 13, 4;
1, 13, 7; 2, 1, 1—3; 2, 9, 17; 2, 10,
1; S. 55
Izrael, 4, 16, 18

îmbrăcămintă 1, 3, 7; la perși 3, 18, 9
încălțăminte de purpură, simbol al puterii
imperiale 1, 1, 22
închisori în Persia 3, 5, 3
înger 4, 11, 11; 7, 15, 3
înmormintarea lui Tiberius 1, 2, 4—6
întreceri sau alergări de cai 1, 10, 12;
1, 12, 11; 3, 6, 5; 8, 7, 8

jafuri ale armatelor 3, 2, 10
Janin, J. 1, 1, 7 n.; 8, 8, 15 n.
Janin, R. 1, 10, 2 n.; 3, 3, 11 n.; 5, 16, 8 n.
Janssens Yvonne 7, 15, 7 n.
jocuri hipice 3, 6, 5

Kahrstedt, N. 3, 10, 9 n.
Kara Amid = Amida 2, 8, 4 n.
Karadja-Dag (Aisuma) 1, 13, 3
Karni (Theodosiopolis) 2, 10, 4
Korzsenszky E. 2, 18, 26 n.
Kostolac (Viminacium) 1, 4, 4
Kulakovskij lu. A. 4, 14, 6 n.; 6, 4, 4 n.

labirintul realităților, Dial. 1
Labuda, G. 6, 3, 7 n.
Lacherne, v. Vlacherne
Laerte, tatăl lui Odiseu, Pr. 7
lance, Pr. 5; 2, 6, 3; 2, 6, 8; 5, 16, 11
Lardys, v. Constantin Lardys
Latarcium, cetățuie pe Dunăre, 7, 2, 16
latină = împărăția romană 4, 14, 2
latini = romani 2, 1, 6; 2, 2, 5; 2, 6, 7;
2, 9, 11

Lazica = Colhida 3, 6, 17
lăncieri 1, 1, 2; 2, 10, 11; 3, 11, 4
lectica comandantului 2, 9, 12
lege persană 2, 5, 7; legi militare 2, 18, 26
Lemerle, Paul 1, 7, 1 n.
Leon, casa lui 8, 15, 1
Leonida, erou spartan 2, 6, 6
Leontia, soția lui Focas 8, 10, 9
Lethe, închisoare în Persia 3, 5, 2
Libia, cucerită de Alexandru cel Mare
4, 13, 11; și de romani 2, 3, 13; 2,
14, 7; maurii se răscoală 3, 4, 8; 7, 6,
6; udată de Nil 7, 17, 1; 7, 17, 15—17;
7, 17, 38

Libidin, oraș lângă Dunăre, 1, 8, 6
Libidurgon, oraș în Tracia, la sud de
Haemus 2, 15, 3

Lilius, dregător fidel lui Focas 8, 12, 8;
8, 15, 2—3; 8, 15, 5—7

limba țării = limba latină 2, 4, 1; 2, 11,
4; 2, 15, 9; l. elină 7, 17, 8; l. părin-
tească 5, 1, 13; 5, 6, 7; 6, 9, 14; l.
romanilor 6, 8, 1; l. strămoșească
7, 2, 6; puterea limbii 6, 8, 2
linie de bătaie 3, 13, 21

lira istoriei, Dial. 15
Litarba (el-Athreb) 3, 5, 10 n.
locuitor imperial 3, 18, 3
longobarzi, atacă Roma, 3, 4, 8; luptă
cu gepizii 6, 10, 7; au rege 6, 10, 13;
Drocton în oastea romană 2, 17, 9;
v. și 3, 2, 8; 3, 4, 7; 6, 10, 9; S. 121
lună 2, 6, 8
luptă încheată 2, 4, 5; 7, 2, 6
Lupus, martir 7, 2, 17
Lydos, Ioannes Laurentios 7, 16, 12

Macedonia, patria lui Alexandru cel Mare
4, 13, 11

Machaon, medic legendar 2, 6, 5
magi la avari 1, 8, 2; la perși 4, 12, 5;
5, 12, 2; 5, 12, 5; magie 2, 1, 2
magister, titlu 3, 15, 6; 4, 2, 2
Maiacariri, cetățuie la perși 1, 13, 4
Maica Domnului 5, 10, 4; 5, 15, 9; 7,
5, 1

Maiferkat (Martyropolis), cetate în Persia
1, 12, 1; 1, 14, 7

Mambrathon, localitate neidentificată în
Asia 1, 15, 14

mantale, Pr. 5; 2, 18, 3; 4, 4, 6
mantie imperială 4, 3, 7; 8, 9, 7
marcianisti, sectă religioasă 8, 9, 3

Marcianopolis (Devnja), oraș în Moesia
1, 8, 10; 2, 11, 3; 7, 2, 1

Marcianus, patrician trimis în Orient 3,
10, 1—2; 3, 10, 4; 3, 11, 2

Mardes, cetate în Persia 2, 2, 5; 2, 3, 8;
3, 11, 2; 5, 3, 1

Marea Neagră 1, 4, 6 n.

Margarites, eunuc la nuntă 1, 10, 8—9

Maria, fecioara 5, 10, 4—5; 8, 5, 2

Marinus, comandant roman 5, 11, 4;
5, 11, 7; S. 78

M. Marković, v. F. Barišić

Martinus, comandant roman 2, 10, 8;
2, 10, 12; 2, 10, 14; 2, 11, 1—2; 2,
11, 9; 2, 11, 12; 2, 13, 11; 2, 17, 3

Martyropolis (Maiferkat), oraș în Armenia
1, 14, 5; atacat de perși 1, 14, 7;
3, 4, 1—2; 3, 5, 8; 3, 5, 11 și 16; 4, 2, 4;
4, 12, 6; 4, 15, 8; cedat romanilor
4, 13, 24; 4, 15, 11—13; v. și 1, 12,
1 n.; 4, 12, 9; 4, 13, 1; S. 53, 112
Maruthas, conducător persan trece la
romani 2, 7, 7; C. 61; S. 67

Maruzas, comandant persan, cade în luptă
3, 4, 1—3; 3, 5, 8; S. 113

masă aurită 5, 3, 7; 6, 4, 3

mașini de asediu 2, 16, 10; 2, 18, 2;
3, 11, 2; 6, 5, 4

Matzaron, cetățuie între Tigris și Rabbios
2, 18, 7

mauri în Africa se răscoală 3, 4, 8; 7,
6, 6; S. 122

Mauricius, împărat, adoptat de Tiberius
1, 1, 1; proclamat împărat 1, 1, 12—13;
1, 1, 22; 1, 2, 7; 1, 3, 4; 1, 9, 1; nunta

- 1, 10, 1—12; tolerant 1, 11, 16; consul 1, 12, 12; reduce alocațiile militare 3, 1, 2; 3, 2, 2; acuzat de zgîrcenie 3, 2, 8; lupte în Orient 3, 2, 11; 3, 4, 4; 3, 15, 10; 3, 15, 13—14; 3, 17, 3; 3, 17, 9—10; 3, 18, 3; 4, 10, 10; 4, 12, 8; tratează cu Chosroes 4, 13, 2; 4, 15, 4; 5, 2, 6; lupte la Dunăre 5, 16, 1; 5, 16, 4; milos 5, 16, 9—10; atacat de un mistreț 5, 16, 12—14; 6, 3, 2—4; lupte cu avarii 6, 4, 7; 6, 10, 1; 7, 2, 15; 7, 9, 11; 7, 10, 10; evlavios 7, 6, 1—5; 7, 9, 5; moartea sa prezisă de un călugăr 7, 12, 10; 7, 15, 5; trimite soli la han 7, 15, 8; 7, 17, 46; 8, 4, 1—2; huiduit de popor 8, 4, 12; 8, 5, 3—4; cere oștilor să ierneze la nord de Dunăre 8, 6, 2; 8, 7, 3; 8, 7, 4—6; luptă pentru tron 8, 7, 8; 8, 8, 1; 8, 8, 4—7; 8, 8, 15; trimite pe Teodosie la Chosroes 8, 9, 11; moartea lui 8, 10, 13; 8, 11, 1—3; testamentul 8, 11, 7—11; 8, 13, 1; faptele sale 8, 13, 13; 8, 13, 14; 8, 13, 16; 8, 14, 6; S. 9—12, 46
- măgari sălbateci 4, 7, 2
- mărgăritare 3, 6, 4; 4, 3, 7; 4, 4, 4; 4, 16, 22
- măscărici la nuntă 1, 10, 11
- mătase 7, 6, 5; 7, 9, 11
- Meandru, riu 7, 17, 26
- Mebodes, 1. conducător persan, fiul lui Surena 3, 5, 14; sol la romani 1, 15, 1—2; comandant militar 2, 3, 3; 3, 15, 14; este ucis 3, 6, 3; 2. dregător persan 5, 4, 2—3; 5, 6, 1—2; 5, 7, 5—6; 5, 9, 8
- Media = Persia 4, 2, 1; S. 76
- medici în oaste 2, 6, 5; 3, 1, 15
- Melabason, munte lângă fluviul Tigris 2, 10, 2—3
- Melas, zis și Til, riu în Badria 7, 7, 13
- Melchisedec, personaj biblic 4, 16, 3
- Melitena (Malatia, Milid), oraș lângă Persia 3, 14, 11; are arhiepiscopie 4, 14, 5; 5, 3, 1; 8, 11, 11
- melodie păstorească 1, 15, 3
- Memfis, oraș în Egipt 7, 17, 28
- Menandru Protector, istoric 1, 3, 5
- Menas, guvernator în Egipt 7, 16, 1; 7, 17, 46
- Meroe, insulă pe Nil 7, 17, 8
- Mesembria (Nesebăr), oraș în Tracia 2, 12, 6
- meșter aurar 6, 10, 5
- meșteșugari, Pr. 5
- meteorologie 7, 6, 8
- metereze 2, 8, 3; 3, 11, 2
- mezi = perși 1, 9, 1; 1, 13, 6—7; 1, 15, 9; 2, 2, 3; 2, 5, 4; 3, 5, 5; 3, 7, 12; 3, 10, 4; 3, 15, 4; 4, 13, 5
- Migardun, satrap trimis la Martyropolis 4, 12, 9
- Mijlocie (Calea) 8, 8, 11 (în Constanti-nopole)
- milă, unitate de măsură 2, 4, 10
- miliarensi 5, 14, 6 (monedă)
- minuni 1, 11, 9; 1, 11, 13
- mir 1, 11, 6
- Miradurin, comandant persan 5, 1, 2
- Miram, nume persan 3, 18, 6; 3, 18, 10
- Mirković, M. 1, 4, 1 n.
- Miroljubovo, v. Aquae Calidae
- mirt 2, 11, 8
- mistreț 5, 16, 12
- mituri 2, 6, 9
- Mithras, zeu persan 4, 10, 2; 4, 16, 5
- mitologie, Pr. 8—11
- Mintuitor 3, 1, 4
- Mócsy, A. 1, 4, 1 n.
- Moesia Inferior 6, 10, 10; 7, 13, 1 și 8; S. 275
- moezi și sciți la Dunăre 1, 8, 10
- Moise, profet 2, 2, 6; 5, 15, 11
- monahi 1, 14, 8
- monarhie 4, 4, 8—10
- monezi de aur 1, 3, 13; 6, 4, 3; S. 22
- Monocarton (Tiberiopolis), oraș în Meso-potamia 1, 13, 10; 1, 14, 6; 3, 1, 3; 3, 1, 5; 3, 1, 13; 3, 3, 7
- monștri umani 6, 1, 7—8; 6, 11, 1
- Moravcsik, Gy. 7, 7, 7 n.; 7, 7, 8 n.
- mucri, neam hunic 7, 7, 12
- mulțime capricioasă 3, 5, 9; 8, 9, 9
- muncitori de pământ, Pr. 5
- Muntele de aur 7, 8, 11—12; S. 260
- Musocius, rege sclavin 6, 9, 1; 6, 9, 6
- Mustacon, v. Ioan Mystacon
- muze, Dial. 15
- muzica și războiul 6, 2, 15
- Mygdon, riu 5, 5, 3
- Mygdonia, provincie persană 3, 6, 1; 3, 10, 5
- Mystacon, v. Ioan Mystacon
- naniseni, neam în Persia 5, 8, 5; 5, 8, 9
- Narses, comandant roman 3, 1, 1; 5, 2, 8; 5, 5, 3; 5, 8, 1; 5, 10, 10; 8, 15, 4
- Nazaret 4, 16, 20
- născătoare de dumnezeu, 8, 8, 11
- Neagoe Basarab 1, 1, 16 n.
- Negru (fluviul) 7, 9, 12
- negustori de cupe 1, 11, 14
- Nesebăr, v. Mesembria
- Niceea (Iznik), oraș în Bitinia 8, 9, 12; 8, 11, 1
- Nicopolis ad Istrum (Nikjup) 2, 16, 12; 7, 13, 8
- Nilul, fluviul 2, 14, 7; 7, 16, 1—12; 7, 17, 1—45; S. 291—295
- Ninive (turnul Babel) 5, 15, 11
- Nisibis, oraș în Persia 1, 13, 5; 1, 15, 12; 3, 4, 3; 3, 6, 1; ocupat de romani

- 3, 10, 4—5; 3, 11, 1; 3, 16, 1; 4, 1, 2—4; devastat de Baram 4, 1, 5; 4, 9, 11; 4, 15, 7; 4, 15, 12; 5, 1, 2; 5, 3, 2; vizitat de Golinduha 5, 12, 10; S. 124
- Nöldeke, T. 4, 3, 13 n.; 5, 11, 7 n.
- nomazi avari 1, 3, 2
- Novae (Steklen-Svištov) 7, 2, 16; 8, 4, 3—4
- Novae de Sus (Češavska Reka la est de Golubac) 7, 7, 3
- nunta lui Mauricius 1, 10, 1—12
- Nymphios, affluent al fluviului Tigris 1, 9, 5; 1, 12, 1; 1, 13, 8; 2, 9, 16; 3, 4, 2; S. 36
- obicei la numirea unui comandant 3, 1, 7; obiceiuri la sărbători 3, 6, 5
- Odessus (Varna) 2, 11, 3; 7, 1, 3; 7, 2, 1
- Odiseu, fiul lui Laerte, Pr. 7—8
- Oenopides din Chios, învățat 7, 17, 35 și 38
- Ogori, trib hunic 7, 7, 13; 7, 9, 6; S. 252
- Ogyros, șef al saracenilor 2, 2, 5
- Osām, v. Asemus
- ospețe la naștere 8, 13, 9; la moarte 6, 9, 12; la palat 1, 10, 12
- Osroena, provincie 3, 10, 2
- oștean bătrîn deamănă la luptă 2, 13, 15—16; 2, 14, 1—12; oșteni invalizi 7, 1, 7
- Palastolon, oraș pe Dunăre, la gura râului Vit 8, 5, 5; 8, 6, 3
- palat roman în Persia 5, 6, 10
- paltin, Dial. 13
- panică în armată 2, 9, 7—12
- Pannasa, oraș în Moesia 1, 8, 10
- Pannonia 7, 7, 9
- panoplii 3, 6, 11
- pantaloni la perși 4, 3, 8
- parasangă, măsură de lungime 5, 3, 1; 6, 1, 4; 6, 4, 4; 6, 9, 1; 7, 13, 9
- parți = perși 1, 9, 6; 3, 6, 9; 3, 13, 12; 3, 15, 2; 3, 18, 1
- Pasprios, riu la nord de Dunăre, nu departe de Dorostolos (Silistra), 6, 9, 6; 6, 9, 8; 6, 9, 10; 6, 9, 12
- Paști 3, 1, 4
- pat de aur 1, 3, 11; 4, 4, 6; 4, 12, 6; 5, 3, 7
- patriarhul la proclamarea împăratului 3, 11, 11; roagă pe împărat să nu ia parte la lupte 5, 16, 3; 8, 9, 8; 8, 10, 2—3
- patricieni 3, 10, 1; 3, 15, 6; 8, 9, 6
- Paulinus condamnat pentru necredință 1, 11, 3—21; S. 39, 42
- Paulus, tatăl lui Mauricius 1, 10, 1
- Pavel din Tars 1, 11, 18; 8, 13, 16
- păduri dese la nord de Istru 6, 8, 10
- pedepse 3, 3, 5; 6, 10, 17—18
- Peeters, P. 5, 12, 12 n.; 5, 15, 5 n.
- penișul coifului 3, 14, 6
- perdea hunică 5, 14, 10
- Perint = Heraclea 1, 11, 6; 6, 1, 1; 6, 5, 8; 6, 6, 3; 7, 1, 3
- Perozšabor 4, 10, 4
- persani, v. perși
- Persia 1, 9, 1; 1, 13, 5; 1, 15, 11; 2, 2, 3; 2, 4, 4; 2, 4, 11; 2, 7, 1; 2, 10, 3—4; 3, 4, 9; 4, 13, 5; 8, 1, 1; 8, 15, 7
- persoane private (παῖνοι) 3, 3, 5
- perși 1, 8, 5; luptă cu romanii 1, 9, 11; 1, 12, 4—5; 1, 15, 3—10; 2, 4, 1; 2, 5, 2; 2, 5, 7; 2, 8, 11; 2, 18, 20; 2, 18, 23; 3, 3, 8; 3, 5, 4; înving pe turci 3, 6, 13; organizație socială 3, 18, 7—9; 4, 13, 1; trimit soli la romani 5, 3, 8; 6, 3, 5; 8, 12, 11
- Petru, 1. frate cu împăratul Mauricius, comandant militar 6, 11, 2; 7, 1, 1—2; 7, 5, 10; 7, 7, 2; 8, 4, 9—10; 8, 7, 7; ucis de Focas 8, 13, 1; 2. patrician trimis de Tiberius în Persia 3, 15, 6; 3. prefect în Egipt, rudă cu autorul 7, 6, 8
- Phasis (Riom), riu în Colhida 3, 4, 9
- Phathachon, cetățuie sub Izala 2, 9, 17
- Pherochan, v. ferohan
- Philippicus, căsătorit cu Gordia, sora împăratului, comandant militar în Asia 1, 13, 2; 1, 14, 1; 1, 14, 2; 1, 14, 4—5; 1, 14, 10; 1, 15, 1; 1, 15, 13—14; 2, 3, 1; 2, 3, 4; 2, 8, 5; 2, 9, 1—2; 2, 9, 17; 2, 10, 4; 2, 18, 26; 3, 1, 1; 3, 2, 3; 3, 2, 11; 3, 3, 6—7; 3, 4, 5; 3, 5, 9—10; 3, 5, 14; 3, 5, 16; 3, 6, 3; 8, 13, 2; S. 47, 57, 99
- Philippopolis (Plovdiv), oraș în Tracia 2, 16, 12; 2, 17, 2; 8, 4, 8
- piatră uscată 2, 18, 16; pietre scumpe 6, 11, 11; 7, 9, 7
- pictori, pictură 1, 2, 1; 2, 3, 4; 3, 6, 6
- piese cu conținut dramatic 1, 10, 12
- Pigulevskaja, N. V. 3, 7, 19 n.; 3, 9, 6 n.; 3, 18, 14 n.; 4, 3, 7 n.; 5, 10, 4 n.; 5, 13, 7 n.; 7, 6, 5 n.; 7, 13, 6 n.
- piper 7, 13, 6
- Piragast, șef sclavin 7, 4, 13; 7, 5, 4; S. 240
- Piston, cetățuie lângă Zaldapa 7, 2, 16
- Platon, filozof, 1, 11, 8; 7, 6, 8
- plăcinte 4, 7, 2
- plectrul lirei, Dial. 15
- plug, Pr. 5
- podoabe de aur și argint 1, 10, 10; 3, 6, 11; 3, 6, 14; 8, 14, 7
- poeti, Pr. 11—12; 1, 3, 5
- poezia și istoria, Pr. 12—13
- poligamie în China 7, 9, 8
- polip cu tentacule 2, 18, 19
- Pomorie, v. Anchialos
- Pont 8, 14, 2
- popoare tributare romanilor 4, 11, 7
- portrete imperiale 3, 2, 8
- posturi 1, 11, 10

- practica premerge teoria 3, 13, 19
 praesens, titlu militar 1, 7, 4
 Praesentinus, domesticus ucis de Focas 8, 13, 2
 praefectus Augustalis 8, 13, 14
 praepositus 4, 15, 12
 pretorul multîmilor 6, 10, 14 și 16; cf. 1, 4, 6
 prăzi de război 3, 6, 4; 6, 7, 6—7
 preot la avari 1, 8, 3
 preziceri 8, 13, 15
 Priscus, comandant militar în Asia 3, 1, 1—3; 3, 1, 8; 3, 1, 11—13; 3, 1, 15; 3, 2, 1; 3, 2, 3—4; 3, 2, 7; 3, 2, 9; 3, 2, 11, 3, 3, 1—4; 3, 3, 6; în Europa 6, 4, 7; 6, 4, 12; 6, 5, 8; 6, 5, 10; 6, 5, 13—15; 6, 6, 1—2; 6, 7, 6; 6, 7, 7—16; 6, 8, 3; 7, 5, 10; 7, 7, 1; trece la nord de Dunăre 6, 8, 9; 6, 9, 2; 6, 11, 4—5; 6, 11, 21; 8, 11, 17—18; îndepărtat 7, 1, 1; 7, 10, 1; rechemat 7, 10, 3—7; la Tomis 7, 13, 1—7; la Dunăre 8, 1, 11; 8, 2, 1; 8, 2, 6; trece Dunărea 8, 2, 7; 8, 2, 10; 8, 3, 10; 8, 3, 13; 8, 4, 1—2; S. 99
 prizonieri 2, 5, 3; 2, 7, 3
 Probus, 1. arhiepiscop de Chalcedon 5, 15, 8—9; 2. prefect de Circensium 4, 10, 6; 4, 10, 8—9
 Procliana, ținut păduros în Moesia Inferior 6, 4, 8
 Procopius din Caesarea, istoric 2, 4, 13
 profet 2, 14, 8
 proiectile 2, 18, 11; 3, 14, 6
 pronie cerească 1, 1, 12; 6, 10, 4
 prore 2, 13, 6
 prorocirea lui Chosroes 5, 15, 6—7
 provizii în armată 3, 15, 4
 pseud oavari 7, 9, 5—6
 Ptolemeu Filadelful 7, 17, 5
 purpură tiriană 1, 10, 6; 8, 10, 4
 Pyrrhus 1, 4, 3 n.
 Pythia preoteasă 2, 14, 8
 Python, șarpe mitic 2, 1, 2

 quaeſtor 1, 1, 3

 Rabdios, cetate la nord Nisibis 1, 13, 10
 raclă aurită 8, 5, 2
 Rakka, v. Callinicus
 Ratiaria (Arçar), oraș în Moesia Inferior 1, 8, 10
 rațiune, Pr. 1—3
 Razacena, provincie 3, 18, 6
 Razates, comandant persan 8, 12, 12; S. 367
 răniți trimiși în cetăți 2, 6, 1; 2, 6, 12
 răsculați aruncați fiarelor sălbatece 4, 4, 14
 răstignire 1, 11, 18; 1, 11, 21
 războiul (definiție) 2, 8, 11
 rege la perși 1, 15, 4; 3, 12, 12; 3, 14, 11; la slavi 6, 9, 1—2; la longobarzi 6, 10, 13; cum să fie 4, 4, 7; 4, 5, 12

 religia reflex al realității 4, 16, 1; r. creștină 3, 13, 14—15
 renegații credinței 1, 11, 17
 Resonchesron, cetățuie în Persia 5, 14, 7
 revolte în armată 3, 2, 9
 Rhamphos, localitate în Propontida 5, 16, 10
 Rhegion, palat imperial în Bizanț 5, 16, 9; 8, 10, 1
 Riom (Phasis), rîu 3, 4, 9
 ritm, Pr. 11
 Rjahovo (Appiaria) 2, 15, 13
 Roma veche 3, 4, 7; 8, 11, 9; Roma nouă = Bizanțul 8, 6, 6
 romanii plătesc tribut avarilor 1, 3, 7; 1, 4, 1; 1, 4, 6; 1, 5, 1; 1, 6, 4; se laudă cu trecutul 1, 5, 5—6; 1, 5, 8; 1, 5, 11; învinși de perși 1, 9, 11; 1, 12, 6; 1, 13, 11; pătrund în țara perșilor 1, 15, 11; lupte cu perșii 2, 5, 4; 2, 6, 13; 2, 7, 8—11; 2, 9, 4—6; 2, 9, 9; 2, 14, 3; 2, 15, 11; jefuiesc supușii 3, 2, 5; 3, 4, 1—2; înving pe mauri 3, 4, 8; războaie cu perșii 3, 9, 5—7; 3, 9, 10; 3, 10, 2; 3, 12, 9; 3, 15, 1; 3, 17, 11; 5, 11, 7—8; lupte cu avarii 7, 13, 10; 7, 15, 13; trec Dunărea 6, 7, 1; 6, 8, 9—14; 6, 10, 1—3; 7, 7, 3; 8, 2, 4; 8, 2, 12; 8, 3, 5—7; se răscoală 7, 1, 2—4; 8, 5, 7; 8, 6, 3—4; litere romane 5, 6, 11
 Romanus, comandant militar în Orient 3, 6, 17; 3, 7, 3; 3, 7, 6—7; 3, 7, 7—12; 3, 7, 14; 3, 16, 2; 3, 17, 3
 Rosas, numit și Hormisdas, comandant persan 5, 1, 9—10; 5, 1, 12—16; S. 177
 Roșie (Marea) 5, 7, 8
 Rubin, B. 8, 13, 14 n.
 Rufinus, comandant roman 5, 8, 4
 Rusticius, căpitan roman 2, 10, 2—3

 sabiri, neam hunic 7, 9, 3
 Sabulente Canalion, loc la sud de Haemus 2, 11, 4—8; cimpie lângă Pomorije 6, 5, 1
 saducei, preoți 4, 16, 20
 Saldapa, v. Zaldapa
 Salvianus, comandant-ajutor 6, 4, 7 și 12
 Sambatios, v. Symbatios
 Samen, captiv persan restituit 4, 14, 4
 Samoil, erou biblic 4, 16, 18
 Samur, șef avar 6, 4, 11
 sanctuare 4, 7, 9
 Sapis, erou roman 2, 18, 15; 2, 18, 17; are un frate 2, 18, 24
 Saraca, oraș în Arabia 2, 10, 6
 saraceni, aliați cu romanii 2, 2, 5; 2, 10, 6; 3, 17, 7; 8, 1, 1

Sarames, 1. sol persan 3, 8, 11; 2. Sarames cel Tinăr, comandant persan 4, 3, 1—2; 4, 9, 2; 5, 2, 7; 5, 5, 4; 5, 9, 6; S. 139; scris și Saranes 4, 9, 2
 Sargathon, sat persan 3, 10, 4
 Sarnachorganes, sol persan 3, 15, 7; 3, 15, 11
 satrapi 2, 2, 1; 4, 3, 15; 4, 12, 9
 Sava, fluviul, trecut de avari 6, 4, 4; 7, 11, 7
 săbii de aur 3, 6, 4; 3, 14, 7
 săgeți 3, 14, 7; 6, 2, 3
 sărbători la perși 4, 12, 6; la romani 8, 10, 8
 scamatori 1, 10, 11; 1, 11, 3
 schimbări neașteptate 2, 4, 14
 Scipio Africanul, zis cel Bătrîn, mare strateg 1, 14, 2—3
 sciți = avari 1, 8, 2; 1, 8, 10; 7, 9, 4; 7, 9, 12; = turci 3, 6, 15; 4, 10, 1; 5, 10, 15
 Sciția = Dobrogea 6, 10, 10; 7, 17, 41
 sclavi împotriva stăpînitorilor 4, 11, 5; 4, 11, 9
 sclavini pătrund în imperiu 1, 7, 1; alungați în Tracia 1, 7, 3; 1, 7, 5; 3, 4, 7; 6, 2, 10; 6, 2, 12; unii nu cunosc fierul 6, 2, 15; sint vinjoși 6, 2, 16; construiesc bărci pentru avari 6, 3, 9; 6, 4, 1—5; trec Dunărea 6, 6, 2; 6, 6, 14; 6, 7, 1; 6, 8, 4—7; 6, 11, 5; la nord de Dunăre 6, 8, 9; iau prăzi 7, 2, 2; numiți și geți 7, 2, 5; 7, 2, 14; 7, 15, 14; învinși pe Tisa 8, 3, 14—15; sint numeroși 8, 5, 10; înaintează spre Bizanț, 7, 2, 15; 7, 4, 11
 Scopis, oraș în Moesia Inferior 7, 2, 2
 scorțișoară, marfă din India 7, 13, 6
 scribo, scutier imperial 1, 4, 7; 7, 3, 8; 8, 5, 10
 scrisoare sigilată 4, 10, 11
 sculca, gardă militară 6, 9, 14
 scutieri 1, 15, 2; 3, 1, 12; 4, 9, 11; 4, 10, 7; 5, 3, 7—8; 5, 5, 9; 5, 13, 1; 6, 1, 6—7; 6, 2, 4; 6, 5, 12; 7, 3, 8; 7, 15, 7; 8, 4, 13; 8, 5, 1; 8, 8, 11
 secetă 1, 13, 11—12
 secretar imperial 4, 8, 6; 8, 10, 2
 secretă (incăpere) 8, 8, 9
 Securisca, oraș în Moesia 7, 2, 19; 8, 6, 7; v. și Curisca
 Seirem, regină creștină 5, 13, 7; 5, 14, 3—11
 Seleucia, cetate între Tigris și Eufrat 5, 6, 3; 5, 6, 6—8
 Seleucos Nicator, fondatorul Seleuciei 5, 6, 4
 Selymbria, oraș în Propontida 6, 1, 1
 senatul și clerul 3, 11, 7; primește soli 3, 15, 6; 4, 14, 1; senat la perși 4, 12, 3; la romani 6, 3, 1; 7, 15, 8; senator 1, 4, 6
 Seoses, dregător persan 4, 6, 10—11

Sergius, 1. martir ~~ven~~rat de nomazi 5, 1, 7; 5, 13, 1—6; 5, 14, 1—11; 2. comandant roman 2, 2, 5; 3. demarh în Bizanț 8, 7, 10; 8, 9, 14—15
 seri = chinezi 7, 6, 5; 7, 9, 11
 Sesostris, faraon egiptean 6, 11, 10; 6, 14, 15
 Sicilia, provincie bizantină 1, 4, 6
 Silentarius, v. Teodosie
 Silistra (Dorostolon) 1, 8, 10; 6, 6, 5
 Simeon, episcop de Amida 2, 3, 8; S. 61
 Singa (Vinča), insulă pe Dunăre mai jos de Belgrad 7, 10, 2
 Singaron, cetățuie persană 3, 16, 2; 5, 4, 1—2; 5, 6, 1
 Singidunum (Belgrad), cetate pe Dunăre cucerită de avari 1, 4, 1; 6, 4, 1—2; 7, 10, 1; 7, 10, 3; 7, 11, 1; 7, 11, 7; recucerită de romani 7, 11, 8; S. 222
 Siraganon, sat persan lângă Zaba 5, 8, 9
 sirene, Dial. 14
 Sirmium (Sremska Mitrovica), oraș pe Sava cucerit de avari 1, 3, 3; 6, 4, 4; S. 20
 Sisarbanon, cetățuie persană la nord de Nisibis 1, 13, 10; 3, 6, 1; S. 123
 Sittas, transfug persan 3, 5, 12—13; 4, 15, 13—16; S. 118
 simbătă 2, 2, 6
 slavi la Dunăre 1, 7, 1 n. 6, 9, 5, v. sclavini
 smaralde la perși 4, 3, 7
 Socrate, filozof grec, Dial. 5
 Sofanena, provincie persană 1, 12, 1 n.
 Sofia, soția lui Iustin, 3, 11, 8 n.
 sofale aurite 4, 4, 6
 Sofocle, poet tragic 4, 13, 22 n.; 7, 15, 12 n.
 Sogdiana, provincie persană 7, 8, 13; 7, 9, 6; 7, 9, 12
 Solachon, orașel lângă Dara, 2, 3, 12; 2, 4, 10
 soldă în armată 2, 10, 5; 3, 4, 6; 6, 6, 4; 7, 1, 2
 Sophia (Sfinta) 5, 16, 17; 6, 8, 8; 8, 8, 15; S. 340
 Solchanes, comandant persan 5, 1, 3—9; 5, 1, 16; 5, 2, 1
 Solomon, eunuc imperial, comandant în Libia 2, 8, 13
 Spania de nord-est 6, 3, 6
 spartani 3, 13, 17
 Sparzeugun, han turc 7, 9, 9
 Stagiritul (Aristotel) 1, 12, 9; 7, 6, 8
 Stara Zagora 12, 16, 12 n.
 stateri miliarensi 5, 14, 6
 statui 3, 14, 5; 8, 13, 10
 stăpîni de pămînturi 2, 14, 2
 steaguri (*banda*) 3, 14, 2; 7, 3, 3
 Steklen-Svištov, v. Novae
 Stembishadan = Istâmi-šada, dregător turc 7, 7, 9
 stilul lui Teofilact S. 3—7

standarde (*banda*) 3, 4, 4; 3, 6, 4
 stofe S. 21
 stoluri 2, 4, 5; 2, 4, 10; 2, 12, 10
 straiile martirilor 4, 16, 5
 stratageme 2, 4, 7—9; 2, 9, 13
 strategie 2, 15, 5
 străji 6, 9, 15
 strecurătoare de lapte 2, 14, 2
 strigăte de luptă 5, 9, 6
 stringători de biruri 2, 14, 7; 5, 12, 2
 Suania, provincie persană 3, 6, 7; 3, 6, 8;
 3, 6, 15—16; 3, 18, 13; S. 128; C. 126
 subvenții pentru oșteni 3, 16, 13
 sulite 1, 15, 3; 6, 2, 3; sulitași 1, 12, 5
 Surenas, tatăl lui Mebodes 3, 15, 14
 Surenas, dregător persan în Armenia
 3, 9, 9
 Symbatios, organizator de revoltă în
 Armenia 3, 8, 6—8; S. 134; scris și
 Sambatios
 Szadéczy-Kardoss, 8, 3, 8 n.

șanțuri de apărare 7, 14, 4
 școlari 1, 12, 10
 șefi de triburi 6, 2, 12
 Ștefan, 1. comandant militar 1, 14, 5;
 2. căpitan 2, 4, 8; 2, 5, 1; 3. pedagog
 8, 8, 13—14
 știință 1, 11, 3—21; 8, 8, 12

Tabgač, v. Taugast
 tagmatarh 4, 6, 8
 taine creștine 4, 16, 28; 5, 16, 8
 Taisan, conducător în Taugast 7, 9, 2
 Tamchosro, comandant persan 1, 9, 4;
 3, 15, 8; 3, 18, 2
 Targitios, sol avar 1, 6, 5; 1, 8, 7—9;
 fruntaș la avari 6, 11, 6; S. 30—32
 Tarim, v. Til
 tarniahi, neam hunic 7, 9, 16
 Tars, patria lui Pavel 3, 1, 1; 8, 13, 16
 Tatimer, comandant roman 6, 8, 3—8;
 6, 10, 1
 Taugast, ținut și localitate în China, azi
 Tabgač, Taugač sau Tamgač 7, 7, 10—
 12; 7, 9, 1—12; C. 267
 tăblițe 3, 2, 8
 Temistocle, erou atenian 6, 8, 1
 Teoctista, sora lui Mauricius 1, 10, 1 n.
 Teodor, 1. poreclit Zetonumios, sol la
 persi 2, 3, 13; 3, 15, 6; 2. poreclit
 Ilibin, colaborator al lui Philippicus
 2, 4, 3; 2, 9, 14; 3, 3, 6; 3. poreclit
 Rhabdenos, comandant militar roman
 2, 10, 6; 2, 18, 7—8; 4. medic și sol
 la avari 6, 11, 7—19; 5. zis Silentiarius
 sol 8, 9, 14; 6. secretar imperial 8,
 10, 2—3
 Teodosie, 1. împărat, ridică zidurile cele
 mari 8, 8, 2; 8, 8, 11; 2. fiul lui Mau-
 ricius 8, 11, 9; căsătorit cu fata lui
 Germanus 8, 4, 10; 8, 4, 13; 8, 8, 3—4;

8, 8, 10; 8, 8, 15; 8, 9, 11—12; 8,
 11, 1—2; ucis de Focas 8, 13, 3—4;
 8, 15, 8
 Teofilact Simocata, originar din Egipt
 7, 16, 10; informat despre Orient 3,
 18, 6—7; educație bună, Pr. 16; fost
 eparh și secretar imperial S. 1—2;
 stilul său S. 3—7
 Teopomp, istoric grec 7, 17, 4
 testamentul lui Tiberius 1, 1, 5—20;
 lui Mauricius 8, 11, 7—11; 8, 13, 1;
 Testamentul nou 4, 16, 18
 testudo 2, 8, 3 n.; 2, 18, 12 n.
 Thales din Milet, filozof 7, 17, 9
 Thamanon, cetățuie persană 2, 10, 2—4
 Thebothon, cetățuie persană 3, 10, 5
 Theodorih, 1. rege franc 6, 3, 7; S. 216;
 2. comandant în armata romană 3,
 17, 3
 Theodoropolis, oraș în Moesia Inferior
 7, 2, 19
 Theodosiopolis (Karmi), oraș în Mesopo-
 tamia 1, 13, 10; 1, 13, 12; 2, 10, 4;
 3, 6, 2; 3, 15, 11—12
 tiare de aur 3, 6, 4; 4, 3, 7; 5, 3, 7
 Tiberiopolis (Monocarton), oraș în Asia
 1, 14, 6
 Tiberius, 1. socrul lui Mauricius și împă-
 rat 3, 11, 4; 3, 16, 4; domnia sa 3,
 12—18; moravuri 3, 16, 4—5; lasă
 succesor pe Mauricius 1, 1, 1; 3, 18, 3;
 moare 1, 2, 3—7; 8, 15, 1; 2. fiul lui
 Mauricius ucis de Focas 8, 11, 3 și
 9
 Tideu, erou homeric 2, 18, 15
 Tigris, fluviu 1, 9, 5; 1, 13, 3; 2, 1, 4;
 2, 10, 1—2; 2, 10, 4; 3, 10, 6; 3, 16, 2;
 3, 16, 9; 4, 1, 7; 4, 5, 6; 4, 16, 15;
 5, 5, 4; 5, 6, 4
 Til, zis și Tarim sau Melas, râu 7, 7, 13
 Tlamostratos, tatăl lui Rufinus 5, 8, 4
 tirania lui Baram și Focas criticată 4, 4, 11;
 4, 5, 6—7; 4, 8, 1—2; 4, 13, 19;
 4, 15, 9
 Tisa, de fapt Timiș, râu trecut de romani
 8, 3, 8; 8, 3, 11; 8, 3, 13; scris Tissos
 tisă, arbore 2, 11, 8
 tolbe 2, 6; 11
 Tomis (Constanța), oraș cucerit de avari
 2, 10, 12; 7, 13, 1—2; 8, 3, 15
 torna, torna 2, 15, 9
 Tracia invadată de avari și sclavini 1, 4, 1;
 1, 6, 1—3; 2, 12, 5; 2, 12, 9; 3, 4, 7;
 4, 2, 15; 6, 2, 14; 6, 6, 1—2; 7, 13, 1;
 8, 1, 9
 tragere în țeapă la romani 6, 9, 15
 Traian, Calea lui Tr. 8, 4, 3—4
 trăsură de aur 7, 9, 7
 Treime (Sfinta) S. 16
 Tretjakov, P. N. 1, 7, 1 n.; 8, 5, 13 n.
 tribuni 1, 15, 2

- tributuri de război 1, 3, 7
 trimbițe de luptă 2, 3, 7; 2, 8, 6—7;
 3, 14, 3; 4, 16, 1; 5, 10, 7; 6, 2, 15;
 7, 11, 9
 trofee 3, 6, 7
 troglodiți 7, 17, 7
 trompete 4, 16, 1
 tron de aur 3, 6, 14; tronul o povară
 1, 1, 17—18
 Tropaeum Traiani (Adamclisi) 1, 8, 10
 Tucidide, istoric 7, 17, 4
 Tuldih, șef turc 7, 9, 9
 tuldus, bagaje de luptă 2, 4, 1
 Tûr Abdîn (Izala) 2, 1, 1 n.
 Turabdena, patria lui Teodor 2, 10, 6
 turci, huni la nord de Persia 1, 8, 5;
 tributari persilor 3, 6, 9; 3, 6, 12—15;
 3, 9, 7; 3, 18, 12; 4, 4, 17; 4, 5, 9
 4, 6, 10; numiți și sciți 4, 10, 1; 5,
 10, 13; relații cu romanii 7, 7, 7;
 7, 9, 1; se revoltă 7, 9, 8; religia lor
 7, 9, 14—16
 turnul Babel 5, 15, 11
 turte 2, 7, 2
 Turullon, v. Tzurullon
 Turum, șef turc, se rășcoală 7, 9, 8;
 S. 253
 Tychaion, cartier în Alexandria 8, 13, 10;
 S. 374
 Tzurullon (Çorlu), cetățuie în Tracia 6,
 5, 9—10; 6, 5, 14; C. 228; S. 225
 țesător, țesături 1, 10, 7; 2, 3, 4
 uari, trib hunic 7, 7, 14; 7, 9, 1; 7, 9,
 4—5; 7, 9, 16—17
 Udaljçova, Z. V. 8, 11, 9 n.
 versuri calomnioase (*carmina famosa*)
 2, 17, 5
 verzi, facțiune în Bizanț, au șef pe Sergius
 8, 7, 11; sprijină pe Focas 8, 9, 13;
 8, 10, 1; se împotrivesc lui Germanus
 și Mauricius 8, 9, 15; 8, 10, 10
 Vespasian, împărat roman, cucerește Ieru-
 salimul 5, 7, 7
 veșminte albe la nuntă 1, 10, 8
 Vidin (Bononia) 1, 8, 10
 viermi de mătase 7, 9, 11
 Viminacium (Kostolac), oraș în Moesia
 1, 4, 4; S. 26; insulă pe Dunăre (azi
 Ostrovo, la est de Belgrad) 8, 2, 2;
 8, 2, 5; 8, 2, 7—9
 visuri prevestitoare 5, 16, 7—8
 Vitalius, căpitan în oastea romană 2, 3, 1;
 2, 4, 1
 vinturi etesiene 7, 17, 9; 7, 17, 19—20
 Vlacherna sau Lacherne, loc în Bizanț
 8, 5, 1
 Xenofon, istoric grec 7, 17, 4
 Xerogypsos, riușor lângă Anchialos în
 Tracia 6, 3, 2
 Zabas, riu în Persia, afluent al fluviului
 Tigris 4, 1, 6—7; 4, 2, 5; 4, 9, 1;
 5, 5, 6; 5, 6, 1; 5, 8, 1
 zabenderi, trib hunic 7, 9, 17
 Zabertas, comandant persan 2, 8, 7;
 S. 71
 Zadespras sau Zadesprates, nobil persan
 4, 2, 3—5; comandant în Arabia 5, 1,
 2—3; 5, 1, 10; prins și ucis 5, 1, 14—16;
 5, 13, 4—7; S. 151
 Zalabzan, șef persan S. 246; C. 234
 Zaldapa (General Toșevo, fost Abrit sau
 Aptaat), oraș în Moesia Inferior ocupat
 de avari și slavi 1, 8, 10; 2, 10, 10;
 7, 2, 16; scris și Saldapa 1, 8, 10
 zale 2, 6, 11; 2, 8, 3; 2, 14, 2; 3, 2, 6;
 3, 14, 2
 Zamerdes, conducător persan ucis de
 Baram 4, 9, 2; 4, 14, 11 și 14; S. 167
 zei mincinoși 5, 10, 2; zei la avari 1, 5, 10
 Zepos I. și P. 2, 18, 26 n.
 Zetonomios Teodor 2, 4, 13
 Zicidiba, oraș în Moesia Inferior 7, 13, 8
 zidurile cele mari din Bizanț 1, 4, 8;
 2, 12, 7; 2, 14, 9; 7, 15, 7; 8, 8, 2;
 S. 279, 284
 Zilliacus, H. 6, 9, 14 n.
 Zoanambes, șef persan, complotază împo-
 triva lui Baram 4, 14, 14; S. 167
 Zoarab sau Zoanab, șef la dilimniți 4, 3, 1
 Zogomos, șef al saracenilor 2, 2, 5
 Zorbandon, cetățuie lângă Martyropolis
 1, 14, 9

CUPRINSUL

Introducere	5
Bibliografie	11
Teofilact Simocata, Istorie bizantină	15
Personajele dialogului	17
Cartea întâi	19
Cartea a doua	38
Cartea a treia	59
Cartea a patra	81
Cartea a cincea	102
Cartea a șasea	120
Cartea a șaptea	135
Cartea a opta	157
Biblioteca lui Photios	
Sumarul lui Photios	176
Teofilact, fost eparh și secretar imperial, Istorie universală (Indicele capitolelor)	185
Indice de nume proprii și de materii	194

Redactor: STELLA NICOLAU
Tehnoredactor: SILVIA DEOCLEȚIAN

Bun de tipar: 24.I.1985. Format: 16/70×100.

Coli de tipar: 13,25.

C.Z. pentru biblioteci mari
C.Z. pentru biblioteci mici } 9(495.02)„0582:0602“.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1413 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Lei 19

